

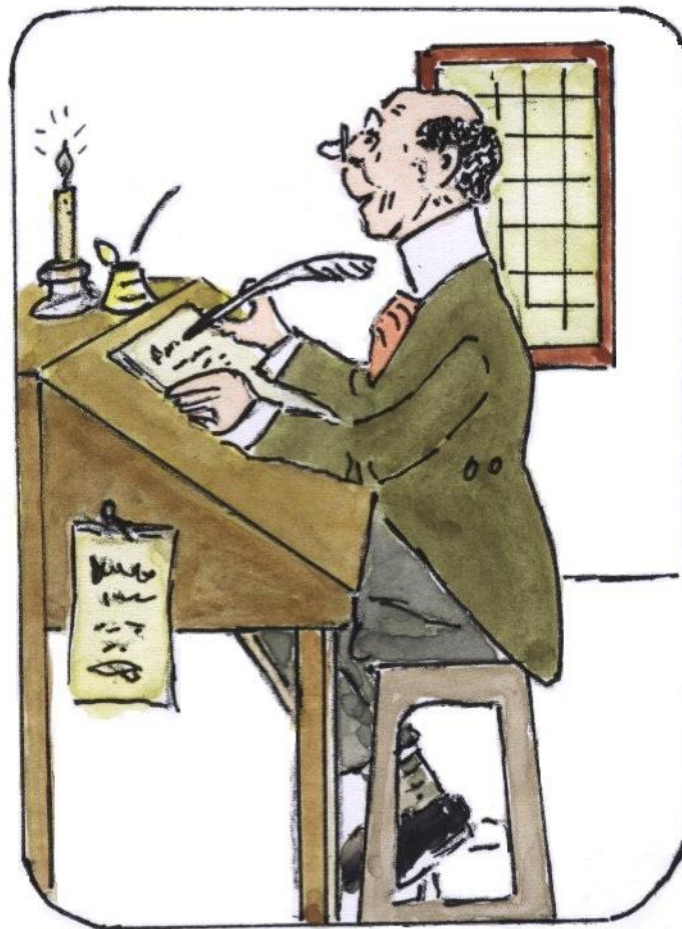
Krenten uit de pap

Genealogische overpeinzingen n.a.v. acten

uit RAZE 2038 t/m 2042

van notaris Levendale

(naar [hoofdscherm](#) Levendale)

P.A. Harthoorn 2011

P.A. Harthoorn
Amsterdam
Augustus 2011

M.P. Smallegange
Waddinxveen
Tekstbewerker

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	9
2	LEVENDALE PAKT UIT	10
2.1	Testament Jacobmijna Willemsdr.....	10
2.2	Constituering van Maerten Absoloms.....	13
2.3	Opbrengst van zout	13
2.4	Verder over zout in Reimerswaal	14
2.5	Reimerswaal nog steeds bewoond	14
2.6	De krankzinnigverklaring van Joos Maertsz	14
2.7	Een huwelijkscontract	15
2.8	Het is nog steeds oorlog!.....	15
2.9	Geschil van dijckage.....	15
2.10	Tractaet van dijckagie van Andries Vierlingh.....	16
2.11	Tachtigjarige oorlog.....	17
2.12	Oorlog of geen oorlog, maar zaken moesten doorgaan	17
2.13	Familie van Oostee	17
2.14	Een capellerie te Ierseke.....	19
2.15	Jan Cuijper alias de Haze	20
2.16	Hoeveel schepenen?.....	21
2.17	Telkens weer Reimerswaal.....	22
2.18	Verhuisd naar Goes.....	22
2.19	Droeve broers	23
2.20	Een stuk genealogie o.a. Clement Pieters van Dale.....	23
2.21	Bedrog in de brouwerij.....	24
2.22	Het valt niet altijd mee een graantje mee te pikken	25
2.23	Ingewikkelde familieverhoudingen	25
2.24	Plaats van herkomst?.....	27
2.25	De brouwerij van Kwadendamme	27
2.26	Andries Vierlingh	28
2.27	Oorlog of geen oorlog	28
2.28	Familie van Oostee	29
2.29	Hij kwam dan wel van Lilloo	31
2.30	Nog vol met vuulte.....	31
2.31	Wij deden het anders.....	31
2.32	Lammertienden	32
2.33	Was dat al bekend?	32
2.34	Je weet maar nooit.....	33
2.35	Bollen met kwade gevolgen	33
2.36	Alles gaat goed.... totdat er wat te erven valt!	35
2.37	Wat zat er in die kist?.....	36
2.38	Matricaria Chamomilla	37
2.39	Een aanstaand huwelijk in Goes en meer.....	37
2.40	Weer een genealogische puzzel	38
2.41	Een Hollander in Vlaanderen of omgekeerd?	40
2.42	Vlucht uit Tholen en een pachter in nood	40
2.43	De moeder van Clais Michielsz Oostdijck wil niet in de stank zitten	40
2.44	Al weer een stamboom?	41
2.45	Mensen uit Flakkee	42
2.46	Een eerlijk mens en een klein fortuin	43

2.47	Wat doet een droogscheerder?.....	43
2.48	Als de wijn is in de man.....	44
2.49	Een fatale komma!	45
2.50	Mouwer? Dat zoeken we op.....	46
2.51	Een veldnaam in 's Heer Arendskerke.....	46
2.52	Vluchtelingen uit Reimerswaal	47
2.53	Een ambulante windmolen	48
2.54	Waal blijf af van onze paal!	48
2.55	Op een schor zo volgeladen, mist men een enkel schaapje niet	50
2.56	Zevenenvijftig oude weers op het schor.....	51
2.57	Wie is dat toch? Een slag in de ruimte!.....	51
2.58	Akten die het huwelijk betreffen	52
2.59	Hoe meet je maagschap? Met bonen natuurlijk!	53
2.60	Bewijs van goed gedrag voor neef Willem	55
2.61	Zijn die Knoopers familie van elkaar?	56
2.62	Een blauwverver in de blauwhand.....	56
2.63	Er wordt een loer gedraaid met een zoutkeet	56
2.64	Brouwershaven. Geen plaats maar herberg!.....	58
2.65	Een zoon in je voetstappen? Je kunt blijven hopen!	58
2.66	Een bierpot op de onderste mandibule	59
2.67	Een verklaring van een pachteresse van een hoeve in de Oost Hinkelpolder	60
2.68	Opdracht aan procureurs van het Hof van Holland	61
2.69	Gezond, maar wel bevrucht.....	62
2.70	Tooverije? Welnee een Colicque!.....	63
2.71	Van Zeeuwse stam? Of niet?	63
2.72	In de olie.....	64
2.73	We blijven nog even in de olie	64
2.74	Een splinterige zaak! Een mededeling tussendoor	65
2.75	De moertering	66
2.76	Een neef kan een kleinzoon zijn	67
2.77	De waard en waardinnen van het Schippershuijs in Goes	67
2.78	De prijs van rogge.....	68
2.79	Reizen over zee.....	69
2.80	Liefde tussen de schoven, maar Tanneken Cornelisdochter kreeg de klappen	69
2.81	Troebele wijn in troebele tijden.....	70
2.82	Een Duitse rentmeester	71
2.83	Hulst in nood	72
2.84	Verblijf bij de cellebroeders te Antwerpen	72
2.85	Trouwbelofte? Waarom zo moeilijk doen?.....	73
2.86	Attestatie op een genealogie. Jan Foorts ter Vesten is overleden.....	74
2.87	Eén bron is niet genoeg	75
2.88	Een vreemde manier om een testament te maken!	76
2.89	De Borsseleer's, kwamen die werkelijk uit Borssele?	77
2.90	De heijmelijcke geliefden opgespoord!	77
2.91	Is de familie Schoudee uitgestorven?	78
2.92	Een testament met een boel genealogische gegevens	79
2.93	Een triest en verdacht zaakje	79
2.94	Aenboording	80
2.95	Waeijtack, allemaal naar Noord Beveland gewaaid en daarna uitgestorven?.....	81

2.96	Alweer Smallegange?	82
2.97	De Treurniet weg? Niet getreurd!	83
2.98	Nog een molen of dezelfde?	83
2.99	Vreemd!	84
2.100	Platzaad en rondzaad	84
2.101	Eerbiedig de wil van je moeder!	85
2.102	Een vreemde keus van erfgenamen? Misschien ook niet	85
2.103	Een stukje bedijkingsgeschiedenis	86
2.104	Confessie ex Judiciale	86
2.105	Betaling in natura	88
2.106	Gevlucht voor de Spanjaarden?	88
2.107	Een oliemolen in Kruiningen	89
2.108	Op Costen jagen	89
2.109	Angst voor het water? Nee de Spanjaarden!	90
2.110	Een testament waar je het niet zou verwachten	91
2.111	De inventaris van een dienstmaagd	91
2.112	Platzaad en rondzaad	92
2.113	Op zoek naar erfgenamen	92
2.114	Een vettewarier in Goes	93
2.115	Caetspel Kaats-spel of Kaartspel?	93
2.116	De Heer Geertspolder was vroeger groter	94
2.117	Wie was Janneke Laureijs?	95
2.118	Een Delftse brouwer - bancquerout!	95
2.119	Zeeuwse baksteen	96
2.120	De heerlijkheid Hongersdijk	96
2.121	Levendale is ziek	97
2.122	De kruisbroeders in Goes	97
2.123	Lijsbeth in d'apteecke	98
2.124	Een vrijwillige condemnatie?	99
2.125	Verkoop van een huis - maar niet alles wat er in staat!	99
2.126	Bronnen vullen elkaar aan	100
2.127	Een schenenmaker?	100
2.128	Mooie Digna of Moeie Digna?	101
2.129	Tinnegieters in Goes	101
2.130	Einde Protocol 2040	102
2.131	Ontslag van belofte van trouw	102
2.132	Er was een erfenis te verdelen	102
2.133	Begin Protocol D	104
2.134	Ik ken er geen een van!	105
2.135	Een landhuis in Ellewoutsdijk	105
2.136	Ook een reden om een testament te maken!	106
2.137	Weer een Barthelszoon!	106
2.138	Zakenreis, maar het klinkt niet als een snoepreisje!	107
2.139	Een erfenis uit Bergen op Zoom	107
2.140	Een huwelijkscontract van een Veerse brouwer	107
2.141	Nalatenschap van Jan Foortssen	108
2.142	Het spellen van namen blijft moeilijk	109
2.143	Het was er soms een gezellige boel, maar het bleef netjes	109
2.144	Rechtzetting bij de gezellige boel bij vrouw Vitu	110
2.145	Een schor in Zeeuws Vlaanderen	110

2.146	Toch weer goed gekomen	111
2.147	De Vlaekschen boer	112
2.148	Jan de Ridder	112
2.149	De Romeinse wetten zijn nog steeds van kracht schijnt het.....	114
2.150	Een Turk uit Rotterdam?	114
2.151	Nee, geen meekrap maar indigo	115
2.152	Weer Jan Foortsen	115
2.153	De familie Rijn uit Wemeldinge.....	116
2.154	Een klagelijk verhaal van een schipper	116
2.155	Huwelijkscontract	117
2.156	Aelken buyten ter scholen ligghende.....	117
2.157	Tjoncwijf van jonkheer van der Werve.....	118
2.158	De doodslag van Cornelis Moncke	118
2.159	Schenking van een zilveren kroes.....	119
2.160	Dispuut over de locatie van een zoetelaarskeete	120
2.161	Bouwen Willems uit Wemeldinge en zijn “nichtje” Maijken Roels.....	120
2.162	De erfenis van Mr. Joachim Polijtes	121
2.163	De vis wordt gekeurd	121
2.164	Een bewoner van Ellewoutsdijk	122
2.165	Impost op vlees.....	122
2.166	Was die landmeter uit Zierikzee poorter?	122
2.167	Een huwelijkscontract, maar de bruidegom was viermaal getrouwd	123
2.168	Een doorn uit de voeten van Anthoni Helders?	123
2.169	Er werd een huis gebouwd, maar niet zonder bezwaren.....	124
2.170	Een akte uit Middelburg.....	124
2.171	Een ongewenste zwangerschap	124
2.172	De maitresse van de Waalse school.....	125
2.173	De verkoop van een wei had een lang staartje	125
2.174	Een geschil over de huur van een brouwerij inAntwerpen.....	126
2.175	Twee huwelijkscontracten in 's Gravenpolder	126
2.176	De drie naakte kinderen van Absolon.....	127
2.177	Cole in Yerseke.....	128
2.178	Bewoner van Ellewoutsdijk.....	129
2.179	De huissleutel op het graf.....	129
2.180	Cornelia zat er warmpjes bij. Een interessante bij- of familienaam	129
2.181	Toezicht op het malen van graan	129
2.182	Een jaargetijde die misschien nooit gefundeerd is geweest	130
2.183	Een stapje over de grens.....	131
2.184	De Nieuwe Heer Geerdspolder.....	131
2.185	Blinde Bethken en twee Jan Gillissen.....	131
2.186	Een slik bij Terneuzen.....	132
2.187	Mensen uit Hoorn (?) en een verloren document	132
2.188	Een vreemde kanttekening	133
2.189	Verdwenen zerken	133
2.190	Een testament met interessante gegevens.....	134
2.191	Een erf te koop in Goes maar er zijn geen liefhebbers	134
2.192	Het droeve verhaal van Janneken Laureijsdochter	135
2.193	Op Costen jagen deel II.....	136
2.194	Een weinig voorkomende voornaam	136
2.195	Een Reimerswaalse	136

2.196	Een jongeman van Wijfliet.....	137
2.197	Op de vlucht met een kudde schapen.....	137
2.198	Doodslag met een bierpul? Of niet?.....	137
2.199	Een transport van “pajementsbrieven”, maar iets meer	138
2.200	En nu we toch bezig zijn met de misdaad.....	138
2.201	Bedijken? Ja, maar de “ <i>soetelinghe</i> ” moet wel betaald worden!.....	139
2.202	De Leemscldde buiten de Woudsche poort	139
2.203	Informatie	140
2.204	Contract antenuptiael	140
2.205	Ver van huis.....	140
2.206	Weer een stukje genealogie	141
2.207	Thuis op de weye en thuis genaemt den Voghelensangh	141
2.208	Mensen uit het zuiden	142
2.209	Twee meisjes uit Antwerpen	143
2.210	Een onbekende gevangene	143
2.211	Migranten	144
2.212	Amsterdammers vind je overal!.....	144
2.213	En ‘t vleesch in de cuijpe... ..	144
2.214	Dwaalspoor?.....	145
2.215	Connectie met Alkmaar.....	146
2.216	Hongersdijk	146
2.217	De splinters vliegen in ‘t rond!	147
2.218	Begin Protocol E.....	147
2.219	De jonkheer met zijn Gelderse dienstmaagd	148
2.220	De notaris ging toch nog trouwen.....	148
2.221	Eigendom over het water.....	148
2.222	Bewijs van vaderschap?	148
2.223	Bewijsje van goed gedrag	149
2.224	Als soldaat moet je op alles voorbereid zijn.....	149
2.225	Die zal wel eens natte voeten gehad hebben.....	149
2.226	Weer een bijnaam	149
2.227	En een naam die ik drie keer heb moeten lezen voor ik er in geloofde	149
2.228	De notaris gaat op reis..... met zijn vrouw en dienstmaagd.....	150
2.229	Weer een connectie met Alkmaar	150
2.230	Colijnsplaat bestond nog niet zo lang	150
2.231	De taak van een baljuw	151
2.232	Testament van een vlaming	151
2.233	Allemaal uit Bergen op Zoom	151
2.234	Sint Laureijs te Blocke	152
2.235	Gandolf.....	152
2.236	Een emigrante uit de Krimpenerwaard	153
2.237	Hertrouwen kan moeilijkheden opleveren	153
2.238	Een meisje uit Reimerswaal	153
2.239	Dat kan gebeuren als je alleen maar oog hebt voor de sterren!.....	154
2.240	Levendale gaat weer op reis	154
2.241	Een priester gegijzeld en weer vrijgelaten	155
2.242	Scheldnaam of familienaam?	155
2.243	Eerlijk duurt het langst.....	156
2.244	Een tafereelken op glas van Maria.....	156
2.245	Een zoen en voetval op driekoningendag.....	157

2.246	Zorgzame grootouders	158
2.247	De natuurlijke gang van zaken	158
2.248	Een reislustige zoon	159
2.249	Connecties met Antwerpen en Rotterdam.....	159
2.250	Tweentachtig diamanten voor drie gulden per stuk	160
2.251	Opvoeders van schapen en meer.....	160
2.252	Diefstal van een beurs en een doodslag	161
2.253	Voormalige Noord Bevelanders, maar waar zijn ze gebleven?.....	162
2.254	Brabander	162
2.255	Hij lapte zijn huwelijksbelofte aan zijn laars	163
2.256	Laten we een boom opzetten of beter.....even niet	163
2.257	Bedijkers aan het werk.....	164
2.258	Testament van een mennoniet	164
2.259	Een biersteker is leverancier van bier	164
2.260	Gesneuveld in Sluis.....	165
2.261	Een hofstede in Capelle, maar niet op Zuid Beveland.....	165
2.262	Verborgene gegevens.....	165
2.263	De goederen van de pastoor	166
2.264	Een brabantier en een vlaamse in Goes.....	166
2.265	De Hondt — een mogelijkheid om ver terug te zoeken?.....	167
2.266	Een stukje geschiedenis.....	167
2.267	Een “quijtancie”	168
2.268	Een schuitvaart tussen Kapelle en Goes.....	169
2.269	Een staat van goederen van Isaac Florin	169
2.270	Clais met 1 handt	170
2.271	Een doodslag	170
2.272	Testament van iemand uit Bergen op Zoom	170
2.273	Herberg de Florentine Lelie in Middelburg	171
2.274	Verkoop van een huis in Goes.....	171
2.275	Een kleermaker uit Delft	172
2.276	Een procuratie ad recipiendum et lites in brevi forma.....	172
2.277	Uitkoop van de erfenis van Froid de Wannemaker	173
2.278	De ring van Delft?.....	173
2.279	Nakomelingen van een schipper uit Reimerswaal.....	173
2.280	Emigranten uit Vlaanderen.....	174
2.281	Aanvulling op een huwelijksinschrijving.....	174
2.282	Een schouderklopje voor een chirurgijn	175
2.283	Een schipper met een bijnaam.....	175
2.284	Procuratie om een erfenis te aanvaarden.....	175
2.285	De notaris gaat weer op reis	176
2.286	Jan Bolle? Welke Jan Bolle?	176
2.287	Een beschuldiging van “vrijcracht”	176
2.288	Een metselaar uit Luik	177
2.289	Had hij genoeg van het stadsleven?	177
2.290	Waarom moest Leonora in Zuid Beveland blijven?	177
2.291	Een boom, maar deze keer zonder tekening.....	177
2.292	Mensen uit het land van Saaftege	178
2.293	Een remis van een neerslag?.....	179
2.294	Reizen was riskant	179
2.295	Een eenzame oude vrouw.....	179

2.296	Incident op de wacht	180
2.297	Ongelukje met olie	180
2.298	Testament van een emigrantenechtpaar zonder kinderen	180
2.299	Bier uit Delft	181
2.300	Verhaal van een boze hazenvanger	181
2.301	Testament van Aeghte Boerhansdr	182
2.302	Was Bouwen Cornelisz nog in leven?	182
2.303	Een schat in een Oosterse kist	183
2.304	Crediteuren delen hun verlies	184
2.305	Een vlag op het schip van een biersteker	185
2.306	Schepenzegels.....	185
2.307	Zuipen had nog niet de moderne betekenis	185
2.308	Mensen uit Brabant	186
2.309	Grote stormschade	186
2.310	Einde Protocol E (RAZE 2042).....	187
2.311	Begin protocol A (RAZE 2038)	187
2.312	Zeeuws zout naar Enkhuizen.....	187
2.313	Andries Vierlingh, de waterbouwkundige	188
2.314	Bertoen of Bortoen, een mooie oude voornaam	188
2.315	Een hoeve in Vosmeer	188
2.316	Een protest van de dochter van Jacques Mareschael	189
2.317	Een graanhandelaar in moeilijkheden	189
2.318	Inning van een oude schuld	190
2.319	Gedupeerde van de brand van Reimerswaal	190
2.320	Het ging over een koe, maar het levert ook een genealogisch gegeven.....	191
2.321	Nele is Cornelis.....	191
2.322	Vlasman.....	192
2.323	Dispuut over recht van doorgang.....	192
2.324	Oud genoeg om goed van kwaad te onderscheiden.....	193

1 INLEIDING

Zo rond 1995 is ben ik begonnen met stukjes te publiceren in Zeeuws Familiepraet¹, over de acten die voorkomen in de protocollen van notaris Levendale. Daarbij heb ik niet alle acten genomen, maar alleen die mij interesseerden of waarvan ik dacht dat het voer voor Zeeuwse genealogen zou zijn.

Er zijn ook reacties van lezers van Zeeuws Familiepraet op de stukjes in dit werkdocument opgenomen.

Ik heb mij bij het schrijven van deze stukjes ook niet strikt gehouden aan de datumvolgorde van de acten en de volgorde van protocollen. Wanneer ik weer een stukje bij de redactie van Zeeuws Familiepraet moest inleveren, heb ik de acten behandeld waar ik op dat moment mee bezig was en die vers in mijn geheugen zaten. Dat is o.a. de reden dat ik de extracten uit het eerste protocol (RAZE 2038) pas als laatste behandel.

¹ Het contactblad van de Stichting Genelogisch Centrum Zeeland

2 LEVENDALE PAKT UIT

Pieter Levendale werd in 1544 in Reimerswaal geboren, waar zijn vader Cornelis Willemse Levendale baljuw² was. Hij heeft dus de ondergang van Reimerswaal meegemaakt. In zijn eerste akte die hij op 19-9-1576 in Bergen op Zoom opmaakte, noemt hij zich: “*Secretaris der Stede van Reijmerswale en openbaer Notaris*”. Veel vluchtelingen uit Reimerswaal vestigden zich in Bergen op Zoom. Hoe lang de magistraat in Reimerswaal is blijven wonen weet ik niet, maar burgemeester Jan Aernouts schijnt in Bergen op Zoom gewoond te hebben en was daar een van zijn eerste klanten, terwijl zijn vrouw Josijna Euwouts Anthonisdochter, zuster van Eeuwout Eeuwoutsz Gheldersman op 24-5-1576 in Bergen op Zoom is overleden. Levendale heeft in Bergen op Zoom niet alleen de zaken van oud-Reimerswalers hehartigd, maar ook van hen die de stad nog niet verlaten hadden. Verder over de persoon Levendale: zie aan het begin van Protocol A.

2.1 Testament Jacobmijna Willemsdr³

Notarissen kunnen breed van stof zijn. Levendale is geen uitzondering, maar aan het begin van zijn notarisschap schijnt hij zijn akten uitvoeriger dan normaal op te stellen. In het onderstaande testament is alles zo uitvoerig en precies geformuleerd dat er geen speld tussen te krijgen is. Daar kan nog een andere reden voor zijn. Voor een akte die diverse pagina's in beslag nam zal hij een hoger honorarium hebben kunnen eisen. Wij geven van dit testament een volledige transcriptie omdat het een prachtig voorbeeld is en er veel termen voorkomen die we in dergelijke stukken kunnen verwachten.

In het kort is de inhoud als volgt: op 9-10-1576 verscheen voor de notaris Jacoba Willemsdochter, weduwe van Joachim Cornelissen, secretaris van Sint Maartensdijk. Zij woonde op dat moment in Bergen op Zoom in een huis op het kerkhof aan de oostzijde van de grote kerk, maar heeft kennelijk in Sint Maartensdijk gewoond, waar zij een huis met twee schouwen in de Gasthuisstraat naast het houten klooster bezat. Zij wil dat dit huis als armenhuis ingericht wordt en haar neefje Jacob Willemsz, haar universeel erfgenaam, zal een oogje op dit huis moeten houden en de nodige reparaties laten uitvoeren. Haar neef Pieter Matthijssen in Walcheren krijgt een legaat. Haar petekind Joachim Cornelisz krijgt een stuk wei in het middelland onder Sint Maartensdijk. Pierken Crijns Vlasman krijgt een stuk land in de Zuidhoek in het Ouweland. De burgemeester van Reimerswaal, Willem Jansz Oliphant, mag als legaat het schilderij van Meester Marinus te Reimerswale behouden, dat zij bij hem in bewaring had gegeven. Zij wenst begraven te worden in de kerk van de plaats waar zij zal overlijden en geeft opdracht dat op de dag van haar begrafenis een maaltijd aangericht zal worden voor vrienden en goede kennissen.

De volledige transcriptie is als volgt: *In den naem ons heeren Amen. Kennelick zij eenen iegelijcken bij desen jegenwoordigen openbaren instrumente, hoe dat inden jaere vande geboorten ons selfs heeren ende salichmaeckers Jhesu Christi xvc ende lxxvj den ix octobris (9-10-1576), Die iij Indictie des pausdoms onser alderheijlichsten in christo vaders ende heere Gregory den xij van dijen name, tvierde Gouvernemencij(?) geluckelick(?) het heijlige roomsche rijck Den doorluchtigen ende victorieusen Maximiliaen den tweeden van dijen name, bij godt genaden keijser van Roomen altijt vermerenden srijcx Coninck van Hongarien van Bohemen etcetera, int twaelfste jaer sijns rijcx ende dominerenden(?) onser alder genadichsten ende goedertierensten heere Philips (den ij van dijen name) Coninck . . . lijck van Spaengnijen etc. eertshertoge van Oostenrijck, hertoge van Borgongue ende van Brabant etc, Grave van Hollant, Zeelant etc. in dese zijne erf Nederlanden int xxi jaer sijnder heerscappen.*

² Zeeuws Kwartierstatenboek deel 1, kwartierstaat Vlijberge, fol 224

³ RAZE 2038, fol 2, 9-10-1576

Compareerde voor mij Notaris openbaer ende getuijgen onderscreven in haeren properen persone Die eersame ende discrete Jacobmijna Willems dochter, geboren van Sint Mertensdijck gelegen in Zeelant beoosterschelt (Met Cornelis Levendale baliu der stede van Reijmerswale haeren voecht voer ons onderscreven in deser saken gecoren), gezondt van herten ende van lichame, haren vijf sinnen, verstant, discretie ende memorie over al wel machtich sijnde ende volcomelijck gebruijckende, gaende, staende daert haer liefde, sonder met eenige crancheijt des lichaems bevangen te sijne, alst ons wel gebleken es, Sij comparante (soo sij verclaerde) overdenckende die cranckheijt ende broosheijt s'levens der menschen, die sekerheijt des doets ende haeren uren onsekerheijt, ende de welcke dagelicx den menschen onversienelijcxt als eenen dief inden nacht overcompt ende verrascht, Daerom op dat soo wanneer haer comparante eenige menschelijcke cranckheijt overquame sij alsdan alle temporele ende aertsche becommeringen verlatende, haer alleene mochte begeven ende vereenigen met godt almachtich haeren scepper ende salichmaker, heeft sij comparante uut haeren eijgen vrijen wille met voergedachte sinnen ende rijpe deliberatie, sonder eenige vreese, bedroch, inductie ofte sinisterlijcken ingeven van iemande (soo sij affirmeerde) in alder bester voegen als sij van rechtswegen ende costuijmen conste oft machte, geordineert, gedisponeert ende getesteert, Ordineert, disponeert testeert ende verclaert bij desen voer haer uutersten wille ende testament in alder voegen als hier na volcht. Begerende van haren erfgenaem naer haeren aflivicheijt tselve volcomelijck volbracht te werden.

In den eersten soe beveelt ende recommendeert sij comparante ofte testatrix voerseid haer arme siele, soo wanneer de selve uut haren lichaem scheijden sal, in handen van Jhesu Christo onsen salichmaker die haer met sijn presiose bloet gewaschen ende verlost heeft. Ende haer lichaem der geconsacreerden aerden sij begeert dat tselve begraefven sal werden binnen der kercken daer tij comparant overlijden sal, begerende ooc datter opten dach van haere begraefnisse gehouden sal werden een eerlijcke maeltijt daer over geropen sullen werden haer vrienden ende goede kennissen die sij comparante in haer leven gehadt heeft. Voorts disponerende van haer temporele goeden haer comparante bij godt almachtich verleent, oft van haer ouders oft vrienden achtergelaten ende overgebleven, heeft sij comparante den armen niet vergeten ende principalijck eenige schamele die willen seggen van haren comparantes maechschap ofte kennisse te wesen. Den selven gelegateert beset ende bewesen Een huijs met 2 schouwen staende binnen Sinte Mertensdijck inde Gasthuijsstrate neffens de houten clooster. Om de voerseide schamele vrienden daer inne te wonen. Gevende daer af die ghifte macht ende commissie ende ooc belastende Jacob Willemsen haren erfgenaem naebescreven, hem ende sijn kint oft kinderen tselve huijs, naer haer comparantes doot, gade te slane, omme naer haerlieder consente, in nootlijcke ende tamelijcke reparatie te onderhouden. Ende soe verre sij Jacob Willemsen gheen descenderenden hoir achter en laet, soo is haer comparantes wille dat t voorseide huijs sal comen aenden heijligen geest van Sinte Mertensdijck met den last van te onderhouden als voerseid es.

Item alsoo sij comparante verclaerde gehouden ende schuldich te sijne de somme van 6 ponden grooten vlaems ter goeden rekeninge aen eenen Pieter Mathijssen hare neve wonende int lant van Walcheren. Hier voren ende voer sijn legaet soe legateert ende beset sij comparante den selven Pieter Matthijssen oft sijn erfgenamen descenderenden (maer gheen laterale) want indijen den selven Pieter gheen descenderenden hoir achter en laet, soe moet sij comparante selver in sijn goeden succederen als naeste maescap. De somme van honden carolus gulden eens tot 20 stuivers den gulden. Te betalen d'een helft een jaer nae haers comparantes overlijden ende dander helft tander iaer daer aene. Ten ware dat sij Comparante selver binnen haeren leven noch den selven Pieter (ik lees) contenteerde, ende dat tselve alsdan blijcken sal. Item die voerseide comparante verclaerde te hebben een Pateren (= petekind) den welcken (naer haer begeerten) genaempt is Joachim Cornelissen naer haeren comparantes man saliger memorien Ende om haer gelofte te quijten, soe legateert code beset sij testa-

trice (soe verre tselve kint haer pateren opden dach van haer overlijden noch int leven is) een stucxken weije groot een gemet 25 roeden gelegen int lant van Sinte Mertensdijck in den polder genaempt het Middellant in den hoeck genaempt Jacob Mr. Oorts hoeck, Ende indien tkint comt te sterven sonder hoir achter te laten, es haren comparantes wille dat tvoorseide stucxken lants weder comen sal op haren erfgenaem naebescreven. Noch soe legateert sij comparant Pierken Crijns Vlasman dochter een hofstedeken ofte stucxken lants gelegen inden Zuijthoeck int Ouwelant groot 1 gemet 60 roeden.

Item noch legateert ende gheeft sij testatrix Willem Janssen Oliphant borgemeester der stede van Reijmerswale, om seker diensten haer inden sterfhuijse van haeren man zaliger memorie gedaen ende ander redenen haer toe porrende, een gescildert tafereel ghemaect bij mr. Marinus tot Reijmerswale, Te weten van den Rentmeester, Twelck sij comparante alreede in be waernisse den voorseide Oliphant overgegeven heeft.

Ende om te verhoeden alle costen code questien die van D'efffensse van haere testatrice achterlaten geven soude mogen rijzen (alsoe sij comparante anders gheen vrienden en houdt noch bekendt die sij tot successie wil toelaten ende admitteren) Soe nomineert code institu eert sij testatrix voor haren gerechten erfgenaem Jacob Willems zone haren Neve (te weten haers broeders sone, welcken broeder ende sij comparant een moeder gehadt hebben maer niet eenen vader) in alle die goeden die ten overlijden van haer testatrix bevonden sullen werden, hoedanich die zijn. Als landen, renten, huijsen, lantpachten, huijsraet, cleeren, ju weelen, goudt, silver, gemunt ende ongemunt, ende generalijck alle meublen ende immeu blen, geen van de goeden uutgesteken, alwaer die gelegen sijn, tsij binnen Sinte Mertens dijck, Kempshofstede in Zeelant, in Brabant oft elders. Behoudelijck dat den selven Jacob haeren neve en erfgenaem voerseid sal betalen alle kerckelijcke costen vanden uutvaert, duechdelijcke schulden code legaten voerseid. Met ooc expresse conditien dat indien hij Ja cob Willemsz voerseid quame te overlijden sonder achter te laten eenen hoir inder rechten linien descenderenden, soe substitueert sij testatrix de fabrijcke vanden kercken binnen Sinte Mertensdijck midtsgaders die tafel vanden Heilige geest aldaer elcx voer die helft in die somme van drie hondert guldens eens (evenverre aldaer soo vele oversciet) Welcke somme sij comparante bevolen belast ende betrouwt heeft die discretie van Jacob Willemsz haren erf genaem voerseid (Den Welcken tselve ooc geaccordeert ende belooft heeft) sulcx per fidei commissen ad pias canfas voerseid over te leveren. Ende ten eijnde dese haer verclaring te beter onderhouden werde, soo es haer testatrices ernstelicke begeerte ende wille Dat waert sake datter iemant ware van haren erfgenaem ofte legatarissen voerseid die hem jegens dit jegenwoordich testament ordinantie ofte utersten wille soude opposeren, impugneren (= be strijden) ofte besetten directelijck ofte indirectelijck in eeniger manieren Soe begeert ende ordineert sij testatrice dat alsulcken sal verbueren sijn erffensse ofte legaet, twelck sij wil dat vervallen ende aencomen sal den voorseide Heilige Geest van Sinte Mertensdijck. Blij vende niettemin dese haere ordinantie uterste wille ende testament in sijn volcomen weerden ende vigeur. Protesterende ende verclarende wel expresselick sij comparante dat alle tgene voeren gespecificeert es, te sijne haer uuterste wille, de welcke sij begeert dat gevalideert, geeffectueert ende onderhouden werde tsij vuljt crachte van testamente, utersten wille, dona tie causa mortis, rechte van Codicillen ofte sulcx alst ligt volbracht ende subsisteren⁴ mach. Ende dat tselve voldaan ende volcomen sal werden naer haeren aflivichheijt. Alwaert ooc alsoe datter alle solempniteijten van rechten hier inne niet geobserveert en waeren ende Niet tegenstaende eenige privilegien costuijmen van deser plaetse ofte stede daer sij comparante overlijden sal, ende aldaer haer goeden gelegen sijn, noch ooc eenige bescreven oft andere rechten ter contrarien. Welcke privilegien rechten ende costuijmen sij comparante begeert in

⁴ = helpen, bijstaan

desen gheen plaetse te hebben, noch haer prejudiciabel⁵ of hinderlick te sijne. Revocierende van dijen ende van alle tgene desen jegenwoordige testamente utersten wille, donatie oft codicille soude mogen contrarieren, hinderen oft creucken. Casserende wederroepende ende te niete doende mits desen alle voergaende testamenten ende codicillen, in dien daer eertijts eenige bij haer testatrice gemaect sijn. Niettemin reserverende tot alle tijden dese haere ordinantie verclaringe ende testamente te mogen herroepen, veranderen, corrigeren, meerderen oft minderen, legaten te adimeren⁶ ofte transfereren. Item codicillen te maecken sulcx alst haer comparante naer gelegentheijt des tijts geliefven sal. Versoeckende ende ernstelick begerende sij comparante voerseid van mij openhaer Notaris onderscreven van alle dese voorseide poincten, acten ende begeerten een ofte meer instrument ofte instrumenten gemaect gexpedieert ende in behoorlicke forme gestelt ende geextendeert te werden. Aldus gedaen gedordineert ende verclaert binnen der stede van Bergen op den Zoom ten huijse daer sij testatrice nu woonachtich es, staende opt kerckhof aen d'oostsijde vanden grooter kercken ten dage ende jare als boven. Ter presentien van Mr. Willem Sissen ende Cornelis Janssen Lepeltack, scepenen der stede ende heerlicheijt van Sinte Mertensdijck, ende Willem Janssen Oliphandt borgemeester der stede van Reijmerswale als looflijck getuijgen hier over geroepen ende sonderlinge gebeden ende mij Notaris onderscreven. Ende want ick Pieter Levendale van Reijmerswale publicus tabellio et notarius publicus code bij sijnen Majesteits grooten Rade residerende tot Mechelen ende Rade in Brabant ende over alle sijnen Majesteits Nederlanden respectivelick ter exercitien geaprobeert⁷ gestelt code geïnstitueert Met den voorseide getuijgen in alle tgene voorseid is present code jegenwoordich geweest ben ende ter instantien code begeerten van haer testatrice oft donatrice voorseid allen den voorseide actien ordonantien verclaringen dispositien legaten ende institutien van erfgenaem in notulen hebbe ontfangen geexcipieert⁸ ende in publica forma et instrumenta geredigeert ende geregistreert, Soo hebbe ic ter instantien als voren dit jegenwoordige publijcke Instrument met mijn eijgen handt getrouwlick gescreven, daer van gemaect geextendeert ende in behoorlicken authentijcke ende in publijcke forme uut gegeven Dijes ernstelick versocht sijnde. In kennisse mijns gewoonlicken hantgescripts hier onder gestelt. (w.g.) P. Levendale.

2.2 Constituering van Maerten Absoloms⁹

Op 17-1-1577 verscheen voor Levendale: Jacob Oolaerts, priester, geboren te Reimerswaal, die samen met Cornelis Claijssen Cuijper een zekere Maerten Absoloms, geboortig van Reimerswaal machtigen om de 200 Carolusguldens te innen, die Maij Jansdochter, weduwe van Anthonis Bloncke, als erfgenaem van zijn zuster Tanne Oole, hem nog schuldig is. Jan Aernouts, burgemeester en Michiel Adriaensz, schepen van Reimerswaal zijn getuigen.

2.3 Opbrengst van zout¹⁰

De reeks Reimerswalers die naar Levendale toegingen is daarmee niet geëindigd. In 1579 lezen we van Jan Jans Smidt, geboren van "Romerswalle", die Cornelis Claessen Cuijper, poorter en inwoonder der stad Romerswalle opdraagt om geld te ontvangen van Anthonis Meijnaertsz van Enckhuijsen van "seecker 6 quartier 14 vaten wit sout" die Anthonis met Willem Marinussen Boogaert te Reimerswaal van Jan de Smidt had gekocht en "gesceept int scip van Zeger Pietersz". Het ging hier niet om een paar korreltjes zout, want een groot kwar-

⁵ = schadelijk

⁶ = afnemen

⁷ = goedgekeurd

⁸ = uitgezonderd

⁹ RAZE 2038, fol 8, 17-1-1577

¹⁰ RAZE 2038, fol 29, 24-1-1579

tier is 24 vaten.

2.4 Verder over zout in Reimerswaal¹¹

Om even bij het zout te blijven: Cornelis Cornelisz Bolle en Jan Adriaensz van Hoorne, alias Schaffer, beide geboren te Remmerswaat en nu inwoners van Bergen op Zoom verklaren dat genoemde Jan van Adriaen Jansz Meijster, ook geboren te Reimerswaal, een schuldbrief ontvangen had, verleden voor schepenen van Reimerswaal hij Hubrecht Pietersz Smit en Cornelis Bolle, over de koop van een *“soutkete metten selhuijse”*.

Verder¹² vinden we Leuntje Jans, weduwe van Jasper Willemsz van Reimerswaal, die Marinus Jorisz Schenck, geboren te Reimerswaal opdraagt om een schuld te innen van Jeronimus Eechout, inwoner van Brussel en nu wonende te Zierikzee. En¹³ Quirijne Jans, weduwe van Jasper Willemsz burgemeester van Reimerswaal met haar voogd Jan Cornelisz Wagemester, schepenen.

2.5 Reimerswaal nog steeds bewoond¹⁴

Maar Reimerswaal werd nog steeds bewoond en kreeg nu en dan zelfs nog een nieuwe inwoner, Op fol 55 lezen we dat *“Lieven Lenaerdsz van Zirczee, nu inwoonder der stad Romerswale”* is en de betreffende veiligheid van zijn vaderstad had opgegeven voor een onzekere toekomst in Reimerswaal.

Levendale heeft Reimerswaal nooit vergeten. In Bergen op Zoom en later in Goes blijft hij zich met enige trots: Petrus Levendale van Romerswalle noemen.

2.6 De krankzinnigverklaring van Joos Maertsz¹⁵

Meester Jasper Adriaensz, medicijn der stad Bergen op Zoom, legde op 26-1-1578 een verklaring af ten behoeve van Cornelis Martsz, *“nu ter tijt inwoner van Bergen op Zoom”*, dat hij acht dagen geleden een bezoek had afgelegd bij Geerdts Jansz in de Sevensterre en daar Joos Mertsz aangetroffen had, de broer van Cornelis. Hij vond dat *“dezen simpel, slecht innocent geveburt van hersenen, naer oock geheel berooft van memorie, verstant ende discretie ende furieux sprekende woorden ende propoosten sonder ordene, slot of wetenschap, vuijt en in, gelijk alle miserabel persoonen, die van sinnen berooft sijn gemeijnlijck doen. Oversulcx belaste hij depositant dat men den selven wel bewaren ende gade slaen soude als ende gelijk een kindt. Naerdien hij depositant ooc bij experientie bevonden heeft dat hij (met oorlof geseijt) hem vuijl ende sijn gevoech (= behoefte) onder hem was makende en onbekwaam om civiele acten te tracteren”*. De dokter verzekerde dat hij *“noch vrient noch moge van den producent en was”*.

Daarna verschijnt de eerdergenoemde Gheerdts Jansz, *“ingeseten der stad Bergen op Zoom”*. Hij verklaart dat hij Joos Maertsz *“over de vijff jaeren gealimenterd heeft en dat hij noijt aen hem anders heeft connen bevinden dan dat hij teenenmale sot, onnoosel ende van sinnen berooft was. Jae, oock geheel kindts, dat men hem als een kindt regeren moeste ende gheen onderscheijt tusschen sijn vuijlicheijt oft goede spijs en maecte. Ende dat hij sulcx geweest es van den tijde hij tot sijn bewaernisse gecomen is, continuelijck sonder intervallen, poosen oft stonden”*. Truijken van Attendael, de vrouw van Gheerdts Jansz en haar dochter Maijken bevestigen dat dit de volle waarheid is.

Voor de wet was dit waarschijnlijk nog niet voldoende, want Meester Cornelis van der Donck, chirurgijn te Bergen op Zoom, werd eveneens gevraagd Joos Maertsz te onderzoeken.

¹¹ RAZE 2038, fol 42, 7-1-1580

¹² RAZE 2038, fol 31, 27-5-1579

¹³ RAZE 2038, fol 34, 17-7-1579

¹⁴ RAZE 2038, fol 55, 14-7-1580

¹⁵ RAZE 2038, fol 14, 26-1-1578

Hij verklaarde dat hij tien dagen geleden bij Geerdt Jansz in de Sevensterre geweest was en gevonden had dat Joos “*idel van hoofde*” was.

2.7 Een huwelijkscontract¹⁶

De protocollen van Levendale zijn niet alleen interessante lectuur. Genealogen kunnen er een schat aan gegevens in vinden, zoals in dit huwelijkscontract. “*Contract nuptial*” tussen “*Jan Adriaenss, geboren vuyt Dreijshore. Jegenvoordelijck bruijdegom ter eender en Anno Jacob Winters, bruijt, met Mathijs van der Goes als een van haer noeste maghen en gecoren voogt*” Zij was eerder getrouwd geweest met Dionijs Pieterss, waarbij zij kinderen had. De akte werd opgemaakt in Bergen op Zoom ten huize van Jan van Leemput “*genaempt tbrantijsier*”, Cornelis Pieterssen Ketelaer en Jan Jacob Vreijters, droochsceerder, beide inwoners van Bergen op Zoom, waren getuigen.

2.8 Het is nog steeds oorlog!¹⁷

Cornelis Jansz van Berghen, “*eertijds inwoonder der stede van Sinte Martensdijck ende nu van Bergen op Zoom*” heeft op verzoek van Jacob Jacobs Gillissone, inwoner van Sint Maartensdijk verklaard dat in het jaar 1576 de baljuw van Sint Maartensdijk geprocedeert heeft “*(bij faulte van betalinge van ‘t soldaten ghelt) op seecker groen saedt toebehoorende Barthel Vermuijen. dat tselve hij executie vercocht is den meesten daer voren biedende, ende is cooper geworden Joris Joachims saliger memorien, ende want hij Joris duer naer in faulte was van de selve penninghen op te brenghen, heeft voorseide baljuw geprocedeert om te verkopen 4 gem. 211 roeden landts van den voorseiden Joris*”. Daarna is Joris overleden. De schepenen van Sint Maartensdijk zijn sequestors van de boedel en de crediteuren maken een accord met Marinus Marinusse Vermuijen en Marinus Helle, “*intercederende*” voor Barthel Vermuijen. Present waren: Anthonij Jansz van Cuijck alias in de mouwe en Jan Baltens van Poortvliet, beide inwoners van Bergen op Zoom.

2.9 Geschil van dijkage¹⁸

In 1580 verscheen Cornelis Jan Diricxsone, “*dijckgrave ende schouttet van Westkercke*”, die verklaarde dat hij dijkgraaf was geweest van Gorushouck en Scherpenisse en daar diverse werken had aanbesteed. Maar, klaagde hij: “*Schijnt nochtans dat sommige onrustre gheesten bij eenighe sinistre middelen pooghen den voerseiden remonstrant te achterhalen¹⁹, die alree bij ondeugdelijcken persuasien eenighe dijckers ende andere personen van cleendere qualiteijt hebben geinduceert ende opgeruijt, om depositie buijten die waerheijt, tot des comparants laste, achterclap oft quetsinghe (bij den onwetenden) van sijn ... van haer onbedachtelick te gheven. Dan alsoo hij comparant alsulcken injurien, calengien oft ommers vlecken van hem wil weren. Sulcx datter proces geresen es. Alwaer hem noodelijck sal sijn die productie van sijnen getuijghen, daer van eenighe oudt ende ongevallich zijn oft ommers gemerct. desen troublen rijdt ende die saecken van desen landen sulcx sijn geste/t, hij comparant beducht dat indien eenighe inconvenienten overquamen t platte landt afgeloopen die landluijden verjaeght ende verstroijt, oft aflivich souden moghen werden, al eer hij sijnen ordinarissen connen produceren. Dwelck wattet renderen soude tot sijne inestimable ende irreparble schade, soo hij seijde, heeft den naebeschreven personen versocht te willen segghen deughdelick ende getrouwelick affirmeren tghene sij luijden weten warachtich te sijne, etc*”.

Dit was een aardige kluit voor de notaris, die de silveren ducatonen, zo niet de gouden ridders

¹⁶ RAZE 2038, fol 24, 28-6-1578

¹⁷ RAZE 2038, fol 35, 1-9-1579

¹⁸ RAZE 2038, fol 44, 19-2-1580

¹⁹ = beschuldigen

al hoorde rinkelen... Hij zocht verklaringen over een aantal punten, namelijk of het waar was dat de dijkgraaf en gezworens samen waren gekomen op de Veerhoek om een dijk te besteden, maar daarin niet konden slagen, zodat zij opdracht gegeven hadden *“den selven dijk vuijter handt te besteden volghende t besteck daer van geconcipieert”*. Of de getuigen wisten dat Cornelis van Lopsz, *“contreboechouder”* daarvan in kennis gesteld was. Of zij wisten dat *“Adriaen Claessen met zijn volck int werck geweest es ende dat zij dicmaels metten dijkgraave voorseid die visitatie vonden dijck gedaen hebben”*. Dat de dijkgraaf de dijk precies volgens het bestek heeft willen maken en daarom *“menichmael harde woorden ende crackeel metten dijckers gehad”* had. Of zij konden bevestigen dat Claes van Bruessel wist dat de dijkgraaf de dijk aan de Veerhoek aan Adriaen Claessen (dat is *“Adriaen Claesz Vlaminc met sijn compagnije”*) besteed had *“op de vijff roeden druijpens tzeewaerts commende onder de line voer honden pont al volghende t besteck”*

Achtereenvolgens legden nu de getuigen hun verklaringen af. Het waren: Lo(d)gier Corneliss, oud ca 53 jaar, gezworen en baljuw van Poortvliet, die bij de besteding van de dijk te Veerhoek aanwezig was geweest en met de requirant en anderen last gegeven had om te besteden en later het werk geinspecteerd heeft *“ende die dijckers int werck gesien, sonder dat hij die selve bij name bekende”* en ook *“dat hij daer bij ende mede geweest es daer die dijkgraave veel sware woorden hadde ende wel dapperlijck jegens den dijckers keeff omdat sij haer werck niet en voldeden”*.

Euwout Gheldersman, oud ca. 35 jaar, ook residerende binnen Poortvliet, die volgens zijn zeggen *“gesworen conterboeck houder van de voorseide wateringhe”* was.

Cornelis Jan Lopss, oud ca 31 jaar, die *“gesworen counterboeck houder”* was en onder meer verklaarde *“op den dijck wel geweest te hebben ende daeraen Adriaen Glaessen met sjne mededeelders sien wercken. opt vierde sijt menich werf op den dijck geweest te zijne, aldaer hij den dijkgraave heeft hooren questie maken jegens den dijckers, waertoe hij depositant ooc argueerde: goede mannen ghij en sult niet dit werck niet volstaen”*.

Crijn Lemsz, gezworen van Westkercke en Scherpenisse, oud ca. 34 jaar, die vertelde met *“Anthuenis Andriesz ende Marinus Claesz menichmael den dijck beghaen ende Adriaen Claesz daeraen sien wercken”*.

Logier Lote, schepen van Westkercke, oud ca. 40 jaar, die alle punten bevestigde en er bij geweest was toen *“die dijkgraave vermaende dat hij Adriaen sijn besteck voldoen soude. Daer teghens gij veel woorden praette”*. Claes van Bruessel, oud ca. 37 jaar.

In het stuk worden verder genoemd Cornelis van Strijen, secretaris van Westkercke, Michiel Adriaensse Hollander en Adriaen Theunisz, mogelijk houders van herbergen waar verklaringen gehoord werden en getuigen als de bode Cornelis Claesz, Anthuenis Jacobsz Backer en Willem Jansz Oliphant, burgemeester van Reimerswaal.

Uit akten als deze, waarvan er tientallen in de notarieële archieven voorkomen, blijkt duidelijk dat het bedijken niet altijd van een leien dakje liep en dat besteders en uitvoerders wel eens verschil van mening hadden.

2.10 Tractaet van dijckagie van Andries Vierlingh²⁰

In de registers van Levendale komen we nu en dan goede bekenden tegen. Het “Tractaet van dijckagie” van Andries Vierlingh (1507-1579), de rentmeester van Steenberg, zou het handboek geweest kunnen zijn voor ieder die iets met waterwerken te maken had, als hij de publicatie daarvan had mogen meemaken. Dit is pas in 1920 gebeurd in de serie Rijks Geschiedkundige Publicatiën (nr. 20). We vinden Vierling in Levendale als volgt: compareerde Sr. Jan Turck die Jan Lenaerds in Vossemaere heeft geconstitueerd om aan Cesar Porquin 35 1/2 gemet te leveren, gelegen in het land van Nieu Vossemaer, *“eertijds bedijckz bij Andries*

²⁰ RAZE 2038, fol.57, 7-9-1580 te Bergen op Zoom

Fierlinck ende bij hem comparant van den erfgenaemen desselfs Fierlinck bij coope vercreghen”.

2.11 Tachtigjarige oorlog²¹

Bij het doorlezen van de akten worden we telkens met onze neus gedrukt op het feit dat de tachtigjarige oorlog nog in volle gang was, maar het gewone leven toch doorging. Zoals in deze akte: Compareerde *“Jan van den Bruel. capteijn, ligghende in garnisoen binnen Nieuwpoort heeft geconstitueert Mr. Everard van Couwerf, zijnen schoonbroeder”*, om te regelen *“alle innecomen, renten, chijnsen. pachten van thienden ende landen huijren etc”*, die hem toekomen als *“man ende vooght van joncvrouwe Magdalena van Couwer”*.

2.12 Oorlog of geen oorlog, maar zaken moesten doorgaan²²

Dat was niet altijd even gemakkelijk, zoals Maijken Bertoens ondervond. Compareerde Maijken Bertoens, weduwe van Anthony Bartoen, *“verclaert dat sij sichtent den eersten troublen die int jaer 1566 gebeurt zijn geweest is ende haer onthouden buijten desen Nederlanden, dan naardijen nu onlancs ontrent 14 daghen naer Paeschen lestleden in desen landen wedercomen is, heeft begonst naer haer saecken te vernemen ende onder andere convenieren ende met rechte aen gesproken eenen haeren debiteur genaempt Lam Claess wonende in Vossemaer, die aen haer comparante volghende seecker schepenen kennisse schuldich is thien ponden vlaems ende een half. Lam beweert dat hij haar dochter Maijken Anthorus drie pond betaald heeft, maar de comparante zegt dat dit niet waar is.*

2.13 Familie van Oostee²³

Voor de genealogie zijn de akten van Levendale een bijzonder interessante bron, vooral omdat uit deze periode van veel plaatsen geen doop, trouw- en begrafenisboeken bewaard gebleven zijn. Zo vinden we een belangrijke akte betreffende de familie van Oostee, die later van Oosten genoemd zou worden. Een fragmentgenealogie²⁴ van deze familie, waarvan ik helaas de samensteller niet weet, begint met Oulaars Cornelisz van Oostee en is uitgewerkt tot ca. 1750. Voor de samenstelling van deze genealogie is o.a. gebruik gemaakt van literatuur als de Navorscher en de Nederlandsche Leeuw en oorspronkelijke bronnen als doop- en trouwboeken van Goes etc. Na “Oulaars” volgen Jan van Oostee en Adolf van Oostee, waarna de genealogie uitwaaiert. Die oudste gegevens vinden we ook op twee grafzerken in de kerk van Ierseke. Van Ysseldijk beschrijft deze zerken in zijn 1000 Jaar Yerseke’ als volgt: *“Den eersamen Olaerd..... En jofvrouwe Digne Van der Hey’s dochter. Zij sterf XVLIII de XIX November”* (1553, Bloys van Treslong Prins geeft 1554) en *“Hier ligt begrave Jan Oolaertsen van Oostee, in sijn leven schout alhier, die stierf in October 1618. Hier ligt noch begrave Adolph Jansen van Oostee, sijn sone, mede in sijn leven schoot alhier, die stierf den 2 Meye 1635”*

Nu schijnt het dat Olaerd bij het overlijden van zijn vrouw geen inventaris van zijn goederen had opgemaakt ten behoeve van zijn kinderen. Dit leverde moeilijkheden op, omdat hij hertrouwde en uit dit tweede huwelijk ook kinderen geboren zijn. Vandaar dat zijn zoon Jan Oolaertsz van Oostee, hiertoe aangespoord door Andries Corne, met een aantal mensen die de familie goed gekend hadden, naar de notaris stapte, waar zij vijf vragen moesten beantwoorden.

²¹ RAZE 2038, fol 57, 26-9-1580, Bergen op Zoom

²² RAZE 2038, fol 61, 9-10-1580, Bergen op Zoom

²³ RAZE 2038, fol 62, 17-10-1580, Bergen op Zoom

²⁴ De genoemde fragmentgenealogie noemt als vrouw van Olaerd: Catharina van Heijne (van de Heide?) en geeft als overlijdensdatum van Jan Oolaertsen oct. 1608 en van Adolph 2-5-1632.

“Compareerde Jhoan Oolaertsz van Oostee, Schoutet ende Dijckgrave der heerlickheit, Waeteringhen ende prochien van H’Iersicken, heeft verclaert, dat hem met sijn susters, als erfgenamen van Oolaert Cornelisz, hueren vader saligher memorie, gemoveert wordt bij Andries Come cum suis, erfgenamen van jonckvrouwe Elizabeth Fierlina, huerlieder moeder, als naederhandt getrouwt hebbende den voorschreven Oolaert Cornelisz.

- 1. op wat tijdt oft wanneer Jonckvrouwe Digna van der Heijden, huisvrouw van Oolaert Cornelisz van Oostee voorschreven ende dus voorschreven comparants met sijn susters moeder, van deser weerelt is gescheijden.*
- 2. item oft sijlieden oijt gehoort hebben oft verstaen, dat Oolaert Cornelisz nae d’aflivicheijt vande voorschreven sijne huisvrouw, daar bij hij den voorschreven comparant met sijn vijf susters geprocreert heeft, de selve sijne kinderen haer moederlijck ghoedt bewijzen, oft staet van Inventaris gemaect heeft, etc,*
- 3. Item oft Oolaert Cornelisz oijt Rekeninghe, bewijs ende reliqua gedaen heeft van tghene sijne kinderen van haer moederlijck ghoedt moghte aencomen.*
- 4. Item wanneer dat Oolaert Cornelisz die voirschreven Jonckvrouwe Elizabeth Fierlincx getrouwt heeft ende wanneer deselve overleden en is.*
- 5. Ten lesten hoe lang/ze Oolaert Cornelisz naer d’aflivicheijt van voirschreven sijne leste huisvrouw overleeft heeft.*

Cornelis Pietersz, ghesworen ende schepene deser wateringhen etc, oudt ontrent 66 jaeren, heeft verclaert als voren op: eerste artijckel, aengaende t’overlijden van voirschreve jonckvrouwe Digna, tselve gesciet te sijne ontrent Sinte Catharijnen dagh ontrent 26 jaeren geleden, een jaer onbegrepen. (dat maakt het rond 25 november 1554)

“Op t’tweede artijckel verclaert hij dat hij nozjt gehoort en heeft, noch niet en weet, dat Oolaert voirschreve sijne kinderen eenigh moederlick ghoedt bewesen heeft, Noch en gelooft niet oft ommers en heeft gheen memorie dat hij oijt een stoet oft Inventaris van den kinderen moederlick ghoed ghemaect ende overgelevert heeft. Noch ooc, op t’derde artijckel gevraagd zijnde, etc. Geeft als reden van kennis, dat hij ca. 27 jaer binnen Ierseke schepen is geweest. Cornelis Simonsz, insgelijcx gesworen en schepen. oudt ontrent 65 jaeren. verclaert als voren. Op het vierde artikel nog, dat hij niet weet van een huweljkse voorwaarde en dat sij ontrent 8 jaren overleden is. Opt leste artijckel verclaert dat Oolaert Cornelisz ontrent twee jaeren nae sijn leste huisvrouw geleeft heeft. Geeft als reden van kennis, dat hij van jongs af aan in Ierseke heeft gewoond”.

‘Jan Jans Michielsz, oudt ontrent 67 jaeren’, weet niet wanneer Digna is overleden, maar wel dat dit in Ierseke was. Hij weet niets van een rekening, maar zegt wel dat Oolaert ca. 6 jaar geleden is overleden. De volgende getuige weet dat er een grafzerk in de kerk is en Levendale is gaan kijken om zichzelf te overtuigen.

‘Marinus Jacobs Simons, ghesworen ende schepen, oudt ontrent 49 jaeren, verclaert als vooren op t’eerste, dat hem naer sijn beste weten dunckt wel 25 of 26 jaren geleden is, dat jonckvrouwe Digna deser weerelt is gepasseert. hem daer van voorts reserverende aende datum oft opschrift dat hier binnen deser kercke op haer serck staet, d’welck hij segt ende gelooft waerachtich te sijne. Ende is bij mij Notaris gevisiteert ende ghelesen te sijne anno 1554, den 19 Novembris’. (Dat is dus hetzelfde jaartal dat Bloys van Treslong Prins geeft.)

‘Jan Adriaens Cole, gesworen ende schepene als boven. oudt ontrent 57 jaeren’. weet alleen te vertellen ‘dat hij eens als schepene daer bij geweest is, daer Oolaert van sinne was aen Gillis Andriess als getrouwt hebbende sijn oudste dochter jonckvrouwe Cornelia eenigh goet aen te bewijzen, Maer alsoo daer woorden onderlinghe vielen en heeft niet verder tot afscheijdinghe geprocedeert.’

Aldus verclaert tot H’Iersickedamme ten huijse van depositant 19-10-1580, ter presentie van Jan Jansz van Leijen ende Cornelis Mertsz Cuijper. inwoonders der heerlickheit ende prochie van H’Iersicken.

Het is dus zeker dat de vader van Jan Olaertsz van Oostee, Olaerd Cornelisz heette. Die vinden we als Oelle Corneliszone in de overloper van Ierseke van 1547. Hij bezat 28 percelen land. Door vergelijking met de overloper van 1588 kunnen we nagaan wat er na zijn dood met het land gebeurd is. Het merendeel blijkt gegaan te zijn naar zijn zoon Jan Oolaerts, zijn dochter Suzanna Oolaerts en een zekere Cornelis Sijmonsz, die mogelijk met een andere dochter van Olaert getrouwd was. Het zou interessant zijn om in de overloper van 1518 op te zoeken wie voor Oelle het land bezeten heeft. Dat is niet goed mogelijk, omdat de percelen in deze overloper niet volgens hoeken, maar volgens ambachtsparties geregistreerd staan en bovendien de grootte van de percelen vaak gewijzigd zijn. Daarom is het te gewaagd om aan te nemen dat de Cornelis Oelle, wiens kinderen en erfgenamen in de overloper van 1547 genoemd worden, de vader van Oelle Cornelisz was.

In de overloper van 1518 worden o.a. vermeld: Jacop of Coppen up Oostee, Jan Cornelisz van Oostee en de erfgenamen van Jan van Oostee en Willem van Oostee. Het stamhuis van de van Oostee's heeft gestaan in de Kakeldans bij Iersekendamme. In de overloper van 1547 staat het op naam van Marinus Baltens als *'den hoogwerf 500 roeden'* met *'Jane up Oostee dat boogaert ant hof 1/2 gemet'*. De overloper van 1518 geeft weinig of geen veldnamen. De Kakeldans of het Hoogwerf komen er niet in voor. Dat maakt het moeilijk om de percelen te identificeren. Over de Steehof heeft IJsseldijk een artikel gepubliceerd in het Zeeuws Landbouwblad (1969). Op een lijst van uitgestelde tiendpachtbetalingen in het archief van Sint Salvator (R.A. Utrecht) vond hij als bewoners van het 'Nieuwe Burchtje te Ierseke' vermeld Coppe op Oostee, Cornelis Janss op Oostee en Janne op Oostee, erfgenamen van Mattheus en Willem van Oostee. Maar zelfs gewapend met deze gegevens is het niet mogelijk om het hoogwerf op de overloper van 1518 met zekerheid te identificeren.

Dat is ook niet de bedoeling. Het gaat hier om de rijkheid van het notarieel archief van Levendale te demonstreren.

2.14 Een capellerie te Ierseke²⁵

Levendale zit nog in Bergen op Zoom, maar heeft veel contact met Zeeland. Op 10 november 1580 kreeg hij bezoek van de Eerwaarde heer Jan Cuijper, koordeken en kanunnik van de collegiale kerk van Bergen op Zoom. Hij was rector van een capellerie te Ierseke, die daar gefundeerd was op het Onze Lieve Vrouwenaltaar. Dat omvatte 22 gemeten land in Ierseke dat opnieuw verpacht moest worden. Cuijper verklaarde op 29 oktober 1579 het land verpacht te hebben aan Marinus Jacobs Simons, inwoner van Ierseke voor 24 gulden per jaar. In de akte lezen we dat Marinus hiervoor het nodige moest doen: *"Jaerlicx te doen bedienen ende celebreeren tot sijnen coste in de laste die missen, officien, distributien, aelmoessen ende andere gewoonlijke diensten van den voorseiden capellerijen. Insgelijcx zonder cost oft last vanden voorseide heere verpachtere jaerlicx te betaelene tot Reijmerswale 21 stuijvers en 1 oort voor d'officiacie van zijns comparants cappellerije tot Lodijck. Item voorts continuelijck te onderhouden den ghecavelden dijck ende wegh"*.

Verder moest hij de diverse belastingen betalen, zoals *"het 'sGravenschot, het Dijckgheldt, Steengheldt, Rijsgeldt, de waterpenningen, contributien tot onderhoudt van soldaten, subsidie, de 100ste, 20ste en 10de penning en meerderen of minderen penningen"*.

In geval van *"inundatien oft innebreken van dijcken"* moest hij de kosten van herstel betalen. Nu zal 24 gulden per jaar niet veel zijn voor de pacht van 22 gemeten land, maar of Marinus er uiteindelijk iets aan overhield valt te betwijfelen.

Als getuigen werden twee inwoners van Bergen op Zoom geroepen: Jan Flijenshoren en Bernard Bernaerdtsonne, cleermaecker.

²⁵ RAZE 2038, fol 69, 10-11-1580

Marinus Jacob Simonsz vinden we ook in de overloper van Ierseke van 1588. Daar staan diverse stukken land van de capellerie van heer Jan de Cupers in de kerkhoek en in de kaerse, maar opgeteld haalt dit geen 22 gemeten. De capellerie staat ook al op de overloper van 1547. Als we hier met dezelfde Jan (de) Cuijper te maken hebben, moet deze in 1588 wel een krasse oude baas geweest zijn!

2.15 Jan Cuijper alias de Haze²⁶

Uit een akte van 1 oktober 1581 (fol 94) die in Sint Maartensdijk werd opgemaakt, komen we veel meer te weten van Jan Cuijper. Hij liet toen Levendale zijn testament opmaken en staat vermeld als: Jan Cuper, alias de Haze, decaen der collegiale kercken van Berghen op den Zoom. Hij wil begraven worden in de Sint Joriskapel van de kerk van Bergen op Zoom, waar hij een zerk heeft laten leggen op het graf van zijn ouders. Hij vermaakte aan de kerk 8 Carolus guldens en zijn “swarten flueelen casuffel²⁷”, met zijn “missael²⁸” en de “silveren ampullen²⁹”, om die te gebruiken op de hoge feestdagen als de koordekens de hoogmis zingen. Dan volgen een aantal legaten aan diverse kerkelijke instellingen, zoals *“20 stuvers eens aen het capittel en een rentebrief van 2 karolus guldens, die hij heffende es op Sint Thomas inde cleijn potter strate, omme twee reijsen celebrant broodt, den celebranten ende suppoosten van de capelle aldaer celebrerende, te deelen op die octave van Sint Jan Baptist ende op die octave van Sint Jan evangelist, elcx anderhalven grooten brabant, naer d’oude gewoonte. Insgelijcx soe maect hij der gulden van Sinte Michiel inder kercke voorschreven twee rentebrieven. Den eenen van twee karolus guldens gehypotheceert op een huijs genaempt Sint Joris int dorp van Heerle, ende den anderen inhoudende dertich stuvers erifelick, gehypotheceert op een huijs gestaen tot Wouwe aende plaetse, tot laste omme jaerlicx te distribueren drie celebrant brooden in de maniere voorschreven, het eene op zijnen sterfdagh voor sijn ziele, het tweede opten 19e meije voor die ziele van sijnen vader ende het derde den 23 januarij voor die ziele van zijne moeder. Gheleijck hij testateur die voorschreven brieven overgelevert heeft ende de selve wederomme nae hem genomen overmidts die destructie van den kercken ende verjaginghe van den catholieke religie. Begherende vuijterlick per haest de kercke ende collegie wederomme gerestaureert sijn sal”* Vervolgens komt zijn eigen familie aan de beurt. De kinderen van zijn broer Gillis krijgen legaten, dat zijn Pieter of zijn kinderen die een flink bedrag van 600 karolusguldens krijgt. Verder Clais en Jan, de twee oudste elk maar 25 guldens. Daar staat bij: “indien sij te lande comen”, dus zijn niet thuis. Hubrecht, de jongste zoon van zijn broer krijgt 100 karolus guldens. Janneke, “zijne bastaerde sustere” krijgt 6 karolusguldens van een rentebrief die hij heeft op een huis genaamd “t Vaghevier” in Bergen op Zoom achter het weeshuis staande. Haar zoon Samuel, zijn peter, krijgt 50 karolus guldens om een ambacht te leren. In geval van overlijden van deze kinderen komt zijn nicht Petronelle in hun plaats. Dan Janneke, dochter van zijn zuster, weduwe van Mr. Henrick van Cuijck krijgt 100 karolus guldens of na hun overlijden naar Jarmeken Cupers zijn “*natuerlicken sustere*”. Dan was er nog een nicht Maijken Ossecops, die 4 karolus guldens kreeg en de kinderen die zij bij Jacob Jacobsz zaliger had krijgen elk 50 karolusguldens. Zij worden met name genoemd: Maijken, Adriaenken, Cornelie, Cornelis en Martin. Aan zijn zusters kinderen Willem, Elijsabeth, Adriaene en Magdalena geeft hij elk een (gouden) angelot. Zijn zuster Catharina is non in het klooster van Sinte Margrieten te Bergen op Zoom. Zij krijgt een jaarlijkse som van 8 karolus guldens tot haar overlijden. Daarna gaan 4 karolus guldens naar zijn nicht Constantia Cupers en 4 karolus guldens naar zijn andere nicht Constantia Heeren. Als universeel erfgenaam stelt hij zijn nicht Petronella Ossecop aan, die getrouwd is met Hubrecht Heeren. Zijn neef Mr. Pieter Cuper stelt hij aan als executeur. Dat hoeft hij niet voor niets te doen. Hij krijgt zijn gouden signet en een half dozijn silveren lepels waar zijn merk op staat. Cornelis Pijck, kapelaan in de kerk van Bergen en Mr. Gaspar Kinschot, griffier van het leenhof van Ber-

²⁶ RAZE 2038, fol 94, 1-10-1581

²⁷ een kazuivel of misgewaad

²⁸ zijn misboek

²⁹ voor de heilige olie

gen krijgen ieder voor hun moeite 12 karolus guldens. Hij herroept diverse codicillen. De getuigen waren Quirijn Mathijsz en Jacob Adriaensz Verwerde, inwoners van Sint Maartensdijk. Ik heb het niet opgeteld, maar Jan Cuper had een aardig spaarcentje vergaard.

2.16 Hoeveel schepenen?

Ook de heren van de gerechten zaten wel eens in moeilijkheden. Men wist soms niet precies wat de gangbare regels waren. Zo kwam op 2 december 1580 Mr. Jan Martini, Advocaat van de Grote Raad van Mechelen, bij Levendale om getuigenverklaringen te horen van een groot aantal inwoners van Oostelijk Zuid Beveland. Het ging om iets wat kennelijk van groot belang was, namelijk *“Ofte haer kennelijck is datmen tot H'Iersicken, Cruninghen, Ons Lieve Vrouwenpolder ende Schore, alle heerlicheden ende dorpen ontrent een mijle van den anderen geleghen in zuijtbevelant in zeelandt, Voer Recht, Costuijme ende ghebruijck es onderhoudende, dat alle rechtelijcke verlijdinghen, bekentenissen, verpandinghen, hypothecatiën van onroerende ghoeden ende andere acten, ghedaen ende gepasseert werden voer drie gravenmänner ofte voer drie schepenen ende den Secretaris. Ofte emmers voir twee Schepenen met den Secretaris, etc.”*. Ik zou zeggen: hoe meer zieltjes hoe meer vreugd, maar wet is wet en daar valt niet aan te tornen.

Zo waren op die decemberdag in de herberg De Groote Valcke bij elkaar de waard Lucas de Godt en Pieter Godschalck, corteroede van Berghen, Job Foordsz, schepen van Ierseke, oud ca. 50 jaar, en Marinus Jacobs Simonsz (alweer?) eveneens schepen van Ierseke, oud ca. 50 jaar. Hij beweerde dat hij zijn broer vaak had horen zeggen - en die kon het weten, want die was 12 of 13 jaar lang schout en dijkgraaf van Ierseke geweest - dat schepenzaken altijd door drie schepenen en de secretaris behandeld werden.

Jan Olaertszone van Oostee, Ambachtsheer en Secretaris van Ierseke, ca. 37 jaar oud verklaarde dat hij 12 jaar als secretaris gediend had, maar ook van *“sijn vader, die al oudt was ontrent 74 jaeren ende soo in dese prochie als in Cruninghen wel 50 jaer als Schouttet gediend hadde, heeft horen verhaelen dat het selve van ouden heercomen hier ende daer onderhouden es geweest”*.

Als we even terugkijken naar Zeeuwse Familiepraet van juni 1997, pag. 10³⁰ zien we dat we nu toch weer iets meer te weten zijn gekomen van Olaerd Cornelisse, de vader van Jan van Oostee. Hij moet geboren zijn omstreeks 1506 en dan zou hij dus inderdaad wel eens de zoon van Cornelis Oelle geweest kunnen zijn, waarvan in de overloper van Ierseke van 1518 de kinderen en erfgenamen genoemd worden. Maar dit is even een stapje opzij - nu terug naar De Groote Valcke. Ruim een week later werden ten huize van Nelleken Dignus in bijwezen van Daniel Lenardtsz, schepen en Pieter Adriaensz Coster aan Laurens Martsz, inwoner van Ierseke, ca. 49 jaar oud, dezelfde vragen gesteld, waarop hij hetzelfde geantwoord heeft. Hij kon het weten, want hij was procureur geweest in de gerechten van Kruiningen, Kapelle en Wemeldinge.

De notaris ging ook naar Kruiningen, waar hij in de herberg Die Drije Coninghen in het bijzijn van Cornelis de Naijer, die daar woonde en Cornelis Lonisz, poorter van Bergen de volgende mensen ondervroeg: Adriaen Jacobsz molenare, inwoner van Kruiningen, ca. 39 jaar oud. Hij was *“inboorlinck van Cruninghen”* en was meer dan 18 jaar schepen geweest. Erasmus Pieterse, inwoner van de Onse Lieve Vrouwenpolder, ca. 53 jaar oud en was een paar jaar schout en secretaris van die polder geweest. Livin Philips, inwoner van Biezelinge, ca. 38 jaar oud. Inghel Willemsz Masseroon, schepen en inwoner van de Onse Lieve Vrouwenpolder, oud ca. 50 jaar. Mathijs Dignus, *“inboorlinck”* en schepen van dezelfde polder, oud 28 jaar. Jan Jansz van Leijen, oud ca. 34 jaar. Cornelis Pietersz Sweedijck, schepen en gezworen van de heerlijkheid van Ierseke, oud ca. 66 jaar werd ook *“neerstich gevraecht”* op de voor-

³⁰ Zie in de inhoudsopgave “Familie van Oostee”

schreven vijf artikelen “*want hij ins Sweedijck, ghebuerte tusschen H'Iersicke en Cruninghen, wel over 45 jaeren gewoont heeft ende binnen die heerlicheijt van H'Iersicken wel 26 of 27 jaeren schepene en gheswooren geweest is*”.

En werd nog in Ierseke ondervraagd, ter presentie van Daniel Lenardts en Job Cornelisz Paesch, inwoner van Ierseke, Cornelis Simonsz, schepen en inwoner van Ierseke, oud ca. 65 jaar hij heeft van jongs af aan in de buurt gewoond en is 9 of 10 jaar lang schepen en gezworen geweest. En uiteindelijk nog, in aanwezigheid van schepen Daniel Lenards en Jan Willemisz van Weerde: Jacob Adriaensz Cole, wonende op Iersekendamme, oud ca. 65 jaar en had 25 jaar gediend als schepen en gezworen.

Zulke akten zijn belangrijk voor ons, want ze geven leeftijden die, misschien niet helemaal correct zijn, maar nergens anders te vinden zijn.

2.17 Telkens weer Reimerswaal³¹

Als we in de akten van notaris Levendale het woord Romerswalle tegenkomen, prikken wij altijd de oren op. Reimerswaal heeft altijd een zekere aantrekkingskracht. Op 1 juli 1581 verklaarde Mr. Jacob Oolaerts, geboortig van Romerswalle aan zijn neef Willem Cornelisz, dijkgraaf van de Oostwating van Walcheren, een rentebrief van 2 pond 1 schelling en 8 groten vlaams overgedragen, die op twee naast elkaar gelegen huizen in de Gortstraat te Middelburg op de Beestemarct stonden. Die rentebrief stond op naam van Libbert Geerbrantszone, blockmaker en was opgemaakt voor schepenen van Middelburg op 6 mei 1566.

Direct daarop volgt een verklaring³² van Mr. Henric van Bouhuisen, schoolmeester te Romerswalle dat hij aan Mr. Jan Hausman, chirurgijn te Tholen verzocht had een verklaring af te leggen dat hij op 19 juni “naer vele injurieuse woorden gequetst is geweest van Hubrecht Geleijnsz”. De chirurgijn heeft voor de notaris verklaard “*dat de wonde geweest is doodtlicke, te weten inden rugghe ende gepenetreert tusschen den lever ende nieren. Gheven redenen van kennisse, want hij met Gods hulpe, hem gequetsten niet sonder groot dangier, de voorseide wonde gesonnettet oft getintelt ende gecureert heeft*”. Deze verklaring werd afgelegd in bijzijn van twee Reimerswalers: Cornelis Henricx de Coninck en Pieter Arentsz Metser.

Het is mij niet duidelijk of de schoolmeester inderdaad is overleden of dat het hier alleen ging om een dodelijke kwetsuur. Dergelijke zaken heeft Levendale bij tientallen moeten behandelen. Het mes zat in die tijd zeer los in de schede en werd niet gebruikt om aardappeltjes te schillen. Een fout woord en je kon een steek krijgen!

De eerder genoemde Mr. Jacob Oolaerts komen we diverse malen tegen in de registers van Levendale. Hij was priester, maar in zijn geboortestad Reimerswaal kan ik niets over hem vinden. In een akte³³ die te Veere opgemaakt is, maakt hij een codicil bij zijn testament. Hij woonde toen “*te Vere ten huijse van Aechte Tine, genaempt die geldersche bloeme, staende aen de havene, daer hij comparant hem nu onthoudt*”. Laten we hopen dat de gelderse bloem slaat op het huis en niet op Aechte, anders zou Mr. Jacob het wel eens moeilijk gehad kunnen hebben. In de kantlijn staat vermeld dat hij op 1 januari 1584 is overleden.

2.18 Verhuisd naar Goes³⁴

In 1581 schijnt Pieter Levendale naar Goes gekomen te zijn. Op 12-11-1581 verschijnt daar voor hem Catharina Hubrechtsdochter, weduwe van Clais de Coster, geboortig van Reimerswaal, die Ewaldt Euwoutsz Gheldersman, substituut baljuw van Poortvliet aanstelt om een zaak betreffende pacht van land in Poortvliet te regelen. Dat was in aanwezigheid van Cornelis Levendale, baljuw en Jan Aernoutsz, burgemeester van Reimerswaal.

³¹ RAZE 2038, fol 190, 1-7-1581

³² RAZE 2038, fol 90, 25-7-1581

³³ RAZE 2038, fol 93, 21-9-1581

³⁴ RAZE 2038, fol 98, 12-11-1581

2.19 Droeve broers³⁵

We spraken al even over de losheid waarmee in die tijd met het mes omgesprongen werd. Op 13 december 1581 (fol 99) verschenen in de herberg genaamd Berghen op den Zoom (in Goes) Marinus Cornelisz en Adriaen Adriaensz gebroeders (dat moeten dan halfbroers zijn geweest), inwoners van Kloetinge. Zij verklaren dat hun broer Foort Cornelisz hen gemachtigd heeft als zijn goederen te verkopen. Waarom? *“Daer dien hij Foort onlancx bij ongelucke eenen neerslagh gedaen heeft. Van welcen misdaet zij comparanten vuyten grondt van haerder herten droevigh waeren ende leetwesen betooghden”*.

2.20 Een stuk genealogie o.a. Clement Pieters van Dale³⁶

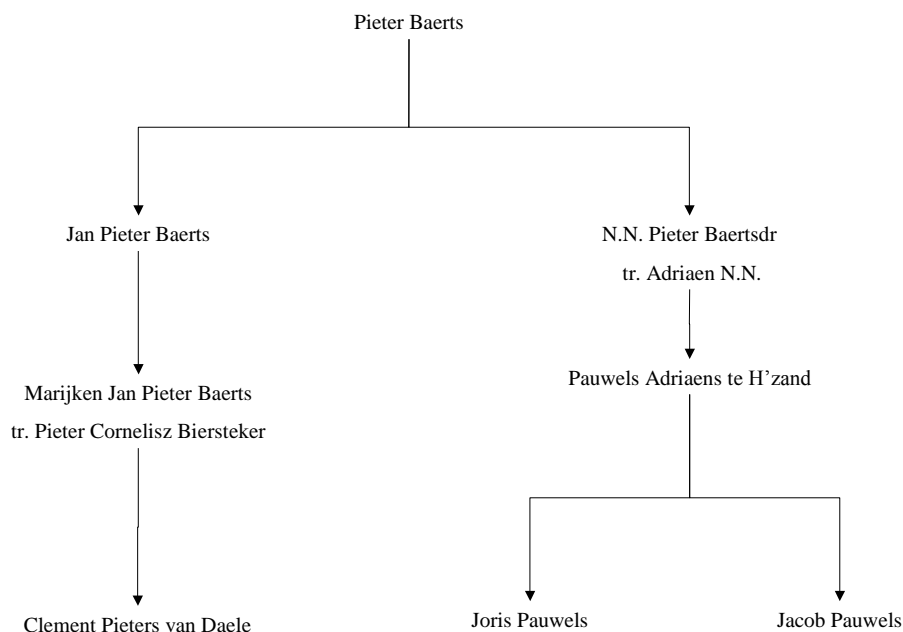
Levendale's registers zitten vol met genealogische puzzels. Hier volgt een akte opgemaakt te Goes en te Heinkenszand. Ik geef hier de volledige tekst, zodat iedereen kan controleren of ik aan het einde de zaak goed geïnterpreteerd heb: *“naergenoemde personen hebben ten versoecke van Joris ende Jacob Pauwels zone verclaert etc: In den eersten Lijnken Pieters dochtere, weduwe van Bouwen Clais zone, wonende binnen deser stede van der Goes, oudt ontrent 80 jaeren. Verclaert haer wel kennelijck te zijne dat Pauwels Adriaenszone, des voirschreven requirantens vadere ende Marijken Jans Pieter Baerts dochtere, moedere van heer Clemens Pieterszone van Dale, geweest zijn suster ende broeders kinderen. Ghevende redenen van haer wetenschap ende depositie, want zij tselve tot diversen stonden den voirnoemden heer Clement (thaeren huijsen zijnde) heeft horen verhaelen ende deuchdelick affirmeren. Te weten dat den voirschreven Pauwels Adriaensz maegh van hem was ende dat hij Pauwels als bloedt gewandt behoorde t soe cederen in een quartier van sijns (H. Clements) goeden. Twelcke zij dese saeke haeren man heeft oock dicmaels hoeren verclaeren. Dat hij tselve Heer Clement (daer mede hij seer frequenteerende was ende gemeenschap hadde) conformelick heeft hoeren sustineren ende bekennen. Aldus verclaert ende geattesteert binnen der stede van der Goes op den sevensten Januarij Ao. 1582 ter presentie van Cornelis Huijsen ende Cornelis Hubrechts lijnewever, beijde inwonende poorters deser stede, etc.*

Daer naer Cornelie Cornelis Diricx dochter, weduwe van Crijn Jacobsz, oudt ontrent 77 jaeren. Verclaert, tuijcht ende attesteert als voren, dat zij gekent heeft Marijken Jans Pieter Beerts zone dochter, die huijsvrouw was van Pieter Cornelisz Biersteker ende oock Pauwels Adriaenszone, vadere van den requiranten. Ghelooft ende affirmeert zij deposante naer haer beste memorie dat den voirnoemden Pauwels Adriaenszone ende Maijken Jans voorseid geweest zijn suster ende broeders kinderen. Daer thoe gevende redenen van wetenschap ende kennisse, want zij zelfs dicmaels geconverseert heeft met Wijv...(onleesbaar) moedere van zelve Pauwels ende gekent heeft Jan Pieter Beerts. Dat zij geweten ende gesien heeft dat den voornoemden Jan Pier Beertszone verkeert ende vrientdschap gehouden heeft metten voorseide Pauwels tot sijnen huijse ende maeltijden frequenteerende. Oock verclaerde zij dicmaels gehoort te hebben dat Marijken Jans ende Pauwels voorseid malcanderen neve en nichte gegroet, genoemt ende gekent hebben. Noch dat zij gehoort heeft van Pieter Cornelisz Biersteker dat hij seijde: Indien mijne kinderen quaemen te overlijden, mijn goedt soude voer een groot deel naer Heijnkenssandt trocken (te weten houdende voorseide Pauwels Adriaens aldaer wonende). Aldus verclaert ende gedeposeert binnen der prochien van Heijnkenssandt op den thienden Januarij 1582, ter presentien van Olivier Pietersz, clercq der zelve prochien ende Pieter Jan Poncen, inwonenden van Heijnkenssandt, etc.”

³⁵ RAZE 2038, fol 99, 13-12-1581

³⁶ RAZE 2038, 7-1-1582 te Goes, en te Heinkenszand op fol 102, 10-1-1582

Hieruit is het volgende op te stellen:

In het weeskamerarchief van Goes is meer te vinden over Clement Pieters van Dale. Hij was priester en was voogd over zijn neefjes. Het schijnt dat Pieter Cornelisz Biersteker een van Dale was, die tenminste drie kinderen had. Clement, de priester, Catelijne, die getrouwd was met Jasper Pietersz Cattendijck, waarbij zij twee kinderen had: Pieter en Marinus, beide geboren omstreeks 1553 en Sebastiaen Pieters van Dale. Marijken Jans Pieters Baerts schijnt ook een broer Jan Jansz Baert(e) gehad te hebben. Terugrekenend zou de aan de top staande Pieter Baert in het midden van de 15de eeuw geleefd moeten hebben. Daarvoor gaat zelfs het weeskamerarchief van Goes niet ver genoeg terug.

In de overloper van Heinkenszand van 1543/46 komt inderdaad een Pauwels Adriaensz voor.

2.21 Bedrog in de brouwerij³⁷

In januari 1582 is er een geschil over een brouwerij. Op verzoek van Nicolaas Stevenszoon, brouwer, wonende te Goes, legden een aantal personen een verklaring af. Het ging om de koop die zijn vrouw Catharina aangegaan had van de brouwerij bij de Koepoort. Zij wist niet dat toen zij de brouwerij kocht de nering *“langhe tevoren al geprolegeert ende gedunt was”*. Dat verklaarden Pieter Andriesz Cuijper, geboren te Goes, oud ca. 26 jaar, Hans Willemsz Wijts, poorter van Goes, ca. 34 jaar oud. Maar het schijnt dat het gebouw zelf ook niet veel waard was. Dat verklaarden de metselaars Adriaen Baltens en Jan Henrics Fraes en de timmerlieden Dirick Barentsz en Pieter Cornelissen. Catharina was weduwe van Lambrecht de Brouwere en had de brouwerij gekocht na diens overlijden. Op 7 april 1581 heeft zij de brouwerij verhuurd aan Henrick Danielsz van Bergen op Zoom voor de tijd van 7 jaar. Henrick heeft op zijn beurt de brouwerij verhuurd aan Pieter Stevens, alias Waijenburgh. Het lijkt alsof men benauwd was dat de huurder(s) de inhoud van de brouwerij van de hand zouden doen. In het contract staat dat Henrick (en later Pieter) gehouden sal zijn hier *“inne de cribben ende rasteelen wederomme alsoo te leveren als hij se vinden sal ende gevonden heeft. Ende oock dat Henrick gehouden sal zijn de tonnen weder te leveren in alle heure banden ende die mercken tot dat zij soudent althuijs wesen”*.

Het ging Nicolaas kennelijk niet voor de wind. Voor hij naar Goes kwam was hij brouwer

³⁷ RAZE 2038, januari 1582

geweest in de Blau Handt te Bergen op Zoom. Kennelijk was hij nog steeds eigenaar daarvan. Wat daar precies gebeurd was is niet bekend, maar hij voerde een proces tegen zijn schuldenaars, misschien huurders van de brouwerij, en stelde zijn schoonzoon Henrick van Goirle, die in Bergen woonde, aan om voor hem op te treden. Op 9 januari 1582 machtigde hij zijn neef Guillaume (Willem) Blaeckarts, wonende te Antwerpen om schulden te innen. Op 5-3-1582 (fol 113) verklaarde hij dat hij onlangs aan Heijlken Wouters, weduwe van Clais Jansz een huis en hof te Bergen op Zoom staande achter zijn brouwerij op de Vuijlbeke verkocht had en machtigt zijn schoonzoon weer om de levering uit te voeren. Op 28 maart van dat jaar herroept hij de procuratie aan zijn schoonzoon en aan zijn neef Willem zonder opgaf van reden. Voorlopig schijnt de zaak dan afgedaan te zijn, wat jammer is, want we zouden graag willen weten wat er uiteindelijk met die brouwerijen gebeurd is.

2.22 Het valt niet altijd mee een graantje mee te pikken³⁸

Catharina was niet de enige die bedrogen werd. Op 22 januari 1582 blijkt Adriaen Bisschop in moeilijkheden te zitten. Hij had veel geld verloren “*door diverse bedrieghelijcke handelinghe van sommige personen ende zijne onbekentheijt ende quade experientie in de coopmanschappe van granen*”. Hij wil een acoord sluiten met zijn schuldeisers, zodat hij zijn bedrijf kan voortzetten. Ook nu komen we niet te weten of hem dit gelukt is.

2.23 Ingewikkelde familieverhoudingen³⁹

Jan van Haverbeke, een Antwerpenaar, en zijn dochter Tanneken meenden recht te hebben op een deel van de nalatenschap van Pier Pierszone in ‘s Heer Arendskerke. Maar het was een ingewikkelde zaak en zij zochten getuigen die op de hoogte waren van de familieverhoudingen. Eerst verscheen “*Maijken Cornelisdochter, huisvrouw van Mr. Pieter Lenardtszoon, chirurgijn deser stede, oud ontrent 66 jaeren. Verclaert haer wel kennelijck te zijne, dat Cornelis Henrickszoon van Deurne (die eertijds man geweest is van haer deposante) te voren gehadt hadde eene andere huijsvrouw genaempt Katlijne Ool Martsdochter, waerbij hij geprocreert hadde vele diverse kinderen, ende onder andere Maijken ende Magdaleene. Welcke Maijken ten huwelijcke gehadt heeft Jan van Haverbeke, wonende alsdoen buijten Brugghe op de heerlicheijt van Tillegghem, ende achter gelaeten heeft een eenighe dochtere genaempt Tanneken. Requiranten jeghenwoordigh van dese verclaert oock dat zij niet en weet ende gelooft dat alle voorseide kinderen van Cornelis bij de voirnoemde Catharine gesusciteert sijn al overleden. Behalfven Magdaleene voorseid ende Tanneken, Maijkens voornoemde dochtere. Adderende bovendien dat sij attestant geweest is ten huijse van de moedere van Pier Pierszone (die nu onlancx binnen Seraertskercke sonder hoir overleden is), die genoemt was Pierken Jan Martszone dochtere, alsdoen woonachtigh tot Sijnoutskercke, ende haer heeft hooren verhaelen ende deugdelick affirmeren, dat in soo verre zij quaeme sonder kinderen te overlijden, de voornoemde naecomelingen van Cornelis Henrickszoon souden succederen voor een vierendeel in haer goeden. Ghevende redenen van haer verclaeren, want zij deposante als voorseid is, geweest es stiefmoeder van de voornoemde voirkinderen ende oversulcx gefrequeenteert(?) mette voorseide Pierken Jan Merts dochtere, als van maeghschap van de voornoemde Katlijne Ool Martszoon dochter, moedere van haere deposants sustere*”.

Jacquemijne Cornelisdochter, weduwe van Martin Gilliszoon, “*nu ingesetene deser stede, oudt ontrent 41 jaeren, verklaert als voren dat Maijken die getrout gehadt heeft den voornoemden Jan van Haverbeke, requirant, geweest is haer deposants half sustere, geprocreert bij Cornelis Henricx (haere gemeene vadere) ende Katlijne Ool Martszoon dochtere. Ende dat van de selve Maijken en Jan voorseid voortsgecomen is een eenighe dochtere Tanneken.*

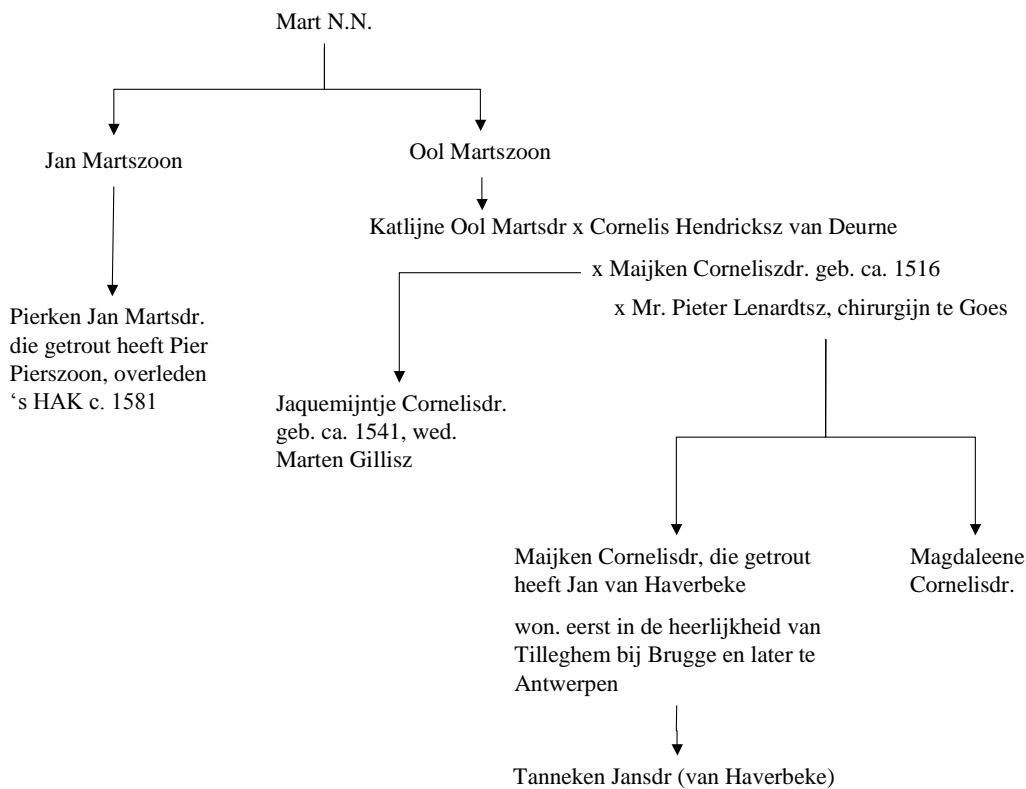
³⁸ RAZE 2038, fol 107, 22-1-1582

³⁹ RAZE 2038, fol 112, 14-2-1582

Noch affirmeert zij attestante dat zij niet en gelooft datter eenighe andere hoiren van haer voorseide halfbroeders ende susters overgebleven is, dan alleene de voornoemde Magdaleene, noch levende ende Tanneken, den voornoemden Maijkens dochtere. Daerthoe ghevende redenen van haer depositie, om dat zij met haer voorseide susters verkeert heeft ende op de bruijloft van de voorseide Jan met Maijken geweest, ende wel weet dat die voorseide dochtere Tanneken ende niet meer bij hen geprocreert zijn”.

Jan van Haverbeke stelt dan David Jacobszoon, burgemeester van Goes aan om een legaat van 50 ponden grooten vlaams te ontvangen die hem toekomen vanwege “Pier Pierszone, wijlen inwoonder der prochien van Sheeraertskercke bij zijnen testament gelegateert ende besett heeft aen Magdaleene Cornelis Henricxszoon dochtere met haeren consoorte, haer constituants sustere”.

Maar zij schijnen niet zeker te weten of er wel een testament was. Zij vragen namelijk ook om ‘hejschen, innen ende lichten alsulcken gerechten deel ende portie, als haer constituent in desselfs Pier Pierszoon successie oft erffnisse ab intestato eenichsins competeren magh”. Deze verklaringen zullen geaccepteerd zijn, want er schijnen geen verdere akten over deze zaak zijn opgemaakt. We kunnen nu de volgende “boom” opstellen:

Op de overloper van Oud ‘sHeer Arendskerke van 1585 staan twee percelen land in Cropshoek op naam van Pier Pierss erfgenamen. In 1543 stond een van deze percelen op naam van Jan Meertens, die dus volgens de bovenstaande akte zijn schoonvader was. Dat geeft een andere kijk op een gegeven uit een andere bron, waaruit geconcludeerd werd dat Pieter Pieterszoon een zoon was Pierken Cornelisdochter Wisse, uit haar huwelijk met een zekere Pieter N.N., waarvan bekend is dat zij hertrouwde met Jan Mertszoon. Nu blijkt dus dat Pieter Pieterszoon getrouwd was met Pierken Jan Mertsz dochter, dus de schoonzoon was van Pierken Cornelisdr. Wisse.

2.24 Plaats van herkomst?⁴⁰

Vaak zoeken we tevergeefs naar iemands geboorteplaats. Zo noteerde ik drie dopen in Biezelinge van het echtpaar Jan Adriaenss en C(o)rinken Adriaens. Bij een van de dopen stond bij de vaders naam: “van Eversdijc”. Het waren: Geertruijt. 26-8-1598; Johannes, 21-4-1602 en Mayken, 6-4-1605. Alleen bij de laatste waren er doopgetuigen: Gillis Geertss uit Goes, Jacob Willems, uit Martensdijc, Jan Marinis uit Vlake en Neelken Joris uit Bieselinge. En dan denk je dat je het wel zo’n beetje gehad hebt. Verder kom je natuurlijk nooit - of wel? Wat denken we van een overigens onbelangrijke akte uit Levendale van 8 maart 1582 (fol 114)? Het is een verklaring die Jan Adriaensz, inwoonder der prochien van Eversdijck (dus bovenstaande Jan?), aflegde op verzoek van Mathijs Adriaensz, wonende te “Ouwkercke in Duvelandt”. Er was een geschil over een koe, om precies te zijn: “een swarte koe met een wit hoodt”. Dat geschil vond plaats te Ouwkerk tussen Mathijs Adriaensz, Jacob Adriaensz en Adriaen Lenaerdtz, “inwoonder van Sinte Martinsdijck” (daar woonde die doopgetuige ook!), vader van Jan, en Jan Lenaerdtz, broer van Adriaen. Hij verklaarde dat hij, toen hij nog bij zijn vader te Sint Maartensdijck woonde, gezien had dat er uit het sterfhuis van zijn vaders broer uit Duiveland alleen maar die zwarte koe gekomen was. Natuurlijk. Het is weer geen bewijs. Maar ik durf er een paar kwartjes om te verwedden, dat Jan Adriaenss uit Eversdijck, de zoon was van Adriaen Lenaerdtz uit Sint Maartensdijck en die andere Adriaenszonen zijn broers waren. En dat allemaal vanwege een koe!

2.25 De brouwerij van Kwadendamme⁴¹

Compareerden etc. Pieter Jacobsz Borsselaer, Jan Pieterssen Boczmaker en Jacob Cornelissen Molenaar, poorters van Goes, mitsgaders Quirijn Matthijsz, baliu der prochien van Baerland. Alle als intervenienten voor Adriaen Bouwenssen. proprietaris ende besitter van de Brouwerije met haer gevolghe staende te Quadamme onder die prochie van Hoedekenskercke. Zij machtigen Mr. Adrian Jong Diricx en Cornelis Luc, hij Martin Rosa, procureurs, om voor het Hof van Holland hun zaak te behartigen.

Op dezelfde dag is voor de notaris verschenen Pieter van Eerden, wonende te Biezelinge, die, daartoe verzocht zijnde door Querijn Matthijsz baljuw van Baerland, voor de erfgenamen van Willem Janssen Pauwe de volgende verklaring⁴² aflegt:

Warachtigh te zijne dat in den Jaere 1572 als den legher vanden Prince van Orangen, diemen de Geusen noemde, voor die Stede Goes ligghende en van Montdragon deur ‘t verdroncken landt commende 20 octobris opgeslaeghen was ende dit Eijlandt van Zuijdtbevelandt met ‘t Garnisoen van sijne Coninclike Majesteijt werde bewaert, hij deposant als Stadthouder ende Officier van Joncheer Philibert van Seroskercke Rentmeester van Zee/and Bewesterscheldt, over tselve eijlandt, aengeslaeghen heeft die Brouwerije met haer gevolghe staende te Quaedamme onder die prochie van Hoedekenskercke als bij t ‘ontruijmen van Jacob Adnaen Hughens zone (die metten Geusen weghge/oopen was) geconfisqueert. Ende aldaer eenighe materialen oftinstrumenten ter zelve dienende (die zeer weijnigh gemeten waeren) vercocht ende die brouwerije voor zeeckeren tijdt verhuijrt aen Jan de Poorter borghe-meester wonende binnen Hulst, ende zoo voortaan verscheijdelijck aen diverse huijrders gecontinueert tot als die pacificatie van Ghendt was gepubliceert. Ten welcken tijde hij deposant deur bevel vanden voornoemden Rentmeester de voorszeide brouwerije vuijte confiscatie heeft ontslaeghen ende laeten volghen aen Hippolitus van Hufflele, alsdoen deecken vanden viscoopers binnen Antwerpen. Van ‘dwelcken den voornoemde Jacob Adriaensz de zelve gecocht hadde. Sulcx verclaert hij deposant dat die voormelde brouwerije t’ zedert die paci-

⁴⁰ RAZE 2038, fol 114, 8-3-1582

⁴¹ RAZE 2040, fol 38, 1-4-1595

⁴² RAZE 2040, fol 38, 1-4-1595

ficatie onderworden es geweest bijden voornoemde Hippolitus. Dan oft hij Hippolitus de zelve bij vuytwinninghe voorde verschenen pajjementen oft renthen vercreghen heeft, es hem deposant onbkent Alleene es hem wel kennelijck als boven dat naede pacificatie hij deposant daervan zijn handt gedaen heeft ende den voorszeyde Hippolitus de zelve aen hem heeft getrocken, hier mede zijne depositie ende verclaeringbe besluytende.

Met andere woorden: Jacob Adriaen Hugensz bezat een brouwerij in Kwadendamme. De tachtigjarige oorlog was nog in volle gang en het leger van de Prins van Oranje lag voor Goes. Toen Mondragon met zijn leger door het verdronken land trok om Goes te ontzetten vertrokken de geuzen en Jacob trok met hen mee. De brouwerij werd gekonfiskeerd, ont-ruimd en daarna verhuurd aan Jan de Poorter, burgemeester van Hulst. De brouwerij veran-derde enige malen van huurder en werd rra de Pacificatie van Gent weer vrij gegeven en kwam in het bezit van Hippolitus van Huffele, deken van de viskopers te Antwerpen, die in het verleden de brouwerij aan Jacob Adriaensz verkocht had. Zekere Adriaen Bouwenssen meende recht op de brouwerij te hebben en er ontstond een dispuut met Crispijn van Heule waar zelfs het Hof van Holland aan te pas kwam. Mogelijk is in de archieven van het Hof van Holland hierover meer te vinden.

2.26 Andries Vierlingh⁴³

In de registers van Levendale komen we nu en dan goede bekenden tegen. Het “Tractaet van dijckagie” van Andries Vierlingh (1507-1579), de rentmeester van Steenberghe, zou het handboek geweest kunnen zijn voor ieder die iets met waterwerken te maken had, als hij de publicatie daarvan had mogen meemaken. Dit is pas in 1920 gebeurd in de serie Rijks Geschiedkundige Publicatiën⁴⁴. We vinden Vierling in Levendale als volgt: Compareerde Sr. Jan Turck die Jan Lenaerds in Vossemaere heeft geconstitueert om aan Cesar Porquin 35½ gemet te leveren, gelegen in het land van Nieu Vossemaer, “*eertijds bedijckt bij Andries Fierlinck ende bij hem comparant van den erfgenaemen desselffs Fierlinck bij coope vercreghen*”.

2.27 Oorlog of geen oorlog⁴⁵

Bij het doorlezen van de akten worden we telkens met onze neus gedrukt op het feit dat de tachtigjarige oorlog nog in volle gang was, maar het gewone leven toch doorging. Dat blijkt wel uit de volgende acte: compareerde “*Jan van den Bruel, capteijn, ligghende in garnisoen binnen Nieupoort heeft geconstitueert Mr. Everard van Couwerf zijnen schoonbroeder*”, om te regelen “*alle innecomen renten, chijnsen, pachten van thienden ende landen huijren etc. die hem toekomen als man ende vooght van joncvrouwe Magdalena van Couwerf*”. Oorlog of geen oorlog, maar zaken moesten doorgaan. Dat was niet altijd even gemakkelijk zoals Maijken Bertoens ondervond⁴⁶: compareerde Maijken Bertoens, weduwe van Anthony Bartoen, “*verclaert dat sij sichtent den eersten troublen die int jaer 1566 gebeurt zijn geweest is ende haer onthouden buijten desen Neder/anden, dan naardijen nu onlancx ontrent 14 daghen naer Paeschen lestleden in deren landen wedercomen is, heeft begonst naer haer saecken te vernemen ende onder andere convenieeren ende met rechte aen gesproken eenen haeren debiteur genaempt Lam Claess wonende in Vossemaer, die aen haer comparante volghende seecker schepenen kennisse schuldich is thien ponden vlaems ende een half*”. Lam beweert dat hij haar dochter Maijken Anthonis drie pond betaald heeft, maar de comparante zegt dat dit niet waar is.

⁴³ RAZE 2038, fol 57, 7-9-1580

⁴⁴ Rijks Geschiedkundige Publicatiën nr. 20

⁴⁵ RAZE 2038, fol 57, 26-9-1580 Bergen op Zoom

⁴⁶ RAZE 2038, fol 61, 9-10-1580, Bergen op Zoom

2.28 Familie van Oostee⁴⁷

Voor de genealogie zijn de akten van Levendale een bijzonder interessante bron, vooral omdat uit deze periode van veel plaatsen geen D.T. & B.⁴⁸ bewaard gebleven zijn. Zo vinden we een belangrijke akte betreffende de familie van Oostee, die later van Oosten genoemd zou worden. Een fragmentgenealogie van deze familie, waarvan ik helaas de samensteller niet weet, begint met Oulaars Cornelisz van Oostee en is uitgewerkt tot ca. 1750. Voor de samenstelling van deze genealogie is o.a. gebruik gemaakt van literatuur als de Navorscher en de Nederlandsche Leeuw en oorspronkelijke bronnen als doop- en trouwboeken van Goes etc. Na "Oulaars" volgen Jan van Oostee en Adolf van Oostee, waarna de genealogie uitwaaiert. Die oudste gegevens vinden we ook op twee grafzerken in de kerk van Yerseke. Van Ysseldijk beschrijft deze zerken⁴⁹ als volgt: "*Den eersamen Olaerd ... En joffrouwe Digne Van der Hey's dochter. Zij sterf XLVIII de XIX November*" (1553, Bloys van Treslong Prins geeft 1554) en "*Hier ligt begrave Jan Oolaertsen van Oostee, in sijn leven schout alhier, die stierf in October 1618. Hier ligt noch begrave Adolph Jansen van Oostee, sijn sone, mede in sijn leven schout alhier. die stierf den 2 Meye 1635*"⁵⁰

Nu schijnt het dat Olaerd bij het overlijden van zijn vrouw geen inventaris van zijn goederen had opgemaakt ten behoeve van zijn kinderen. Dit leverde moeilijkheden op, omdat hij hertrouwde en uit dit tweede huwelijk ook kinderen geboren zijn. Vandaar dat zijn zoon Jan Oolaertsz van Oostee, hiertoe aangespoord door Andries Corne, met een aantal mensen die de familie goed gekend hadden, naar de notaris stapte, waar zij vijf vragen moesten beantwoorden.

"Compareerde Jhoan Oolaertsz van Oostee, Schowe: ende Dijckgrave der heerlickheit, Waeteringhen ende prochien van Hiersicken, heeft ver/aert, dat hem met sijn susters, als erfgenamen van Oolaert Cornelisz, hueren vader saligher memorie, gemoveert wordt bij Andrijes Corne cum suis, erfgenamen van jonckvrouwe Elisabeth Fierlinx, huerlieder moeder. als naederhandt getrouwt hebbende den voorschreven Oolaert Cornelisz.

- 1. op wat tijd: oft wanneer Joncvrouwe Digna van der Heijden, huisvrouw van Oolaert Cornelisz van Oostee voorschreven ende dus voorschreven comparants met sijn susters moeder, van deser weerelt is gescheijden,*
- 2. Item oft sijlieden oijt gehoort hebben ofi verstaen, dat Oolaert Cornelisz nae d' aflivicheijt vande voorschreven sijne huijsvrouw, daar bij hij den voorschreven comparant met sijn vijf susters geprocreert heeft. de selve sijne kinderen haer moederlijck ghoedt bewijzen, oft staet van Inventaris gemaect heeft, etc.*
- 3. Item oft Oolaert Cornelisz oijt Rekeninghe, bewijs ende reliqua gedaen heeft van tghene sijne kinderen van haer moederlijck ghoedt moghre aencomen.*
- 4. Item wanneer dat Oolaert Cornelisz die voirschreven Joncvrouwe Elizabeth Fier/inc getrouwt heeft ende wanneer deselve overleden en is.*
- 5. Ten lesten hoe langhe Oolaert Cornelisz naer d' aflivicheijt van voirschreve sijne leste huijsvrouw overleeft heeft.*

*Cornelis Pietersz, ghesworen ende schepene deser wateringhen etc., oudt ontrent 66 jaeren, heeft verclaert als voren opt eerste artijckel, aengaende t 'overlijden van voirschreve joncvrouwe Digna, tselve geschiet te sijne ontrent Sinte Catharijnen dagh ontrent 26 jaeren geleden*⁵¹, een jaer onbegrepen.

⁴⁷ RAZE 2038, fol 62, 17-10-1580, Bergen op Zoom.

⁴⁸ Doop-, trouw- en begrafenis-boeken

⁴⁹ W.P. IJseldijk in zijn boek "1000 Jaar Yerseke", fol 286

⁵⁰ De fragmentgenealogie noemt als vrouw van Olaerd: Catharina van Heijne (van de Heide?) en geeft als overlijdensdatum van Jan Oolaertsen oct. 1608 en van Adolph 2-5-1632.

⁵¹ Dat maakt het rond 25 november 1554

“Op t ‘tweede artijckel verclaert hij dat hij noijt gehoort en heeft, noch niet en weet, dat Oolaert voirschreve sijne kinderen eenigh moederlick ghoedt bewesen heeft. Noch en gelooft niet oft ommers en heeft gheen memorie dat hij oijt een staet oft Inventaris van den kinderen moederlick ghoedt ghemaect ende overgelevert heeft. Noch ooc, op t‘derde artijckel gevraegt zijnde, etc”. Geeft als reden van kennis, dat hij ca. 27 jaer binnen Yerseke schepen is geweest.

Cornelis Simonsz, insgelijcx gesworen en schepen. oudt ontrent 65 jaeren, verclaert als vooren. Op het vierde artikel nog, dat hij niet weet van een huwelijckse voorwaarde en dat sij ontrent 8 jaren overleden is. *Opt leste artijckel* verclaert dat Oolaert Cornelisz ontrent twee jaeren nae sijn leste huijsvrouwe geleeft heeft. Geeft als reden van kennis, dat hij van jongs af aan in Yerseke heeft gewoond”.

“Jan Jans Michielsz. oudt ontrent 67 jaeren”, weet niet wanneer Digna is overleden, maar wel dat dit in Ierseke was. Hij weet niets van een rekening, maar zegt wel dat Oolaert ca. 6 jaar geleden is overleden. De volgende getuige weet dat er een grafzerk in de kerk is en Levendale is gaan kijken om zichzelf te overtuigen.

“Marinus Jacobs Simons. ghesworen ende schepen, oudt ontrent 49 jaere, verclaert als vooren op t‘eerste, dat hem naer sijn beste weten dunckt wel 25 of 26 jaren geleden is. dat jonckvrouwe Digna deser weerelt is gepasseert, hem daer van voorts reserverende aende datum oft opschrift dat hier binnen deser kercke op haer serck staet, d welck hij segt ende gelooft waerachtich te sijne. Ende is bij mij Notaris gevisiteert ende ghelesen te sijne anno 1554, den 19 Novembris -. (Dat is dus hetzelfde jaartal dat Bloys van Treslong Prins geeft)

“Jan Adriaens Cole, gesworen ende schepene als boven. oudt ontrent 57 jaeren”, weet alleen te vertellen “dat hij eens als schepene daer bij geweest is, daer Oolaert van sine wat aen Gilis Andriess als getrouwt hebbende sijn oudste dochter jonckvrouwe Cornelia eenigh goedt aen te bewijzen. Maer alsoo daer woorden onderlinghe vielen en heeft niet verder tot afscheijdinghe geprocedeert.

Aldus verclaert tot H'Iersickedamme ten huijse van deposant 19-10-1580, ter presentie van Jan Jansz van Leijen ende Cornelis Mertsz Cuijper. inwoonders der heerlickheit ende prochie van H lersicken.”

Het is dus zeker dat de vader van Jan Olaertsz van Oostee, Olaerd Cornelisz heette. Die vinden we als Oelle Corneliszone in de overloper⁵² van Yerseke van 1547. Hij bezat 28 percelen land. Door vergelijking met de overloper van 1588 kunnen we nagaan wat er na zijn dood met het land gebeurd is. Het merendeel blijkt gegaan te zijn naar zijn zoon Jan Oolaerts, zijn dochter Suzanna Oolaerts zekere Cornelis Sijmonsz, die mogelijk met een andere dochter van Olaert getrouwd was. Het zou interessant zijn om in de overloper van 1518 op te zoeken wie voor Oelle het land bezeten heeft. Dat is niet goed mogelijk, omdat de percelen in deze overloper niet volgens hoeken, maar volgens ambachtsporties geregistreerd staan en bovendien de grootte van de percelen vaak gewijzigd zijn. Daarom is het te gewaagd om aan te nemen dat de Cornelis Oelle, wiens kinderen en erfgenamen in de overloper van 1547 genoemd worden, de vader van Oelle Cornelisz was.

In de overloper van 1518 worden o. a. vermeld: Jacop of Coppin up Oostee, Jan Cornelisz van Oostee en de erfgenamen van Jan van Oostee en Willem van Oostee. Het stamhuis van de van Oostee's heeft gestaan in de Kakeldans bij Yerskendamme. In de overloper van 1547 staat het op naam van Marinus Baltens als “den hoogwerf 500 roeden” met “Jane up Oostee dat boogaerr ant hof 1/2 gemet”. De overloper van 1518 geeft weinig of geen veldnamen. De Kakeldans of het Hoogwerf komen er niet in voor. Dat maakt het moeilijk om de percelen te

⁵² Vroeger stond hierin wie eigenaar en baander (pachter) was van een stuk land. Deze overlopers werden eens in de twintig (o.i.d.) jaar weer vernieuwd

identificeren. Over de Steehof heeft IJsseldijk een artikel gepubliceerd in het Zeeuws Landbouwblad (1969). Op een lijst van uitgestelde tiendpachtbetalingen in het archief van Sint Salvator⁵³ vond hij als bewoners van het “Nieuwe Burchtje te Ierseke” vermeld Coppe op Oostee, Cornelis Janss op Oostee en Janne op Oostee, erfgenamen van Mattheus en Willem van Oostee. Maar zelfs gewapend met deze gegevens is het niet mogelijk om het hoogwerf op de overloper van 1518 met zekerheid te identificeren.

Dat is ook niet de bedoeling. Het gaat hier om de rijkdom van het notarieel archief van Levendale te demonstreren.

2.29 Hij kwam dan wel van Lilloo⁵⁴

Maar Jacob Janss was slim genoeg om te begrijpen dat het beroep van soldaat gevaar met zich meebracht, vooral als je in escharmouchen terecht kwam!

Jacob was soldaat onder het vendel van Ambrosius le Ducq en lag in garnizoen op het fort van Lilloo. Hij verklaarde op 13 mei 1589 voor de notaris: *“dat hij somwijlen moeste vuijt trecken op escharmouchen, tochten te velde ende ter oorloghen. Oft hem eenighe quaede aventure gemoettede of ijet menschelickx overquame, heeft gegheven ende gheeft bij desen met ghifte vuijt oirzaecke des doodts.”* al zijn goederen aan zijn halfzuster Neelken, de dochter van Jan Jacobss greelmaker, poorter van Goes en Jacob’s stiefmoeder Maijken Anthonis Foorts. Zo kun je uit Levendale zelfs nog iets opsteken van onze taal. Ons woord “schermutselen” kwam van het oud Frans “escarmouchier”, dat in het einde van de 16de eeuw nog niet verbasterd was tot wat we nu in ons groene boekje vinden. De notaris gebruikte het woord zonder aarzelen.

2.30 Nog vol met vuulte⁵⁵

De notaris had niet altijd met moord en doodslag te maken. Op 14 juni 1589 kreeg hij te maken met een typisch landelijk voorval. Hij kreeg twee Vlaamse vrouwen op bezoek. Tanneken de weduwe van Joos van den Bosche en Katlijne Willems die op verzoek van Henrick Adriaensz aenden Nissepadt een verklaring aflegden dat zij acht dagen voor pinksteren voor hem twee stukken land hadden gewied, samen drie gemeten groot en bezaaid met tarwe. Iemand, zijn naam is niet vermeld, had bezworen dat hij dat land tevoren gewied had. De vrouwen waren het daar niet mee eens. Ze vonden *“t’selve noch zoe vuijl dattet scheen d’zelve niet gewijet en hadde geweest. Jae ooc den hontsdille was 2 oft 3 palmen noch langh, sulcx niet vuijt, maer in stucken was getrocken”*. Henrick was dus beduveld. De vrouwen waren bereid om dit zo nodig onder eed te bevestigen. Hondsdille moet een veel voorkomend onkruid zijn geweest. Maar wat was het? Wilde peterselie wordt wel eens Hondspeterselie genoemd en lijkt wel een beetje op dille. Maar het kan ook Fluitekruid geweest zijn, dat ook een schermbloemige is. Belangrijk? Nee, maar je wil zoiets toch eigenlijk wel weten.

2.31 Wij deden het anders...⁵⁶

Jan Francke, geboren omstreeks 1539, had zich vanuit Gent als schoenmaker in Goes gevestigd. Daar had hij een goede reden voor. Hij was in Gent keurmeester van het leer geweest, maar toen Parma in 1582 Gent weer had ingenomen, was hij gevlucht. Francke wist alles te vertellen over de kwaliteit van leer. Op verzoek van David van Horenbeke, een Middelburger, legde hij voor de notaris een verklaring af, waarin hij uiteenzette hoe men de kwaliteit van leer in Gent controleerde. De reden waarom van Horenbeke dit wilde weten, is niet bekend. Mogelijk zat hij ook in de leerhandel. Francke legde uit dat leer, dat met warm of lauww

⁵³ Rijks Archief Utrecht

⁵⁴ RAZE 2039, fol 90, 23-5-1589

⁵⁵ RAZE 2039, fol 97, 14-6-1589

⁵⁶ RAZE 2039, fol 97, 17-6-1589

water bereid is niet dicht, maar “ijdel viltigh en spongieux” is en in Gent niet verhandeld mocht worden, maar eerst verbeterd moest worden, bijv. door behandeling met schors in koud water. Zulk leer werd gemerkt met een letter B. Nadat het goedgekeurd was om gebruikt te worden, werd er een merk met de leeuw van Gent op gestempeld. Misbruik werd gestraft, want Francke’s werk was geweest “om die valscheijt te schuwen daarmede vele zouden bedroghen worden”. PVC heeft misschien toch wel zijn voordelen.

2.32 Lammertienden⁵⁷

Je kon in de tijd van Levendale je schaapjes op het droge hebben, maar er werd wel belasting op geheven. Het bedrag dat betaald moest worden werd waarschijnlijk elk jaar vastgesteld op een bepaald bedrag per schaaap, het werd lammertiende genoemd. Nu was het zo dat er geen tienden betaald hoefden te worden als men de schapen op buitendijks land liet lopen. Dat schijnt een oud gewoonterecht geweest te zijn, misschien zo oud dat het niet precies meer bekend was hoe het in elkaar zat. In 1589 ging men zich afvragen of dit recht wel geldig was. Jonkvrouw Anna van Almaras, de weduwe van Adolph van Haemstede wilde dit even goed uitzoeken, waarschijnlijk vanwege de bezittingen die zij op Zuid Beveland had. Zij liet een drietal mannen opdraven die het konden weten. Op 6-6-1589 verschenen zij voor notaris Levendale. De 60-jarige Gillis Cornelisz Brouwer, inwoner van Heinkenszand, en drie Goesenaren: Cornelis, 36 jaar oud, zoon van Gillis, (die zich later van Watervliet ging noemen), Franchois Dignus⁵⁸, 48 jaar, en Cornelis Antheunissen, 41 jaar. Zij verklaarden: “Datter in Zeelandt gheen schaepsstellen en zijn, emmers zij egheen en weten die lammerthienden gheven, tsij ofte die zelve vuyter gorsen eertijds bedijct zijn geweest ofte niet. Twaere ooc oft die zelve annex ende vast paelende aen den bedijckten landen zijn ofte niet. item tsij ooc oft die schaaepen binnen die gedijckte landen sitten ende drincken ofte niet”. Dat was waar de schoen wrong. Moest je tienden betalen als die schapen op land liepen dat vroeger binnendijks gelegen had, of als die schapen ‘s avonds van het schor gehaald werden naar beschermd land? Zij dachten van niet. Gillis beweerde dat hij sinds 1553 schapen had gehouden op “*t Vuijtgorsch*” genaempt de Craijer, twelck annex es aen den Selnissen poldere. Op d’welcke stelle die schaaepen binnensijcx drincken, sitten ende haeren lammeren voortbrenghen”, Hij gebruikte ook “*die Gorssinghen van Borsselen, d’welcke gheinundeert zijn gebleven tzedert tjaer 1532 ende ooc annex zijn gebleven aen Heijnkenssandt, Ovesandt ende Coudorpe ambocht*”. Verder noemt hij nog “*t Schor van Honghersdijck twelck annex es aen t eijlandt van Wolphardsdijck*”, Zijn zoon heeft zijn vader geholpen sinds 1573. Franchois Dignusz gebruikte de stelle van “*Stuvesandt aenden polder van den Dierick*”, Dat was zaailand geweest tot het in 1570 ondergelopen was. Den Dierick lag aan het ambacht van Baarland en Ellewoutsdijk. Cornelis Antheunissen had zijn schapen op het schor van Wemeldinge, samen met Polderman en anderen, en op Holenstelle, tSuerlandt, een deel van Borsselen en Hongersdijk. Hier hebben we een stukje verkapte waterschapsgeschiedenis. Het land waar de schapen op graasden is nu verdwenen of ingepolderd. Het gors van de Craijer werd in 1612 de Nieuwe Kraaiertpolder. De Dierickpolder was in 1570 verloren gegaan en Hongersdijk eerder bij de vloed van 1551. Met het Suerlandt zal de Zuiderlandpolder bedoeld zijn, die al in de 14de eeuw bedijkt was, maar waaraan nog wel schorren lagen.

2.33 Was dat al bekend?⁵⁹

Op 22-7-1589 verschijnt voor notaris Levendale een zekere Crijn Janssen uit ‘s Heer Arendskerke met Hubrechtken Jacobsdochter van ‘s Gravenpolder, om huwelijksvoorwaarden te laten opstellen. Hubrechtken wordt bijgestaan door haar broer Jan Jacobssen ter Hofstede en

⁵⁷ RAZE 2039, fol 93, 6-6-1589

⁵⁸ Dat was Eversdijk, schepen van Goes

⁵⁹ RAZE 2039, fol 105, 22-7-1589

door Jacob Pierssen op 't Hof, schout van 's Heer Abtskerke. Zij was weduwe van Cornelis Cornelisz Oole.

Hubrechtken woonde in 's Gravenpolder, dus waarom was de schout van 's Heer Abtskerke aanwezig? Kan het haar vader geweest zijn en was haar broer, die hier 'ter Hofstede' genoemd wordt een 'Op 't Hof'? Misschien was deze naam toen nog niet permanent als familienaam aanvaard. We vinden in die tijd Jacob Pierssen nog vaak zonder familienaam, terwijl hij in een Goesse weesakte⁶⁰ zelfs als Jacop Pierssoon "opt Hooft" staat vermeld. Querijn Janssen kennen we uit de overloper van Oud 's Heer Arendskerke van 1585 als baander o.m. van het gaandeland van Heer Hammens erfgenamen, maar verder is er niets van hem bekend. Van Cornelis Cornelisz Oole heb ik niets kunnen vinden. Kijken we nu in de genealogie van de familie Op 't Hof⁶¹ dan staan er slechts twee kinderen genoemd van Jacob Pierssen Op 't Hof, namelijk Jan en Jannetje. Uit een persoonlijke aantekening van Geert Op 't Hof blijkt dat hij deze akte uit RAZE 2039 wel gezien heeft. Hij schreef zelfs tussen haakjes achter de naam "ter Hofstede": "Op 't Hof?". Hij schijnt niet hebben durven aannemen dat Hubregtken een dochter kon zijn van Jacob Pierssen. Eigenlijk durf ik dat hier ook niet te doen, want in de afgelopen 25 jaar later is er geen nieuw gegeven uit de bus gekomen, dat het bewijs zou kunnen leveren. Voorlopig dus maar weer "pro memorie"!

2.34 Je weet maar nooit....⁶²

Meester Cornelis Janssen, chirurgijn te Goes, moest enige tijd de stad verlaten. Voor dat hij vertrok bracht hij een bezoek aan de notaris waar hij Mr. Jan de Ridder, Jan Jacobssen Bijle en Hieronimus Marinussen Grieuwaert, volmacht verleende om geduerende Zijne absentie te treden, aen te ghaen ende t'aenveerden alsulcken hereditieijt, erffenissen ende successien, d'welcke op hem constituent deurt overliden zijnder grootvaderen, broeders oft anders, souden moghen thoevallen oft met rechten competeren". De goede mensen waren allemaal nog springlevend, maar een chirurgijn weet uit ervaring dat "niet sekerder is dan den doot", dus beter het zekere voor het onzekere.

2.35 Bollen met kwade gevolgen⁶³

Bollen is volgens het woordenboek der Zeeuwse dialecten een spel, dat tot in de vorige eeuw nog in Zeeuws Vlaanderen gespeeld werd. Het woordenboek geeft wel de spelregels en beschrijft de baan waar het spel gespeeld werd, maar zegt niets over de vorm van de bollen. Het Folkloristische woordenboek⁶⁴ noemt het bolspel als een typisch Vlaamse sport dat met houten bollen in de vorm van een platte kaas gespeeld werd, zoals nu bij het bowlen. Er werd om bier gespeeld. In een bundel volksliedjes van Van Beughem, aldus ter Laan, staat het volgende bolderslied:

*"Speel maar om drank tol in t late
'tKan u geen oogenblik schaden
Bollen om pinte
Pinten bij 't bollen
't Brengt bij goe vrinden
Vreugde ten volle".*

⁶⁰ Weeskamer Goes, 6W, fol. 28, 4-7-1587

⁶¹ Gens Nostra, jg. 28, sept. 1973, pag. 254

⁶² RAZE 2039, fol 110, 9-9-1589

⁶³ RAZE 2039, fol 120, 15-11-1589

⁶⁴ K. ter Laan, Folkloristische Woordenboek

Het bollen was in de tijd van Levendale ook op Zuid Beveland bekend. Ik heb het vermoeden dat de hervormde kerk vrij snel het spel heeft kunnen onderdrukken. Alle vormen van spelen werden door de predikanten en kerkeeraadsleden als zondig beschouwd, zeker een spel dat vaak op Zondag om bier gespeeld werd. Niet helemaal ten onrechte, zoals het volgende verhaal laat zien.

Het was een Zondag in November. In de herberg van secretaris Jacob Geerdssen te Nisse waren een viertal mannen bijeengekomen die besloten om binnen de dorpsring te gaan bollen. Secretaris Jacob Geerdssen en Pieter Joossen de wagenmaker waren de gelukkige winnaars en keerden terug naar de herberg, maar Jan Barthelssen en Lenardt Bouwenssen bleven door spelen, in de hoop hun verlies terug te kunnen winnen. Ze kregen ruzie en vloekend en scheldend gingen ze terug naar de herberg, waar Lenardt in de deuropening Jan een klap probeerde te geven met een barkrukje en Jan, die vleeshouwer van beroep was, zijn mes trok en Lenardt daarmee zo bewerkte dat deze enige dagen later overleed. Was het een ongeluk of een kwestie van doodslag? Levendale zou het moeten uitvinden en riep getuigen bijeen om verklaringen van het gebeurde af te leggen. Eerst verscheen de 44 jarige secretaris die vertelde: *“Dat tsijnen huijse ende herberghe ten voorseide daghe hadden gedroncken sommige potten biers, te weten hij depositant met Pieter de Waghemaker, Jan Barthels zone ende Lenardt Bouwenssen voorschreven. Daerbij geroepen es geweest Cornelis Cornelis Willems zone, ende was ontrent drie uren nae den middagh. Dan hij Jan Barthelssen was te voren al wat beschoncken, alsoo hij Jan tsijnen heeft al voordien middagh (t’bier met cruijcken haelende) hadde gedroncken. Ende begonste Jan jeghens de voorseide Cornelis al woorden te maecken, dan twerde bij de compagnije geslicht. Soo dat die voorseide vier personen begonst hebben te bollen, binnen den ringh der prochien. Ende alser ontrent een vaene biers gemaect was, zijn hij depositant met Pieter weder binnen gecomen. Dan Jan ende Lenard bleven noch spelende, om te lecken, dat es, hun verlies te quijten. Ende als zij wat gespeelt hadden ende tsaemen woorden creghen om tgetal int spel (doch hij depositant mette voorseide Pieter ende Cornelis binnen zijnde, de zelve gheen achte slaende) heeft gehoort dat zij speelders gerucht maecten, ende die deure vande camer daer hij depositant metten anderen sat, opdoende, heeft gesien dat Lenard eenen drijevoet inde handt hadde, om Jan vuijten huijse te weeren. Dan Jan Barthelssen innetredende (eer hij depositant tusschen beijden const geraecken) hadde Lenarde een wonde inde slincker zijde, onder die corteribbe, met een vleeschouwers opsteker gesteken. Soo dat Lenard zijde: Ick hebbe genoegh, ic ben een dootd man. Ende heeft hij depositant gesien dat Jan denzelven Lenarde, noch metten zelve messe een snede int aensicht heeft gegeven. Soo dat Lenardt nae huijs geleijt werde ende es vanden voorseide wonde opden 4den augusti daeraen volghende, deser weerelt overleden.”* Hij vertelde ook dat Jan vleeschouwer was, geboren te Goes en dat Lenardt een arbeider geboren te ‘s Gravenpolder was en beijde van soberen staete die ooc hunne goederkens meest al verteert hadden”. Als secretaris was hij *“op de aenschouwinge des overledens”* geweest.

Cornelis Cornelis Willemsen, een dertigjarige uit ‘s Heer Abtskerke en Pieter Joossen Waeghemaecker, 36 jaar oud, uit Nisse kwamen met hetzelfde verhaal op de proppen. Jan Jacobsen Onderdijck, een 36 jarige uit Nisse was niet in de herberg geweest, maar had het gezelschap wel buiten zien spelen en kon verslag uitbrengen van wat hij daar gezien had. Hij *“Affirmeert alsvoren dat hij ten voormelden daeghe int voorseide geselschap niet geweest en es. Dan heeft ten zelve tijde gestaen binnen den rinck vanden dorpe bij de welle. Dat hij gesien heeft dat de voornoemden bolders gespeelt hebben, ende als die parture vuijt was. dat den voormelden Jan Barthelssen en Lenard tsaemen bleven spelende om jeghens een ander hun verlies af te lijcken. Dan niet langbe gespeelt hebbende, heeft gehoort ende gesien dat zij onder malcanderen woorden creghen om tgetal van tspel. D’ene segghende: Ick hebbe sesse. D’ander daer teghens segghende. Soo dat Lenard die bollen wech wierp nae die herberghe Jacobs Geerdtsen. Ende sulcx zij beijde al kijfvende derwaerts keerende, heeft hij attestant*

gehoort dat Jan Barthelssen jehens Lenard voornoemt seijde: Ick salt van u hebben oft vuijt u vel snijden. Daerop Lenard eerst voren inde herberghe tredende zeyde: Wel comt. Ic zal u helpen. Ende daerbinnen een stoel vattende, sloegh naer Jan die hem volghde. Dan den slagh quam boven teghens die cassijne vanden dore aene. Soo dat hij Jannen niet en raecte. Es Jan inschietende heeft terstont zijnen opsteecker vuijtgetrocken ende Lenarde inde zijde gesteken ende voorts intredende binnen shuijs en heeft hij deposant niet meer gesien noch gehooft”.

Jacob Diercxssen Hollander, een 35 jarige die aan de zuidweg te Nisse woonde, was ook buiten geweest en had alles gezien en gehoord. Toen hij de steekpartij zag had hij tegen Jan Jacobsen gezegd: Ic soude wel meenen dat dat gheen mis en es.

Levendale heeft alle verklaringen, die werden afgelegd in het bijzijn van Pieter Huijsen en Job Janssen op 't Sant, landlieden uit Kruiningen, nauwkeurig gerapporteerd. Zodoende kunnen wij nu weten dat het in de Zeeuwse dorpen op Zondag niet altijd pais en vree was.

2.36 Alles gaat goed.... totdat er wat te erven valt!⁶⁵

Joachim Christiaenssen wonende te Wemeldinge was gehuwd met Maijken Cornelis dochter, de weduwe van Geerd Claissen⁶⁶, die secretaris van Kloetinge geweest was. Maijken was ernstig ziek en de notaris werd geroepen om haar testament te maken. Haar man Joachim werd goed bedeed. Hij zou niet alleen het huis op de Hooghen wegh, met het hof en de boomgaard krijgen, maar ook: *alle huijsraet, lijnwaet, peerden met hunnen tuijghen oft haernasth, koeijen, runderen. calveren, schaepen, verckens, zijne cleederen ende alle andere roerende goederen die ten voorseide huijse ende hove t'haeren overlijden bevonden zullen werden. Ende ooc alle die groen note te veld, tsij sact, terwe ende andere ende alle t'gereedt gheldt.* Verder kreeg hij 12 gemeten land onder Wemeldinge in de hoek bewesten den polderdijk inhoudende thoff met die boogaerdekens zijdt aen ende met alle die materiaelen ende die keete daerop staende, midsgaders ontrent 3 gemeten west aen ende ander 3 gemeten noordt aen. En een stuck landts genaemt den derringhmeet groot ontrent 800 roeden. Hij zou wel de schulden moeten betalen. De tekst van het testament gaat aldus verder: *Voorts, omme als moeder (de welcke den staet haerer goederen zeer wel bekend is) die deelinghe ende successie onder haeren kinderen te doenne, nae haere testatrices wille ende hunne verdiensten, soo laet zij aen Frans van den Berghe, als getroudt hebbende Maijken haere dochter, vijf quartier landts oft daerontrent geleghen int middelambacht van Cloetinghe teijnden den breenwegh, d'welck baent Adriaen Cornelis Pietersen. Ende aen Jan Hendricx als getroudt hebbende Grietken haer dochter, een gemet landts oft daerontrent geleghen in Wemeldinghe inden hoec daert blauhuijs staet, bewesten Cornelis Willemsz genaemt Pieter Doenssen meet. Willende zij testatrice dat zij beijde voornoemt met d'selve haer gecontenteert houden ende daermede vuijten sterftuijse ende erfvenisse blijfven”.* Dat klinkt dus niet erg genereus, maar zij heeft daar een reden voor. Zij zegt: *“Ende dat om dijens wille dat die voorseide dochters al geduerende t'leven haers vaders Geerds Claissen voornoemt zoo ontfanghen ende genoten hebben zeeckere sommen van penninghen, midsgaders cleederen, bedden, cussens, lijnwaet ende andere. De welcke zij niet en hebben ingebracht als zij haers vaders goed deelden, zoo dat behoorde. Sulcx dat zij testatrice hacre conscientie beswaert vinden soude ende haer joncxste kinderen te cort werden gedaen, indien haer meer gegonnen werde”.*

En dan komt de aap uit de mouw. Maijken had niet alleen moeite met haar “conscientie”, het blijkt dat haar trots gekwetst is. Lees maar verder: *“Ende bijsonder ooc om redenen dat die*

⁶⁵ RAZE 2039, fol 127, 1-12-1539

⁶⁶ Waarschijnlijk een Smallegange, maar hij heeft zich nooit zo genoemd

voornoemde Maijken ende Grietken haere moedere testatrice, zulcke zwaere ende oneerlijcke injurie aengeseijt hebben, die een moeder van haer dochters niet en can verdraeghen”.

Dat was het dus. Wat was er gebeurd? *“Te weten ten huijse Jans Ponce binnen Cloetinghe, inde jegenwoordicheijt van Cornelis Adriaensz Soetwaeter, Schoutteth der zelve prochien, Jan Ponce, Pieter Schuijle ende Matheus Smalleganghe. Aldaer die voormelde dochters haere moedere schandelijck beschuldighden end hertneckigh verweten dat alzulcken geldt ende ringhen (die t’Antwerpen mine pillage wacren) zij moeder haerlieder heeft onthouden int sterfhuys haers vaders. Ende dat de zelve niet gerooft en waeren, zoo zij moeder zejde.”*

Dat was het dus. Moeder Maijken werd ervan beschuldigd gelogen te hebben over het verlies van geld en ringen tijdens de Spaanse furie. Dat nam ze niet! Haar zoons Cornelis en Matheus Geerdssen werden nog bedeed met tienden in Wemeldinge en Yerseke. De nog geen 15 jaar oude dochter Baldijnken kreeg een “blick landts” ter grootte van 12 gemeten, gelegen onder Schore in de hoek voor het Westdorp. Het overige land moest verdeeld worden tussen Joachim en de zes jongste kinderen.

Over de twee dochters werd niet meer gerept.

2.37 Wat zat er in die kist?⁶⁷

Je kunt soms een hele akte doorlezen en nog niet precies begrijpen waar het om gaat. Wat wel uit het volgende blijkt is, dat er in die tijd een hoop heen en weer getrek was van Antwerpen naar Goes en naar Tholen.

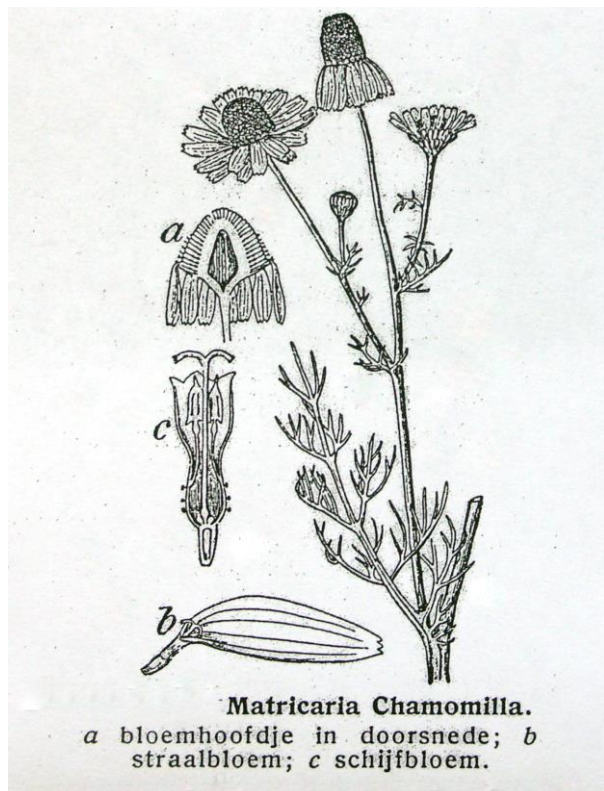
Op 28 mei 1590 kwam voor notaris Levendale een zekere Cornelis Mertens, geboren in Antwerpen en nu adelborst onder ‘t vendel van capiteyn Elbert Inghenauen, liggende in garnizoen te Goes. Cornelis had eerst in garnizoen gelegen in Tholen onder Adriaen Willemsz van Zierikzee, ten huize van de timmerman Cornelis Smijtegheldt. Op verzoek van Maijken Colle, de vrouw van Cornelis Jan Jacobssen te Tholen, legde hij een verklaring af betreffende een gebeurtenis uit de tijd dat hij in Tholen vertoefde. Hij zei: *“Ten welcken tijde hij gesien heeft dat aldaer gecomen es van Antwerpen een kiste die met een meijcken, oudt zijnde ontrent 13 of 14 jaeren, gesonden was van een vrouwe genaempt Susanna (wesende een bijsitt van capiteyn Schotter) ten huijse van Heyndnck Jacobssen des voorseide requirants eerste man, daer zij, Susanna, verteert hadde drije ponden vlaems, Twelck voorseide meijcken niet zoo veel gheldts en hadde om den schippere zijnen vracht te betaelen. Item dat die voorseide Susanna alsdoen een eijghen man hadde genaemt Niclais Janssen die tamborijn was van de compagnije van Capiteijn Hooghendorp, liggende in Schaeckerloo, de welcke Clais Janssen gecomen es binnen ter Tolen, ende heeft t’meijcken den sleutel afgenomen, welke zij, comende in zijn deposants logement, al schreyende geclaeght heeft, segghende niettemin aen die kiste en hanght zoo veel verlanghs niet. Dat oock hij depositant tzedert geweest es binnen Antwerpen bijde voorseide Susanne ende dat zij jehens hem geseijt heeft hoe dat te voren daerop aldaer verteert was drije pondt grooten en dat zij daeromme opt gestiert goet niet meer en dachte. Adderende voorts dat als den voornoemde capiteijn dese Susanna bij hem heeft genomen, dat zij niet eenen scellincx en hadde bij te setten. Ghevende redenen van zijne wetenschap want hij met zijne huijsvrouw met Susanna groote kennisse gehadt ende t’haeren logijse verkeert heeft, en betroudde haer niet veel onder haer handen te hebben, Om dat zij een eijghen man hadde”*.

Ik denk, alhoewel dat niet duidelijk in de akte staat, dat het meisje ook Susanna heette. Misschien was zij bij de vrouw Susanna in Antwerpen in de kost geweest, die haar bulletjes naar Tholen gestuurd heeft. Dat toen de tamboer Clais Janssen, die toevallig ook op Tholen in garnizoen lag, de sleutel van het meisje afgenomen heeft in de hoop in die kist iets van waarde te vinden zodat het meisje haar schuld kon betalen, alhoewel het meisje gezegd had dat er

⁶⁷ RAZE 2039, fol 152, 28-5-1590

in de kist niet veel “verlanghs”⁶⁸ zat. Wie kan de verhoudingen ontrafelen? Tamboer Clais zat in Schakerloo en zijn vrouw Susanna was een bijzit van kapitein Schotter in Antwerpen? En wat had Maijken Colle er mee te maken?

2.38 *Matricaria Chamomilla*⁶⁹

Laten we deze keer beginnen met een plaatje dat betrekking heeft op wat we in het vorige nummer van Zeeuws Familiepraet schreven over het onkruid in het land van Henrick Adriaensz aenden Nissepadt (zie het hoofstukje “Nog vol met vuulte”). Levendale noemde het “hontsdille”. Na raadpleging van een flora⁷⁰ dacht ik dat dit misschien wilde peterselie was of mogelijk zelfs gewoon fluitkruid, maar gelukkig hebben we in ons midden iemand die niet alleen op historisch terrein actief is, maar ook op het gebied van de landbouw het een en ander weet te vertellen. “Oensdeel” schrijft Kees Bierens is de Zeeuwse naam voor kamille, volgens plantkundigen een lid van de Matricariafamilie. Hij gaat verder: “Die ellendige kamille heeft een sappige structuur en hield het graan vochtig. Aan een binder, eerst getrokken door paarden, later door een tractor, zat een kegelvormig onderdeel, de torpedo genoemd, met een scherpe punt er aan die laag

bij de grond zat en tussen de reken graan door moest en scheiding maakte tussen de rij die afgemaaid ging worden en de rij die z'n beurt nog af moest wachten. Op die kegel, kort boven die scherpe punt, bleef wel eens een grote prop kamille hangen. Dat “stropptn”. Dan moest je inhouden en moest de “proppe oensdeel” eerst verwijderd worden. Als ik achterop de zelfbinder zat konden er vooral twee dingen gebeuren dat ik hard “stop” moest roepen naar de chauffeur op de trekker voor me: Het bindapparaat weigerde en gooide er ongebonden schoven uit zodat de arbeiders die “aant stuukn ware” die met een bos aren moesten binden of er kwam weer zo'n “dotte oensdeel” op de torpedo te zitten”.

Zo zie je maar weer: “mie vuulte kaje dol è, e?”

2.39 Een aanstaand huwelijk in Goes en meer⁷¹

De eerste inschrijving in het trouwboek van de hervormde gemeente van Goes is van 20 maart 1593. Elke huwelijksaantekening van voor die tijd is daarom meegenomen. Op 12 maart 1590 legde Antheunis Claissen, timmerman en poorter van Goes, een verklaring af. Hij voelde de dood naderen en wilde voorkomen dat er een geschil zou ontstaan over zijn nalatenschap. Hij beweerde dat hij voor zijn huwelijk met Lijnken Willemsdochter beloofd had dat “het huys daerinne hij woondt met zijne timmermansgereedschappe voren vuijt voor zijne kinderen oft erfgenamen zoude behouden”. Lijntken was het hier niet mee eens en dit feit

⁶⁸ van belang

⁶⁹ RAZE 2039, fol 97, 14-6-1589

⁷⁰ H. Heukels : Geïllustreerde Schoolflora, P. Noordhof Groningen, 1929

⁷¹ RAZE 2039, fol 141, 12-3-1590

werd door de notaris vastgelegd. De timmerman is inderdaad kort daarna overleden en Lijnken wilde hertrouwen. Er moest daarom een regeling getroffen worden voor haar zoons Adriaen en Clais. Op 3 juni 1590 verklaren Hans de Backer Janszone, passementwerker en zijn vrouw Tanneken Willemsdochter, beide geboren in Bergen op Zoom en nu inwoners van Goes: *“Dat zij verstaen hebben dat Cornelis Janszone Backer van Steenberghen, wonende in d’oude Tonghe, jongman, met Lijnken Willemsdochter van Berghen voornoemt, weduwe van Anthonis Claissone, timmerman, nu onlancx binnen dese voorseide stede overleden, zoo verre gheaccordeert zijn, te willen tsaemen vergaederen in huweijcken staet nae d’ordinantie der heijligher kercken. Dat zij comparanten als desselfs Lijnkens eenighe suster (Naerdijen zij vader noch moeder en heeft, maer een broeder die buijten desen landen in Vranckrijck es) over de veraccordeerde gestaen hebben, ende alnoch verclaeren tevreden te zijne”*. Alles scheen dus in orde te zijn, maar het huwelijk heeft niet lang geduurd. Nog voor het jaar ten einde was, op 13 december 1590, is Lijnken overleden. Op 10 januari 1591 verscheen Hans de Backer opnieuw voor de notaris, nu om een zaak te regelen in Bergen op Zoom in verband met de uitkoop van Lijnken’s nalatenschap. Het betrof *“alzulcken huijsen ende erve metten hoven gronde ende all haren toebehooren als hij constituant van zijn ouders gheerft heeft, gestaen ende geleghen in de Steenberchse straete”*. We leren nu dat de broer van Lijnken, die in Frankrijk vertoefde, Bartholomeus heette. Helemaal op rolletjes ging het niet, want op 30 mei 1591 stond Hans weer bij de notaris op de stoep, nu samen met chirurgijn Mr. Paschasius Revel en de metselaar Laureijs Franssen, die een verklaring moesten afleggen dat zij er bij geweest waren toen Hans met Cornelis Janssone Backer een accoord maakte over *“den vuijcoop van den inboel, sterfhuijse etc. van wijlen Lijnken Willemsdochter”*. Uiteindelijk zal alles wel voor elkaar gekomen zijn.

Dergelijke akten zijn tamelijk droge kost, maar ze leveren een schat aan gegevens, die weer gebruikt kunnen worden voor verder onderzoek. Wie geïnteresseerd is in de familie van Antheunis Claiszoon moet eens kijken in de notulenboeken van de weeskamer van Goes, waar achtereenvolgens de stadttimmerman Anthonis Claesz genoemd wordt in verband met voogdijenschap over zijn kind of kinderen, respectievelijk in 1567 bij Janneken (of Adriaenken) Adriaensdochter; in 1580 bij Tanneken Pieters en in 1590 over zijn zoon Claes bij Lijnken Willems. De hierboven genoemde Adriaan was al meerderjarig. Wie verwacht bij het lezen van zo’n akte dat hij driemaal getrouwd is geweest?

Van passementwerker Hans Jansz Backer vinden we⁷² nog vermeld dat hij een zoon was van Majken Schalx, die in Bergen op Zoom geboren was, maar in Goes was overleden en dat hij een zuster Lijnken Jans gehad had, die getrouwd was geweest met Jacob Crijnssone Schipper, en daarbij een dochter Jobken geproduceerd had, die nu 17 jaar oud was. Hans is enige jaren later⁷³ als weduwnaar van Bergen op Zoom hertrouwd met Susanna Pieters, weduwe van Claes Dignus.

Door combinatie van dergelijke gegevens is het mogelijk om een heel netwerk op te bouwen van personen uit Goes en Bergen op Zoom die op de een of andere wijze familiebetrekkingen hebben. Je moet er natuurlijk wel de tijd voor hebben

2.40 Weer een genealogische puzzel⁷⁴

Om de volgende akte goed te kunnen interpreteren hebben we papier en potlood nodig. Het gaat over de nakomelingen van Lambrecht Bouwensen, die dijkgraaf in Kruiningen geweest is. In april 1590 was er kwestie over zijn nalatenschap en werden drie personen opgetrommeld die Lambrecht goed gekend hadden. Op grond van hun verklaringen kon Levendale een ruwe stamboom, of zoals hij het zelf uitdrukte: *“een boom oft afcompste”* samenstellen.

⁷² RAZE 2039, 9-8-1590

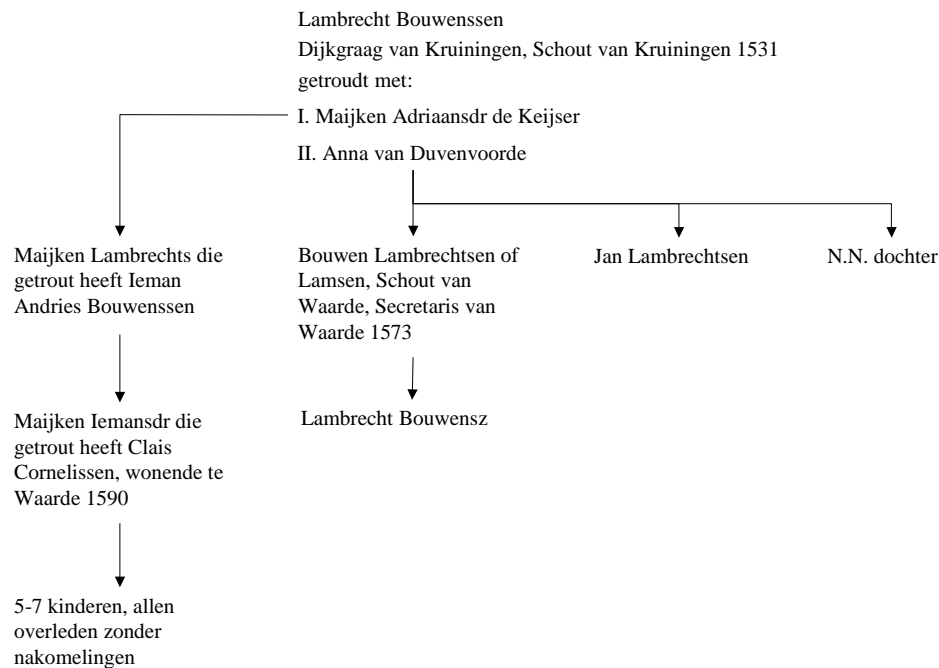
⁷³ 1594

⁷⁴ RAZE 2039, fol 147, 23-4-1590

Op 23-4-1590 verschenen: Aerendt Willemsz Bocxman, “oudt zoo hij zijde ontrent twee jaeren min dan hondert, Cornelis Jacobssen Klicker, oudt insgelijcx 88 jaren (bedoelde hij niet 98?), beide wonende te Cruninghen, midsgaders Jan Colenss, secretaris der prochie van Baersdorp, oudt ontrent 77 jaer”. Zij waren dus geboren rond 1488, 1502 en 1523.

Op verzoek van Pauwels Diricxssen, schout van de Onse Lieve Vrouwepolder verklaren zij: “dat zij wel gekend hebben Lambrecht Bouwenssen, die wel eertijds geweest es dijkgraeve dèr voorseide wateringbe van Cruninghen de welcke onder andere gehadt heeft eerste huijs-vrouwe daeraf die voorghaende was Maijken Adriaensz de Keijsers dochter, die naergelaten heeft een dochter ook Maijken genoemd die bij Ieman Andries Bouwenssen voortgebracht heeft noch een Maijken, die welcke in haeren leven getroudt hadde Clais Cornelissen nu al-noch wonende binnen die prochie van Weerde ende daeruijt gesproten waeren vele kinderen tot v, vi oft vij, dan die nu al zonder afdaelende hoir overleden zijn. Dander huijsvrouw des voorseide Lambrecht was Anna van Duvenvoorde, daarvan gecomen zijn Bouduin Lambrechtsssen, Jan ende noch een dochter die zij depositanten gekent hebben. Helaas wisten de heren niet te vertellen wanneer Lambrecht was overleden, maar wel dat al zijn goederen ‘bij eenen deurwaerder van den hove openbaerlijck vercocht zijn geweest’. Van Lambrecht is vrijwel niets bekend. Prof. Dekker heeft in het rijksarchief van Brussel een oorkonde⁷⁵ gevonden uit 1531, waaruit blijkt dat Lambrecht Bouwenszone en Cornelis Poppenszone als schouten van Kruiningen fungeerden. Er is (of was?) een grafzerk⁷⁶ in de kerk van Kruiningen van Cornelis Poppenszone die reeds in 1511 was overleden.

De ‘boom’ ziet er dan als volgt uit:

Aan deze boom kan ik weinig toevoegen. Een Bouwen Lamsen of Lambrechtsen komt voor in de schepenregisters van Waarde⁷⁷ tussen 1567-74. In 1572 was hij schout van Waarde en in 1573 secretaris. Hij had een zoon Lambrecht. Ik beschouw hem als de zoon van Anna van Duvenvoorde, maar zeker weten...?

⁷⁵ C. Dekker, “Historische geografie van ZuidBeveland”, pag. 422

⁷⁶ Bloys van Treslong Prins, Genen herald. gedenkwaardigheden?

⁷⁷ RAZE 3520 en RAZE 3521

2.41 Een Hollander in Vlaanderen of omgekeerd?⁷⁸

Gillis Jansz Hollander, geboren van Sint Niclaes in het land van Waes in Vlaanderen, machtigde op 15-5-1590 zijn vrouw Jacobmijne Abeels om een erfenis te regelen. In de kantlijn schreef Levendale: *“Procuratie ad adeundam hereditat van Gillis den Vlaemigh, wonende t’H’ersicken’*. Ik heb geprobeerd uit te vinden onder welke naam Gillis Jans gewoonlijk door het leven ging. Volgens de overloper van Yerseke van 1588, waarin we Gillis vinden als eigenaar en baander van land in diverse hoeken, was dat ‘Hollander’. Ontrouw aan zijn geboortegrond?

2.42 Vlucht uit Tholen en een pachter in nood⁷⁹

Op 3-7-1590 legden de oud Reimerswalers Scobbelandt Pieterssone⁸⁰ en Marinus Anthonis Vocxen panneboeter, een verklaring af ten behoeve van Geerd Andriessone, inwoner van Scherpenisse. De 61-jarige Scobbelandt, die nu herbergier in *“Die Meerminne”* te Goes was, verhaalde: *“Dat inden jaere 1588 ontrent baefsmisse, als vele van de landtluiden vuijt t’eijlant vander tolen verlopen (lees: gevluht) waren, sonder den juijsten dagh onthouden te hebben, tsijnder herberghen gecomen es den voorseiden requirant souckende zijnen pachter, die zijn hoefve verlaeten hadde. Ende bij den zelven Die een gemeen Jongh man was met niet veel baerds, sonder zijnen naem onthouden hebbende gecomen zijnde, heeft gesien en gehoort dat zij beijde van als gerekent hebben, Jae, dat hij depositant de zelve vereffinghe heeft helpen schrijven, maken ende aftrecken, soo dat den voormelden pachter een groots somme ten achter was, tot tseventich ponden grooten oft meer. Ende dat zij ten Laetsten (zoo den pachter niet te geven en hadde) veraccordeerden in voughen dat den voornoemde meester overnam alle t’landt ende die vruchten te velde, hoij ende stroo inder schuijre, jae totte waeghens, carren, ploeghen ende egghen Die welcke alle sonderlinghe getaxeert werden ende niet vuijtgesteken, ende dat den pachter noch ten achter bleef zeecker somme, die hij depositant niet en heeft onthouden”*. De 40-jarige Marinus Panneboeter verklaarde dat hij er ook bij geweest was. Was de baardeloze jongeman de pachter?

2.43 De moeder van Clais Michielsz Oostdijck wil niet in de stank zitten⁸¹

Leunis Leijnsz metser, 24 jaar oud en poorter van Goes vertelde op 28-10-1590, dat hij in 1587 als metsersknecht met Hubrecht de metser gewerkt had aan het huis van de moeder van Clais Michielsz Oostdijck. *“daer zij alvoren opgebroken hebben den muijr aende noordtzijde den zelven huijse alleen thoebehoerde. Ende dat zij bevonden hebben dat Jan Jacobss Bijle oft zijn voorsaate aenden zelven muijr een privaet doen metsen hadde zonder een anderen muijr daertusschen te besetten. Dat ooc hij depositant met zijnen voorschreven meester bevonden hebben int opbreken vant fundament dat voorschreven muijrs die in calck lagh, dat den-*

⁷⁸ RAZE 2039, fol 151, 15-5-1590

⁷⁹ RAZE 2039, fol 159, 3-7-1590

⁸⁰ In de kwartierstaat van Marinus Johannes Vlijberge, Zeeuws Kwartierstatenboek, deel 1, pag. 218, komt voor: nr.642: Quirijn Schobbe of Schobbelands, schipper uit Reimerswaal, geboren te Reimerswaal c. 1570, overleden te Goes c. 1598/99, tr. Maagje Jans uit Reimerswaal, welke tr. II Goes 7-12-1602 met Bouwen Leijnse, weduwnaar van Goes.

nr. 1284: Schobbelant Piers, geboren te Reimerswaal c. 1530, schipper, begraven te Goes 31-3-1602, tr. Wijven of Genoveva Quirijnse, genoemd bij haar overlijden in 1606 “in de Meerminne”.

nr. 2568: Pier Schobbe, vermeld in de stadsrekeningen van Reimerswaal. Hij werd in 1534 wegens een misdrijf naar Rome gezonden om boete te doen.

In de rekeningen van de grafelijkheid van Holland en Zeeland, deel.VII, 242, 302, 347 wordt vermeld: Schobbeland Boudinsson.

⁸¹ RAZE 2039, fol 186, 8-1-1591

zelve vant voormelde privaet geheel bedorfven was. Dat ooc zij metsers een dagh oft meer vertoefven moesten tot dat tselve privaet alvoren geruijmt werde. Oft anders indien zij den muijr leegher afgebroken hadden dat die vuijlicheijt in des voorschreven requirants moeders kelder gesoncken zoude hebben”.

Wat heeft Oostdijck met deze verklaring gedaan? Zijn verhaal gehaald bij Jan Jacobsz Bijle?

2.44 Al weer een stamboom?⁸²

Ja en waarom niet? Per slot van rekening zijn wij in de eerste plaats genealogen.

Levendale tekende op 8-1-1591 weer een “boom”, al moet ik zeggen dat hij geen prijs gewonnen zou hebben in een calligrafische wedstrijd. Deze keer ging het over de successie van zekere Margriete Meeusdochter die getrouwd was geweest met Adriaen Priester en in Waarde gewoond had. Margriete Gillisdochter, weduwe van Logier Janss Brandt, de 54-jarige vroedvrouw van ‘s Gravenpolder, kwam om eens haarfijn uit de doeken te doen waarom Martin Heynricxszone, Martin Janszone en Wouter Corneliszone het recht hadden om zich erfgenamen te noemen van Margriete Meeusdochter. Ze vertelde: *“Dat zij in haeren jonghen tijdt woonachtich te Valckenisse, wel gekent heeft Bartholomeus hier boven inden boom gestelt, segghende dat hij woonde te Valckenisse tot Teunken Craets bij de roo duvekeete bij de stove ende werdt gheeten Meeus den Rijswercker. Ende zij deposante den zelve Bartelmeeus dicmaels heeft hooren verhaelen dat Beatrix, te weten die grootmoeder van Neelkens, Jacobmijnken, metten anderen inden voirscreven boom genoemt, zijne Meus eijghen suster was van geheelen bedde. Dan en heeft zij deposante de zelve Beatrix niet gekant. Daerenboven affirmeert zij deposante dat geleden ontrent 6 Jaeren onbegrepen, zij inder voorseide qualiteijt als vroedvrouw, daerbij ende mede geweest es ten huijse van den voornoemde Wouther Cornelisz ter Voortrappen. Aldaer wijlen Margriete des voorseide Meusdochter met haeren man geroepen waeren ter kinderfeesten. Daer zij deposante de zelve Margriete ernstelijck heeft hooren verclaeren dat Jacobmijnken Wouthers huijsvrouwe, met haere zustere ende ooms ende (onleesbaar) kinderen, haer Grietken Meeus rechte moeije was. Al d’welcke zij deposante verclaert vanden zelve Grietken Meus andermale gehoort te hebben t’haeren deposantes huijse binnen sGraevenpolder (ende es geleden ontrent een Jaer) Daer zij wijlen Grietken haers voorseide mans stiefdochters kindt ten doopsel te heffen was. Levendale’s getekende stamboom is te breed om in het formaat van Zeeuws Familiepraet te passen, maar is interessant genoeg om in lijstvorm weer te geven, al wordt het wel een mengelmoes van een moderne opstelling met Levendale’s oorspronkelijke aantekeningen.*

De vetgedrukte personen zijn de requiranten. Onder de ‘boom’ staat geschreven dat de *“deposanten gheabuseert”* hebben en dat een correctie is aangebracht op pag. 205. Daar staat dat Beatrix een broer *“van geheelen bedde”* gehad heeft, genaamd Pieter. Deze heb ik in de onderstaande lijst bijgevoegd. Volgens de correctie zou Pieter twee kinderen hebben nagelaten, een Margriete Pieters en een Jaenken Meus. Die laatste heb ik niet onder Pieter geschreven, aangezien dat toch een dochter van Bartholomeus II.1 geweest moet zijn.

I. N.N. had tenminste een zoon en een dochter die volgen II.1 en II.2

(Dit is later gecorrigeerd door toevoeging van Pieter, die volgens de aantekening: *“Dese twee zijn geweest broeder ende zuster van geheelen bedde”* een broer van Beatrix was en hier volgt onder II.3”)

II.1 Bartholomeus, *“heeft naegelaten ij kinderen”*

1. Margriete Meeusdochter, *“wijlen getroudt met Adriaen Priester, woonachtich te Weerde van wiens Margriete successie hier gevraeght wordt.”*

⁸² RAZE 2039, fol 193, 8-1-1591

2. Jaenken Meeusdochter, “die achtergelaeten heeft Digne tot beelbooms overleden sonder hoir”

II.2 Beatrix ‘*die getroudt hadde Jan Claissen Rijswercker ende naegelaten iij kinderen*’.

1. Clais volgt III.1
2. Adriaen volgt III.2
3. Mayken volgt III.3
4. Lijnken volgt III.4

II.3 Pieter, ‘*heeft naegelaeten ii kinderen*’

1. Margriete Pietersdochter wijlen.
2. ?

III.1 Clais Jansen den Jonghen Rijswercker “*die bij sijne huysvrouw heeft iij kinderen*”.

1. Neelken d’oude volgt IV.1
2. Neelken de jonghe volgt IV.2
3. Hubrechtken Clais jonge dochter
4. Jan Claissen noch levende

III.2 Adriaen Claissen “*naegelaeten hebbende een eenighen sone*’

1. Pieter Adriaensz, “*wonende te Wemelinghe*”

III.3 Mayken Jan Claissen “*getrouwt hebbende Cornelis Pierssen, hebben aegelaeten ij dochters.*”

1. Jacobmijnken volgt IV. 3
2. Maijken.

III.4 Lijnken Jan Claissen “*hadde ij mans Marjnus ende Adriaen Drossaert, heeft achtergelaeten jii kinderen*”.

1. Maijken Marinus
2. Mathijs Marinus
3. Jan Adriaensz Drossaert

IV. 1 Neelken d’oude “*die in haer leven hadde Cornelis Teunissen ende Martin Henricxsz wonende te Weerde ende achtergelaeten bij elcx 3 kinderen*”.

IV.2 Neelken Clais de jonghe, “*huijsvrouw van Martin Janszone tshr. abtskercke, noch levende.*”

IV.3 Jacobmijnken “*getroudt met Wouter Cornelisz ter Voortrappen*”

2.45 Mensen uit Flakkee⁸³

Wie denkt dat in het verleden de mensen netjes hun gehele leven in of in de buurt van hun geboorteplaats bleven wonen, kan het goed mis hebben. Op 28-8-1590 verscheen voor de notaris zekere Neelken Henricx dochter, geboren vuyjt Oolkensplate, weduwe van Cornelis Thonissen, nu wonende ter Maelstede onder die prochie van Capelle in zijdtbevelandt, verkiarende dat zij comparante haere nichte Adriaenken Pietersdochter, geboren vuyjten Bommel ter scholen besteed heeft bij Quirijnken Anthoni Caersdochter binnen Goes. Aldaar *dezelve*

⁸³ RAZE 2039, fol 169, 28-8-1590

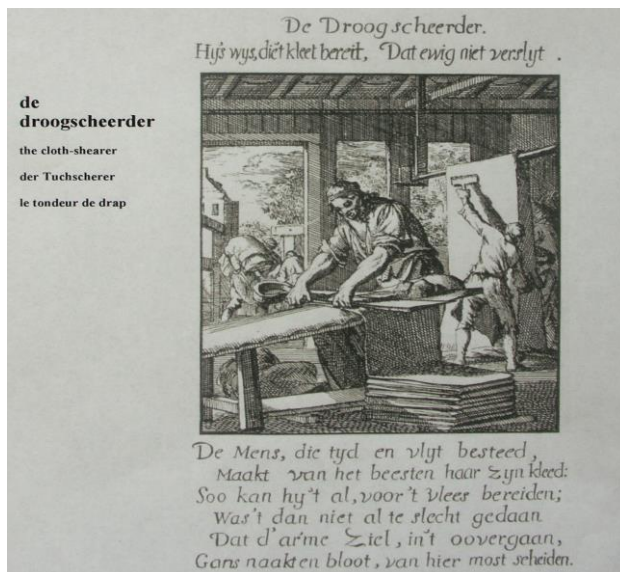
gewoondt hebbende, van teercosten ende schoolgeldt nu schuldigh ende ten achteren es tot £ 9:5:0 vlaems. “Heeft daeromme geconsenteert, gheordineert ende versocht bij desen aen Pieter Doenssone wonende in Somersdijck dat hij als voocht oft ontfangher vande voorseide weese dezelve somme van £ 9:5:0 aen dezelve Crijnken ofte aen Cornelis Henricxssen vuytrijcken en betaele”. Wie deze familie wil uitpluizen krijgt te maken met diverse plaatsen op Overflakkee en op Zuidbeveland!

2.46 Een eerlijk mens en een klein fortuin⁸⁴

Thomas Aelbrechtsz Wever, die in het Lammeken te Goes woonde, heeft op 11-3-1591 een bezoek gebracht aan de armmeesters van Goes om hen geld te overhandigen dat hij gevonden had in de bezittingen van de overleden Cornelis van den Eijnde. “D’welcke hij verclaerde ende afflrmeerde gevonden te hebben (ende egheene andere) in alsulcken tessche ende twee bursen aenden lijfve ende in de kiste van Cornelis vanden Eijnde, geboren (zoo men seijde) van Heijst, eertijds soldaet geweest zijnde onder de compagnie van Ambroise le Ducq, capitajn onder ‘t Regiment van Zeelandt, volghende zeecker pasport bij hem gevonden, Gegheven opt quartier vanden keernem bij der tolen den 7en novembris 1585, nu hem gheneerende als spitter ende arbeijder ende dewelcke op ghisteren den 10en martij des avonts ontrent 5 uren gestorfvn es binnen deser voorseide stede ten huijse neffens den Wolsack inde vorststraete.”

Dan volgt een beschrijving van een klein fortuin aan gouden en zilveren munten die in die tijd normaal in circulatie waren. Ik heb hierover in Muntkoerier⁸⁵ een artikeltje gepubliceerd met afbeeldingen van de gevonden munttypen.

2.47 Wat doet een droogscheerder?⁸⁶

Ja, O.K.: droog scheren, maar wat? Aan pas gewoven laken hangen nog lange draden die er afgeknipt moeten worden met een speciale schaar. Op 26-4-1591 maakten Antheunis Mathijsz Drooghscheerder en zijn vrouw Maijken Adriaens hun testament, waarin zij o.a. stelden: “Dat zij voren vuijt trecken code haer leven gedurende behouden ende gebruijcken zal moghen Den Disch metten Schooren ende ander gereedtschappe totten winckel dienende”. De “disch” is de werktafel en de “schooren” de schragen waarop de tafel rustte.

Antheunis is in december 1591 overleden. Hij was eerder getrouwd geweest met

Maijken Pieters, waarbij hij een zoon had die poortsluiter te Middelburg was.

⁸⁴ RAZE 2039, fol 210, 11-3-1591

⁸⁵ Muntkoerier jg. 27, p. 40, 1998

⁸⁶ RAZE 2039, 26-4-1591

2.48 Als de wijn is in de man...⁸⁷

In mei 1591 moest Levenale vier pagina's volschrijven over de doodslag van Niclais Henricxssen. Pieter Foortssen Brick, die poorter van Goes geweest was en nu woonde in het Goesse ambacht buiten de stad op de Weel, werd ervan beschuldigd het misdrijf gepleegd te hebben. Zoals gewoonlijk worden getuigen geroepen.

Clais Ezechiels, c. 26 jaar, poorter van Goes, verklaarde: *“Dat op den 14en Januarij 1591 laestleden, zijnde maendagh smerghens, hij depositant versaemelt es geweest met Clais Henricxssen, nedergeslaghen, (die tsnachts voorleden de wacht onder die borghers gehouden hadde), binnen der voorseide stede in een herberge genaemt t'Sevensterre in de keucken, Ende als zij beijde twee oft drie potten biers hadden gedroncken, es aldaer ingecomen Pieter Foortssen Brick (die daerontrent een bruloft hadde) dewelcke heeft geseijt den voorseide gelaghgenoten: Drinckt ghij bier? Ba, laet een pot wijns tappen. Daerop hij depositant segghende: Wij zullen ons wel met bier lijden. Heeft Pieter geseijt: Laet wijn comen. Wilt ghij dien niet betaelen, ic zal hem betaelen. Ende zoo zij tsaemen ontrent een ure daer nae hadden gedroncken ist gebeurt dat den voorseide Clais Henricxssen, hebbendeinde handt een schaele wijns, dat Pieter die schaele metten wijns in desselfs Clais hals heeft gestort. Segghende aldusdanighe woorden: Drinckt eens vuijt ghij Lecker⁸⁸. Daerop Clais hem stoorende seijde: Waerom doedij ditte? Pieter antwoordende (zoo hij depositant gedenckt): Om dat ghij te beter groeijen zoudet. Eijdelijck die gramschap scheen alsdoen geslist te zijne. Ende zijn noch tsaemen blijven zitten drincken noch een wijle tot ontrent middagh. Midler tijd zijnder gecomen twee arbeijders met een tonne biers. Daer deur passerende. Den welcken Clais heeft eens ende andermael beschoncken, ter wijle Pieter wederom binnen quamp. Heeft Clais (hem vergrammende) die woorden verhaelt. Dat hij Pieter van hem een Lecker gemaect hadde. Segghende: lek ben mans genoegh voor U. Ick zal toeghen dat ic geen lekker en ben. Daerop Pieter zeijde: wat begeerdij?. Ende heeft zijnen opsteecker vuijt getrocken. Ende hij depositant heeft Pieter gehouden ende Adriaen Faes anne (een van de voorseide arbeijders) heeft Clais willen houden. Maer Clais heeft Adriaen omverre gesteken ende es tot Pieter ingeschoten. Dan Clais en hadde gheen geweir⁸⁹ bij hem. Ende oft Clais doen een steecke van Pieter gecreeghen heeft en weet hij depositant niet t'affirmeren. Maer naerdijen Clais bij den anderen aerbeijder afgetrocken was en hij anderwerf Pieteren ingeloopen. De welcke hem alsdoen een steecke (over zijn depositants lichaem) heeft gegheven. Sonder dat hij weet de juijste plaetse. Soo dat Clais achterwaerts deijnsende int hoecxken vande schouwen es nedergesoncken ende heeft corts daer nae zijnen geest gegheven, hebbende twee steecken.”* Andere getuigen vertellen ongeveer hetzelfde verhaal. Het waren Tanneken Geleijnsdochter, 40 jaar, waardin van de herberg. Janneken Jandochter, 20 jaar, dochter van de waardin. Cornelis Jacobsen Schipper, 30 jaar, bierdrager en poorter. Adriaen Cornelis Faes zone, 29 jaar, schipper en bierdrager en poorter.

Het is een veelvoorkomende gebeurtenis. Mannen drinken urenlang in de herberg, eerst alles heel vriendelijk en gezellig en dan - plotsklaps - uit komt *“den opsteecker”*. Er is verder in het protocol niets meer over deze gebeurtenis te vinden. De getuigenverklaringen waren kennelijk voldoende en het gerecht zal de zaak verder behandeld hebben.

Na een manslag vond er meestal een verzoening plaats tussen de families van de beide partijen. Dat was een overblijfsel uit de middeleeuwen. Hoe zoiets te werk gingen kunnen we lezen in een *“Versoeninghe van een Manslaghe”* die Levendale in 1591 registreerde. Hij schrijft: *“Naerdien Adriaen Matheussen, landtman ende herbergier binnen der prochien van sheer Abskercke in Zuijtbevelandt, deurt quaet ingheven etc. harddadigh es geweest aen den per-*

⁸⁷ RAZE 2039, fol 219, 7-5-1591

⁸⁸ gulzigaard, maar kan ook de minder gunstige betekenis hebben van smeerlap

⁸⁹ wapen

soon van Simon Cornelissen, landtman ende arbeijder aldaer, den zelven op den Nissenpadt buijter der stede van der Goes, zoo met eenen opsteecker grieffeijck quetsende an zijn hooft op den 5en martij 1591, dat hij ter aerden gevallen ende corts daer naer van den levende lijfve gecomen es ter doodt". Bij de notaris verschenen nu: Digne Jansdochter, weduwe van Jacob Pieterssen op 't Hoff, schout van 's Heer Abtskerke voor de weeskinderen van de overledene; Joris Matthijssen, gehuwd met Leunken, zuster van de overledene, Mannus Adriaens "die ooc een suster gehadt heeft ende als vader der kinderen bij haer geprocreert", en Pieter en Cornelis Janssen Lampaert, "des overledens broeders kinderen". Niet aanwezig was Pieter, de broer van de overledene, wonende in Vlaanderen, die vanwege de oorlog niet kon komen. Zij eisen vergoeding van "Doodtschuldt als te weten van aflegghen, kisten, luijen, begraeften, wasschen ende zuveren metten dependentien der zelve". Dat zo'n verzoening nog met een been in de middeleeuwen stond, blijkt o.a. uit het feit dat er gesproken wordt over de betaling van een "moetsoen"⁹⁰ die uitgedrukt is als "thien ponden swarten tot twintigh grooten vlaems elck pondt". Ook eisen zij: "Twee viertelen terwe voor den voetval". Voor zover ik weet waren "swarten", de kleine penningen met een laag zilvergehalte, al lang niet meer in omloop. Het schijnt dat de "voetval" met geld of goederen afgekocht werd. In vroeger tijden was dit een hele ceremonie, die in het M.N.W.⁹¹ als volgt beschreven staat: "so wanneer datmen den voetval doet, so sal die schout den mensch ontcleeden ende doen hem drieweven knie/en ende zijn handen te gader leggen; ende so hi voor die partije knielt, so sal hij ootmoedeliken bidden dat men hem die mesdaet vergheven wilt ende zo zellen hem die vrienden van der doden hant, opnemen bider haar ende verghevet hem om Gods willen; de dan so salmen hen vrighen of zijt kennen, dat den voetval ghedaen is, ende dan so salmen wederomme orevee⁹² gheven alst behoort. Om de derde eis te voldoen moet in de praktijk vrijwel onmogelijk zijn geweest. Die stelde: "Ende gehouden zijn voorraen te wijcken ende plaetse te maken den bloedtvrienden op wegghen en dijcken daert hem moghelijk zijn zal. Ende hem mijden te comen int geselschap oft vergaderinghe ende in herberghen, molens, schuijten, schepen oft waegghens daer hij weet eenighe der voorseide vrienden te zijne. Ende ooc (indien hij te vooren daer waere ende die vrienden inden voorseide gemeen plaetsen quaemen) te vertrecken, zoo verre hij daerom eerlijck versocht wordt.

Als vertegenwoordigers van de andere partij kwamen: Janneken Jansdochter, de huisvrouw, Majken Adriaensdochter, de moeder en Jan Matheussen, de broer van de "handtdadighen" en Jan Adriaens "een van de naeste vrienden" en Carel Janssen le Cocq, de secretaris van 's Heer Abtskerke.

Als we ons tegenwoordig in een museum staan te vergapen aan een antiek boerenmes met een fraai gesneden houten handvat, denken we er meestal niet aan dat het in het verleden een gevaarlijk gebruiksvoorwerp kon zijn

2.49 Een fatale komma!

Dank zij de opmerksaamheid van Mw. M. Neuteboom-Dieleman kunnen we een storende fout in het vorige nummer van Zeeuwse Familiepraet herstellen (zie het hoofdstukje Als de wijn is in de man, schreef ik dat in Mei 1591 voor de notaris verschenen was: "Digne Jansdochter, weduwe van den overleden Jacob Pieterss op 't Hoff schout van 's Heer Abtskerke ". Heel vreemd. De schout is een goede bekende van vele kwartierstaatonderzoekers en hij is pas in 1594 overleden en zijn vrouw was Petronella Hendricks en niet Digne Jans. In de oorspronkelijke tekst blijkt achter het woord "overleden" een kommaatje te staan, zodat er in feite staat: "Sijn vergadert ende tsaemen gecomen Digne Jansd(ochte)r wed(uwe,) van den overleden, Jacob p(iete)rsz op t' Hoff Schouttet der prochien voorschreven, etc. etc. "

⁹⁰ afkoopsom

⁹¹ Middeleeuws Nederlands Woordenboek van Verwij en Verdam

⁹² Orevee of orvede was de plechtige belofte geen wraak te zullen nemen

Digne Jans was in feite de weduwe van Simon Cornelissen, landman en arbeider te 's Heer Abtskerke, die door zijn dorpsgenoot de herbergier Adriaen Matheussen, overhoop gestoken was.

2.50 Mouwer⁹³? Dat zoeken we op⁹⁴

Wie vroeger iets te malen had was niet altijd vrij om zelf een molenaar te kiezen. Dat zou de inkomsten van de ambachtsheer kunnen schaden. Maar het kon gebeuren, zeker in oorlogstijd, dat men niet meer precies wist op welke molen de parochianen hun graan mochten laten malen. Dan kwam de baljuw er aan te pas om informatie in te winnen bij mensen die het weten konden. Men, waarschijnlijk de ambachtsheer zelf nog het meeste, vond het vreemd dat de Coudorpelingen, die dezelfde ambachtsheer hadden als in Ellewoutsdijk, hun graan mochten brengen waar ze het wilden.

Dus verzocht Clais Bouwenssen, baljuw van Coudorpe en Driewegen de 48-jarige molenaar Lenardt Lenardsen van Ovezande om dit voor de notaris uit te leggen.

Op 16 oktober 1590 vertelde deze: *“Dat hij noijt gesien, gehoort noch geweten heeft dat inwoonders onder die prochie van Ellewoudsdijk ende Everinghe bedwonghen zijn geweest binnen die voornoemde prochie van Coudorpe, noch ooc aldaer mouwer te gheven oft eenich ander recht te betaelen. Dan dat zij moghten ghaen ter molen alomme daer t 'hun liefde, soe in Baer/andt, Oudelande als ooc tot Flissinghe in Walcheren ende ter Neusen in Vlaenderen. Niet teghenstaende dat de voorseide inwoonders van Elfsdijck den zelve heeren (die mede ambachtsheeren van Coudorpe zijn) subject zijn geweest. Ghevende hij depositant redenen van zijn wetenschap ende affirmeren want hij op de voorseide molen te Coudorpe molenaar geweest es ontrent 12 oft 13 jaeren, naemelijck van den jaere '61 totten jaere 1575, als de zelve omgewaijt es, ende vande zelve continuelijck huijlder es geweest”*.

2.51 Een veldnaam in 's Heer Arendskerke⁹⁵

Veldnamen zijn niet alleen interessant, maar ze zijn ook belangrijk voor de plaatselijke geschiedenis en topografie. Oude veldnamen zijn vaak in het vergeetboek geraakt voor iemand ze gedocumenteerd heeft. Transportregisters en overlopers zijn geschikte bronnen om veldnamen op te sporen, maar gericht zoeken is buitengewoon tijdrovend. Elke toevallige vondst is daarom een bonus. Ik zou niet direct notaris Levendale als een goede bron voor veldnamen naar voren willen schuiven, maar bij hem kan men alles verwachten. Op 10 maart 1593 stapte Pieter Cornelissen Baarsdorp bij de notaris naar binnen om een verklaring af te leggen ten behoeve van jonkvrouw Clara Valdaura⁹⁶. Ze bezat ook een stuk vronland van 3 gemeten 79 roeden in het ambacht van Oud 's Heer Arendskerke, maar wist niet of er voor dat land een recht van uitgang bestond. Met andere woorden, had de gebruiker van het land het recht om met zijn wagen over andermans grond te rijden om de oogst binnen te halen? Pieter Baarsdorp kon het weten. Hij was 82 jaar oud en was ruim vijftig jaar lang baander⁹⁷ van land in de Bijlhoek van 's Heer Arendskerke geweest, o.a. ook van het perceel van Clara. Hij vertelde dat het land aan de zuid en westzijde aan een watergang grensde en dat daar ook een stuk land van de kerk van Wissekerke lag van 1½ gemet 18 roeden dat Cruijs Hofstede heette.

⁹³ “Mouwer” dat kan twee betekenissen hebben. Het is of de hoeveelheid graan die iemand in één keer mag laten malen, of, en dat lijkt in dit geval een betere verklaring, de hoeveelheid graan die de molenaar als maalloon mag afhouden.

⁹⁴ RAZE 2039, fol 189, 16-10-1590

⁹⁵ RAZE 2039, fol 349, 10-3-1593

⁹⁶ Clara Valdaura, schrijft J. de Ruiter in zijn onlangs verschenen boek over Heinkenszand, heeft in Brugge gewoond, maar woonde van 1591 - 1596 in Heinkenszand, waar ze een huis in het Steenen Slop gekocht had.

⁹⁷ pachter

Die veldnaam, die ik nergens anders heb kunnen vinden, duidt ongetwijfeld aan dat het kerkeland was. Dezelfde kerk had daar ook een kwartier⁹⁸ vronland, waarvan de opbrengst bestemd was “om daervoren t ‘loff te singhen” en aan de noordzijde nog een stuk vronland. Op de overlopers van Oud ‘s Heer Arendskerke van 1585 en 1592 zijn deze stukken land te identificeren als volgt:

Lauweris Thonis	5 qrt preter 2r, baant zelf
Clara Valdavera vroone, west aan	3 gem. 79 r, baant zelf
Ecclesia Wissekercke w.aen den waeterganck	1 ½ gem. 18r.
Ecclesia Wissekercke vroone int selve stuck	84 r. baant: Jacop Eeuwouts

Op de overloper van 1543 staat wel de 1½ gem. 18 r. van de kerk van Wissekerke, met als baander de Heer Jan Back, maar de andere percelen zijn niet met zekerheid te identificeren. Het is niet algemeen bekend dat deze hoek, die grenst aan de Noorder en Zuider Bijlhoek van de heerlijkheid van Baarsdorp ook Bielhoek genoemd werd, want het staat niet op de overlopers. Dat is dus een dubbele bonus. Het verhaal van sommige veldnaamkundigen dat de Bijlhoek zo heette omdat het land de vorm van een bijl had, kunnen we nu gerust helemaal over boord gooien, want met de gelijknamige hoek onder ‘s Heer Arendskerke er bijgevoegd, wordt het wel een zeer botte bijl!

2.52 Vluchtelingen uit Reimerswaal⁹⁹

Als je zo in het oud notarieel archief van Goes zit te neuzen, krijg je de indruk dat Goes tegen het einde van 16e eeuw vol met vluchtelingen uit Reimerswaal zat. Maar was dat werkelijk zo? In de eerste twintig jaar (1593 tot 1613) van het oudste trouwboek van Goes vind ik bijvoorbeeld maar negen huwelijken van Reimerswalers, vijf mannen en vier vrouwen, zodat ze niet stonden te dringen om in Goes te trouwen. Ondanks dat blijft het interessant als je in het oud archief iemand uit Reimerswaal vindt, omdat je je dan afvraagt wat er precies met hem of haar gebeurd is. Zijn ze blijven hangen of zijn ze snel weer vertrokken? Hebben ze lang gehoopt nog eens naar hun stad terug te kunnen keren? Ik geloof niet dat iemand dat al eens goed bestudeerd heeft (en ik ben ook niet van plan om dat hier te gaan doen). Het beeld wordt misschien ook een beetje verwrongen omdat de reden dat we Reimerswalers in het notarieel archief vinden is omdat deze hun bezittingen hadden achtergelaten en hun zaken vanuit Goes gingen regelen. De arme Reimerswalers die de stad wisten te ontvluchten vind je niet zo makkelijk.

Als op 30 januari 1590 een zekere Adriaen Arnoudssen, geboren van Romerswalle en nu poorter van Goes mensen machtigt om schulden te innen van pachters in Nieuwstrijen, Poortvliet en andere plaatsen, kun je op je vingers natellen dat de man niet onbemiddeld was. Enige jaren later, op 16 juni 1593 komen we hem weer tegen en dan stelt hij de stadsbode van Steenberg en aan om achterstallige pacht te innen van Marinis Stoffelss, pachter van de hoeve genaamd den Vosbergh. En inderdaad blijkt hij uit een gegoede familie afkomstig te zijn. Op 8 november 1591 maakte Jan Arnoudssen, “eertijds burgemeester der stad van Romerswalle ende nu wonende binnen Middelburgh” zijn testament. Zijn enige dochter, Josijnken van Strijen, de vrouw van Pieter Janssen Bomont, was zijn erfgenaam maar in geval van haar overlijden werd in haar plaats aangesteld zijn broer Adriaen en de kinderen van zijn overleden broer Geleijn. Jan Arnoudssen was zijn vaderstad nog niet vergeten. Zijn erfgenamen werden verplicht “Dat zij jaerlijcx vuytrijcke aenden Aermen binnen Romerswalle zoo langhe de zelve stad bij twaelf huijsgesinnen bewoondt zal worden de somme van ses ponden

⁹⁸ 75 roeden

⁹⁹ RAZE 2038, fol 269, 8-11-1591

grooten vlaems in ghelde, lijnwaet oft cleederen” Zes ponden vlaems was een groot legaat. Meestal bedroegen uitkeringen aan de armen slechts schellingen. In dit testament komen we weer de naam Vosbergh tegen. Zijn neef en petekind Mr. Arnouldt Geleijns zone Vosbergh kreeg een legaat van een dubbelse Spaanse ducaat.

Was de hoeve Vosbergh familiebezit? Lag het in Reimerswaal? De bronnen geven daarover geen uitsluitsel.

2.53 Een ambulante windmolen¹⁰⁰

We beschouwen windmolens meestal als soliede oriëntatiepunten, maar niets is minder waar. Steeds weer vind je in oude akten iets over het verplaatsen van een molen of de bouw op een andere plaats nadat de oude molen afgebrand of omgewaaid was. Sebastiaen Hoogcamer, oliemolenaar in Goes kocht op 10 juni 1594 een windoliemolen van Philips Schaeck, koopman in Middelburg. Philips had deze molen op zijn beurt verkregen door koop van een molenaar in Gent. De transactie wordt als volgt beschreven: *“Alsulcken windt olij molen als hij vercooper gecocht heeft van Gerardt Eelhout wonende te Ghendt die noch noyt gedraijet en heeft (ten waere die staecken en steenbalck, die in een ander gestaen hebben). D’welcke mole hij vercooper gehouden es te leveren aen de caije binnen deser voorseijde stede na Baefsmisse naestcomende om alsdan metten eersten opgerecht te werden op zulcen walle als hem leveraer gedesigneet zal worden. Wel verstaende oft gebeurde dat de voorseide vercooper bij faulte van paspoorte oft meerder cracht dese mole niet op conste leveren, soo is deze coop doodt ende te niete... Ende dat die schutselen ende vleur sullen allen moeten zijn van eijckenhout ofte wagheshot met blocken van een voet hooghe onder tcruygebint. Mette reepen aende pranghe, heijen ende stampen. Item tformaix mette panne daerinne ende boven metter roerwerck. Ende voorts alle andere wercken naer behooren tot dat dezelve bequaem zijn zal olije te maecken”*

Voor de molen moest Sebastiaen 3300 gulden betalen. De eerste 800 gulden direct als de eerste olie gemaakt was en daarna elk jaar 400 gulden. Hiermede werd voor zover ik weet geen familie van oliemolenaars gesticht. Zijn drie zoons hebben hem niet opgevolgd maar waren apothekers en chirurgijns.

2.54 Waal blijf af van onze paal!¹⁰¹

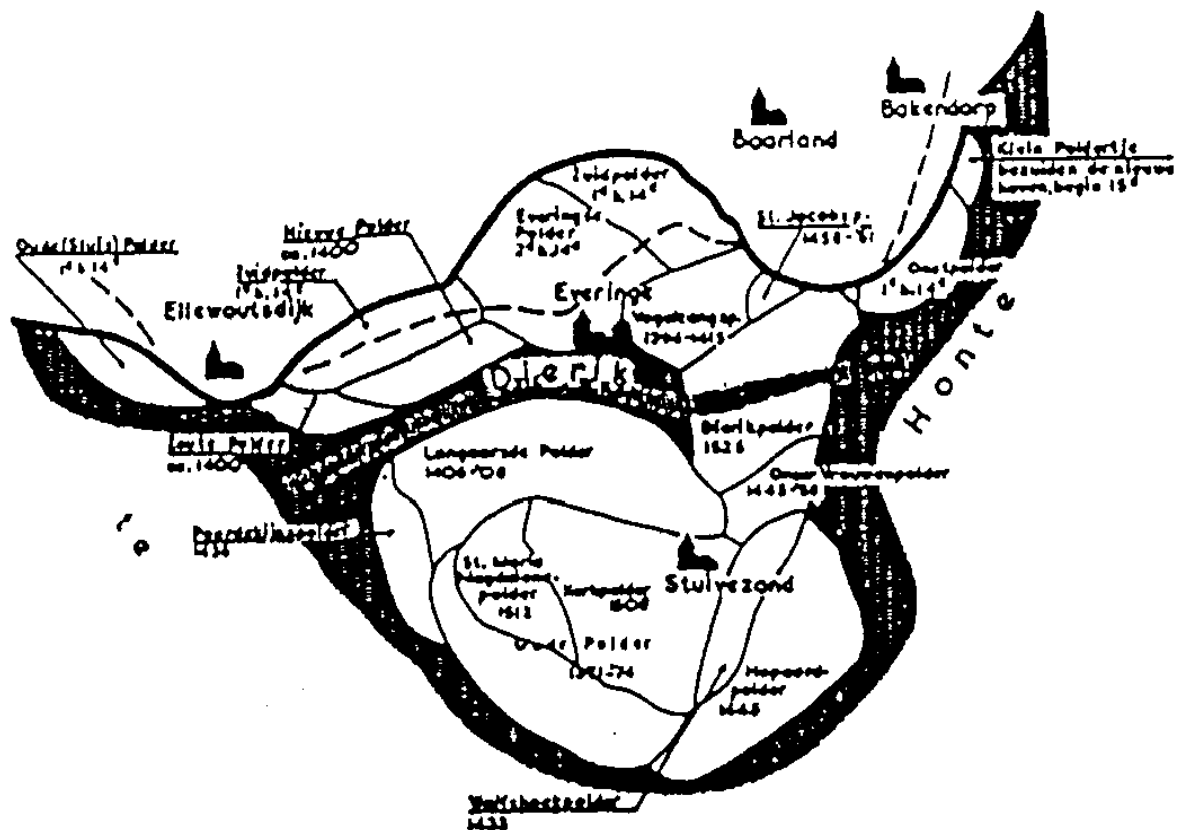
Rond 1590 was de tachtigjarige oorlog nog lang niet voorbij. Zelfs het twaalfjarig bestand was nog niet in zicht. Toch krijg ik de indruk dat men al tegen het einde van de 16e eeuw orde op zaken ging stellen die, waarschijnlijk door de oorlog, de massale toevloed van emigranten uit het zuiden enz. in de war geraakt waren. In het jaar 1593 werd Levendale gevraagd een aantal verklaringen vast te leggen van personen die iets wisten over de grens van het schor Voghelensangh en dat van den Dierick. Jonkheer Fredericq de Lutiano, de ambachtsheer van Ellewoutsdijk en Everinge, was hierin geïnteresseerd waarschijnlijk omdat wat nu nog een schor is, dat alleen geschikt is om schapen op te laten grazen, in de toekomst wel eens vruchtbaar ingepolderd land kan worden. Als reden gaf hij dan ook op: *“om datter in thoecomenden lijden grooten twist, questie oft geschil en zoude opgeworpen worden ter oirzaeken vande limiten waer tshor vanden Voghelensangh getermineert es vant schor van den Dierick”*.

De jonkheer had zich de moeite kunnen besparen, want zoals we op het bijgevoegde kaartje¹⁰² duidelijk kunnen zien zijn beide schorren geheel verdwenen. Maar we zijn hem toch wel dankbaar, omdat hij een aantal getuigen opgeroepen heeft die hoogst waarschijnlijk nergens anders vermeld worden.

¹⁰⁰ RAZE 2039, fol 447, 10 juni 1594

¹⁰¹ RAZE 2039, fol 392, 5-10-1593

¹⁰² Uit “Historische Geografie Zuid Beveland” door C. Dekker

De polders ten zijden van Baarland en Ellewoutsdijk, en het eiland Stuivezand (vermoedelijke situatie).

De eerste getuige was Adriaen Claissen, 70 jaar, wonende in de polder den Voghelensanck in het ambacht van Everinghe, verklaarde dat hij 25 jaar lang pachter van het schor van Voghelensangh geweest was, “*twelcke hij aenveerde mette baninghe vanden hoeft ve daer hij nu woont*” en 5 jaar lang van het schor den Dierick, ‘*Seght hij deposant dat tvoorseide schor van Voghelensangh hem verpacht was ende vernieut es geweest bij Job Anthonis, Jan Michielssen Felix ende Matthijs Martssen respectiveljck, in den naem van d’erffgenaemen van Joncvrouwe Geertruydt van Wulfven, moeder des requirant*¹⁰³’. Hij geeft dan de positie van een grenspaal. “*Beginnende zuijtoost af aen zeecker houten paele ontrent 4 ofte 5 roeden onbegrepen bezuijden t’wachthuijs nu staet. Dwelcke paele alnoch staende es aenden vuijtersten cant vanden berm, neffens de creecke, loopende neffens den zelven berm raijende nae t’noorrwesten op een oudt nolleken aenden dijk van Everinghe vuijtsteeckende*“. Vijf jaar eerder had hij het schor gezamenlijk gepacht met een zekere Andries Janss, die ook in de Voghelensangh woonde. Hij had met hem wel ruzie gehad, maar dit was bijgelegd, omdat ze ook niet wilden dat hun schaapwachters onenigheid met elkaar zouden krijgen “*om zoo cleyen lapken schor*” en “*dat zij beijde hunne schaepen tsaemen zouden laeten loopen ende etten, tot aende creecke die nu t’zeewaerts vuijtloopende es*”

Jan Joossen Braem, 49 jaar oud, inwoner van Ellewoutsdijk, verklaarde dat hij Bastiaen Claessen zaliger, die inwoner van Everinghe geweest was, menigmaal had horen zeggen dat het schor van den Voghelensangh aan de zuidoost zijde van schor den Dierick gescheiden was “*met eenen paelstaeck, den zelven gelijk als Adriaen Claissen voorseid verhaelt heeft, ende die nu alsnoch staet*”

¹⁰³ de Lutiano

Op 5 oktober 1593 komt Cornelis Bastiaenssen, 40 jaar oud, inwoner van Everinge en heeft gezegd “dat hij voorleden geweest is ten huize zijns vaders, aldaer Adriaen Claissen t’schor vanden Voghelensangh gepacht oft vernieut heeft jehens Jan Michielss Felix als rentmeester”. Cornelis Bastiaenssen blijkt de zoon te zijn van bovengenoemde Bastiaen Claessen, waarover meer persoonlijke gegevens vermeld worden als volgt: *“Ende dat hij comparant noijt aldaer noch elders gehoordt heeft datter eenighen twist oft geschil was van de limiten ofte paelen van tselve schor van den Voghelensangh jehens t’schor vonden Dierick ende afirmeert hij deposant dat hij Bastiaen Claissen zaliger memorien, die ontrent St. Jacobsdaghe anno 1591 overleden es, ende alsdoen oudt was ontrent 72 jaeren ende wel vyftichjaeren biennen Everinghe gewoont hadde, sijnen vader heeft hooren segghen dat die limilen van t’voorseide schor van den Voghelensanck streckende waeren vant voornoemde nolleken raijende opden voormelden paelstaeck daervan men noch een eijndeken buijten resterende sien magh, bezuijden twachthuijs als voren bij Adriaen Claissen gedesigneert is. Seght voorts tselve ooc van andere luijden in Baerlandt als elders wonende, drinckende ten huijse zijns voorseide vaders, int geselschap heeft hooren segghen dat de voormelde paele in voorleden tijden daeromme aldaer gestelt was. Ende heeft hij deposant memorie dat hij den zelven paelstaeck wel over die dertich Jaeren aldaer heeft weten staende ende niet en zoude geweten hebben waeromme den ze/ven aldaer srondt ten waere hij tghene voorseit es van wijlen zijnen vader ende voorseide andere luijden hadde verstaen. Ende meent hij comparant den zelven staeck in den troublen als de waelen daerontrent die wacht hielden van hun afgecapt te zijne.*

2.55 Op een schor zo volgeladen, mist men een enkel schaapje niet¹⁰⁴

Nu we het toch over schorren hebben. Jonkheer Wolphard van Borsssele, baljuw van Goes, liet op december 1593 de 40-jarige stellenaar Adriaen Cornelisz geboren van Brecht en wonende op het schor bij Saeftinghe, opdraven om een verklaring af te leggen dat de jonkheer in de zomer van 1593 *“opt voorseide schor genaemt Schordamme gehadt heeft sevenenvijftich oude weers¹⁰⁵, onder d’welcke geweest es eenen grooten weer die mede geteeckent was met zijn requirants (= Borsssele) oirmerck te weten: een kerf voren inder slincker oire. Ende dat hij comparant gezien heeft dat Joris Coije, die aldaer opt zelve schor mede schapen was houdende, den zelven voornoemden grooten weer ooc met zijn marck geteeckent heeft, te weten een split int rechter oire. Dat ooc den zelven Joris Coije op anderen tijdt aldaer comende met Martin zijnen broeder ende Joris den Vleeschouwer alle wonende binnen Goes, een quantiteit van schaepen t’schuijte hebben gedaen, die Joris gecocht hadde. Onder welcke hij comparant vermoedt dat hij Joris den voormelden grooten weer ooc wegh gevoert heeft. Alsoo hij comparant den zelfden tzedert noijt meer gesien heeft. Te meer ooc alsoo hij comparant aen Joris tselve afvraeghende, hij voor antwoorde zelfde: Ick zalder nae zien. Sonder te kennen, oft ooc ontkennen den zelven mede genomen te hebben.”*

In een akte van 4 januari 1594 lezen we dat het schor, nu genaamd Schoudamme in plaats van Schordamme, gelegen was aan de hoek *“daer t ‘Casteel van Saeftinghe plagh te staene, nu beoosten t ‘gat aldaer”*.

Het schor werd toen gepacht door Zacharias de Jonge, poorter van Goes en Joris Gillissen Coije. Zacharias sloot een contract af met Cornelis Geerdssen Bijsterman, poorter van Goes, om gezamenlijk zijn deel van het gepachte schor te gaan gebruiken. Dan blijkt dat het niet alleen een kwestie was om schapen het schor op te jagen en als ze dik en vet geworden waren weer te vangen. Er kwam heel wat meer bij kijken, zoals blijkt uit hun overeenkomst om samen de kosten te dragen *“om te coopen t’voorseide vee ende daermede te betaelen die jaerlicxe pachten, alle noodtelijcken reparatien van stellen, schuijten, drinckputten, werfven,*

¹⁰⁴ RAZE 2039, fol 401, 7-12-1593

¹⁰⁵ een weer is een ram

dammen, huyren van heerder, knapen ende voorts andere wercken, materialen ende Instrumenten daerthoe behoevende". En omdat het nog oorlogstijd was werd Bijsterman toegestaan om zich terug te trekken "oft gebeurde dat dit voorseide schor bij foortse van Oorloghe oft meerder cracht" onbruikbaar geworden zou zijn. Maar genoeg over schapen en schorren.

2.56 Zevenenvijftig oude weers op het schor.

Als een stedeling zich met plattelandszaken gaat bemoeien, gaat er meestal iets fout! Ik vertaalde in de vorige acte over schapen op het schor van Saeftinghe het woord "oude weers" als "rammen". Zevenenvijftig rammen bij elkaar op het schor, dat kan een vrolijke boel worden! Ik werd daarop gewezen door Kees Bierens. Hij schreef: "De Jonkheer moge rijke kudden bezeten hebben, met zoveel rammen kon de schorrevrede niet gehandhaafd blijven. Daarom waren bijna alle rammetjes in hun prille jeugd gecastreerd En om het nu duidelijk te maken in platzeeuws: Een weer is een gevuurde ram! De dieren die aan Joris den Vleeschouwer verkocht waren zullen geen afgeleefde schapen geweest zijn, met "oude weers" zal bedoeld zijn: slachtrype dieren, in Platzeeuws: "ze wazz' op oudte" De "weers" waren dus, wat van Dale hamels noemt. Een ding is mij niet duidelijk. Moet dat "gevuurde" niet liever "ontvuurde" zijn?

2.57 Wie is dat toch? Een slag in de ruimte!¹⁰⁶

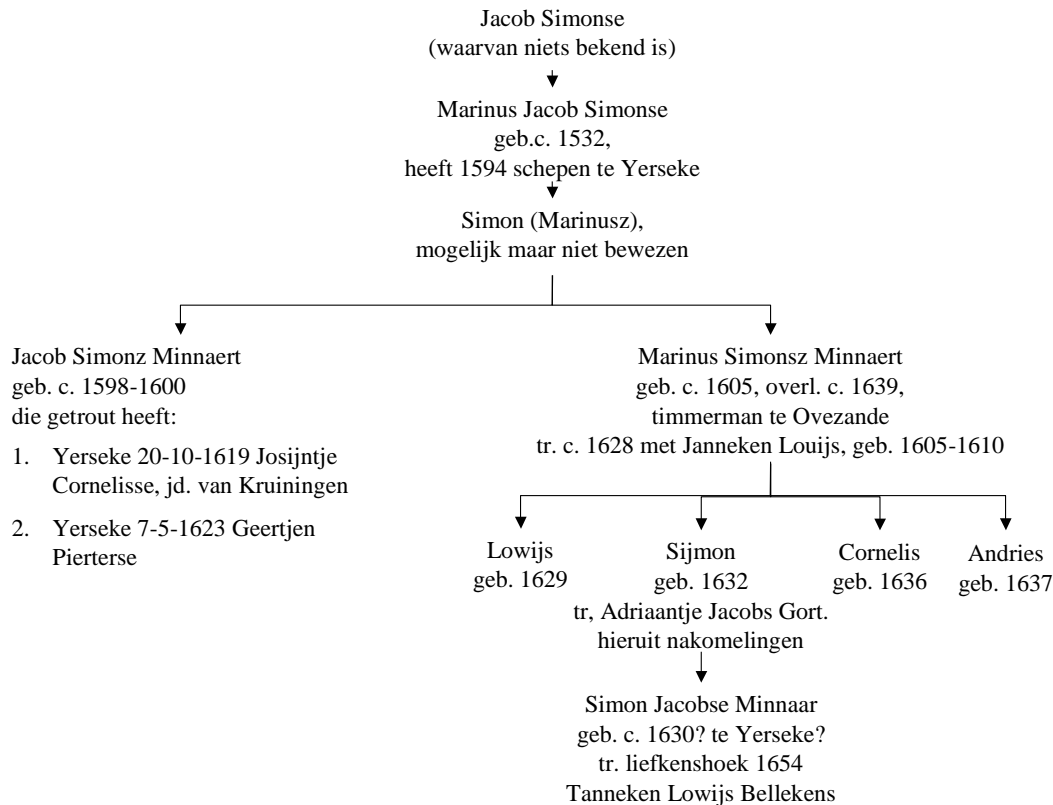
Op 19-1-1594 verschijnt Marinus Jacob Simonsen, 62 jaar oud, inwoner van Yerseke voor de notaris om een verklaring af te leggen. Ik heb wel eens gedacht dat de voorouders van Marinus Symonsz Minnaert, de stamvader van een uitgebreide familie Minnaer(t) op Zuid Beveland, uit Yerseke afkomstig waren. Dit omdat een Simon Jacobse Minnaer als jongeman geboortig van Yerseke op 12-4-1654 te Liefkenshoek trouwde met Tanneken Lowijsdr Bellekens, j.d. van Hoboke en wonende in den Doel. Op 11-2-1657 is hij hertrouwd te Liefkenshoek met Cornelia Gastelaars, weduwe van Pieter Cornelisz. In Yerseke vinden we tussen 1620 en 1636 diverse akten betreffende een Jacob Simons, die mogelijk zijn vader was. Als dit zo is, hoort bovengenoemde Marinus ook thuis in deze familie? Die mogelijkheid wordt ondersteund door een vondst in het schepenaktenboek van Ovezande (RAZE 3419) waaruit blijkt dat Jacob Simonse een broer was van Marinus Simonse Minnaert en de akte ondertekende met J.S.Minnaert.

Eerder heb ik wel eens een stamboompje opgesteld van de oudste generaties van de familie Minnaert in Ovezande en Yerseke. Ik deed dat met de waarschuwing het niet al te serieus te nemen omdat het maar een probeerseltje was. Ik stelde dat de vader van Simon Jacobse Minnaer, die als jongeman van Yerseke in 1654 te Liefkenshoek trouwde met Tanneken Lowijsdr. Bellekens, mogelijk een Jacob Simonse was, die in 1619 te Yerseke trouwde en een broer kon zijn van Marinus Simonse Minnaert, timmerman te Ovezande en stamvader van een uitgebreid geslacht van die naam. Sindsdien heb ik het oudste schepenaktenboek van Ovezande (RAZE 3419) bewerkt. Daarin vond ik dat een Jacob Symoensen, samen met Cornelis Jan Heijnricx de voorgedij op zich nam over de voorkinderen van Janneken Lowijs, die, zoals bekend is, drie kinderen had bij Marinus Simonse Minnaert. Deze Jacob Symoensen blijkt werkelijk de broer van Marinus te zijn. Hij tekende met: Jacob S. Minnaert. Dit maakt het weer een tikje waarschijnlijker dat hun beider grootvader Marinus Jacob Simonse, de schepen van Yerseke, die leefde c. 1530 - na 1594, geweest kan zijn. Janneken Louijs, de vrouw van Marinus Simonse Minnaert komt meermalen voor in het schepenaktenboek van Ovezande. Zij hertrouwde met Cornelis Jansz Voerman, de eerder genoemde Cornelis Jan Heijnricx.

Er blijft nog een probleem. In 1650¹⁰⁷ was een Maerten de Knuijt voogd over de drie wees-

¹⁰⁶ RAZE 2039, fol 414, 19-1-1594

kinderen van Janneken Louijs uit haar eerste huwelijk met Marinus Simonse Minnaert. De kinderen erven van hun “oude moeye” Margarita de Knuijt, weduwe van Adriaen Claesen, die in Middelburg was overleden. Ik vraag me af of de vader van Janneken Louijs misschien een Louijs Knuijt geweest is. Die zou dan in Middelburg gezocht dienen te worden en dat wordt moeilijk.

2.58 Akten die het huwelijk betreffen¹⁰⁸

In de notarisprotocollen staan veel akten van huwelijkse voorwaarden. Die kunnen heel nuttig zijn, omdat daarin soms meer gegevens staan dan in het trouwboek. Het kan zelfs voorkomen dat het huwelijk helemaal niet in het trouwboek te vinden is, zoals in het onderstaande geval. Op 2-9-1594 werd voor Levendale een akte van huwelijkse voorwaarden opgemaakt voor Cornelis Arentssen, geboren te ‘s Heer Arendskerke, geassisteerd door zijn behuwdoom Marinus Janssen Mesoeck te Goes, waarbij hij in huis was en Cornelia Joachims Blanckards dochter, geboren te Kaprijke, geassisteerd door Adriaen Stevens Huysen, de zoon van haar meester waar zij bij inwoont. Dit werd gedaan ten huize van Adriaen Stevens in Goes, ter presentje van Adriaen Jorissen, wonende te ‘s Heer Arendskerke. In de trouwboeken van ‘s Heer Arendskerke en Goes (die voor die periode wel aanwezig zijn) staat dit huwelijk niet geregistreerd.

Om te demonstreren dat naast de doop- en trouwboeken nog een schat aan gegevens te vinden zijn in de notariale en rechterlijke archieven, het volgende: Als in het trouwboek van Goes op 30-7-1594 staat aangetekend dat ondertrouwd zijn: Pieter Andriessen, j.g. van Goes

¹⁰⁷ RAZE 3461

¹⁰⁸ RAZE 2039, fol 457, 2-9-1594

met Apollonia Jobs, j.d. van Capelle, met als getuigen Adriaen Andriessen, broer van de bruidegom en Adriaenken Cornelisdr, moeije van de bruid, staat daar niet bij dat voor dit huwelijk nog een extra papiertje nodig was, namelijk een attestatie dat de oom en voogd van de bruid toestemming tot het huwelijk had gegeven. De dag voor de ondertrouw verschenen voor de notaris: *“Adriaenken Cornelisdr, oudt ontrent 32 jaeren, huysvrouw Adriaens Andriessen Cuyper ende Apollonia Jobs dochter, oudt ontrent 19 jaeren, beide wonende te Goes, hebben ten verzoeke van Pieter Andriessen Cuyper, poorter van Goes, verclaert dat zij Adriaenken comparante als moeije van Apollonia (te weten haers moeders zusters) mette zelve Apollonia jeghenwoordigh geweest zijn op dijstdaeghe laestleden binnen dese voorseide stede in de herberghe genaempt Brouwershaven, ontrent 10 uren voormiddagh, ontboden ende geroepen zijnde (te weten eerst zij Apollonia ende daer naer Adriana) van Marinus Eeuwoudssen, wonende in Teeckenburgh, als des voorseides Appollonias vaders broedere. Aldaer naedemael den voorseiden requirant aen Marinus Eeuwoudssen als oom ende voocht voorseid (daer ooc zijn sone present was) reverentelijck verzocht hadde die zelve voornoemde Apollonia (daarmede hij zijde genoegh onder tbelieven vanden vrienden gheaccordeert te zijne) tot zijn echte huysvrouw te trouwen met alle behoerlijcken solemniteijten. Dat hij Marinus (hunne comparanten ondervraeght hebbende vuyterlijcken antwoordende zijde dusdanighe woorden in substantie. Naerdien zijluijden zoo verre vereenicht zijn dat zij voorderen ende volbringhen zouden tghene zij begonste hadden. Ende dat hij Marinus daer op gescheyden es. Aldus verclaert binnen dese voorseide stede ten huysse des voomoemden Adriaen Andriessen op den 29sten July anno 1594, ter presentie van Anthonis Franssen aerbeijder ende Lievin Janssen Smit, inwoonders van Goes”*

Deze akte geeft dus veel extra bijzonderheden. Alhoewel de ouders van Apollonia niet genoemd worden, is met enige voorzichtigheid vast te stellen dat het een Job Eeuwoudsen uit Kapelle was, gehuwd metCornelisdr, Uit het notulenboek van de weeskamer van Goes blijkt dat Pieter Andriess, cuyper, kort voor 1619 is overleden¹⁰⁹ en uit zijn huwelijk met “Loentken” Jobs zes kinderen had nagelaten: Maycken (geboren c. 1597), Helena (geboren c. 1599), Susanna (geboren c. 1601), Andryes (geboren c. 1603), Sara (geboren c. 1605) en Aegtken (geboren c. 1606). “Leuntgen” Jobs is voor de tweede keer ondertrouwd/getrouwd Goes 3/25-2-1624 met Willem Adriaensz Westdijck, weduwnaar wonende te Heinkenszand.

2.59 Hoe meet je maagschap? Met bonen natuurlijk!¹¹⁰

Voor genealogen is het altijd plezierig als mensen in het verleden naar een notaris gestapt zijn om een stuk papier te krijgen waarmee zij verwantschap konden aantonen met een erfplater, in de hoop ook een deel van de erfenis te krijgen. In Levendale’s tijd werden wel dopen, huwelijken geregistreerd en attestaties verleend, maar ik weet niet in hoeverre dat toen centraal geregeld was. Het is goed mogelijk dat elke pastoor er zijn eigen boekje op nahield. In Mulder’s “Retroacta van den Burgerlijken Stand in Zeeland”, lees ik dat in Hulst na 1645 de regelde optekening van doop en huwelijk van de grote meerderheid der bevolking van veste en ambacht, de Rooms Katholieken, ernstig werd verstoord. Hij schrijft: *“De in volle vrijheid arbeidende priesters werden vervangen door het land afsluipende missionarissen. Het is niet te verwonderen, dat de doop- en trouwboeken daardoor verward en onvolledig zijn”*. Ik denk daarom dat in de meeste Zeeuwse plaatsen, waar de hervorming tegen het einde van de 16de eeuw plaatsvond, zo’n verstoring van de katholieke registratie al heel vroeg plaatsvond. De brandende vraag voor genealogen van onze generatie is: “wat is er gebeurd met alle aantekeningen van doop- en trouw van voor de reformatie?”. Voor mensen die in de 17de eeuw leefden zal het niet gemakkelijk geweest zijn een bewijs van doop of trouw te bemachtigen, zeker

¹⁰⁹ Weeskamer Goes 7w, 129v-130r, 19-1-1619

¹¹⁰ RAZE 2039, fol 417, 21-1-1594

niet in oorlogstijd. Dus zocht men een betrouwbaar iemand op, die bereid was om te getuigen dat zij die-en-die, daar-en-daar gekend hadden en wisten hoe diens familierelaties in elkaar zaten, Op grond van hun verklaringen werden soms hele stambomen opgesteld, die we hier graag gepubliceerd hebben, omdat ze meestal gegevens opleveren die nergens anders te vinden zijn. Maar dat is niet altijd het geval, zoals we hier zullen zien.

Op 21-1-1594 registreerde Levendale zo'n "*Attestatie van maegschap*". Op het verzoek van Isaac Jaspers, een bewoner van Bergen op Zoom, legde de 74-jarige Goesse poorter Frans Jacobsen Schaelie een verklaring af dat hij een schoolmeester van Yerseke, Jacob Jacobs Joossen geheten, goed gekend had, omdat: "*hij comparant, als wesende behoudt neve des-selvs, dickmaels verkeert ende tsijnen huuse jaerlicx in d'ommeganghen, kermissen, jaer-marcten ofte andere feesten gesocht heeft*". Hij vertelde verder dat hij op die feesten ook vaak een zekere Adriaen Gillissen ontmoet had. waarvan schoolmeester Jacob verzekerd had "*dat hij gheen naeder vriendt ofi maeghe van zijns vaders zijde en kende noch wiste dan den voornoemden Adriaen Gillissen*". Als genealoog heb je niet veel aan zo'n verklaring. De schoolmeester Jacob noemde ook een zekere Dignus Jansen te Bergen op Zoom die getrouwd was met Leune int Hooghhuys, waarvan hij evenmin wist of er een familierelatie tussen hen beiden bestond. Hij zei: "*Esser eenighe maeghschap tusschen Dignus en mij; dit es zoo verre dat men se met een sack boonen qualijck soude connen belegghen*". Arme Isaac Jaspers. Had hij gehoopt op een legaat van de schoolmeester? Waarschijnlijk wel, maar waar hij zijn claim op baseerde blijft duister.

Frans Jacobs Schalie kunnen we redelijk identificeren. In de notulen van de weeskamer van Goes¹¹¹ vinden we dat op 14-1-1562 voogden werden aangesteld over zijn kind Gommere, die toen 12 jaar oud was. De moeder, Adriaene Maene, van Yerseke, was overleden. De voogden waren Jacob Matheuss uit Schore en Marcus Gertss uit Yerseke. Hij is kort na het overlijden van zijn vrouw hertrouwd, want op 8-11-1563 werden voor notaris Cornelis Mels huwelijksvoorwaarden opgesteld tussen hem en Maijken Hubrechts, de weduwe van Jan Zayssens. Hij moet dan later voor de derde maal getrouwd zijn, want op 11-7-1593 testeerde Lijnken Jansdochter, de huisvrouw van Frans Jacobsen Schaelie, die eerder getrouwd is geweest met Lambrecht Goverts zone, waarmee zij op 21-9-1577 een testament gemaakt had voor notaris Jan de Ridder (waarvan geen archief bewaard is gebleven). Van Frans Schaelie weten we dus dat hij reeds voor 1550 getrouwd was en ergens rond 1520/1530 geboren zal zijn. Maar als hij verklaart dat hij een aangetrouwde neef van schoolmeester Jacob was, weten we niet of dat via zijn eerste, tweede of derde huwelijk was.

Meester Jacob Joosz kunnen we in de overlopers van Yerseke terugvinden. In 1588 blijkt "heer Jacob Joosz" eigenaar te zijn van tien percelen land in diverse hoeken. Meer dan de helft van dit land was reeds in zijn bezit in 1547. Volgens een kanttekening in het protocol van Levendale, overleed hij te Yerseke op "*die Conversionis D'Pauli hoc anno 1593*", volgens onze kalender op 25 Januari 1593. Om iets van de situatie te begrijpen zullen we een paar andere akten uit Levendale moeten laten opdraven.

Een is een akte van uitkoop van 17-3-1593 waarin Lambrecht Lambrechtsen uit Biezelinghe verklaart zijn portie uit de nalatenschap aan Dignus Keetlaer verkocht te hebben. Dat was een achtste deel, of volgens de tekst van de akte: "*alzulcken helft in een vierendeel dat es een gerecht achtendeel, twelcke den voorseide Lambrecht van zijns vaders zijde es competerende, in de herediteijt ende successie van heer Jacob Joossen zaligher memorien, eertijds schoolmeester binnen der heerlicheijt van H'lersicken, hem aenbestorfen van des voorseijdes overledenes moeders zijde, volghens tvermeth bij Schepenen aldaer hem aengewesen*" Helaas zijn uit dat jaar geen schepenakten van Yerseke bewaard gebleven, zodat we niet weten hoe de verdeling tot stand kwam. Het is een interessante, maar onoplosbare puzzel. Ik interpreteer dit

¹¹¹ Weeskamer Goes, VN 28W, fol. 130v

als volgt: de schoolmeester heeft geen kinderen nagelaten, dus moest bij het verdelen van de erfenis teruggevallen worden op zijn broers en/of zusters. Het deel van zijn moeder zal in vier parten gescheiden zijn, waarvan één part naar zekere Lambrecht, de vader van Lambrecht Lambrechtsen ging, die dit moest delen met een broer of zuster.

In een volgende akte van 30-3-1593 verkoopt Willem Marcus zone uit Ierseke zijn deel aan Dingenis Keetlaer. Het was een vijfde part in een vierendeel, dus een twintigste deel dat hem toekwam vanwege zijn moeder. Dit helpt ons ook niet, behalve dat de moeder van Willem Marcusse misschien een zuster was van bovengenoemde Lambrecht en dat zij vijf kinderen had, waar onder Willem.

Een akte van 19-5-1593 levert iets meer op. Het betreft weer een kwart van de nalatenschap, die verkocht wordt aan Dignus Keetlaer. De verkopers waren: Cornelis en Adriaen Crijnszonen uit Dijkwel en Spaerte onder Capelie, een Jan de Meesmaker, stedesmit van Hulst, Joos de Costere en Jacques Arentss ook wonende te Hulst, die voor zichzelf optreden maar ook als vervangers van hun “mededeelders” Hoeveel dat er waren weten we niet. Het is al ingewikkeld genoeg. Maar er staat wel bij: *“Alzulcken vierendeel twelcke den voornoemden vercoopers van hunne grootmoeders Pieternelle wegghen respectivelijck es competerende inde here-diteijt ende successie van heer Jacob Jacobs Joossen zaligher memorien eertijts schoolmeester binnen der heerlicheijt van H 'Iersicken, den vercoopers aenbestorfyen van des overleden vaders zijde, te weten Jacob Joossen, daerof Pieternelle voornoemt wijlen een zuster was”*.

Tenslotte is er nog een akte uit 1594 waarin Geertruijdt Oolards dochter, geboren te Ierseke en waarschijnlijk een dochter van Oolardt Cornelisz van Oostee, voor haar kinderen het recht van bezit opeiste van een stuck weiland van 800 roeden, dat schoolmeester Jacob gekocht zou hebben van haar man Jaques Godschalck die volgens een akte in RAZE 2038¹¹² in Bergen op Zoom was overleden. Er wordt verwezen naar een akte verleden voor notaris Jacob Visscher te Bergen op Zoom van 13-3-1574, waaruit zou moeten blijken dat Geertruijdt van dit land de “*blaedinghe*” was toegewezen en haar kinderen de “*proprieteyt*” m.a.w. Geertruijdt had het vruchtgebruik maar de kinderen waren de eigenaars. Waarom Geertruijdt, nadat schoolmeester Jacob dit land van Jaques Godschalck gekocht had, meende dat zij er nog recht op had is mij zo helder als koffiedik.

2.60 Bewijs van goed gedrag voor neef Willem¹¹³

Tegen het einde van de 16de eeuw moet Goes een stad zijn geweest met een zeer gemengde bevolking. Dat blijkt ook uit de volgende akte van 14 juli 1594. Te Goes woonde het echtpaar Geerdts Jansz Backer en zijn vrouw Clara Nijs. Clara was geboren in Antwerpen en had een zuster Maria, die eerst getrouwd was geweest met Guillaume Diricxssen uit Heusden, waarbij zij een zoon had “*ooc genaemt*” Willem die geboren was “*binnen Dantzick op den Dam aende Pharkerck in Antwerpen*”. Maria was hertrouwd met Hans Sijberg uit Erckelens in Gelderland en was met hem naar Londen verhuisd, waar Maria op 26 oktober 1593 was overleden. Willem stond nog steeds onder voogdij en wilde hiervan ontslagen worden. Zijn oom en tante uit Goes waren bereid om voor de notaris te verklaren dat Willem zich altijd goed gedragen had en er geen bezwaar was om hem in het bezit te stellen van zijn patrimoniale goederen. Er zou dus een “reverentelijk” verzoek ingediend worden bij zijn voogd Simon Wolters en de autoriteit die Willem onder voogdij gesteld had. En dat was “*den Erentvesten wijzen, voorsinnighen Raedt der voorseide stad Dantzick*”. Willem was dus echt in Danzig geboren. Het maakt de bovenstaande tekst wel raadselachtig. Ik dacht dat er een huis genaamd Dantzick in Antwerpen bedoeld werd, maar het schijnt dat in de akte een stukje tekst

¹¹² RAZE 2038, 6-1-1587

¹¹³ RAZE 2039, fol 450, 14-7-1594

is weggefallen en dat Willem misschien in huis was bij een familie die in Antwerpen op de Dam aan de Pharkerck woonde. Was er in Antwerpen een Dam en een Pharkerck?

2.61 Zijn die Knoopers familie van elkaar?¹¹⁴

In het oudste schepenactenboek van Heinkenszand vinden we dat tussen mei 1591 en februari 1592 enige malen een Tanneken Knoopers gedagvaard wordt in verband met schulden, o.a. van 10 schellingen 3 grooten aan Willem Gilliszone Wevers. In februari 1392 verzoekt deze het gerecht om Tanneke's goed te verkopen om zodoende haar schuld af te doen. Daarna lezen we niets meer over Tanneke.

Knoopers is een niet veel voorkomende naam. Afgaande op de Zeeuwse Kwartierstaatboeken en de werkbladen Zeeuwse Kwartierstaten schijnt geen van onse leden een Knooper in zijn of haar kwartierstaat te hebben.

Nu vinden we in Levendale dat Jan Janss Brouwer, wonende te Oudelande en Janneken Jans Knoopers dochter, op 1 oktober 1594 een "*contract antenuptiae*" lieten opstellen. Jan was weduwnaar en Janneken kwam met haar oom en voogd Joos Janss van de Werfve en haar broer Jan Janss Knooper, wonende te Goes. Om mij onbekende reden heeft Levendale in de kantlijn bijgeschreven dat die broer Jan Knooper begin augustus van hetzelfde jaar getrouwd was met Jacobmijnken Coenraeds Stael. Zowel Janneken als Jan staan ingeschreven in het trouwboek van Goes. Op 1-10-1594 zijn daar ondertrouwd Jan Jansen Brouwer weduwnaar uit Honscote met Janneken Jans Jongedochter van Goes Op 16-7-1594 ondertrouwd Jan Jansen Knooper, jonggezel van Goes met Jaquemijnken Coenraeds, jongedochter van Antwerpen, met als getuigen Joos Jansen, oom van de bruidegom en Lijsken van Meurs, moeder van de bruid. Het laatste echtpaar liet op 8-6-1595 door Levendale een testament opstellen¹¹⁵ waar in de kantlijn staat dat Jan Janssen Knooper bijgenaamd werd Cuyper.

Omdat de naam zo weinig voorkomt en Tanneken uit Heinkenszand in dezelfde tijd leefde als Jan en Janneken Knoopers, zou zij best een zuster van hen geweest kunnen zijn. Er was ook nog een Sara Knoopers, die in 1626 genoemd wordt als weduwe van Josias Boone¹¹⁶. Ook familie? We weten het niet.

De naam mag dan niet algemeen zijn, hij is wel oud. Reeds in 1525 leefden te Goes vier broers, Adriaen, Jan, Pier en Cornelis Jacobszonen Knoper. Veel vroeger kwam de naam "de Cnopper(e)" wel voor, mogelijk als beroepsnaam in de betekenis van "wever". Alhoewel, een Cnoper of Cnopenaer ook een monnik van de Franciscaner orde was. Hoe het ook zij: ik kan ze niet aan elkaar knopen.

2.62 Een blauwverver in de blauwhand¹¹⁷

Op 17 december 1594 maakten Jacob Marinuszone, blauverwer en poorter van Goes en zijn vrouw Pierken Laureijnsdochter hun testament. Zij stelden dat hun enig dochtertje Adriaenken, onderhouden zou moeten worden. En waar werd het testament opgemaakt? "*Te Goes t'haeren huijse inde blauhandt*"

2.63 Er wordt een loer gedraaid met een zoutkeet¹¹⁸

De zelnering, zo vertelt de Encyclopedie van Zeeland ons, is een eeuwenoud bedrijf. Met zeewater doordrenkt veen, darink of derrie geheten, werd gedroogd en verbrand. De as, die veel zout bevatte, werd naar de zoutketen vervoerd, waar hij met zeewater werd vermengd. De aldus verkregen zoutoplossing werd in grote pannen boven turfveren ingedampt. De zout-

¹¹⁴ RAZE 2039, fol 463, 1-10-1594

¹¹⁵ RAZE 2040, fol 71, 8-6-1595

¹¹⁶ RAZE 2052, fol 47, 1626

¹¹⁷ RAZE 2039, fol 495, 17-12-1594

¹¹⁸ RAZE 2039, fol 466, 10-10-1594

keten waren eenvoudige houten bouwsels, waarin een aantal ovens stonden met platte ijzeren pannen. Vanwege het brandgevaar stonden de zoutketen meestal buiten de stad. De zoutwinning was een winstgevend bedrijf en het bezit van een zoutkeet was begerenswaardig genoeg om er ruzie over te maken, zoals we in het volgende zullen zien.

Het verhaal speelde zich af op de middag van 10 oktober 1594 ten huize van Pieter Willemsen, poorter van Goes. Daar waren aanwezig zijn zusters Francijnken en Gheerdtken Jans Bollaerts dochters en zijn zwagers Jan Cornelisz Croone en Cornelis Martins zone. Zij waren bijeengekomen om het zout te veilen dat in de zoutkeet van hun onlangs overleden moeder lag opgeslagen en het zout dat nog gemaakt moest worden. De akte geeft wel aan dat de bezoekers zusters en zwagers van Pieter Willemsen waren, maar niet hoe dit precies in elkaar zat. Uit andere bronnen kunnen we vaststellen dat de overleden moeder Maycken Adriensdochter Blancx heette en de zuster was van de bekende dijkgraaf van Bewesten Yerseke, Jan Adriaensz Blancx. Zij was geboren in 1533 en overleed te Goes op 14-9-1594. Zij was eerst getrouwd geweest met Willem Jansz Oostdijck. In 1560 hertrouwde zij met Jan Jansz Bollaert. Nu zit de zaak rond: Pieter Willemsz was de zoon van Willem Jansz Oostdijck geboren c. 1554. Hij is schepen van Goes geweest tussen 1584-1604 Francijnken Jans was zijn halfzuster, die met Jan Cornelissen Croone getrouwd was en later zou hertrouwen met de bekende Goesse burgemeester Cornelis Adriaensz Soetwater. Gheerdtken. Jan Bollaertsdochter was zijn andere halfzuster die getrouwd was met Cornelis Mertss (of Martinsz).

Het zout werd verkocht aan Dionijs Janss, een schipper uit Dordrecht, die in het gezelschap aanwezig was en tien dagen later voor Levendale een verklaring over het gebeurde zou afleggen. Nadat de koop gedaan was en met een handslag bezegeld was, heeft Pieter Willemsen tegen hem gezegd: *“Nu hebt ghij t Voghelken gecocht, Coopt die hutte mede”*. Maar schipper Dionijs verzekerde hem diverse keren: *“twaere mij groote schande dat ic die keete coopen zoude, daer ghijluijden erfgenaemen alle wel machtigh zijt die zelve te coopen. Ende ic hebbe uwe moeder zaligher memorie hooren segghen in haer sieckbedde dat zij Jan Croone t’huys ende Cornelis die Soutkeete thoegeschickt hadde”*. Maar Pieter verklaarde er geen zin in te hebben. Hij zei: *“hadde ick gheen keete, zij en zoude mij niet ontghaen, want t’ es die beste Soutkeete ende hoogste vanden vloede die onder die neeringhe staet”*. Jan Croone voegde er aan toe: *“Ick zoude wel sin inne hebben, maer ben te diepe inde landneeringhe gewortelt”* Cornelis Mertss deed ook nog een duit in het zakje door te zeggen: *“Ick en hebbe gansch gheen zin in want ick ben te oudt ende mijn huysvrouwe en heefter gheen verstandt van”*. Digne Boudewijnsdochter de vrouw van Pieter was het niet met hem eens: *“Frere dat es een blaeu excuse, want t’leerd hem zelve den ghenen die goede middel heeft”*. Maar Cornelis wilde niet toegeven. *“Ten es mijns dincx niet”*, zei hij. Schipper Dionijs hoorde dit allemaal en begreep dat de familie een beetje met hun zoutkeet in de maag zat. Hij begon er zin in te krijgen en vroeg: *“Soude ic dan met alle ulieder danck ende vriendschap nae die keete moghen vraeghen, want wist ick datter yemandt van ulieden zin inne hadde, Ic en zoudet niet willen doen om die groote vriendschap ende weldaeden die ic van u moedere zaligher memorie ontfanghen hebbe’*. Pieter verzekerde hem met de woorden. *“Ghij hoordt dat elc van ons rondtuijt verclaert gheen zin te hebben. Indijen ghij se begheert te coopen, wij zullense aan u beter coop gheven dan aen een ander. Om die goede kennischap die wij tsaemen gehouden hebben. Want ghij het vijfde kindt zijdt.”* Men begon nu in ernst te onderhandelen en schipper Dionijs werd de keet toegezegd voor 3200 gulden dat in termijnen betaald zou moeten worden, namelijk 50 pond contant en daarna 200 gulden per jaar. Schipper Dionijs bood 300 pond en wilde weten of hij als hij de keet kocht hij die ook mocht gebruiken. De erfgenamen waren daar niet zo zeker van en een van hen zei: *“Wij en connen u dat niet toe segghen, oft en zoude daerinne niet willen belast zijn. Maer. vercoopen u de zelve zoo zij daer staet, behoudende die stede haer recht. Bergheerdij eenighe vrijheijt, ghij moestet aenden magistraet versoecken”* Hierover moest Dionijs even nadenken. Intussen kregen Pieter Willemsen en

Jan Croone woorden over de schepenbrieven van het huis waarin Pieter woonde en het huis van hun moeder, dat Jan gekocht had. Cornelis Mertssen bemoeide zich daar niet mee, maar stond van zijn plaats op en ging bij Dionijs aan het einde van de tafel zitten en klopte hem op de schouders, zeggende: *“Schipper ghij moet die keete hebben, ghij siet dat wy alle u de zelve voor een ander gonnen”*. Daarna stond hij op met de woorden: *“Ick moet eens achter gaen Wildij ghij dionys eens mede ghaen sien hoe die lucht al gestel es? Achter gekomen heeft Cornelis Mertssen gezegd Indijen ghij die keete coopt Ick wille d een helft hebben ende ick gheve u last tot twee duijzent gulden thoe Dionijs had daar wel oren naar en zij gingen terug naar het gezelschap Maar Digne Boudewijns voelde dat er een vuil spelletje gespeeld werd en zei: “Mij duncke datter een lorre gedraijt es”, wat Cornelis ontkende met “Ten es warachtigh niet. Wij zoudt ons doen”. Pieter zei daarop tegen Cornelis: “monfrere mij duncke dij er minst toe segghen, die meeste zin hebben”. Cornelis zette daarop een roemer wijn aan de mond en gaf ten antwoord: “Bersten moet ick aen dijen wijn, indijen icker zin inne hebbe”. Men ging weer onderhandelen en Dionijs werd de keet toegezegd voor 2200 gulden. Gheerdtken, die dat hoorde liet zichzelf geheel gaan en sprak: *“tes schande dat die keete min dan 400 £ grooten geldt. Wij en hadden onsen facit niet min gemaect”* Daarop ging het gezelschap uit elkaar. Dionijs had wroeging dat de onderhandelingen niet helemaal open gespeeld waren. Hij ging terug naar de tafel waar Pieter en zijn vrouw nog zaten en zei: *“Ic ben ongerust ic en cant niet laeten u te kennen te gheven. Daer is een lorre gedraijt. Cornelis Mertssen is met mij achter geweest, dat gheen van ulieden gemerct en heeft ende die keete heeft hij met mij gecocht”,* Dat zat Pieter niet lekker. *“In furie”* uitvallende zei hij: *“Es dat niet een argh schelmken, daer ic hem vuijz goede vriendschap genoodt hebbe ende neffens mij t’voordeel die weesen in als behoorden voren te staene en dat hij ter contrarien mij comt verraden aen mijn eijghen taefel tot achterdeel van de gemeene erfgenaemen ende in sonderheit van mijne broeders weesen”*. De koop zal waarschijnlijk wel doorgegaan zijn. Of schipper Dionijs nog lang wroeging gehad heeft, vertelt het verhaal niet.*

Even iets heel anders. Pieter noemde Dionijs: *“het vijfde kindt”*. Dat zal hij niet letterlijk bedoeld hebben. Wat dan wel? Betekent het zoiets dat Dionijs in Pieter’s ogen hoog aangeschreven stond, een bijzonder mens was, of zoiets? Behalve dat we vijf vingers en tenen hebben, heeft vijf vaak een bijzondere betekenis. De naam Quinten betekent ook “het vijfde kind”. Had het een bijbelse betekenis? In de Rijmbijbel van Jacob van Maerlant staat: “Dus es Moisis die vichte van Jacoppe...” Weet iemand de oplossing?

2.64 Brouwershaven. Geen plaats maar herberg!¹¹⁹

Brouwershaven was een herberg in Goes waar Levendale een geziene gast geweest moet zijn, want herhaaldelijk werden daar door hem akten opgemaakt. Jarenlang was Henric Janssen daar waard, maar in 1594 is hij overleden. Op 12 december van dat jaar maakte zijn weduwe *“Maijken in Brouwershaven”* haar testament. In feite heette zij Maijken Nicasias Marchantsdochter. Uit het feit dat zij een zoon had die Laurejjs Rombouds heette kunnen we afleiden dat zij eerder getrouwd moet zijn geweest met een zekere Rombout, Zij had ook twee dochters Digna en Barbel en een kleindochter Lijnken Pieters. Nadere gegevens zijn niet bekend.

2.65 Een zoon in je voetstappen? Je kunt blijven hopen!¹²⁰

Meester Hendrick Janssen Fraes, chirurgijn, poorter van Goes en sergeant van de compagnie onder het vendel van de Edele Handtboghe, maakte op 30-12-1594 zijn testament, Hij was,

¹¹⁹ RAZE 2039, fol 494, 12-12-1594

¹²⁰ RAZE 2039, fol 503, 30-12-1594

zoals de gebruikelijke frase in een testament is: *“sieck te bedde legghende”* Zijn vrouw Tanneken van den Houte kreeg verscheidene legaten, zoals *“haeren besten vliegheer”*, dat is een wijde mantel, de trouwring en *“een silveren rijeme mette messen”*. Zij kreeg ook *“zijn chirurgijns coker, mette zilvere instrumenten ende andere daerinne behoorende”* Er was wel een voorwaarde aan verbonden: *“Midts dat hij haere discretie beveelt. Indijen iemandt van zijn sonen hem totte executie van chirurgijn begheeft. Dat zij dan alsdan den zelve coker alsvoeren zal wedergheven aen zulcken, midts ontfanghende zoo vele als den zelve geprijseert zal worden”*, Hendrick was eerder gehuwd geweest met Leunken Jacobs Schaperije, waarmee hij op 12-10-1591, ook voor Levendale, testeerde. In 1590 wordt een Jan Hendricxsz Fraes vermeld als poorter van Goes en waard in de herberg *“den Hulck”*, Dit was mogelijk zijn vader. Zijn huwelijk met Tanneken van Route vond plaats in Middelburg op 9-5-1593. Tanneken was afkomstig uit Dendermonde. Haar *“schoonmoeder”* Cathelijne, weduwe van Erasmus van Houte, was getuige. Erasmus had twee dochters, Sara, die met de zilversmit Simon de Valck getrouwd was. Deze was geboren in Middelburg en woonde in Franeker. En Tanneken, die met Hendrick Janssen Fraes getrouwd was. Cathelijne, eigenlijk Cathrijne Diricxdochter was de tweede vrouw van Erasmus. Zij was geboren in Leuven en te Goes overleden, waarschijnlijk toen Tanneken al ondertrouwd was. Hendrick had een broer Claes Janssen Fraes die in 1590 vermeld werd als metselaar en poorter van Goes. Op 16-12-1595 werden door de weesmeesters van Goes voogden aangesteld over Jan, 8 jaar oud en Tanneken, 6 jaar oud, die dus kinderen uit Hendrick zijn eerste huwelijk waren, en een Maycken die een halfjaar oud was. Hendrick is vroeg in 1595 overleden, Op 30-7-1595 is Tanneken al weer hertrouwd met Aernout Pieters, een jongezel uit Gorkum. Jammer voor meester Hendrick, maar ik betwijfel het dat een van zijn nakomelingen het vak van chirurgijn gekozen heeft

2.66 Een bierpot op de onderste mandibule¹²¹

We besluiten onze verhalen uit RAZE 2039 met een vechtpartijtje. In oktober van het jaar 1594 zaten in de herberg bij de kapel in de Groe een groepje mannen te drinken Het waren de waard Jan Baij, Jan Jacobsz ter Hofstede en Pieter Jacobsz uit Kloetinge en Jan Adriaensz Poelman slachter en poorter van Goes. Toen kwam Pieter Euwoudsz Gheldersman, die in de Groe woonde er bij zitten, Er ontstond ruzie Poelman had begrepen dat Pieter Gheldersman de schoonzoon was van Marinus Jansz Mesoock, die een stuk land gepacht had dat de schoonzoon van Poelman, Pieter Mathijsz geheten, gebaand had. Een goede reden om ruzie te maken? Zeker wel, want Poelman begon met zijn *“opsteecker”* naar Pieter te steken. Die was daar niet bepaald van gediend en *“heeft nae Poelman den bierpot geworpen ende hem geraeckt aende onderste mandibule ende aldaer inde lippe gebloedt heeft”*. Zo’n vechtpartijtje was in die tijd een bijna alledaags gebeuren, zodat Pieter er pas over ging bekommeren toen hij hoorde dat Jan Poelman ziek in bed lag. Dat kon wel eens kwade gevolgen hebben, zodat hij een tweetal chirurgijns verzocht heeft om Jan Poelman op te zoeken *“ende hem t’ondervraeghen war hij zelfs van den voorseijde quetsure oordeelde ende geacht hadde ende van de oirzaecke zynen zyecken*. Dit hebben zij gedaan en voor Levendale verschenen Arnouldt van den Bloque, mrs. Pieter Vitu en Frederic Waghenaers beide (?) chirurgijn en inwoners van Goes oud respectivelijk 50 en 32 jaar. Op verzoek van Marinus Mesoock de schoonvader van Pieter Euwoudsz vertelden zij (en dat wisten wij nog niet) dat Jan Poelman drie dagen na de vechtpartij in de gevangenis van Goes was opgesloten. Nadat hij weer vrijgelaten was heeft mr. Fredericq hem bezocht en *“aen hem gepresenteert heeft een plaester op zijn onderste lippe te legghen de welcke hij Poelman nauwelicx en wilde accepteren als zelfs segghende die pijn niet werdigh te zyne ende dat hij anders gheen contusie noch quetsure en hadd”*. Een grote geruststelling voor Pieter. Maar Jan Poelman had daarna een andere kwet-

¹²¹ RAZE 2039, fol 497, 21-12-1594

suur opgelopen die ernstig genoeg was om hem te verbieden op wacht te gaan. Maar kort nadat hij redelijk genezen was en de wacht weer betrokken had, kreeg hij koorts. Op 3 december hebben de drie chirurgijns hem een bezoek gebracht. Poelman verzekerde hun dat deze ziekte niets te maken had met de vechtpartij, maar *“dat d’oorsaecke zijnder sieckte quampt vuijt fluijmachtighe vochtigheden ende vuijter borst sonderlinghe zoo hij metten ouderdom beswaert was”*. Zijn zuster die aanwezig was waarschuwde hem om niet te veel te zeggen en zei: *“Broeder, ghij seght al te vele, verbeijdt tot Pieter Mathijssen u schoonsone comt”*. Daarop gaf hij ten antwoord: *“Suster, ghy en weet niet wat ghij seght. Dijen man (waarmee hij Pieter Euwoudss bedoelde) en heeft van dese mijne sieckte gheen schuldt ende ick schelde ende houde hem daervan quijte ende vergheve. hem alle tghene hij mij misdaen magh hebben, nu ende ten ewighen daeghen”*, Jan en Pieter hebben elkaar de hand geschud, Jan Adriaensz Poelman is op 19 december overleden. Misschien wat te vlot met de opsteker, maar een eerlijk mens.

2.67 Een verklaring van een pachteresse van een hoeve in de Oost Hinkelenpolder¹²²

Ruim vierhonderd jaar na het gebeuren is het niet zo belangrijk meer dat voor het Hof van Holland een zaak behandeld werd over het eigendomsrecht van een hoeve en een paar stukjes weiland. Voor ons genealogen levert het een interessante puzzel op. Het gaat om Willemijna Huijghens, de weduwe van Dignus Meyers uit de Oost Hinkelenpolder bij Kruiningen. Op 8 juli 1595 ging zij op verzoek van zekere Adriaen Arnoudsz en Jacob Rijcke naar de notaris om een verklaring af te leggen. Zij deed dit om uit te leggen hoe zij pachteres was geworden van een hoeve in de Oost Hinkelenpolder

Willemijna was omstreeks 1545 geboren als dochter van Hugo Jansz Block. Haar vader, die ergens rond 1520 geboren moet zijn had een hoeve bezeten in de polder van Badt en Agger. Die polders moeten we zoeken ten oosten van het huidige Bath, ten zuiden van Hinckelenoord¹²³. Op de kaart van Jacob van Deventer uit 1545 staan ze duidelijk aangegeven ten oosten van het verdronken land.

Op de avond voor Sint Pontiaandag¹²⁴ 1552 overstroonden beide polders samen met Hinckelenoord vandaar dat op latere kaarten ook dit gebied als verdronken gebied staat aangegeven. Hugo Jansz Block verloor zijn hoeve en moest zijn geluk elders gaan beproeven.

In de akte staat dat *“Hugo Jansz Block, wijlen haer deposantes vader, maer d’Inundatie die gebeurde op Pontiaens avent anno 1552, vuijt die polders vant Badt ende Aggher, gheinundeert blijvende, es comen wonen in desen voorseiden hinckelenpolder op de hoeftve die genaemt wordt die hoeftve mette duvekeete”*

Deze hoeve was eigendom geweest van Inghel Pieterss de stiefvader van Pauwels Diericxss. Hugo heeft de hoeve kort na zijn komst in de Oost Hinkelenpolder gekocht, tesamen met enige stukken weiland ten westen en zuid-westen van de hoeve. Willemijna verklaarde dat zij een Jaar of zes was toen zij met haar vader op de hoeve kwam wonen, Zij kan dan tussen Januari en Juli 1545 geboren zijn. Kort na het overlijden van haar vader heeft zij samen met “haeren zusters mans” de hoeve met het weiland verkocht aan Mariken Adriaen Balthens, maar zij bleven wel pachters. Tot 1594 betaalden zij trouw de pacht, eerst aan Mariken zelf, later aan haar erfgenamen Toen stak Pauwels Diericxss er een stokje voor en beweerde de zaak verhuurd te hebben aan secretaris Jan Storm, dus wilden ze voortaan de pacht maar aan hem betalen. Welk recht hij hiertoe had is duister. Was het omdat de hoeve eerder eigendom geweest was van zijn Stiefvader en vond hij dat Mariken Adriaen Baltens er geen recht op

¹²² RAZE 2040, fol 77, 8-7-1595

¹²³ En dus niet in de buurt van de Oost Hinkelenpolder bij Kruiningen

¹²⁴ 13-1-1552

turbatie in haere possessie bij Pauwels Dirixss als dijkgrave van de Ons Lieve Vrouwe oft Hincklenpolder ende Jan Storm met hunnen consoorten gedaen) aenden voorseide hove beroepen, betrocken ende doen mainteneren hebben, Jeggens den zelven turbateurs ende allen den ghenen die voor hem zul/en willen intercederen te ageren, heijtschen verantwoordten etc". Dit brengt ons nog geen stap verder om Maycken of Marjken Adriaen Balthens te identificeren. Integendeel: alhoewel de vrouwen van de eerste drie erfgenamen Adriaen Aernoudts, Jacob Rijcke en Pieter Niclaiss Ovesandt te identificeren zijn zoals hier onder staat aangegeven:

- 1) Agatha Marinusse Rochusdr, geb. c. 1550, overleden 1617, dochter van Marinus Rochusz en Cornelia Claesdr. Zij was de vrouw van Adriaen Aernoudts die omstreeks 1542 te Reimerswaal geboren is en in augustus 1603 overleed.
- 2) Cornelia Pieterse Borsseleer, overleden voor 1621, dochter van Pieter Jaquesz Borsseleer, overleden 1-12-1606 en Magdalena Cornelisdr. Zij was de vrouw van Jacob Jacobsz Rijcke, die omstreeks 1569 geboren werd als zoon van Mr. Jacob Rijcke en Abigaël Jacobsdochter.
- 3) Margaretha Pieterse Baltens, geb. voor 1571, dochter van Pieter Cornelisz Baltens en Tanneken Marinus Rochusdr. Ook genoemd Grietgen is zij vermeld als nicht van Agatha Marinusse Rochusdr en was de vrouw van Pieter Niclaess Ovesandt die op 27-9-1613 te Goes overleden is.

Met geen mogelijkheid kan ik een genealogisch verband vinden tussen deze vrouwen en Mariken Adriaen Baltens.

Verdere gegevens waarin Adriaen Willems en Pieter Willems genoemd worden, leiden tot een wonderlijke conclusie.

In het weesboek van Goes¹²⁸ lezen we dat Adriaen Willems is overleden, nalatende zijn vrouw Maycken Digniss (Rijcke) en niet met name genoemde kinderen, die goederen "aanbestorven zijn van hun grootmoeder Maycke Adriaens Bollaerts en Jan Adriaensz Blancx". Kijken we terug in Zeeuwse Familiepraet¹²⁹ dan zult u tot uw (en mijn) verbazing zien dat deze Maycken Adriaens de zuster is van Jan Adriaensz Blancx en door haar tweede huwelijk met Jan Jansz Bollaert ook Maycken Adriaensz Bollaert genoemd werd. Zij werd in 1584 vermeld als weduwe van Jan Bol.

Dat Maycken Adriaensz Bollaert een zuster is van dijkgraaf Blancx is goed bewezen, maar kan zij identiek zijn aan Maycken Adriaen Balthens? Heel vreemd!

2.69 Gezond, maar wel bevrucht....¹³⁰

Zwangerschap was zeer zeker in de 16de eeuw niet alleen een kwestie van blijde verwachting. Een ouderpaar hield er wel degelijk rekening mee, dat er iets mis kon gaan. We zien dan ook vaak dat vrij kort na de sluiting van een huwelijk een testament gemaakt wordt. Niet altijd is de reden daarvan zo duidelijk omschreven als in de volgende akte. Op 6 Juli 1595 verscheen Lijsbeth Goossens, de vrouw van Anthonis de Buijsscher voor de notaris om haar testament te maken. Levendale registreert haar conditie als: *'gesont ende wel doch bevrucht met kinde, ghaende staende etc. etc.'* Indien Lijsbeth kwam te overlijden zonder een kind of kinderen nagelaten te hebben, moest Anthonis aan haar broers en zusters 20 schellingen vlaams "uitreiken". Dat zou nog wel eens een probleem hebben kunnen opleveren, want beiden waren afkomstig uit Antwerpen waar ook haar broers en zuster gewoond zullen hebben. Anthonis en

¹²⁸ Weeskamer VN 30w, 229v-232v. 29-3-1597

¹²⁹ Familiepraet nr. 1 van juni 2000, pag. 10

¹³⁰ RAZE 2040, fol 76, 6-7-1595

Lijsbeth waren vijf maanden voor het maken van het testament, nl. op 7 januari 1595 in Goes getrouwd.

2.70 Tooverije? Welnee een Colicque!¹³¹

Paschasius Revel een 48-jarige dokter afkomstig uit Burghvliet (waarschijnlijk Borgvliet in de polder van Hildernisse in Brabant) maar nu in Goes wonende kwam op 22 juli 1595 op bezoek bij de notaris om een verklaring af te leggen voor Yeman Adriaenss, poorter van Zierikzee. Ongeveer veertien dagen geleden was er een hem onbekende vrouw gekomen met een jongentje van 13 of 14 jaar, die pijn in de buik had. Zij beweerde uit Zierikzee te komen. De vrouw dacht dat de jongen betoverd was. De dokter antwoordde daarop: *“Ic en weet van gheen tooverije. Doch ic hope hem metter hulpen Gods te genesen.”* Verder zei hij dat hij *“dochte die quellagie te zijne een specie van colicque”* Na het jongentje onderzocht te hebben gaf hij de vrouw een olie om op de buik van het jongentje te strijken, nog eens verzeke- rende dat die olie *“jehens die quellagie en niet jehens eenighe tooverie”* was. Maar de vrouw bleef maar doorzeuren over toverij zodat hij uiteindelijk zei: *“daeraf niet te willen hooren en dat zij daervan zoude zwijghen”* En mocht de olie niet helpen dan mocht zij binnen acht dagen bij hem terugkomen en zou hij een ander middeltje proberen.

Dat was het eind van zijn verklaring. Waarom vond Yeman Adriaenss het nodig om de dokter te vragen voor een notaris deze verklaring af te leggen? Woonde die vrouw soms bij hem in of in de buurt en had zij hem ervan verdacht aan toverij te doen? Misschien was het jongentje zelfs wel gestorven en was hij bang dat het hem aangerekend zou worden Wie zal het zeg- gen?

2.71 Van Zeeuwse stam? Of niet?¹³²

Op 26 Juli 1595 kwam een bootsgezel om zijn testament te maken. In de kantlijn noemt Le- vendale hem *“een Jonghman over zee vaerende”* Het was Willem Willems, geboren binnen *“Dantzic”* zone wijlen Willem Diricx zoon, *“originelijck”* geboren van Heusden. Zo te zien hebben zoon en vader geen Zeeuwse “roots”, maar waarom vermaakte hij al zijn bezittingen aan *“zijne beminde moeije”* Clara Willems Nijsdochter hujsvrouw van Geerd Janss bac- ker? Nu gaat er ergens een belletje rinkelen. Willem Diricx¹³³, daar Guillaume Diricxssen geheten, was inderdaad uit Heusden afkomstig en is getrouwd geweest met Maria, de zuster van Clara Nijs. Na zijn overlijden is Maria hertrouwd met Hans Sijberg en naar Londen ver- huisd. Willem Willems is toen achtergebleven bij zijn tante Clara. Nu blijkt dat hij is gaan varen.

Geerd Janss Backer is trouwens een oude bekende van ons. Hij heette voluit Geerd Jans Backer van Schule. In 1585 had hij eigenhandig een testament geschreven dat op zijn begra- fenis¹³⁴ door notaris Levendale geopend en voorgelezen werd¹³⁵. Hij had kennelijk zelf geen nakomelingen en zijn aanzienlijk vennogen moest verdeeld worden over zes staken, die ge- vormd werden door zijn twee broers Jeronimus en Ingel en zijn vier zusters Jacobmina, Tan- ne, Catelijne en Mayken. Uit Jacobmina Jans, die met Cornelis Adriaansz Mannee trouwde, is een tak van de Mannee’s gesproten. Tanne (ook wel Anna) trouwde met Marinus Pieters Griuwaert, waaruit enige generaties Griuwaert zijn voortgekomen. Mayken Jansdr van Schule, die met Dominicus Janss trouwde, was de stammoeder van een uitgebreide familie Dominicus. Genealogisch gezien een hele interessante *familie*. Geerd Janss is omstreeks 1520 geboren als zoon van Jan Jansz van Deurloo gezegd backer en Maiken Adriaen Danc-

¹³¹ RAZE 2040, fol 50, 22-7-1595

¹³² RAZE 2040, fol 81, 26-7-1595

¹³³ Zie in index “Bewijs van goed gedrag voor neef Willem”

¹³⁴ Goes, 23 Januari 1596

¹³⁵ Zie RAZE 2040, fol. 138 e.v.

kacrt van Schuylen, die in Kattendijke gewoond hebben¹³⁶. Het zou interessant zijn, maar ook tijdrovend, om eens een volledige parenteel van dit echtpaar op te stellen. Daar komt dan half Zeeland in voor!

2.72 In de olie¹³⁷

Sebastiaen Jansz. Hoochkamer (c. 1553 - 1618) was oliemolenaar in Goes. Ik weet niet wanneer hij zijn eerste oliemolen daar kocht of liet bouwen, maar het volgende geeft enige indruk wat daar bij kwam kijken. Rogier en Pieter de Wilde, gebroeders molenmakers uit Veere, hadden met Bastiaan te Middelburg gecontracteerd om voor hem een oliemolen in Goes op te richten en te stellen. Eind Juli 1595 was het werk klaar en verschenen ze met z'n allen voor de notaris om een *“bekentnisse ofte satisfactie van bedonghen werck ende betalinghe”* op te maken. Bastiaan was tevreden, maar wilde wel vastleggen dat indien er binnen een jaar een gebrek zou optreden in een oliebank¹³⁸, de molenaars een nieuwe zouden maken van olmen of iepenhout, precies zoals Henric Kelle in Middelburg bezat. Ook was hij bang dat er iets met de as fout kon gaan, want bij het maken had deze *“een faulte midts tsaghen int hooft”* gekregen, die de timmerlieden zo goed mogelijk gerepareerd hadden. Verder waren er geen problemen. Als getuigen traden op: Adriaen Schatse en Cornelis van Nieuwenhuijse, olieslaggers, respectievelijk in Goes en Middelburg.

2.73 We blijven nog even in de olie¹³⁹

Zonder koolzaad geen olie! Het schijnt dat de boeren zelden hun koolzaad direct aan de molenaars verkochten. Zij verkochten het aan graankopers of makelaars en soms gingen de transacties over meerdere schijven voor het zaad op de “oliebank” terecht kwam. Zo'n handel kon wel eens fout gaan. We zien hetzelfde met de verkoop van meekrap. Een makelaar belooft leverantie voor een bepaalde datum, kan niet leveren en zijn klant zit in de puree, mogelijk omdat hij zelf gebonden is aan bepaalde afspraken. De klant scharrelt dan een aantal getuigen op die van de transactie gehoord hebben en stapt naar de notaris om hun verklaringen vast te leggen. De details zijn vaak amusant.

Iets dergelijks overkwam Geleijn Jacobssen in Augustus 1595. Hij had van mr. Lambrecht Heijns een zekere hoeveelheid rondzaad gekocht die dit in drie porties zou leveren in de Goesse jaarmarkten van *“baefsmisse”*, *“kerstmisse”* en *“Paeschen”*. Helaas ging de handel niet door en Geleijn kon naar zijn koolzaad fluiten.

Het is niet duidelijk waar mr. Heyn zijn rondzaad vandaan haalde. Misschien direct van de producent, maar het kan ook zijn dat hij het weer van een andere makelaar kocht. Vrijwel zeker was Geleijn Jacobsen geen olieslager. Hij was (volgens andere bronnen) waard in de herberg “Rijsselen” of “het Casteel van Rijssel”. Geleijn was geboren omstreeks 1542 en trouwde met Janneken Boijs. Hij is voor juni 1598 overleden. Geleijn zocht steun bij drie getuigen. Henric Pieterss, een 41-jarige olijslaegher en poorter van Zierikzee, was op een Dinsdag omstreeks Sint Jacobsdag 1594 op de weekmarkt in Goes geweest en, zoals hij verklaarde *“doch dattet zeer reghende, staende ende vuij ten reghen schuijlende voor ‘t huys Pieters Jan van Oosten zijnde een hoekhuijs aende marckt. Dat hij aldaer gehoordi heeft dat den voormelden mr. Lambrect Heijns, neffens hem depositant staende, zijde jehens Geleijn Jacobs producent voornoemt dese of gelijcke woorden in substantie: Langhe Leijn maect nu u zolders ende gheldt gereed,. Ick zal u bij comen met coolsaet. Nu wilt ick graen coopen”*.

Geleijn's tweede getuige, Simon Henricxss Backer, een 50-jarige poorter van Goes, bevond zich op diezelfde dag, hij zegt: *“ontrent acht daeghen voor Sint Jacob”* dat moet op 17 juli

¹³⁶ Zie RAZE 2037, 25.8.1564 en weer Abelmann's publicaties over grafschriften

¹³⁷ RAZE 2040, fol 82, 31-7-1595

¹³⁸ bank waarop het tot oliebereiding bestemde graan wordt gestampt

¹³⁹ RAZE 2040, fol 83, 11-4-1595

geweest zijn, op de korenmarkt in Goes. Toen de markt afgelopen was had hij gezien dat mr. Lambrecht en Geleijn samen wandelden en hoorde hij dat mr. Lambrecht hem 200 viertelen koolzaad verkocht had, te leveren in Augustus voor 13 schellingen het viertel. Simon ging met mr. Lambrecht in de herberg van Geleijn, waar hij onder het genot van een pint wijn ook “*coopmanscappen van Vijfhondert viertelen coolsaets*” afsloot. Daar hoorde hij ook dat Geleijn nog twee partijen van ieder 100 viertel gekocht had voor 13 schellingen 6 groten het viertel. Ik vind het moeilijk om uit te vinden wat het gewicht van een viertel¹⁴⁰ koolzaad was in Goes. In elk geval ging het om bedragen van rond de 300 pond Vlaams! Geen peuleschille-tje.

De prijzen konden ook veel verschillen, Op 29 augustus 1595 kwam Michiel Hubrechtss, inwoner van Sint Annaland voor de notaris verklaren dat hij van Pieter Adriaensz Bol, poorter van Goes 100 viertelen koolzaad gekocht had voor 20 schellingen 1 groot per viertel. Dat scheelt nogal wat met bovenstaande prijs. Bol kon of wilde niet leveren en Michiel verzocht de notaris met hem mee te gaan om de zaak met Bol te regelen. Hij wilde contant betalen en had een “*zacxken met gereeden gelde*” in de hand. Bol beweerde dat Michiel niet de enige was in deze handel, maar dat een zekere Cornelis Dignusz, uit Scherpenisse de helft ervan op zich zou nemen en dat zonder diens aanwezigheid Bol niet kon handelen Dit gesprek vond plaats op de Goesse markt, waar ook aanwezig waren Michiel Adriaensz van Romerswale, uit Sint Annaland en Cornelis Geerdss, veerman op “*Kemps hofstede*” Een heel Thools gezelschap. Niet tevreden met de kwestie ging Michiel naar Mr. Jan de Ridder, procureur van het gerecht in Goes, om levering te eisen. De afloop is verder niet vermeld. Ik vraag me af wat de reden was dat die zaadverkopers niet leveren konden of wilden.

Na deze akte volgen nog twee dergelijke zaken. Een van Cornelis Crijnss, koopman wonende te Bergen op Zoom, die 200 viertel platzaad had gekocht van Jan Spillebout te Middelburg voor 17 schellingen 2 groten vlaams per viertel. Het contract was opgemaakt door de Middelburgse notaris Brouwer. Een ander van Franchois Willems, poorter van Bergen op Zoom, die van Jan Jans van Cuijck, alias ‘*hans in de mouwe*’, ook poorter van Bergen op Zoom, 100 viertelen rond koolzaad had gekocht voor 19 schellingen 6 groten vlaams per viertel, die op de Goesse markt geleverd zou moeten worden. Geen van de verkopers scheen er zich erg druk over te maken dat ze niet leveren konden. De laatste gaf zelfs ten antwoord, toen hij een bezoek van de notaris kreeg, “*Laet den vorseijden comparant doen sulcx als hij geraden vindt*”. Ik noteer dit allemaal om te laten zien hoe belangrijk die handel in oliezaden was.

2.74 Een splinterige zaak! Een mededeling tussendoor¹⁴¹

Even terug naar een eerder stukje in Zeeuws Familiepraet¹⁴² dat een Christiaan Splinters in 1595 getuige was bij het opmaken van het testament tussen Lievin Crombeen en Margriete Cauwens. Ik vond het heel logisch dat Christiaan timmerman was, maar bij nader inzien hoeft er helemaal geen verband te bestaan tussen zijn naam en zijn beroep. Splinter komt als voor-naam al heel vroeg in onze streken voor. In een charter uit 1219 worden een Odinus Splinter en zijn broer Gerardus genoemd, die waarschijnlijk in Valkenisse gewoond hebben. In 1248 vinden we een vermelding van een “Splinters hoeve”, die ongetwijfeld eigendom was van een zekere Splinter. In 1253 is er sprake van land van Willem Berton, dat vroeger in het bezit geweest was van zijn grootvader Heer Splinter. Een eeuw later vinden we een Splinter ser Heynric Splinterssone en zo zouden we nog wel even kunnen doorgaan.

Dat ligt allemaal erg ver in het verleden. Interessanter is de mededeling van Mw. Neuteboom-Dieleman dat zij in haar kwartierstaat een Grietje Jan Splintersdochter heeft, die voor 2-8-

¹⁴⁰ Volgens het woordenboek is een viertel een inhoudsmaat van 7½ liter, maar er zijn enorme plaatselijke verschillen

¹⁴¹ RAZE 2040, fol 50, 18-4-1595

¹⁴² Zie hoofdstuk “De Splinters vliegen in ’t rond”

1625 in Goes overleed en getrouwd geweest is met Absolom Cornelisz. Haar vader Jan Splinters blijkt geboren te zijn in Goes omstreeks 1564. Op 16-3-1592 kocht hij een huis in de Sint Mertenshoec te Goes als erfgenaam van Splinter Adriaensz¹⁴³, die in het midden van de 16de eeuw in Goes gewoond heeft, waar hij in 1592 is overleden. Behalve Jan, had hij ook een zoon Adriaen, die omstreeks 1560 is geboren en de eerder genoemde Christiaan Splinters, die omstreeks 1567 is geboren. Christiaan ondertrouwde te Goes op 1-5-1593 met Maijken Martens. Tussen 1589 en 1638 komen we hem verscheiden malen tegen in het notarieel archief van Goes. Grietje Jan Splintersdochter had een zoon Splinter Absolomsz, die op 7-9-1624 te Goes gedoopt is en naar zijn overgrootvader vernoemd werd. Verder heb ik geen personen met de voornaam Splinter gevonden. Grietjes broer Willem Jan Splinters, die in 1621 te Goes trouwde met Mayken Witte was ook timmerman. Het zal toch allemaal wel toeval geweest zijn!

Weer verder met Levendale.

2.75 De moernering¹⁴⁴

Moernering is een fraai woord voor wat de meeste Zeeuwen darinckdelven noemden. Al vanaf de grijze oudheid werd in Zeeland op de darinck- of derring belasting, zogenaamde tienden, geheven. Het schijnt dat er over de derring-tienden van Wiskercke (Zuid Beveland) een rechtzaak gaande was voor het Hof van Holland tussen jonkheer David van de Werve, die meende het alleenrecht op deze tienden te hebben en jonkheer Joos Jansz. van de Werve en Willem Ockersz uit Zierikzee, die er anders over dachten. Misschien waren tijdens de tachtigjarige oorlog stukken administratie kwijtgeraakt, waarin deze rechten geregistreerd waren. Uit een akte van 16 Augustus 1595 begrijp ik dat jonkheer David van de Heren rechtens in Holland de boodschap kreeg zijn zaak in Zeeland af te doen. De kwestie werd uitgezocht, niet met behulp van oude perkamenten oorkonden, maar met mondelinge verklaringen van inwoners van Wiskercke Zo verschenen in September 1595 voor notaris Levendale de volgende vijf personen: Pieter Janss 75 jaar, Jacob Cornelisz achter de veluwe 62 jaar, Lenard Lenardss 54 jaar, Adriaen IJmansz 53 jaar, Jan Pieterss Polderman 68 jaar en Cornelis Willems Rijke geseijt Speecke.

Ze verklaarden allen op verzoek van Joos Jan Davids van de Werve, nomine Willem Ockersz als erfgenaam van de heer van Cabbau, dat de tiendheren die de korentienden van Wiskerke inden, ook de derringtienden van die plaats verhuurden en dat zij nooit gehoord hadden dat de Ambachtsheren daar recht op hadden.

Deze akte is interessant, niet zozeer vanwege dat dispuut over de derringtienden, maar omdat er persoonlijke gegevens in vermeld worden, die elders niet te vinden zijn. Jacob Cornelisz, wiens bijnaam "achter de veluwe" afkomstig zal zijn van de Veluwehoek ten westen van het dorp 's Heer Hendrikskinderen, verklaarde dat hij 36 jaar lang in de parochie had gewoond en de derringtienden in Dierick Crijnsslandt in 1567 gehuurd had en betaald aan Joos Jansz van de Werve, die toen ontvanger van de Heer van Mal was. In de overlopers van Wiskerke en 's Heer Hendrikskinderen van 1584/85 vinden we hem als baander, eenmaal als Jacob Cornelis Velleve.

Adriaen IJmansz had de derringtienden in heer Pietersland over de jaren 1576 - 1579 en die van Jan Pierszland van 1580 gehuurd en aan Joos van de Werve betaald.

Jan Pieterss Polderman was door de inundatie van Hildernisse¹⁴⁵ verjaagd en was naar Wiskerke getrokken, waar hij de derringtienden in Jan Pieters- en Mayken van Dijcke land in 1580 gehuurd had en betaald aan Joos van de Werve.

¹⁴³ RAZE 1751, 283v.

¹⁴⁴ RAZE 2040, fol 98, 16-8-1595

Lenard Lenardss had de derringtienden over 1581 in zijn eigen land, die van 1585 in Pieter Dignusland en van 1589 in Cornelis Geerdss land gehuurd en betaald aan Joos van de Werve en Marinus Dignusz Mejongh nomine de heer van Cabbau.

Cornelis Willems had de derringtienden van 1586 in Pieter Dignusland gehuurd evenals Pieter Jansz.

Ze komen allen voor als baanders in de overlopers van Wiskercke en/of 's Heer Hendrikskinderen van 1584/85, behalve Cornelis Willemsz Rijcke, die overigens een grappige bijnaam had: "speeke". Misschien was hij lang en mager? Nee, maar hij deed wel iets met speeke, hij was wagenmaker!

2.76 Een neef kan een kleinzoon zijn¹⁴⁶

We zijn geloof ik al eens eerder tegengekomen dat het woord "neve" gebruikt werd in de betekenis van kleinzoon. Dit is vooral duidelijk in het testament van Mr. Pieter Lenardss, chirurgijn en poorter van Goes, die op 22-9-1595 "*redelijck gesondt ende te passe, doch metten ouderdom beswaert*" zijn testament maakte, waarin hij een vorig testament met Catlijne Hubrechtsdr herriep, dat hij op 7 oktober 1590 gemaakt had voor notaris Sebastiaen Barensteijn en zich alleen wenste te houden aan de huwelijksvoorwaarden die hij op 18 Maart 1595 met Janneken Jacobs Vincxsdochter opgesteld had. In testament van 1595 stelt hij tot erfgenamen: "*zijne neven van Jan wijlen zijnen zone geprocreert, te weten die kinderen van Cornelis Janss ende Clais Janss*". Dit moeten dus kleinkinderen van de chirurgijn zijn geweest en zeer zeker geen neven. Mr. Pieter is overleden op 26 april 1596.

2.77 De waard en waardinnen van het Schippershuijs in Goes¹⁴⁷

Notariele akten kunnen elkaar soms aardig aanvullen. Op 23-3-1590 maakte Grietken Ezechiels, de vrouw van Laureijs Adriaensz, poorter van Goes, haar testament. Zij was ziek en in de kantlijn staat aangetekend, dat zij op 2 april van hetzelfde jaar is overleden. Haar man moest het kind Majjken, toen 2 jaar oud, opvoeden. Niets wijst erop dat zij de waard en waardin van de herberg Het Schippershuis waren, de plaats waar in Goes de schippers plachten samen te komen en waar ook vaak de notaris kwam om stukken op te maken. Nu heeft Levendale de gewoonte om in de kantlijn te verwijzen naar eerdere of latere akten. Hier schreef hij "*vide primo pag. 491*" en verwijst ook naar "*haer beijder testament in prothocol C¹⁴⁸ pag. 105 et 416*".

Op pagina 491 van hetzelfde protocol¹⁴⁹ staat een "contract antenuptiael" van Laureijs Adriaens, vergezeld door zijn vader Adriaen Laureijss en zijn zwager Niclais Michiels Oostdijk, met Catharina Sheerwouters Jacobsdochter, die geassisteerd werd door haar broers Lowijs en Henrick Sheerwouters. Ze waren (van Laureijs wisten we dat al) weduwnaar en weduwe. Nu staat er wel bij dat de bruid in het Schippershuis woonde. En in protocol C waar we op pag. 105 het testament vinden van Catharina Sheer Wouters Jacobsdochter "weerdinne int Schippershuijs" gedateerd 7 oktober 1595. Zij was "*bevrucht met kinde*", zoals we eerder gezien hebben een goede reden om een testament te maken. Zij vermaakte aan haar zuster Mayken "*hare besten laeckenen vlieghe¹⁵⁰, haer beste grogreinen coers¹⁵¹ ende haeren silveren rie-*

¹⁴⁵ Hildernisse was een polder bij Bergen op Zoom. Van der Aa schrijft dat die polder eind 15de eeuw verdronken is. Polderman was toen nog niet geboren. Het lijkt waarschijnlijker dat hij tijdens de Pontiaansvloed van 1552 verjaagd was.

¹⁴⁶ RAZE 2040, fol 28, 22-9-1595

¹⁴⁷ RAZE 2040, fol 105, 23-3-1590

¹⁴⁸ RAZE 2040

¹⁴⁹ RAZE 2040, fol 491

¹⁵⁰ Een vlieger is een wijden mantel

¹⁵¹ Grogrein, ook wel grofgrein, is een bepaalde weefsel, die zowel zijden of halfzijden kan zijn, maar ook van geitenhaar gemaakte stof. Hier zal het wel van zijde geweest zijn.

me mette silvere slotel rijeme". Haar broers en zusters Lowijs¹⁵², Henric, Maijken en Susanna Sheer Wouters werden tot erfgenamen benoemd. Op pag. 416 staat weer een testament van Catharina sheer Wouters, die volgens de aantekening in de kantlijn wederom: "*zijeckelijck ende zwaer met kijnde*" is. Deze keer ging het mis. In de kantlijn staat: "*Obiit int kinderbedde 20 dec. 97*". Haar man mag uit de gemeene boedel eerst alle wollen en linnen kleren en juwelen behouden *'die t'sijnen lijfve dienende*" en nog een stuk land van drie gemeten min een kwartier¹⁵³ "*mette bezajde groen terwenote Daerop te velde legghende*". Het woord "*tarwenote*" ben ik niet eerder tegengekomen maar het is vooral een Zeeuwse uitdrukking voor het jaarlijkse akkergewas¹⁵⁴. Zoals in haar vorig testament werden vier van haar broers en zusters erfgenamen, maar wel "*heeft zij testatrice al wetens willens voorbij gheghaen Jacques ende Sara, haer broeder en zuster, die zij gansch vuijtsluijt ende onterft. Niet willende dat zijlieden part oft deel hebben. Om dat zijlieden hun onthouden in plaetsen die Jehens dese Landen parthije houden ende oorloghe voeren. Laetende alleene aen elcx van haer beijden een pondt Vlaems eens tot een memorie*", de landverraders!

Dit testament is niet in de herberg "Het Schippershuijs" opgemaakt, maar in de herberg "In de Meelbaele" op 13 november 1597. Daar was Hieronimus van den Kerkhove waard, die getrouwd was met Susanna Jacobse Serwouters.

Laureijs Adriaensz en Catelijne Serwouters zijn op 8 januari 1595 te Goes getrouwd. Laureijs was weduwnaar van Goes. Catelijne weduwe van Arnout Silvoorde uit Antwerpen. Haar zuster Maijken is ook in Goes ondertrouwd op 29-3-1597 als jongedochter uit Antwerpen met Willem Parker, een weduwnaar uit Londen. Haar broers Hendrik en Lowijs Serwouters waren getuigen.

Van Laureijs Adriaensz weten we nog dat hij een zuster Adriaenken had, die voor 21-9-1602 overleden is en getrouwd geweest is met Nicolaes Michielss Oostdijck, die we eerder ontmoet hebben als zijn zwager.

2.78 De prijs van rogge¹⁵⁵

Toevallig komen we Lowijs Serwouters Jacobszoon ook tegen in de volgende akte. Lodgier Foortss uit Wemeldinge wenste te weten wat de prijs van rogge geweest was in de vorige zomer. Waarom? Geen idee. Maar hij liet Lowijs opdraven, Die verklaarde in April 1595 van Pieter Crijnss schipper een last "*oosterschen rogghe*" gekocht te hebben voor £ 26. In Mei had hij daarna nog eens van Pieter de Windt "*twee hoet rogghe*" gekocht voor 14 schellingen 2 grooten per zak. Hij rekende uit dat dit neerkomt op £ 26.11.3 het last. In Augustus had hij tenslotte nog van Adriaen Cornelisz de Doodt van Alkmaar een last rogge gekocht voor £ 19. Pieter Janss van Oosten, 50 jaar oud, poorter, schepen en graankoper te Goes verklaarde dat hij voor dezelfde prijzen rogge had gekocht van dezelfde verkopers.

Het is altijd moeilijk om te weten wat die verschillende inhoudsmaten betekenen. Ook Verhoef¹⁵⁶ heeft moeite met het bepalen hoe groot een last. Gemiddeld komt hij op 3010 liter. Lowijs had uitgerekend dat als hij 14 schellingen 2 grooten (170 grooten) voor een zak rogge betaalde, een last kwam op £ 26:11:3¹⁵⁷. Een Zeeuwse zak (weer volgens Verhoef) is 77.8 liter. Op basis van de berekening van Lowijs zou een last dan zijn: 6375/170 x 77.8 liter of 2917 liter. Dat klopt dus aardig. Lowijs zal het niet zo uitgerekend hebben. Hij zal geweten hebben dat een Zeeuwse zak 8 achel was en dat er 37½ zak in een last zaten, dus een last pre-

¹⁵² Geboren c. 1559, graankoper te Goes

¹⁵³ Dus: 2 gem. 225 roe

¹⁵⁴ Midden Nederlands Woordenboek

¹⁵⁵ RAZE 2040, fol 109, 1-11-1595

¹⁵⁶ J.M. Verhoef "Oude Nederlandse maten en gewichten"

¹⁵⁷ = 6375 grooten

cies 300 achel was. Dat maakt de rekensom wat eenvoudiger, nl. 300/8 x de prijs van 1 zak. Maar misschien wist hij een nog eenvoudiger manier.

2.79 Reizen over zee¹⁵⁸

Op 14 april 1595 lezen we dat Adriaen Geerdssen Brabander, een jongeman geboren in Dijkwel bij Kapelle, een reis over zee wilde maken en zoals dat meer gebeurde in die tijd, maakte hij eerst een testament. Hij benoemde tot zijn enige erfgenaam “*sijnen beminden couzijn Adriaen Cornelissen Mannee, zijns vaders broeders zoone, bij d’welcke hij comparant nu langhe gewoondt ende zeer wel onderhouden es geweest*” Deze beminde neef staat ook in de kwartierstaat Vlijberge, die in het eerste kwartierstatenboek gepubliceerd werd door Mw. H.A. Gijsbertsen. Hij was geboren omstreeks 1563 als zoon van Cornelis Adriaensz Mannee en Jacobmina Jans, welke laatste een dochter was van Jan Janszoon van Schule gezegd Backer. Deze werd vroeger Jan Janszoon van Deurloo gezegd Backer genoemd en zal na zijn huwelijk met Mayken Adriaen Danckerts de naam van Schule geadopteerd hebben. De reislustige testateur was een zoon van Geerd Adriaensz Brabander, die dus een broer van Cornelis Adriaensz Mannee was. We zitten hier in de tijd van het ontstaan van erfelijke familienamen waarbij het af en toe gebeurde dat twee broers niet dezelfde familie- of bijnaam adopteerden. Waar Geerd zijn naam aan ontleende is duidelijk. Cornelis, waarvan verwacht kan worden dat hij ook uit Brabant stamde, bleef dichter bij huis en koos de naam van het watertje de Mannee, dat bij Heer Roelofsdorp in de buurt van Kloetinge gestroomd heeft misschien omdat de familie van zijn vrouw uit deze omgeving afkomstig was.

2.80 Liefde tussen de schoven, maar Tanneken Cornelisdochter kreeg de klappen¹⁵⁹

Blais Lenardss, wonende onder ‘s Heer Abtskerke maakte zich zorgen. Zijn vrouw Tanneken Cornelisdochter was door de stedehouder¹⁶⁰ van de rentmeester bewesterschelde gevangen genomen en weggevoerd onder beschuldiging van “*hoererije oft overspel* “. Wie de aanklacht had ingediend wordt niet vermeld. Blais was er kennelijk van overtuigd dat zijn vrouw onschuldig was, maar hij was wel bang dat zij in de gevangenis tijdens ondervraging dingen zou zeggen die voor haar nadelig konden zijn, of in zijn eigen woorden: “*Omme Daer Jeghens in oppositie te comen. In rechte gehoordt ende die vrouwe (die mogelick in die gevanghenisse verbaest¹⁶¹ zijnde captieuselijck ondervraeght ijct zoude moghen onverdachtelijck antwoorden dat t ‘haeren achterdeele zoude moghen verdriajt werden) t’ontschuldighen ende zulcken schande ofte vleckte af te weren*”

Hij bracht twee getuigen bijeen die voor de notaris een verklaring aflegden, die haar onschuld zou moeten bewijzen.

De eerste was Gillis Christiaenss, 30 jaar oud, die woonde “*int busch bij blancxkinderen onder die prochie van cloetinghe*” Hij verklaarde dat hij onlangs gemerkt had dat Jan Lenards, de broer van voornoemde Blais, “*zeecker boonen, wicken oft monghcruijt afpickende, een deel liet staen als quaelijck te vergaeren weerdigh zijnde* “. Kort daarna was hij “*die prouwette¹⁶² laedende op de hoevve van foort corneliss nabeschreven ende van verre gesien hebbende den voorseiden Jan Ienardss naerden voorseiden meet ghaende, heeft hij depositant aen foort verlof gevraeght om eens derwaert te ghaene om die voorseide wicken oft verlaeten cruijt van Jan af te coopen* “. Het schijnt dat op de hoeve van Foort gebouwd of iets afgebroken werd, waarom zou Gillis anders “*prouwette*” aan het opladen zijn. Zijn baas had geen bezwaar dus

¹⁵⁸ RAZE 2040, fol 46, 14-4-1595

¹⁵⁹ RAZE 2040, fol 112, 14 november 1595

¹⁶⁰ d.i. vertegenwoordiger

¹⁶¹ verschrikt, ontsteld

¹⁶² “brouwette” of grote dakpannen

ging Gillis over het veld naar de weg van 's Heer Abtskerke om Jan Lenards te spreken, maar kon hem eerst niet vinden. Maar dan *“beneffens t 'voorhoofd zuijdtwaerts op deurgaende heeft den voorseiden Jan lenardss bevonden bij ende op een vrouwe liggende ende in zulcker voeghen als met elcander converserende, zoot hem (die spreekt) dochte “*. Gillis was *“verbaest”*¹⁶³ en is een poosje in een *“rieldulfve”* gaan zitten. Wat later is hij teruggegaan naar de meet en heeft toen gezien dat Jan Lenardss met de vrouw schoven aan het binden was. Nadat hij met Jan gesproken had is hij naar Foort te Blancxkinderen teruggekeerd. Gillis voegde aan zijn verklaring toe dat hij de vrouw niet kende, niet wist of zij getrouwd was, maar vermoedde dat zij *“t 'Jonghwijf”*¹⁶⁴ van Jan was, die zelf nog ongetrouwd was. Hij had ook nog gehoord dat terwijl hij met Jan sprak, dat zij zei: *“Jan Laet ons haesten want vrouwe zoude kijfven”*. Hij meende zich te herinneren dat zij gekleed was in een *“swart coers ende een lijnen roccken”*

De eerder genoemde Foort Corneliss uit Blancxkinderen, 39 jaar oud, legde ook een verklaring af. Hij had zelf niets gezien, maar alleen het verhaal van Gillis aangehoord. Wel had hij Gillis gevraagd of hij de vrouw kende, maar die had alleen gezegd dat hij dacht dat het de dienstmeid was waarbij Jan Lenards al eerder een kind verwekt had.

Deze verklaringen werden afgelegd in het Oostersche huijs te Goes op 14 november 1595 in aanwezigheid van de waard Jacob Pierss en Cornelis van der Heijde uit Hoedekenskerke. Of dit geholpen heeft om Tanneken uit de gevangenis te bevrijden is niet bekend. Ook blijkt niet wie haar beschuldigd had van iets waarvan zij kennelijk geen weet had.

2.81 Troebele wijn in troebele tijden¹⁶⁵

Al was bier bij uitstek de volksdrank, er werd ook veel wijn gedronken. Soms kon er dan iets mis gaan met de leverantie, zoals Geleijn van Rijckeghem, coopman van wijnen binnen Middelburg ervaarde. Dit voorval werd uitvoerig beschreven in een attestatie voor notaris Levendale. Dierick Pieters, een 31-jarige inwoner van Goes, verklaarde dat hij door Lievin Rose, waard in 't Caetspel te Goes, naar Middelburg gezonden was met een brief aan van Rijckeghem om daar *“een oxhoot nieuwen witten bourdeaxschen wijn”* te bestellen. Hij was daar met diens kuiper in de kelder van de wijnverkoper gegaan om diverse wijnen te proeven. Vooral, zoals hij verklaarde, *“sonderlinghe een stuck liggende aen ende beneffens eenen stijl onder den balck staende, t 'welcke hem comparant dochte t 'beste te zijne”*. Dit zou met de rekening naar de herberg van Rose verzonden worden. Dat verzenden ging per schuit, zoals uit de verklaring van schipper Cornelis Cornelisz Aventure, 41-jarige poorter van Goes blijkt. Hij zei: *“dat hij als schipper alsdoen t 'marchtschtp voornoemd gecomen is inden kelder van voorseide Rijckeghem ende aldaer geproeft heeft zeecker stuck wijns liggende neffens den stijl. Ende dat hij deposant t 'selve stuck heeft helpen vuijtdoen ende in zijn schip ontfanghen ende hier binnen Goes gebraght. Verclaert alsdoen vele andere stucken tot tien ofte twaalf aldaer geproeft te hebben. Dan oordelende dit voorseide stuck t 'beste te zijne. Segghende voorts dat hij comparant noch op ghisteren t 'selve voorseide stuck ten huijse des voornoemden Lievins heeft zijen ontsteken ontrent 2 vingheren boven d 'onderste kimmen¹⁶⁶ ende dat den wijn (niet te zeer troubel) dan zoo claer was als nieuwen wijn behoort te zijne.”*

Maar er scheen toch iets niet in orde te zijn, want als derde getuige werd een expert, Joris Bucquet, de 45-jarige waard in de Rose te Goes, geroepen. Deze vertelde *“Dat op eenen woensdagh, naer dat den voormelden wijn op den saterdagh te voren ingebraght was, bij hem deposant gecomen es den voornoemden Lievin Rose, segghende een stuck wijns van Rijckeg-*

¹⁶³ ontsteld

¹⁶⁴ dienstmeid

¹⁶⁵ RAZE 2040, fol 114, 18 november 1595

¹⁶⁶ kimme is de rand van een vat.

hem ontfanghen te hebben t'welck al te troubligh was, als voll zaeghelinghe¹⁶⁷ ende van intentie te zijne t'zelve wederom te stieren". Joris kreeg de wijn te proeven, samen met een ander uit een vat dat Lievin kort te voren had geopend. Hij vond het nog niet zo slecht, zelfs zeggende dat het *"meer wijnnigh"* was en dat hij als het in zijn kelder lag hij het zeker niet terug zou sturen, maar het mengen met andere wijn. Lievin accepteerde dat antwoord en zei: *"Naedemael ghij 't mij raedet, zoo zal ic ooc houden.*

Niet alleen is zo'n verhaal wel grappig om te lezen, maar het levert ook nog wat informatie op die anders moeilijk te vinden is. Zo lijkt het op het eerste gezicht dat de naam van de schipper misschien geen familienaam is, maar dat de Aventure mogelijk de naam van zijn schip was. Maar in het weesboek van Goes¹⁶⁸ lezen we de voogdijstelling op 4-11-1559 over vier kinderen van de overleden Cornelis Adriaenss Avontuere en zijn vrouw Clyn Avontuere. Die kinderen waren: Jan, geb. c. 1543, Anna, geb. c. 1545, Cornelis, geb. c. 1554 en Geylken, geb. c. 1553. Job Cornelisz Avontuere, broer van de overledene, was voogd over de kinderen. De in 1554 geboren Cornelis is ongetwijfeld de in de notarisakte genoemde marktschipper. In het zelfde weesboek vinden we ook nog dat op 30-5-1566¹⁶⁹ voogden worden aangesteld over Adriaen, 1 jaar oud, zoon van Jan Cornelisz Aventure en de overleden Magdalena Quintus. Behalve de vader waren hierbij aanwezig zekere Jacob van Bueren, met Cornelia Quintus, de grootmoeder van de wees en een Sebastiaan Lievens, die getrouwd was met Adrian Quintens moije. Deze Jan is mogelijk hertrouwd, want op 28 november 1583¹⁷⁰ legt een Aeghtken Jans, huisvrouw van Jan van Aventure een verklaring af in verband met een burenruzie in Goes. Jan en Cornelis Aventure zijn op 20-8-1593¹⁷¹ aanwezig bij een vergadering van leden van het Goesse schippersgilde.

Joris Bucquet vinden we diverse keren in het notarieel archief als waard van de herberg de Rose. Hij is geboren omstreeks 1550. Van de overige twee getuigen heb ik niets kunnen vinden.

2.82 Een Duitse rentmeester¹⁷²

Op 23 november 1595 verscheen voor notaris Levendale een zekere *"Philips Asperschlag, wonende bij d'Abdisse van Sinte Ursula en de 12000 Joncvrouwen binnen Colen aen den Rhijn"* Deze was in het bezit van een volmacht geschreven, getekend en bezegeld te Keulen op 25 oktober 1595 door Jonkvrouw Maria van Romerswalle Adriaensdochter, om iemand aan te stellen om haar landstede, hoeve, huizen, schuren, boomgaarden etc. op Zuid Beveland te administreren. De gelukkige was Jan Cornelisz Croone. De notarisprotokollen staan vol met dergelijke akten, maar het hoe en waarom is niet altijd even duidelijk. In dit geval verwijst Levendale naar een akte van twee jaar eerder¹⁷³. Hij schrijft: *"Commissie ofte procuratie ad recipiendum et lites¹⁷⁴ vuyten naem van Maijken Lodijcx. Vide Prothocol B pag. 384¹⁷⁵"*. Daaruit blijkt het te gaan om een hoeve van 60 gemeten in Blancxkinderen onder Kloetinge, die voor zeven jaar verpacht was aan Foort Cornelisz., die we hiervoor ook een keer tegengekomen zijn. Jonkvrouw Maria van Romerswalle Adriaensdochter, woonde toen in Goes in het huis van Jan Claiss. Op 3 september 1593 had zij Pieter Cornelisz Croone gemachtigd om de administratie van deze hoeve op zich te nemen en nu begrijpen we waarom

¹⁶⁷ zaeghelinghe is zaagsel

¹⁶⁸ Weeskamer Goes VN 28w, fol. 97

¹⁶⁹ Weeskamer Goes VN 28w, fol 183

¹⁷⁰ RAZE 2038, fol. 214, 28-11-1583

¹⁷¹ RAZE 2039, ?, 20-8-1593

¹⁷² RAZE 2040, fol 116, 23 november 1595

¹⁷³ Dat bij ons bekend is als RAZE 2039, fol 384

¹⁷⁴ De term "ad recipiendum et lites" die we vaak in notariële akten tegenkomen betekent (latinisten mogen mij desgewenst op de vingers tikken) "om wettelijk te ontvangen".

¹⁷⁵ RAZE 2039, 384

in 1595 zijn broer Jan wordt aangesteld. Pieter is namelijk op 13 april 1595 overleden. En wat heeft Maijken Lodijcx met die hoeve te maken? Ook dat wordt ook duidelijk als we weten dat de Heren van Reimerswaal Heren van Lodijke waren. Maijcken Lodijcx is dus niemand anders dan Maria Adriaensdochter van Romerswalle en Philips Asperschlag zal haar (Duitse) rentmeester zijn. Raadsel opgelost!

2.83 Hulst in nood¹⁷⁶

Deze keer eerst een stukje vaderlandse geschiedenis. Het toneel is Hulst. De Hulstenaren hebben wat meegemaakt in de 80-jarige oorlog! Tussen 1583 en 1596 wisselde de stad diverse malen van bezetting. Levendale zou Levendale niet zijn als hij hierover geen aantekening gemaakt zou hebben. Onderaan fol. 219 staat een stukje in het Latijn over de lotgevallen van "*Hulst, flandrie oppidum*". Hij schreef dat de "*Geuse rebbelates*" de stad gerecupereert hadden, die sinds de bezetting door de hertog van Parma op 1 november 1583 in Spaans bezit was gekomen. In de nacht van 8 en 9 Juli 1596 begon de belegering door de troepen van "*Alberto austriaco*" de aartshertog Albertus van Oostenrijk die via de "Moervaert" getrokken waren. In zes weken tijds werd de helft van de stad verwoest. De zware dubbele land- en waterpoort werd dusdanig verwoest dat deze niet meer opgebouwd werd en pas in onze tijd weer opgegraven is.

Hoe kwam Levendale aan deze informatie? Gewoon uit de mond van Hulstenaren die de stad ontvlucht waren. Eind augustus 1596 kwam Cornelis Remeus, poorter van Hulst en nu wonende te Goes verklaren dat hij op 23 januari van Hubrecht Neuijt van Middelburg 25 zakken koolzaad gekocht had, maar dat de verkoper in gebreke was gebleven te leveren. Dezelfde dag kwam Jan Keijser Hellingh, "*eertijds wonachtigh in Heynsdyck onder Hulsterambacht in Vlaenderen, ende nu midts d'oorloghe hem onthoudende binnen die prochie van ellewoutsdijc in Zuijdtbevelant*" verklaren dat de stadsbode Hubrecht Janssen zich borg gesteld had voor het bedrag van 36 pond Vlaams, dat Jan schuldig was aan "*Cornelis Janssens eertijds baliu in Hulst*". Jan stelde al zijn bezittingen zoals "*des compapants meublen cleederen, juweelen, huisraet, peerden, koeijen, ossen, runderen, schaepen, verckens ende alle bestiael ende alle Zijne vruchten grainen ende saet, op solder, in schuijre ende te velde*" als garantie.

Ondanks de oorlog gingen de zaken gewoon door.

2.84 Verblijf bij de celledoers te Antwerpen¹⁷⁷

Logeren bij de celledoers deed je niet voor je lol, ondanks het feit dat de kloosterorde waartoe zij behoorden wel de orde van de lollaerden of lolbroeders genoemd werd. Als lekebroeders stelden zij zich tot doel zieken te verzorgen. Dat zij ook de zorg voor geestelijk gestoorden op zich namen blijkt uit onderstaande akte. Op 17 september 1596 legden de schepenen Martin Cornelisz Mazuer en Pieter Claiss Ovesandt en de poorters Pieter Jacobsz Borsselaer en Pieter Rijmelant een verklaring af voor Adriaen Arnoudsen, ook poorter van Goes. Zij verklaren dat: "*Arnouldt Vosbergh geleijns zone, geboren van Romerswalle, wonende bij eenen procureur in tsGravenhaeghe, in den jaere '94 licht ofte ijdel van zijn zinnen berooft es geworden. Ende zulcx binnen deser stede Goes ten huijse des voorseyden requirants (Die zijn oom es) comende es geheel freneticq ofte melancolicq geworden. Soo dat hij aldaer zeer sorgelijck ende strictelijck gesloten moeste gewacht ende bewaect werden*". Die toestand duurde de hele winter '94 en toen tegen het voorjaar van '95 de toestand niet verbeterde was Adriaen Arnoudsen, die "*niet connende langher 't verdriet aensien ende ooc vreesende verscheijden periculen*" genoodzaakt hem elders onder behandeling te stellen. Dus

¹⁷⁶ RAZE 2040, fol 221, 31-8-1596

¹⁷⁷ RAZE 2040, fol 225, 17-9-1596

heeft hij hem met toestemming van de Staten van Zeeland in oktober 1595 *“met stercke mannen tschepe doen lijden ende voeren t’Antwerpen om midts t’veranderen des luchts aldaer te beter gecureert ende bewaect te werden.”*

Nu geloof ik niet dat de lucht van Antwerpen zoveel frisser geweest zal zijn dan die in Goes, maar er was in Antwerpen wel een klooster van de cellebroeders. Zijn verblijf daar schijnt niet veel geholpen te hebben, want ze verklaren *“gehoordt te hebben dat hij noch aldaer ten cellebroeders es liggende niet oft weijnigh van zijne melancholijc gebetert”* Levendale heeft in de marge aangetekend: *“Obiit¹⁷⁸ aldaer augustus 1597”*.

De akte die Adriaen Arnoudsen liet opmaken was van belang voor een mogelijke kwestie over nalatenschap. Zieke Arnouldt kwam namelijk uit een zeer gegoede familie. Hij was een geleerd man, beter bekend als Meester Arnout Geleyns Vosbergen¹⁷⁹. Voor zijn ziekte zal hij advocaat geweest zijn, wat zijn verblijf ten huize van een Haagse procureur verklaart. Hij was een zoon van Geleyn Arnouts die c. 1540 geboren was te Reimerswaal. De requirant was diens broer, de c. 1542 te Reimerswaal geboren zoon van Arnout Adriaensz van Rommerswalle, wiens grafzerk in de Grote Kerk van Goes ligt¹⁸⁰. Een derde broer Jan Arnoutss hebben we eerder bij Levendale ontmoet. Hij was de burgemeester van Reimerswaal die rond 1588 naar Goes gekomen is.

2.85 Trouwbelofte? Waarom zo moeilijk doen?¹⁸¹

Leunis Janssen, geboren te Middelburg en wonende te Crommenhoucke in Walcheren en Neelken Jacobs dochter¹⁸² hadden elkaar lang beloofd om te gaan trouwen. Maar waarom was het nodig om daarvoor naar de notaris te stappen om hun gelofte op papier te zetten? Er werden geen huwelijksvoorwaarden gemaakt. Op 23 september 1596 zitten zij in het kantoor van de notaris en verklaren: *“dat zijlieden over zekeren rijdt onder malcanderen van wederzijden gelooft hebben dat zij d’een d’andere trouwen zullen. Ende dat zijlieden in die belofte langhen rijdt eendrachtelijck hebben geseren ende verduijrt. Ende daerboven heeft Neelken Jacobs comparante voorseit verclaert ende bekent bij desen dat zij nu binnen deser stede Goes metten voornoemden Leunis gecomen es uit haeren eijghen vrijen wille, Sonder dat zij bij den zelven Leunis daerthoe gefalliceert ofte verleijdt es. Maer dat haere beijder goede ende ernste meeninghe es in alle eerbaerheijt ende goede gehoorsaemheijt tot solempnissatie des houweljcx te procederen naer d’ordonnancie der H. Kercke ende anders niet”*. Nogal eenvoudig zou ik zeggen. Maar het schijnt dat de familie niet zo gesteld was op deze verbintenis, zodat zij verzoeken *“bij desen aen haeren Ouders, ooms, broeders, zwaeghers, vrienden ende voochden dat huerlieder E. believfe hunne goede wille consent oft autoriteijt te gheven ofle interponeren, om hun supplianten gegundt te worden dat die proclamatie ofte geboden behoer!lijck gedaen en vervolghens zijluijden ordentelijck getrouwt moghen werden”*, En omdat ze daar niet zo zeker van waren benadrukten zij het met een: *“dat zulcken eerlijcken versoeck niet weijgheren en zullen”*. Waren zij minderjarig? Er wordt gesproken over voogden. Waren ze niet van hetzelfde geloof? De notaris heeft een *“missive”* aan de vrienden geschreven. Over de afloop is niets bekend. Zij zijn niet in de hervormde kerk van Goes getrouwd. Misschien komen zij voor in de kwartieren van een van onze lezers, alhoewel met namen als Janssen en Jacobs kom je niet ver. In elk geval stond één familielid aan hun kant. De behuwdoom van Leunis, de Middelburgse poorter Jan Martinss, heeft de akte mede ondertekend.

¹⁷⁸ Gestorven

¹⁷⁹ Geboren te Goes c. 1572

¹⁸⁰ Zie Abelmann's publicatie over de grafzerken

¹⁸¹ RAZE 2040, fol 226, 23-9-1596

¹⁸² Geboren te Grijpskerke en nu wonende te Sinte Marienkerke,

2.86 Attestatie op een genealogie. Jan Foorts ter Vesten is overleden¹⁸³

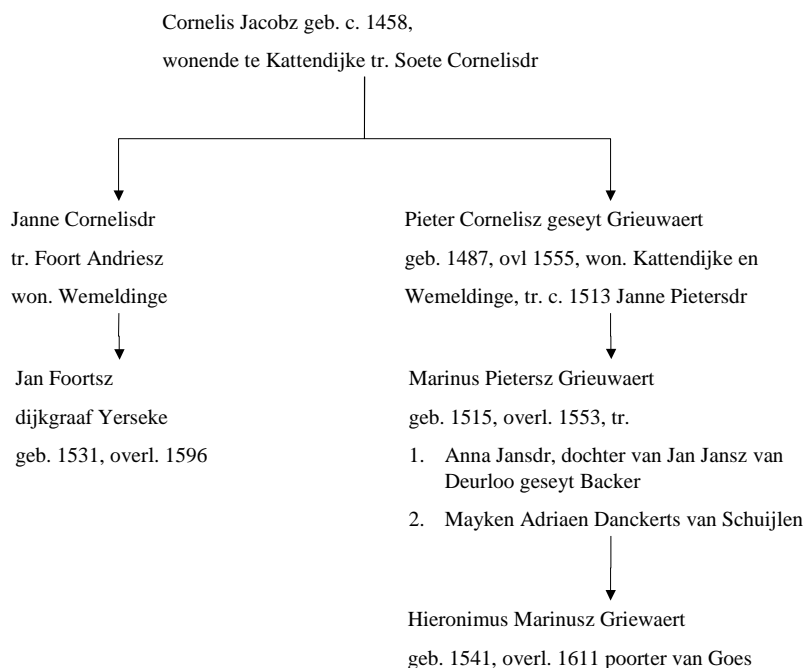
Als ik zo'n aantekening in de marge bij Levendale tegenkom, ga ik er meestal even goed voor zitten, want dan komt er iets interessants. Het gaat altijd om een bewijs van maagschap te leveren uit vervlogen tijden toen er nog geen documentatie bestond. In zo'n akte staan vaak verrassende genealogische gegevens die op geen enkele andere manier te verkrijgen zijn. De "deposanten", steevast mensen op hoge leeftijd, lieten herinneringen aan lang overleden personen en gebeurtenissen uit het verre verleden vastleggen. Die gegevens konden dan gebruikt worden om verwantschappen aan te tonen en daaraan erfrecht te ontleen.

De reden voor het opmaken van deze akte was het overlijden van Jan Foorts ter Vesten.

Hij was schout van Wemeldinge geweest en volgde de bekende dijkgraaf Jan Adriaensz Blancx op als dijkgraaf bewesten Yerseke. Hij overleed op 14 oktober 1596 en ligt begraven in de Grote Kerk te Goes. Uit zijn huwelijk met Mayken Cornelisdochter waren geen kinderen geboren. Er viel dus een erfenis te verdelen die naar neefjes en nichtjes zou moeten gaan: Hieronimus Marinuszoon Grieuwaert, poorter van Goes, was er snel bij.

Hieronimus schijnt geweten te hebben dat hij in de vijfde graad verwant was aan de dijkgraaf. Zijn grootvader was een broer van de moeder van Jan Foorts.

Op 23 oktober 1596 verscheen Hieronimus met drie getuigen voor de notaris, die verklaarden de ouders van Jan Foorts, Foort Andriesz en Janne Cornelisdochter geheten, goed gekend te hebben en "*dat den voornoemden Foort en Janne vuyterlyck egheene andere kinderen, zone noch dochter naegelaeten en hebben*". Foort en Janne waren eveneens overleden, zodat de erfenis verdeeld zou moeten worden over nakomelingen van hun ouders. Hieronimus wist dat hij een achterkleinzoon was van Cornelis Jacobsz en Soete Cornelisdochter, de ouders van Janne Cornelisdochter en moet gedacht hebben een goede kans op een deel van de erfenis te

maken. Een en ander wordt duidelijker in het schema, hierna getekend¹⁸⁴.

De "deposanten", die informatie over de afstamming van Hieronimus konden leveren waren:

¹⁸³ RAZE 2040, fol 242, 23 oktober 1596

¹⁸⁴ Zie ook RAZE 2041, fol 26, 27-4-1598

Adriaen Gilliss Vlaemigh, oud c. 77 jaar, inwoner van Goes. Hij was 51 jaar eerder in Wemeldinge komen wonen en was daar, op een paar jaar na dat hij in Goes woonde, gebleven. Een sterk punt in zijn verklaring was dat hij had deelgenomen aan een *“eerlijcken maeltijt”* waar hij Pieter Cornelisz tegen Janne Foorts (d.i. Janne Cornelisdr, vrouw van Foort Andriesz) had horen zeggen: *“Janne, zuster, en hadde Marinus mijn zone daerinne niet voorsien ende tselfve zoo wel besteecken, U ende mijn goedt zouden moeten ghaen in de breede maeghschappe”* Het is mij niet duidelijk wat Marinus zo goed *“besteecken”* had en wat voor invloed dat gehad kon hebben op de bezittingen van Pieter. Het Middelnederlands woordenboek geeft hiervoor: iemand door listige woorden heimelijk voor iets winnen. Was Marinus zo’n handige knaap?

Daarna kwam Jochim Jansz Boeije, oud c. 70 jaar, wonende te Kapelle, die zei dat hij 51 jaar geleden in Kattendijke was komen wonen en diverse malen Pieter Cornelisz en diens zuster Janne had ontmoet. Hij wist te vertellen dat Jarne jaarlijks het jaargetijde *“celebreerde”* dat haar vader Cornelis Jacobsz in de kerk van Kattendijke gefundeerd had.

De derde getuige was Germaen of Maene Foortsen, oud c. 79 jaar. Hij was volgens zijn zeggen *“een inboorlingh van Wemelinghe”* en had daar tot zijn 47ste jaar gewoond en was dagelijks in het gezelschap geweest van Pieter Cornelisz en zijn zuster Janne.

Negen dagen na het overlijden van de dijkgraaf stond zijn achterneef Hieronimus Griewaert dus op de stoep bij de notaris. Als het om een erfenis gaat kun je niet te snel wezen Maar hij was niet de enige! Wat Hieronimus niet wist of misschien trachtte te verbloemen was dat Jan Foortsz ter Vesten een zuster *“van eenen bedde”* Willemijne Andriesdochter had gehad. En ook: *“dat Andries de voornoemde Foort ende Willemijn vader, nae hunne moeders overlijden getrouwt heeft een ander huijsvrouwe ende bij haer geprocreert heeft drije kinderen, naemlijck Cornelis, Jacob ende Lijsbeth”*. Aha! Een tweede huwelijk en kinderen die zelf ook nakomelingen hadden en niet zo weinig ook!

Dus gingen op 29 oktober 1596 Pieter Corneliss Schuijle, Hubrecht Janssen van Oosten en Laureijs Anthonis zone met drie getuigen naar de notaris om ook een *“attestatie op een genealogie”* af te leggen. Twee van hen zijn ons al bekend. Dat waren Germaen Foortsen en Joachim Jansz Boeije. De derde was de 81-jarige Barthel Willouts, poorter van Goes, die zijn kennis ontleende aan het feit dat hij zelf getrouwd geweest was met Aeghte Jacobsdr de weduwe van Cornelis Andriesz. De familierelaties die uit hun verklaringen gedestilleerd kunnen worden zijn beter te begrijpen uit het staatje op de volgende bladzijde. Daar staan de nakomelingen van de vader van Foort Andriesz, waarvan alleen bekend is dat hij Andries heette en tweemaal getrouwd geweest is. Het geeft de familieverhouding aan van de drie aspirant erfgenamen met de erflater Jan Foortsz. Alles is heel schematisch weergegeven terwijl van diverse personen veel meer te melden is. Misschien moeten wij de koppen eens bij elkaar steken om al die 15de en 16de eeuwse Zuid Bevelandse families aan elkaar te koppelen, want dat kan een interessante genealogische krachttoer worden.

Klik voor stambomen op [foto 7 Jan Foorts ter Veste 1](#), [foto 8 Jan Foorts ter Veste 2](#), [foto 9 Jan Foorts ter Veste 3](#).

2.87 Eén bron is niet genoeg¹⁸⁵

Het oudste trouwboek van Goes gaat niet verder terug dan maart 1593, voor een hoop onderzoekers ver genoeg, maar niet in dit geval. Op 26-10/17-11-1596 zijn te Goes ondertrouwd en getrouwd Willem Jacobsen, weduwnaar van Goes, met Janneken Matthijs, van Bergen op Zoom, weduwe van Cornelis Corneliss. Willem’s eerste huwelijk is in Goes niet te vinden. Dat van Janneken zal mogelijk in Bergen op Zoom plaatsgevonden hebben. Het is dus moeilijk om iets meer over deze personen te weten te komen. In het weesboek van 1589 - 1601

¹⁸⁵ RAZE 2040, fol 245, 26-10-1596

kon ik niets vinden, wat kan betekenen dat de weduwnaar en de weduwe geen kinderen hadden, of dat zij de weeskamer uitgesloten hadden. Levendale geeft meer. Zij blijken wel degelijk kinderen te hebben gehad. Willem en Janneken hebben namelijk bij hun huwelijk uitkoop gedaan van hun sterfhuizen, waarvoor zij beloofden hun kinderen te blijven onderhouden. We vinden twee akten. De een getiteld: *“Vuijtcop van een sterfhuys bij den vader, weduwaer gedaen. Siet die naevolghende acte”*. De andere *“Vuijtcop van een sterfhuys bij de moeder, weduwe gedaen. Siet die voorgaende acte”*. Dat kan dus niet mis gaan! Willem blijkt Willem Jacobss Loose te heten. Zijn eerste vrouw was Catharine, dochter van Pieter Franss Wauwelaer. Zij hadden een driejarig zoontje Jan Willem sluit een accoord met zijn schoonvader, dat hij zijn zoontje zal opvoeden. Janneken Mathijsdr was, zoals ook al uit de trouwacte blijkt, getrouwd geweest met Cornelis Corneliss. Zij hadden een tweeling, Cornelis en Pieter geheuten, die elf jaar oud waren. Janneken sluit een accoord met haar broer Goossen Mathijss, dat zij de tweeling tot meerderjarigheid zal opvoeden. Er blijft één probleem. Bij het accoord van Janneken is ook aanwezig een zekere Cornelis Adriaenss Smit geseijt Pranghe, poorter van Goes. Ik kan verder niets over hem vinden en weet dus niet wat hij met die uitkoop te maken had. Wel blijkt dat de familie Wauwelaer al vroeg in Goes aanwezig was en daar enige generaties gewoond heeft.

2.88 Een vreemde manier om een testament te maken!¹⁸⁶

Wat deed een echtpaar als ze een testament wilde maken? Ze stapten (op hun Zondagse best?) naar de notaris of als ze *“sieck te bedde”* lagen, kwam de notaris waarschijnlijk op de rand van hun bed zitten en dicteerde het testament aan zijn klerk. Hier ging het heel anders, Op 11 november 1596 kwam Henric Adriaensz Nissepadt vragen of de notaris wilde komen naar het huis van Geerdts Clais Pierss buiten de ‘sHeer Hendrikskinderen poort bij de Weel om een testament op te maken. Levendale schrijft: *“Aldaer ic comende op den 11en November 1596 naeden middagh ontrent drie uren, hebbe bevonden den zelve Geerdts Claissen sieck te bedde liggende. Den welcken ic hoorde zelfs verclaeren dat hij alsdoen niet gestelt en was noch zoo vele woorden ende moghte maecken om zijne testamente te verclaeren, dan dat hij zijne vuijterste wille verhaelt hadde voir Zijne vrienden aldaern jegenwoordijgh zijnde”*. Geerdts was dus zo ziek dat hij het gezeur over een testament niet kon verdragen. Levendale wilde eerst opstappen, maar werd door de aanwezige familie dringend verzocht toch het een en ander op te tekenen. Dus *“dye volghende ben ic vertrocken in de keucken”*, waar hij zijn notarispet opzette om te horen wat de vergaderden te zeggen hadden. Zij vertelden dat *“nu een cleenen stontd geleden zijluiden daerbij ende mede geweest zijn ende gehoord hebben dat Geerdts Claissen met Tuenken zijne voornoemde huijsvrouwe hun comparanten als vrienden en maghen versochten kennisse te draeghen dat zijluiden bejide tsaemen voor haere vuijterste accordeerden ende vuijtspraecken die dispositien, ghunsten ende ghiften hier naevolghende”* Het mag vreemd klinken dat een notaris een testament opmaakt waarbij hij de erfgenamen zelf laat vertellen wat er in moet staan, maar dat is precies wat er gebeurde! Verzachtende omstandigheid: Anthonia Jacobsdochter, de vrouw van Geerdts was ook aanwezig, samen met Willem Geerdts zijn zoon, Jan Claiss, zijn broer die in Ellewoutsdijk woonde en Laureijs Roelants, wagenmaker in Baarland, de zwager van zijn vrouw, Witte Janss uit Blancxkinderen en Mayken Adriaen Poelmansdochter In het testament moest komen te staan dat Willem, een zoon uit zijn eerste huwelijk en Maijken een dochter uit zijn tweede huwelijk een stuk land zouden krijgen van 800 roeden genaamd: die kerckhoecxsen boogert. Ze zouden ook krijgen *“den nieuwen Caemer staende binnen deser stede”* om te bewonen en gebruiken. Het woord *“caemer”* is hier kennelijk gebruikt in de betekenis van woonhuisje, want even verder wordt Maijken Adriaens, de moeije van Geerdts bedeed met *“den ouden*

¹⁸⁶ RAZE 2040, fol 254, 11-11-1596

camer". Luenken Jacobsdochter, de zuster van Anthonia kreeg de helft in een huis te Baarland dat "*die Quaele*" heette. En de zoon van Luenken, Jacob Laureijszone mocht "*gekleedt werden geheel nieu van den hoofde totten voeten*". Adriaen Willem Thonissen kreeg £ 5 en Jan Claissen, de broer van Geerdt kreeg zijn beste hoed.

De paniek om het testament te maken was niet ongegrond. In de marge staat aangetekend dat Geerdt op 23 november is overleden.

In het archief van de weeskamer vinden we dat Geerdt Claes Pierss eerst getrouwd was geweest met Maijken Willems, die op 17-4-1587 overleden is. Zij was de moeder van Willem Geertsz, die omstreeb 1578 geboren is. Het echtpaar maakte op 15-3-1587 hun testament. Zij woonden toen op de hoeve van Catljne Boijs buiten de Gansepoorte te Goes¹⁸⁷. Pas op 30-5-1599 werd een weesakte opgemaakt voor de kinderen Willem en Maycken, waarbij Jan Claess als oom en voogd optrad en we weer Heijndrick Adriaensz Nissepat als getuige aantreffen, die mogelijk een buurman was. De relatie met Witte Jans uit Blancxkinderen en Mayken Adriaen Poelmansdochter heb ik niet kunnen vinden en Laureijs Roelants moet wagenmaker in Baarland geweest zijn voor de tijd dat we kunnen beschikken over bronnen.

2.89 De Borsselaer's, kwamen die werkelijk uit Borssele?¹⁸⁸

Op 13 november 1596 machtigde Crijn Mathijsz, inwoner van Nisse, Willem Jans Mathijssen Borsselaers zone, geboren te Yersekendamme en nu wonende onder die Westzelcke buiten de stad Goes, om voor hem de zestien zakken "*ongeschoten, ongebroeyt ende niet blaueijndighe terwe*" in ontvangst te nemen, die hij van Dignus Erasmus gekocht had. Dignus had in Hoedekenskerke gewoond, maar bevond zich nu ergens in Brabant, waarschijnlijk te Ossendrecht of Zantvliet. Willem Jans had hem daarvoor al elf schellingen groten per zak betaald, maar Dignus, die de tarwe uiterlijk Sinte Martinsmisse 1594 had moeten leveren, was in gebreke gebleven.

Willem moet een zoon zijn geweest van Jan Mathijsz Borsselaer, die getrouwd geweest was met Janneken Simons en c. 1519 geboren moet zijn. We vinden hem in de overloper van Yerseke van 1547 en ook in RAZE 2037. In de Zeeuwse Kwartierstatenboeken staan een Matthijs Matthijs Bosselaer, geboren te Koudekerke, die voor 17-6-1622 was overleden¹⁸⁹ en een Cornelis Mathijs Bosselaer die in Zoutelande geboren was en voor 6-8-1678 was overleden. Alleen op grond van een overeenkomst in voornamen kan natuurlijk niet aangenomen worden dat zij afstammelingen van Mathijs Borsselaer zouden zijn. Over een "r" meer of minder stoor ik me niet zo erg, maar het geeft wel te denken. Van een naam als Borsselaer verwacht je eigenlijk dat het "afkomstig uit Borssele" zou betekenen. Maar Bosselaer heeft dezelfde klank en een "bossele" is een bundel of schoof. Kan dan een bosselaar niet iemand zijn die biezen of stro bundelt? Zo maar een idee....

2.90 De heijmelijcke geliefden opgespoord!¹⁹⁰

Onder de titel "Trouwbelofte? Waarom zo moeilijk doen?"¹⁹¹ schreef ik dat Leunis Jansen en Neelken Jacobs uit Walcheren naar Goes waren gekomen om door de notaris vast te laten leggen dat zij elkaar trouwbelofte gedaan hadden. Met dat stuk papier in haar hand hoopte zij haar familie ervan te overtuigen dat zij vastbesloten was met Leunis te trouwen en zodoende hun toestemming te krijgen. Met patroniemen als Jansen en Jacobs leek het onwaarschijnlijk dat de jongelieden geïdentificeerd konden worden Maar ik had buiten Kees de Bree gerekend.

¹⁸⁷ RAZE 2038, 437

¹⁸⁸ RAZE 2040, fol 256, 13-11-1596

¹⁸⁹ RAZE 1277

¹⁹⁰ RAZE 2040, 226, 23-9-1596

¹⁹¹ Zie index

Die herkende in Neelken Jacobs de jongste dochter van Jacob Janse van Grijskerke¹⁹². En inderdaad, Jacob van Grijskerke vermeldt haar in de genealogie van het geslacht Van Grijskerke in zijn ‘t ‘Graafschap van Zeeland’ als Cornelia Jacobsdochter van Grijskerke. Wie Neelken Jacobs in haar/zijn kwartierstaat heeft, kan in theorie twaalf generaties verder teruggaan tot Hendrik van Grijskerke, die in 1290 in een oorkonde wordt genoemd. Maar eerst zal dan een grondig onderzoek ingesteld moeten worden naar de betrouwbaarheid van de door Jacob van Grijskerke geschreven genealogie.

2.91 Is de familie Schoudee uitgestorven?¹⁹³

Bij het doorlezen van de protocollen van Levendale valt je soms iets op waar je niet eerder aan gedacht hebt. Op 7 december 1596 testeerde Lijnken Willems, de weduwe van Jan Foortss Schoudee. Jan Foortse Schoudee (niet te verwarren met een andere Jan Foortse die zich ter Veste noemde) en zijn zoon David Jansz Schoudee komen vaak voor in het rechterlijk archief en in de notaris protocollen, maar wat is er met die familie gebeurd? In Zeeland komt de naam niet meer voor. De naam staat niet in Beresteijn¹⁹⁴, wat betekent dat niemand een genealogie gepubliceerd schijnt te hebben. Ook komt de naam in onze kwartierstatenboeken niet voor. Stamt niemand van hen af? Is de familie uitgestorven? Ik werd nieuwsgierig en ging verder zoeken. Jan Foortss Schoudee is schepen van Goes geweest in 1578. In datzelfde jaar is hij overleden. Volgens een weesakte van 2-1-1580 had hij niet minder dan vijf minderjarige kinderen, waaronder twee zoons, nl.: Grietken (geb. c. 1562), Janneken (geb. c. 1569) Davidt (geb. c. 1572), Willem (geb. c. 1576) en Maycken (geb. c. 1579). In de nalatenschap bevond zich een hoeve in ‘s Heer Arendskerke en land in Papenhoek, dat volgens de overloper van Oud ‘s Heer Arendskerke van 1592 - 1613 op naam stond van Lynken Jan Fortss en gekomen was van de weduwe van Pieter Adriaens. In 1620 stond het op naam van Willem Jansz Schoudee en van 1627 - 1662 op diens erfgenamen. In 1669 volgde Cornelia Schoudee en in 1676 Heindrickje Christiaans, die waarschijnlijk een dochter was van Christiaan Cornelisse Busschietter, de man van Catharina Schoudee. In de eerste helft van de 17de eeuw heeft ook een Heyndrick Schoudee geleefd die met Maijken Bouwens getrouwd geweest is en een Jan Schoudee die in 1654 is overleden en drie kinderen nagelaten heeft: Janneken, Jacob en David. Er waren dus wel degelijk nakomelingen en niet allemaal dochters. Dan vond ik nog in het doopboek van Wemeldinge dat tussen 1691 en 1702 kinderen gedoopt zijn van een Marinus Jansz Schoudee, die trouwde I. Cathalijntje Crijns, II. met Magdaleentje Verlare en III. met Leentje Dingenis. Ik kon niet een-twee-drie vinden welke Jan Schoudee de vader van Marinus was, maar volgens een weesakte uit 1703 waren op dat moment vier nakomelingen van Marinus in leven; drie zoons: Johannes, Dingenis en Jacobus en een dochter Maria. Hebben die dan geen nakomelingen met de naam Schoudee gehad? In de genealogie Kooman¹⁹⁵ staat een Dina Geense, geboren in Vlakte in 1805 als dochter van Cornelis Geense en Pieter-nella Jacobusse (Schoudee). Ik heb niet begrepen waarom dat “Schoudee” er tussen haakjes achter staat. Heette haar vader soms Schoudee en stamde hij af van een van de zoons die in Wemeldinge geboren waren? Ik vond wel dat Pieter-nella Jacobusse op 22-1-1766 geboren was in Baarland en achtereenvolgens trouwde met Pieter Janse Hollestelle, Cornelis Cornelisse Geense en Cornelis Marcusz Zeevaart, maar zij wordt nooit Schoudee genoemd. Zij was een dochter van Jacobus Marinusse, die als jongeman van Kruiningen op 5-7-1749 te ‘s Heer Arendskerke getrouwd was met Leuntje Dirkse Scheele. En Jacob Marinusse, was hij een Schoudee? Niets gevonden! Hij had een zuster Dina die in Kruiningen getrouwd was met Jacob Everse, maar ook niet als Schoudee bekend stond. Ik zag er tegen op het hele doopboek

¹⁹² Over deze tak van het oude geslacht vindt u verderop in deze “Familiepraet” meer

¹⁹³ RAZE 2040, fol 269, 7-12-1596

¹⁹⁴ Zie bibliografie bij Beresteijn

¹⁹⁵ Van Zeeuwse Stam, sept. 1993

van Kruiningen door te lezen om te vinden of Jacob Marinusse in Kruiningen gedoopt was. Het blijft een onopgeloste kwestie, maar zelfs al was Jacob Marinusse een afstammeling van de Schoudee's, dan is de familienaam verloren gegaan.

2.92 Een testament met een boel genealogische gegevens¹⁹⁶

Op 19 december 1596 maakte Jacobmijne Fransdr, de weduwe van Frans Bouwens, metser, haar testament. Zij was afkomstig uit de buurt van Hontschoten en was nu *“zijckelijck ende metten ouderdom beswaert te bedde liggende”* Iets dergelijks staat waarschijnlijk ook in de marge, maar het is in het latijn. Er staat: *“qui mentis non bene compos aut delirans inputeum desiliens sibi met ipsi mortem confermt inter 14^e et 15 aprilis 96”*. Het echtpaar had op 21 juli 1589 een testament gemaakt, maar dat zullen we nooit te lezen krijgen, want het was opgemaakt door notaris Jan Arnoldi, waarvan geen protocollen bewaard zijn. Aan de huisarmen van Goes legateerde zij een jaarlijkse rente van 20 schellingen die op een nieuw huis stond dat Job Laureijs zoon, mandemaker, van haar gekocht had. Dat huis stond beneden aan de Oostdijk naast *“De tinnen pot”*. Een *“schamel kindt”* dat Catelijken Hans de Vos heette, kreeg 2 pond. Jan Fransz bocxraker en Hubrecht Janssen, stebode mochten de eerste betaling die Job Laureijs na haar dood zou maken op het huis hebben vanwege *“verscheijden diensten en vriendtschappen”*. Janneken, de vrouw van Jan Fransz kreeg 2 pond. Adriaen Cornelisz., de zoon van haar zuster Adriane kreeg een legaat van £ 30. Dan vertelde de testatrice dat ze een broer Thomas de verwer had gehad die een zoon Bouduin had nagelaten en drie zusters, nl. de eerder genoemde Adriane, en Micheline de Peijsters en Mijnen Meulecants. Maar het aardigste is wel haar opmerking aan het einde van het testament: *“Ende om alle clappernije ende nijdicheyt af te weeren verclaert zij comparante wel ernstelijck dat als haeren voornoemden man gestorfven es zijluijden beijde in hun gemeen sterfhuijs niet zoo vele gereedt geldts en hadden dat vijf schellinghen groten eens zoude hebben konnen maecten”*. Ze kende haar pappenheimers!

2.93 Een triest en verdacht zaakje¹⁹⁷

Op het verzoek van Pieter Jansz van der Hooghe, de rentmeester generaal van Zeeland Bewesterschelde legden Jan Pietersz Coolhaes en Jan Joossen, beide 32 jaar oud en gerechtsdienars de volgende verklaring af. Op een dinsdag voor de Goesse jaarmarkt in Augustus 1595 werden Coolhaes en een andere dienaar die Anthoni heette naar Goes ontboden door Jan Brau die toen stehouder was van de genoemde rentmeester. Samen gingen zij naar Kloetinge *“Om t 'Aenschouwen een Jongh kindeken, oudt ontrent twee oft drie daeghen dat int water geworpen ende verdroncken was”*. Jan Brau vertelde hun dat het een kindje van een ongehuwde moeder was die in Kloetinge woonde. Coolhaes en Joossen vroegen hem daarom of hij wilde dat zij het meisje zouden opsporen en arresteren, waarop Brau antwoordde: *“Neen”*. Hij gaf hen opdracht om terug te gaan naar hun woonplaats in Biezelinghe en de volgende dag terug te keren naar Kloetinge. Dan zou hij *“hen wel informeren oft vernemen wie die moeder vant voorseide kindeken was ende wye t 'selve faict misdaen zoude moghen hebben”*. Dat hebben zij gedaan en opnieuw gevraagd *“ingevalle zyluijden consten achterhaelen wije t 'feijt gedaen hadde, ofie zij dijen persone zouden apprehenderen”*. Maar weer kregen ze *“Neen”* als antwoord. *“Maer com eerst bij mij op Heijnkensandt. Ic en begheere niet dat gij tselve doet dan in mijn presentie, want zulcken apprehensie en es zoo niet te doene”*. De dag daarop in Kloetinge komende om onderzoek te doen, kwamen ze te weten dat het ging om een jong meisje Janneken Laureijsdochter geheten. Ze hadden het meisje ook gezien, maar *“dan en durfften die zelve niet vanghen zoo 't hun was verboden”*. Ze zijn toen naar Heinkensand gegaan om

¹⁹⁶ RAZE 2040, fol 275, 19-12-1596

¹⁹⁷ RAZE 2040, fol 277, 19-12-1596

verslag uit te brengen, denkend dat zij nu ogenblikkelijk terug naar Kloetinge zouden moeten gaan om het meisje op te pakken, maar hun werd bevolen die dag daar te blijven, want de stedehouder ging met Jan Joossen op jacht om een haas te vangen. Pas de volgende dag gingen ze met z'n allen naar Kloetinge en U mag één keer raden wat er gebeurde: *“het voormelde meisje was haesop van daer vertrocken”*. Het lijkt er dus sterk op dat het meisje de kans was gegeven om aan het gerecht te ontsnappen.

Ik heb niet kunnen vinden wie Janneken Laureijs was, maar kort daarna, op 3 januari 1597 maakte Jacobmijnken Jacobss Hubrechts een jongedochter uit Kloetinge haar testament. Ze woonde bij Lijnken Jacobs Vincx weduwe in Goes, aan wie ze drie gemeten zaailand en wei in het zuidambacht van Kloetinge in Werfhoek vermaakte. Tot universele erfgenamen stelde zij haar vrienden (lees familieleden) van moeders zijde aan, *“Doch soo stelt zij testatrice in plaetse van Janneken Laureijsdochter (die buijten desen lande gevlucht es ende d'welcke zij testatrice vuijff haere successie gansch vuijtsluijt) Maijken Simons weduwe ende Jan Pieterssen Tabbek haar moiye ende oom”*. Hieruit concludeer ik dat Janneken Laureijsdr en Jacobmijnken Jacob Hubrechtsdr nichten waren en dat misschien hun beider ouders overleden waren.

Wat er precies in Kloetinge gebeurd is en waar Janneken Laureijsdr gebleven is zullen we nooit te weten komen. Zie ook hoofdstuk “Wie was Janneken Laureijs” en “Het droeve verhaal van Janneken Laureijsdochter”.

2.94 Aenboording¹⁹⁸

Maeijken, de dochter van Michiel Claissen Scheeriaer was overleden en Geerd Andriessen had voor zich.zelf en als voogd van de weeskinderen van Anthoni Bullens en Pieternelle Scheeriaer land in Middelzwake verkocht dat in het bezit van Maeijken geweest was. Maar zij hadden dit verkocht *“aen vremde luijden”*, terwijl er andere erfgenamen waren die voor dit land in aanmerking kwamen, nl. Adriaen, de wees van Cornelis Claessen en Clais Janss Scheeriaer. Dus kwamen Cornelis Cornelis Janssen, geseyt Strijen, dijkgraaf van Gorishoek, die voogd was van genoemde Adriaen samen met Jan Brandijn, secretaris van Scherpenisse, die gemachtigd was door genoemde Clais in een procuratie die verleden was in Dordrecht voor notaris Niclais Corput, met het verzoek het land rechtelijk aan hen over te dragen.

Michiel Claissen Scheenaer¹⁹⁹ hebben we eerder gevonden in RAZE 2038. Op 1-1-1585 had hij met zijn vrouw Tanneken Cornelis Gheerts een testament laten maken. Michiel bleek uit Scherpenisse te komen en Tanneke uit *“Hooghstraeten”*, waarschijnlijk Hoogstraten dat op ca. 3 kilometer zuidoostelijk van Minderhout ligt. Zij hebben in Goes gewoond in een huis bij de watermolen, maar zij hadden ook een huis in Bergen op Zoom in de Onze Lieven Vrouwestraat, *“den vlieghenden hert”* geheten. Er waren enkele uitstaande rentes, o.a. *“van cooren ende ghelde onder Hooghstraete”* en een van 50 gulden *“sprekende opten baertmaecker²⁰⁰ buijten die boschpoort bij Berghen”*.

De naam Scheeriaer²⁰¹ komt vroeg in Goes voor. Op 4-2-1568 werd Jan Janss Scheriaers ontslag verleend als voogd van het weeskind Logier Janss, zoon van Jan Janss Smidt, die nu volwassen was. Al op 17-5-1566 wordt Jan de Scheerjaer in het weesboek van Goes vermeld als voogd van Jan de Smits weeskinderen en op 3-12-1567 als Jan Pierssoon Scheeriaer. Janszoon of Pierssoon, een van de twee zal een verschrijving zijn.

¹⁹⁸ RAZE 2040, fol 313, 15-2-1597

¹⁹⁹ Michiel is overleden op 30-3-1591 en Tanneken op 1-6-1587

²⁰⁰ Een “baertmakere” is baardscheerder, tevens heelmeeester en chirurgijn.

²⁰¹ Scheeriaer is een weinig voorkomende naam. Wel komt de naam Scherrier of Scerrier voor in Vlaanderen, en betekent “scheerder”. Een Michiel Scerrier uit Poperinghe werd poorter van Brugge in 1534.

Wel toevallig dat de man aan wie Michiel Scheriaer 50 gulden geleend had ook een “scheerder” was!

2.95 **Waeijtack, allemaal naar Noord Beveland gewaaid en daarna uitgestorven?**²⁰²

Adriaen Gillissen Waeijtack was geboren in het land van Waas. Zijn vrouw Maijken Marten Pieterssen, waarmee hij op 14 september 1590 een testament gemaakt had, was overleden. In dit testament werden zij “*Adriaen Gillissen Vlaemigh, geboren van Westmuijster vuyt t’landt van Waes ende M ijken Marten Piersdr geboren te Wemeldinge*” genoemd. Er staat echt “*Westmuijster*”, maar dat komt niet voor in het Belgisch aardrijkskundig woordenboek. Misschien werd Waasmunster bedoeld? Het echtpaar heeft waarschijnlijk geen kinderen gehad, vandaar dat hij zijn drie broers en twee zusters en twee halfbroers aanstelde als erfgenamen. Hij noemt ze allemaal en vermeldde ook of zij op hun beurt weer kinderen hadden als volgt:

- Pieter, die een enige zoon Jan Waeijtack had die nog leefde (1596);
- Jan, zonder nakomelingen
- Matheus, zonder nakomelingen. Hij werd onderhouden in het gasthuis van het Heilige Sacramentsgilde te Dordrecht, waar hij is overleden.
- Magdaleene, was getrouwd met N.N. de Loose, hieruit Gillis de Loose. Zij had een enige dochter Maijken die te Goes woonde
- Bouduijn de Loose overleden en liet drie wezen na
- Tanneken, zonder nakomelingen

en nog als halfbroers:

- Simon Waijtack wonende in Vlaanderen met als nakomelingen:
 - Anthony, met enige zoon Pieter, wonende te Wissekerke (Zuid Beveland)
 - Gillis, wonend in Vlaanderen
 - Pieter, nakomelingschap onbekend
 - Mayken, heeft één kind nagelaten
- Gillis Waijtack, zonder nakomelingen

Adriaen Waijtack hield er rekening mee dat het bij zijn dood wel kon gebeuren dat er nakomelingen in het “onvriendelijke” zuiden woonden. Hij zei: “*Dan oft gevijele dat ten tijde van zijns testateurs overlijden eenighe der voorseide vrienden waeren wonachtich in plaetsen die om die teghenwoordighe troublen jeghens dese landen parthijen draeghen oft midts d’Oorloghe geduijrende niet en consten oft moghten tot Zijne successie geraecken, So ordineert ende beveelt hij testateur dat die portie van alsulcke personen dien noch niet genieten en moghen aengeleit werden tot goede verzekerde renthen.*” Dus erfenisjagers opgelet! Ergens ligt er misschien nog een bom geld op U te wachten!

In Goes en omgeving kan ik de Waijtack’ en later niet meer vinden, maar op Noord Beveland werd in 1633 al een kind gedoopt van Pieter Bastiaansz en Anneke Jacobs Waaitak. Omstreeks 1650 duiken een Dingenis Anthonisz Waijtak (die op Steelants hoeve woonde) en een Pieter Anthonisz Waijtak op (die in de d’inlage bij Kats woonde). Dingenis en Pieter zijn beide getrouwd geweest en hebben tussen 1650 en 1670 kinderen gehad. De lijn van Dingenis loopt dan nog via zijn in 1651 geboren zoon Anthonij Waijtak naar Dingenis Waaijtak die in 1751 te Colijnsplaat is overleden. Daarna kan ik hen met mijn gegevens niet verder volgen. Dank zij het informatiesysteem in het Zeeuws Archief in Middelburg (ISIS) kon ik wel nagaan of er tegenwoordig nog Waijtak’ en in Zeeland wonen. Ik denk van niet. Ik vond alleen een Maria Waaijtak, geb. c. 1749 en overleden in Nieuwerkerk in 1823 en een andere Maria Waytak, geb. c. 1747 en overleden in Noordgouwe in 1826. Van de eerste waren de ouders

²⁰² RAZE 2040, fol 282, 27-12-1596

niet geregistreerd, van de tweede werd als moeder een Maria Waijtak opgegeven die met Jacob Poot getrouwd was. In de kwartierstatenboeken vond ik alleen Barbel Waytak, gedoopt Colijnsplaat 28-12-1664, dochter van Dingenis Waaytak en Louise de Mere (of Maire). Dat is dus de eerder genoemde Dingenis Anthoniszoon. In de kwartierstaten werkbladen komt de naam helemaal niet voor.

2.96 Alweer Smallegange²⁰³?

Smallegange! Sommige Zeeuwse genealogen kunnen er niet genoeg van krijgen! Op 3 januari 1597 verschenen voor Levendale schijnbaar alle op dat moment levende Smalleganges met hun partners. Zij gaven Jan Claissen (Backer) en Cornelis Adriaansz Smallegange volmacht om hen te vertegenwoordigen bij een proces voor de Hoge Raad in Holland. Het gaat over de nalatenschap van Willemijna Claisdochter, de weduwe van Jan Adriaensz Blancx, ja, de bekende dijkgraaf! In een eerder gepubliceerd stukje²⁰⁴ heeft Willemijna al eens centraal gestaan in een schema, maar ik had me toen niet gerealiseerd dat zij Smallegange's als erfgenamen had. In feite vinden we haar in de Kroniek van Zeeland als dochter van Claes Willemssen Smallegange en nu vallen alle stukjes netjes op hun plaats. Willemina Claesdr en Jan Adriaansz Blancx hebben maar één zoon gehad, Claes Jansz Blancx, die zonder nakomelingen overleden was. Willemina was zelf enig kind, zodat haar erfenis terugviel op haar grootvader Willem en vandaar op diens nakomelingen. Dat waren zijn zoon Mattheus en zijn kleinzoon Cornelis Mattheusz. Deze laatste was ook al in 1563 overleden. Dus bleven er alleen diens zoons en dochters over en hun kinderen, die de naam Smallegange droegen. Ze waren in de 5de en 6de graad verwant aan Willemijna Claisdr en ze kwamen allemaal opdraven. Het waren:

- Jan Claissen (Backer) gehuwd met Cornelia (Neeltje) Cornelisdr Smalleganghe. Cornelis Adriaensen Smalleganghe, die tevens voogd was van zijn zuster Mayken, die in 1597 nog niet getrouwd was
- Idem als voogd van de minderjarige wezen van Matheus Cornelisz Smalleganghe
- Christiaen Bartelssen Vermuijen, die gehuwd was met de weduwe van deze Matheus.
- Jacob Adriaensen Smalleganghe
- Mayken Cornelisse Smalleganghe, mede als moeder van haar kinderen bij Willem Dignusz (Eversdijck)
- Daniel Anthonisz (Noorthouwe), de zoon van Adriaenken Cornelisdr Smalleganghe

Is het U opgevallen dat in deze akte alle vrouwen netjes met de familienaam Smalleganghe vermeld staan, maar de erflaatster Willemina Claesdr niet? Volgens mij is dit een aanwijzing dat de familienaam Smallegange pas in gebruik gekomen is toen de in 1563 te Kloetinge overleden Cornelis Mattheusz burgemeester van Goes werd. In de oudste schepenregisters van Kloetinge staat hij steeds vermeld zonder de naam Smallegange. De vader van Willemina zal daarom waarschijnlijk ook alleen bekend gestaan hebben als Claes Willemszoon. De familie verhouding zit als volgt in elkaar: [foto 11 Willem Mattheuss Smallegange](#).

Bij onderzoek in de oudste schepenaktenboeken van Kloetinge is gevonden dat Wisse Matheusz, de heilige geestmeester te Kloetinge, die voor 1566 in Kloetinge is overleden en de vader was van Bouwen Wisse (c. 1542 - <1602), zeer waarschijnlijk een broer was van Cornelis Matheusz (Smallegange). Het blijft vreemd dat de kroniekschrijver hem niet vermeld heeft in zijn genealogie Smallegange. Uit diverse genealogische publicaties op het internet blijkt dat deze verwantschap nu algemeen wordt aangenomen. Ik heb zelf altijd getwijfeld aan de lange reeks Smallegange's die de kroniekschrijver opgesteld heeft. Ik ben van

²⁰³ RAZE 2040, fol 287, 3-1-1597

²⁰⁴ Zeeuws Familiepraet jg 15

mening dat alhoewel het watertje de Smallegange (“Smalganck”) reeds in de vroege middeleeuwen bestaan kan hebben en het daarbij liggende hof Smallegange ook een eerbiedwaardige ouderdom gehad kan hebben, het als familienaam pas door burgemeester Cornelis Matheusz en zijn nageslacht is aangenomen. Ik heb van een tweetal Zuid Bevelandse families Smallegange, geen aansluiting op de Goesse regentenfamilie kunnen aantonen en vermoed dat zij die naam aangenomen hebben omdat zij bij Smallegange gewoond hebben. Het betreft hier de nakomelingen van Adriaen, Lucas en Jan Smallegange, Adriaenszonen, die geboren zijn in het laatste kwartaal van de 16de eeuw.

2.97 De Treurniet weg? Niet getreurd!²⁰⁵

Op 6 januari 1597 was de windmolen “De Treurniet”, die op het bolwerk bij de ‘s Heer Hendrikskinderenpoort stond, omgewaaid. De eigenaar, die zeer toepasselijk Pieter de Wint heette, liet er geen gras over groeien en sloot een contract met twee Goesse timmerlieden, Jacob Marinussen en Gerardt Andriessen de Vrijese, om een nieuwe molen te maken. Het contract is een lesje in molentechnologie maar je hebt er wel een woordenboek bij nodig en zelfs dan is het niet altijd duidelijk waar ze het over hebben. De molen moest precies dezelfde grootte en bouw hebben als de omgewaaide behalve “*dat die nieuwe steenlijsten moeten zijn twee ende een half duijmen dieper*”. Wat is een steenlijst? Dat is een grote horizontale balk en een belangrijk onderdeel van de constructie. De aannemers moesten alle bouwmaterialen, zoals het hout, het ijzer, de banden, de bouten en nagels zelf leveren, maar mochten wel delen van de oude molen opnieuw gebruiken als deze nog goed waren. Die stukken werden gespecificeerd als “*die voughoutten mette zaelbalcken ende vier afsaeten, den ouden zetel, den ouden asse metter wijel vuytgesondert eenen arm met een borst ende windtpoule. Ooc die steenbalcke, die trapboomen mette trappens. Die heijen metten stampen. Twee roestucken, den banck, het oude schutsel dat noch goet es om te verbesighen tot schaelien om te decken aent storteijnde ende cappe. Die vuyjsten ende clincken. Die vlegghels ende die huijsmannekens die daerthoe bequaem zijn*” In een interessante studie van Adrie de Kraker en Frans Weemaes geheten: “Malen in moeilijke tijden”, zijn de meeste termen wel terug te vinden, maar wat bedoeld is met een “*huijsmanneken*” blijft voor mij een raadsel. Het zou te ver voeren om in Zeeuws Familiepraet dieper op de vele molentermen in te gaan. Wie bijzonder geïnteresseerd is, kan een transcriptie van de akte met een kopie van het artikel van de Kraker en Weemaes inzien op het Centrum voor Genealogie in Middelburg.

Het hout dat de aannemers zouden gebruiken moest van goede kwaliteit zijn. Aanbevolen werd “*goedt eycken hout*” dat niet “*riedtschaligh, roodtolmigh noch vierigh oft oock onredelijck speckigh*” mocht zijn. In het Zeeuws is “*rieschaolig out*” nog bekend als hout dat scheurt als het krimpt. “*Olmigh*” betekent vermolmd, maar de termen “*vierigh*” en “*speckigh*” heb ik niet in verband met hout kunnen vinden.

De bouw van de molen moest voltooid zijn tegen “*Sint Jansmisse in den midsomer*”²⁰⁶. Als de molen niet op tijd klaar was moesten de aannemers drie gulden per dag boete betalen. De molen zou pas als geheel afgeleverd beschouwd worden als de eerste last olie met succes er in “*geslaeghen*” was. De betaling was zo geregeld dat de aannemers eerst 100 gulden zouden ontvangen wanneer zij het hout zouden gaan halen. Als de eerste last olie geslagen was kregen ze 200 gulden en een jaar daarna de overige 600 gulden.

2.98 Nog een molen of dezelfde²⁰⁷?

Vier dagen later kreeg Levendale weer een molenzaak te behandelen en omdat het ook een windoliemolen betreft denk ik dat het dezelfde molen is. Op 12 februari 1597 verschenen

²⁰⁵ RAZE 2040, fol 307, 8-2-1597

²⁰⁶ 24 juni

²⁰⁷ RAZE 2040, fol 310, 12-2-1597

twee poorters van Goes: Pieter Wilts Benedictuszoon, smid, oud 33 jaar en Cornelis Diericxssen, timmerman, 29 jaar. Ze legden een verklaring af op verzoek van Jan Arentssen Ruijch van Hoorn, schipper en Tobias Wicxdorp, dat ze op zondag 2 februari geweest waren in het huis van Cornelis Diericxssen, waar bijeen waren Jan Reijmerss, timmerman, de genoemde Jan Arentssen en Michiel van Goedsburgh die getrouwd was met de weduwe van Cornelis Jan Danckaertss uit Baarland en zijn zwager Pieter Rose. Ze hadden gehoord dat Jan Arentssen aan Jan Reijmerss aangeboden had om een windoliemolen voor hem op te stellen. Maar op de vastgestelde dag was er nog geen bindend contract gesloten, terwijl er afgesproken was dat *“indien Michiel met zijn consoorten ... op den naestvolghende dijsdach niet en accepteerden ende hun bescheedt zijden, dat hij Jan Arentssen van zijn voorseide belofte woude ende zoude ongehouden zijn”*. Uit de akte is niet op te maken over welke molen het ging. Pieter de Wint wordt in deze akte ook niet genoemd, maar hij kan geadverteerd hebben dat hij een molen wilde laten bouwen. Jan Reijmerss heeft het werk misschien willen aannemen, maar heeft misschien vanwege de daaraan verbonden risico's een partner gezocht. Toen dat niet doorging zal Pieter de Wint met de twee eerder genoemde timmerlieden in zee gegaan zijn. Cornelis Janse Danckaertss is trouwens een goede bekende. Hij heeft op de hoeve “het Zuijthoff” gewoond. Zijn weduwe heette Neelken Joris, die trouwde met Michiel van Goetsbergen, die in Middelburg het huis “de vergulde handschoe” bezat en daar ook wel in gewoond zal hebben. U kunt het allemaal lezen in het eerste deel van de serie publicaties van de Werkgroep Blasijntje Danckaerts.

2.99 Vreemd!²⁰⁸

In de marge van een akte van 15-2-1597 heeft Levendale geschreven: *“Huwelijckse voorwaerde tusschen Laureijs Kijen ende Janneken Jobs, de glaesmakersdochter”*. Maar in de akte zelf staat: *“Compareerden Laureijs Adriaenss Kijen, geboren van Brecht ende nu wincelier wonachtigh binnen Ovesandt ter eenre, Ende Luenken Jobs dochter geboren binnen de stadt Romerswalle, weduwe wijlen Crijns Adriaens, lantmeter in Hoedekenskerke nu haer onthoudende binnen der stede Goes, ter anderen zijden.”* Dus wat is het: Janneken of Leunken? Dus kijken we in het trouwboek van Goes of ze daar in staan en ja: otr/tr. 15-2/6-4-1597 Laureijs Adriaensen Kien, weduwnaar van Bracht in Brabant en Leuntien Jobs, van Rommerswaele, weduwe van Lieven Coene. De plaats zal waarschijnlijk Brecht tussen Antwerpen en Minderhout zijn, maar met wie is Leuntje getrouwd geweest?

2.100 Platzaad en rondzaad²⁰⁹

Zoals we eerder gelezen hebben was de handel in oliezaden heel belangrijk in Goes. Telkens weer lezen we over de koop en verkoop van rond.zaad, dat gewonnen werd uit koolzaad of raapzaad om olie uit te persen. Maar wat is platzaad? Levendale geeft uitkomst, Op 19 maart 1597 vertelde Franchoijs Vervoort, zaadkoper te Goes, dat hij aan Daniel van Breen, koopman in Middelburg, *“39 viertelen en een halve maete platsaets”* verkocht had. Was er iets mis mee zodat Franchoijs het nodig vond om te verklaren dat hij het zaad *“te voren gecocht heeft van geloofwaerdighe landtluijden binnen desen eijlande van zuijdtbevelandt wonende, die deselve op haer woordt vercoft ende vastelijck toegeseijt hebben te zijn leijnsaet dat maer eens vuyt d'oostersche tonne gesajit es geweest”*.? Geen idee, maar dat platzaad van de vlasplant komt is nu duidelijk. Wat bedoelt wordt met het zaaien uit de oosterse ton is minder duidelijk? Met oosters hoeven we niet direct aan het verre Oosten te denken, maar bijv. Noord-Duitsland en de Hanzesteden, maar leverden die vlaszaad? Ik waag me niet aan een verklaring. U wel?

²⁰⁸ RAZE 2040, fol 312, 15-2-1597

²⁰⁹ RAZE 2040, fol 329, 19-3-1597

2.101 Eerbiedig de wil van je moeder!²¹⁰

Maar wat doe je als je van mening bent dat ze een beetje te hard van stapel gelopen is? Janneken Boijs, dochter van Jan Claissen en echtgenote van Geleijn Jacobsz, de waard van de herberg 't Casteel van Rijssel maakte op 2 november 1596 haar testament. Zij was eerder getrouwd geweest met Maerten Mertss, kuiper in Goes, die in 1569 was overleden. Omstreeks 1563 was hun zoon Davidt geboren, die toen Janneken in 1597 overleed samen met zijn broers en zusters erfgenaani werd. Maar Janneken Boijs schijnt een gloeiende hekel gehad te hebben aan de Spanjaarden, Zij bepaalde in haar testament dat zij David zou onterven als hij zou wonen in vijandelijk gebied. Zo'n vaart zal het niet lopen denken wij, maar niets is minder waar! Bij haar overlijden was de oorlog met Spanje nog in volle gang. Dus toen zij, zoals de notaris het uitdrukte: *“zij testatrice 't voorseide testament metter doodt confirmerende en nu bevonden wordt dat David voorseir verscheijden jaeren in Spaengien oft Portugael gebleven es, daer hij genoegh zijn woonplaetse oft residentie es houdende onder die gehoorsaemheijt des Conincx van Spaengien, daerteghens dese landen van Hollant ende Zeelant met hunnen consoorten nu oorloghe voeren”*, zat er voor hem niets anders op dan haar wens uit te voeren. De mede-erfgenamen vonden dit wel erg drastisch. Zij beraadslaagden erover wat zij konden doen om broer David toch zijn erfportie te geven. Het werd geregeld voor de notaris. Davids zusters waren al getrouwd, zodat naast zijn broer Hans hun echtgenoten de zaak waarnamen. Dat waren Hans Mertsen, Hieronymus Grieuwaert die getrouwd was met Janneken²¹¹, Adriaen Jan Scharis gehuwd met Suzanna en Adriaen Cornelisz Mannee, die getrouwd was met Neelken. Hun argument was dat David behandeld werd alsof hij zonder nakomelingen al gestorven was en omdat zij hun broer niet wilden *“verongelijcken”* verklaarden zij bereid te zijn een deel van hun erfportie af te staan en opzij te zetten totdat David, zodra hij in het land zou terugkeren, het in ontvangst kon nemen. Wel werd bepaald dat hij niet de rente van het geld erbij zou krijgen. Dat was een nobele daad. Of David ooit zijn deel van de erfenis ontvangen heeft is niet gebleken.

Sommige nakomelingen van Maerten Mertssen zijn zich “van der Stringe” gaan noemen, zoals zijn dochter Janneken en zijn kleindochter Maijken Martens. Geleijn Jacobsz, die *“Langhe Leijn”* genoemd werd, is omstreeks 1539 geboren en overleed op 20 maart 1598. Hij schijnt in het laatst van zijn leven onderdak genoten te hebben bij zijn schoonzoon Adriaan Mannee, want in zijn testament staat dat zijn erfgenamen aan Adriaen *“van montkosten tractement ende zolderhuere”* moeten betalen. Ik vraag me af of hij vroeger in Walcheren gewoond heeft. Hij stelde namelijk o.a. als erfgenamen *“zijne vrienden”²¹²*: Clais de Blauwaert uit Crommenhoecke, Jacobmijne Geleijns uit Arnemuiden, Gerardt en Henrick Roseboom en Jan Adriaen Pieter Meuss uit Buijenskercke²¹³.

2.102 Een vreemde keus van erfgenamen? Misschien ook niet²¹⁴

Er zijn dingen die niet veranderd zijn sinds de 16de eeuw. Als er een erfenis verdeeld wordt zijn de erfgenamen er als de kippen bij. Maar ook de erflaters willen dat hun nalatenschap in goede handen komt. In het verleden zetten zij dat zelfs wel eens in hun testament. Zo maakte Cornelia Huijghens, de vrouw van Pieter Janss uit Kloetinge duidelijk dat het haar uiterste wil was *“dat haer goederen onder haer geslachte blijfve ende dat gheen vremde die vanden bloede niet en zijn eenigh paert oft deel moghen genieten noch verwachten”*.

²¹⁰ RAZE 2040, fol 337, 1-4-1597

²¹¹ Volgens Abelmann heeft zij Janneken Merten Meertensen van der Stringe en was zij geboren in 1554, wat niet klopt met de leeftijd in de weesakte.

²¹² Lees familie

²¹³ Dat is Boudewijnskerke

²¹⁴ RAZE 2040, fol 343, 15/21-4-1597

Het is daarom vreemd te lezen dat Maijken Gillisdochter van Berckel, die in Leuven geboren was en getrouwd is geweest met de Goesse smid Pieter Benedictus Wilts, kostbare legaten maakte aan personen die geen familie schijnen te zijn. Zij maakte haar testament op 21 april 1597 en overleed op 28 april 1598. Pieter Wilts is precies vier maanden na haar dood te Goes in ondertrouw gegaan met Geertien Andries, j.d. van Kapelle. Maijken gaf de armen in Goes het aanzienlijke bedrag van 100 gulden. Aan Jicken Jans, of wie anders bij haar zou zijn als zij *“in haer doodbedde”* lag, moest 4 pond Vlaams ontvangen. En de *“blaesere”*²¹⁵ moest 2 pond Vlaams krijgen. Was het in Goes de gewoonte om het overlijden van een aanzienlijk persoon aan te kondigen met trompetgeschal? Een groot bedrag van 900 gulden moest in drie betalingen uitgekeerd worden aan Maijken Smalleganghe (sorry, ik kan er ook niets aan doen dat ik weer met een Smallegange te maken krijg!). Daarna volgt een opsomming van kostbare kleding en juwelen. Maijken Smalleganghe die weduwe was van Willem Dignusz (Eversdijck), kreeg *“haren besten vliegheart, t’best keurs met t’beste lijfken”*. Willems oudste zoon *“een silver rijeme en een paer silver messen”*. Ook kreeg hij twee gouden ringen. Dat moet Frans Willemsz zijn, die c. 1581 geboren is. Zijn twee jaar jongere broer Cornelis Willemsz mocht ook een gouden ring uitzoeken. Hun zuster Maijken Willemsdochter kreeg *“haeren zijden voorschoot. met een silveren vingherhoet ende een silver ijserken met twee haere beste halsdoecken”*. Zij hield er rekening mee dat haar man vanwege al die legaten de erfenis niet zou willen aanvaarden, zodat in dat geval volgens de *“costuijme van Zeelandt”* de boedel gescheiden zou moeten worden. Maar zij bepaalde dat *“haere helftscheijdinghe”* zou moeten gaan naar Maijken Smalleganghe of haar kinderen! Ik kan geen genealogisch verband zien tussen Maijken Gilles en de familie Eversdijk of Smallegange, dus wat was haar beweegreden?

2.103 Een stukje bedijkingsgeschiedenis²¹⁶

Op 28 april 1597 sloten de ambachtsheren van Wolphaartsdijk, Jacob Valcke, tesorier van Zeeland en Cornelis Gillisz Brouwer een accoord met Jonkheer Jan Pietersz van Cats, eveneens ambachtsheer, over de bedijking van het *“vuijtgors ende slijck ligghende zuijtoost van Wolfardsdijc”*. Dit zou een polder moeten opleveren van 400 gemeten. Valcke en Brouwer zouden het werk laten uitvoeren en jonkheer van Cats zou 40 gemeten land toegewezen krijgen. Wel moesten de drie heren Pieter Jacobss Borsselaer, die het schor gepacht had, schade-loos stellen.

Bij Wilderom²¹⁷ lezen we dat het westelijk deel van de Hongersdijkse schorren op 29-7-1593 verkocht was aan Cornelis Gilliszoon Brouwer, heer van Watervliet. Op 10 mei 1597 kreeg hij octrooi tot bedijking en werd Nieuw Oosterland of de Oost-Nieuwlandpolder gecreëerd, die volgens Wilderom c. 175 hectare groot was. Dus, als ik het goed uitgerekend heb, ongeveer 445 gemeten, of 10% meer dan ze uitgerekend hadden. De polder is trouwens in 1631 overstroomd, maar kort daarna weer hersteld.

Hongersdijk was een dorp dat met de polder van Hongersdijk in 1334 ten onder ging. In 1429 verkreeg Aleid van Borsselle, die getrouwd was met Hector van Voorhoutte, octrooi voor de bedijking van Hongersdijk. Er werd ook een nieuw dorp gebouwd, maar dat is tijdens de Pontiaansvloed van 1551 ondergelopen.

2.104 Confessie ex Judiciale...²¹⁸

Dat schreef Levendale in de kantlijn. De acte ziet er onschuldig genoeg uit. Een zekere Anthonius Marinuszoon, 30 jaar oud en ingeboren poorter van Goes komt op 9 mei 1597 bij de

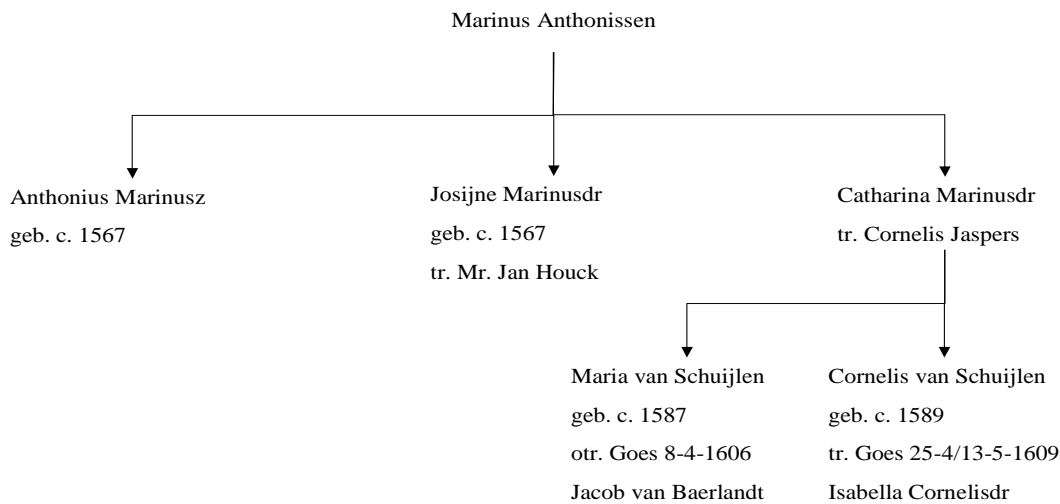
²¹⁵ Een blazer is een trompetspeler

²¹⁶ RAZE 2040, fol 348, 28-4-1597

²¹⁷ Wilderom, “Tussen afsluitdammen en deltadijken” deel III, pag. 123

²¹⁸ RAZE 2040, fol 352, 9-5-1597

notaris en vertelde hem dat hij van plan was enige tijd het land te verlaten. Maar voor dat hij zou vertrekken wilde hij eerst een paar lopende zaken rechtzetten, voornamelijk om te voorkomen dat er moeilijkheden zouden ontstaan met zijn oom Hubrecht Adriaenszoon. In de eerste plaats liep er een proces tegen Cornelis Jaspers en mr. Jan Hoeck over de helft van het huis “*die drij Coninghen*” en vier gemeten land op de Zelcke, een legaat van zijn moeder. Er werd beweerd dat hij daar afstand van gedaan had, maar Anthonius was bereid om zelfs onder ede het tegendeel te verklaren. Maar er was nog iets. Zijn oom was een proces begonnen tegen Jacob Vuijst. Het ging erover dat hij nog een bedrag van over de 106 ponden Vlaams tegoed had over de koop van 2 gemeten meekrap in de Goesche polder. Cornelis Claiss Smorre, David Jansz, Pieter Adriaensz Bolle en Jacques Maegh hadden omstreeks Baefsmisse 1595²¹⁹ voor notaris Baerstein verklaard dat ze gezien hadden dat Anthonius, toen ze met zijn allen in de herberg “*die Druifte*” in Delfshaven bijeen waren, een tiental goudstukken ontvangen had van Jacob Vuijst. Anthonius bekende dat. Het waren volgens hem twaalf of dertien ‘*angelotten*’²²⁰ en hij had daarvoor aan Vuijst een ontvangstbewijs gegeven dat Marinus Hoogcamer voor hem geschreven had. Het was een hele heisa, waarin we ons hier

niet zullen verdiepen. Maar ik heb wel proberen uit te vinden wie Anthonius, Hubrecht Adriaensz, Cornelis Jaspers en mr. Jan Hoeck waren. De laatste twee waren ook familie van Anthonius. We kunnen het volgende schema opstellen:

Mr. Jan Houck blijkt secretaris van Middelburg geweest te zijn, terwijl Cornelis Jaspers een zoon uit het tweede huwelijk van Jasper Pietersz Cattendijcke met Margaretha Cornelisdr uit Baarland is. Zoals steeds komen we weer terecht in de oude en vaak rijke Goesche families. En Hubrecht Adriaensz? Als oom van Anthonius lijkt het voor de hand te liggen dat hij getrouwd geweest is met een dochter van Marinus Anthonissen. Maar aangenomen dat we hier dezelfde persoon te pakken hebben, blijkt hij op 6-11-1590 procuratie te krijgen van jonkvrouwe Clara Valdaura en wordt hij “*haeren couzijn*” genoemd. Van jonkvrouwe Clara is mij alleen bekend dat zij omstreeks 1585 in Oud ‘s Heer Arendskerke zes percelen land bezat, waarvan vijf in 1543 op naam stonden van Nicolaes Valdaura.

²¹⁹ 1 oktober

²²⁰ Dat waren gouden Engelse rozenobels

Maar wie was Vuijst, die waarschijnlijk de oorzaak van het probleem was? Ik durf het haast niet te zeggen Vuijst is het alias van Jacob Adriaensz Smalleganghe. Hoewel later kwam ik toch tot de conclusie dat dit niet juist kan zijn. Jacob Vuijst was w.s. Jacob Simonsz Vuijst. Op 13-10-1571 en 23-2-1577 is in weesboek Goes VN 6w vermeld dat Adriaen Cornelisz Smallegange voogd is over de kinderen van Jacob Symons Vuijst. Volgens het weesboek VN 28w, was deze Adriaen Cornelisz Smallegange getrouwd met Mayken de dochter van Jacob Vuijst. In hetzelfde weesboek staat op 25-5-1555 een weesakte van de overleden Jacob Simonss Vuijst en Marijcken Andriesdr. Zij was de dochter van Andries Cornelisz, laeckensnijder. Op 2-6-1553 en 7-9-1564 staan twee weesakten van de kinderen van Jacob Simonsz Vuijst en Mariken Andriesdochter. Maijken Jacobsdr. Vuijst was geboren omstreeks 1547/48. Dus waar ik het vandaan heb dat Vuijst een Smallegange was, is mij nu een raadsel. Moet uitgezocht worden. Tenzij..... Jacob Adriaensz Smallegange de naam van zijn moeder Maijken Vuijst heeft aangenomen.

2.105 Betaling in natura....²²¹

Cornelis Jansz Schoemaeker, poorter van Goes en Maijken Crijn Bouwens dochter lieten op 30 mei 1597 hun testament maken. Cornelis was *“wel te passe”*, maar Maijken was *“sieck te bedde liggende”*. Aangezien ze elkaar erfgenaam maakten, staat er voor genealogen weinig belangrijks in, maar de kanttekening die Levendale maakte is wel grappig. Levendale had de gewoonte in de marge aan te tekenen of hij al of niet een kopie van de akte gegeven heeft en hoeveel hij daarvoor ontvangen had. In dit geval schreef hij: *“Gegheven den testateur 1 Instrument Iangh vier pagina’s ende daervoor van hem gehadt een paer schoenen van spaens leder jehghens 6 schellingen groten naer zijn heijsch”*. Dat kon in die tijd.

Uit het weesboek blijkt dat Maijken pas in 1601 is overleden. Zij lieten drie kinderen na, Jan, geb. c. 1593, Boudewijn, geb. c. 1594 en Crijn, geb. 1599. Gedeon Crijnss, de broer van Maijken was voogd. In de weesakte wordt Cornelis Schoemaker *“bergenaar”* genoemd, zodat Cornelis, al was hij poorter van Goes geworden, oorspronkelijk uit Bergen op Zoom gekomen zal zijn. Inderdaad is hij op 14-4-1601 te Goes ondertrouwd als Cornelis Jansen, weduwnaar van Bergen op Zoom, met Tanneken Meeus, weduwe van Jan Freeckels uit Veere - een redelijke kans dat dit dezelfde persoon is.

2.106 Gevlucht voor de Spanjaarden^{222?}

Joos Persoons, chirurgijn en Bethken Anthonisdr de Raeve hebben zich omstreeks 1585 in Goes gevestigd. Zij kwamen uit Oost Vlaanderen. Zij hadden zes kinderen:

- Tanneken, geb. c. 1569
- Titus, geb. c. 1570
- Janneken, geb. c. 1573
- Hansken, geb. c. 1574
- Anthonis, geb. c. 1578
- Maijken, geb. c. 1582.

Zij zullen welkom geweest zijn, want Goes zal altijd wel een chirurgijn hebben kunnen gebruiken. Erg lang heeft dit niet geduurd want nog voor 1590 is Joos overleden. Zijn vrouw Bethken is hertrouwd met Christoffel de Vuijst. Bij het huwelijk van Tanneken op 10/25-9-1594 te Goes met de kleermaker Gijsbrecht Heyndricksz en van Janneken op 7-11/1-12-1598 te Goes met chirurgijn Carel Joorisz Tulck uit Nisse, staat vermeld dat ze uit Geeraardsbergen, ca. 40 km. ten zuiden van Gent afkomstig waren.

²²¹ RAZE 2040, fol 357, 30-5-1597

²²² RAZE 2040, fol 358, 4-6-1597

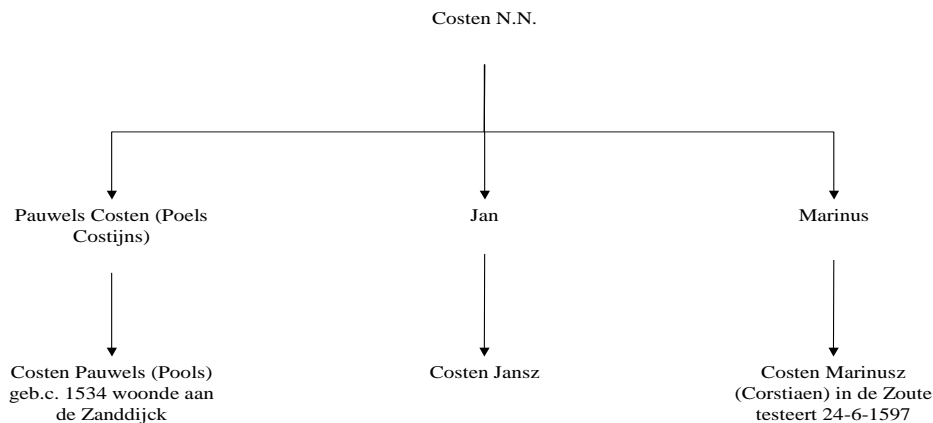
Op 4 juni 1597 verschijnen zoon Titus Persoons, die evenals zijn vader chirurgijn geworden was, Antonis Persoons, die smid was en Gijsbrecht Henricxsz voor notaris Levendale om vast te leggen dat zij met toestemming van broer Hans en zusters Janneken en Maijken, het huis wilden verkopen dat in Gent stond “*opt sandt bij de Keijzers poorte*”. Zij vragen hun in Gent woonachtige neef Rogier de Raeve om het huis te verkopen. Het is zeker dat Janneken voor 1603 in Goes is overleden, maar ik heb niet kunnen vinden of er andere nakomelingen in Zeeland gebleven zijn.

2.107 Een oliemolen in Kruiningen²²³

In Kruiningen heeft een huis gestaan dat “*de Bijle*” heette. Hierin stond een oliemolen, die kennelijk aangedreven werd door paarden. In 1597 woonde daar de weduwe Catharina Faes. Met wie zij getrouwd geweest is heb ik niet kunnen vinden, maar wel dat zij in dat jaar hertrouwd is met een jongeman, Cornelis Adriaan Govardss. Op 7 Juni werden in het Blauhuijs te Kruiningen de huwelijksvoorwaarden opgemaakt. Catharina bracht in “*haer huijs staende binnen den ringh der voorseide prochie (Kruiningen) genaemt die Bijle. Midsgaders die schuere daer beneffens staende mette smoutmole daerinne ende daerthoe alle die instrumenten (doch niet die paerden) tot dezelve mole dienende.*”

2.108 Op Costen jagen²²⁴

Op 24 juni 1597 maakte Costen Marinuszoon, die in de Zoute onder de parochie van Kruiningen woonde, zijn testament. Hij legateerde aan de armen en de kerk van Kruiningen ieder 20 schellingen. Zijn nalatenschap moest daarna gaan in vier staken. Van vaders kant naar Costen Pauwelsz en Costen Jansz, en aan moeders kant naar Jacob en Cornelis, de twee zoons van Cornelis Jacob Bouwenssen. Erfgenamen die “*vrienden*” van vaders kant genoemd worden en allebei Costen heten, moeten haast neven zijn, mogelijk volgens het volgende schemaatje:

Maar klopt dat? We kunnen ons afvragen waarom Costen Marinusz, die gezond, maar kennelijk niet getrouwd was, zijn testament maakte. Mogelijk was hij geen jongeman, maar eerder de veertig gepasseerd, zodat hij omstreeks 1560 geboren kan zijn. Dat geldt dan ook voor zijn “neven”. Ongetwijfeld zal er iets te vinden zijn in de oudste schepenaktenboeken van Kruiningen, maar momenteel zullen we het moeten doen met de oudste overloper van Kruiningen

²²³ RAZE 2040, fol 359, 7-6-1597

²²⁴ RAZE 2040, fol 362, 24-6-1597

uit 1602. Daarin komen Costen Pools en Costen Marinusz voor als eigenaars en/of baanders van land, maar geen Costen Jansz. Zij bezaten ook land in Yerseke, waar zij op de overloper van 1588 staan. Hier wordt Costen Marinusz ook Corstiaen Marinusz genoemd. Dat hun vader inderdaad Pauwel Costens geheten kan hebben vinden we in de overloper van Yerseke van 1547 waarop een Poels Costijns vermeld staat. Een generatie daarvoor in 1518, waren Costen Andries Domisz, Costen Jacobsz, Costen Jan Jacobsz en Costen Piersone in Zwake daar eigenaars van land. Een van hen kan de vader van Pauwel Costens zijn. We vinden namelijk in de overloper van Kruiningen van 1623 dat een Marinis Costens de Jonge land in de Cappelleriehoek verkregen had dat op de naam van Pauwels Costen gestaan had. Ik denk dat dit broers waren en zoons van de Costen Pauwels (of Pools) uit het bovenstaande schema. Het weesboek van Kruiningen levert nog op dat op 7-12-1624 Janneken Pieters Gheens als weduwe van Pauwels Costen, een accord maakte met de voogden van haar kinderen Costen, Pieter, Abraham en Cornelis, die geboren zijn tussen 1612-1620. Ook blijkt op 29-5-1611 in Yerseke een Marinus Costens getrouwd te zijn als jongeman van Kruiningen met Fortgen Leijns. Zijn moeder heette Janneke Marinusse. In dit stadium is het nog niet duidelijk hoe de verwantschap is. Zeker is dat in Kruiningen in het midden van de 17de eeuw kinderen van een Marinus Costen gewoond hebben.

Het zijn:

- Grijtken Marinusse Costen, gehuwd met Cornelis Jansz Polder, die tussen 1649-1655 drie kinderen liet dopen;
- Janneken Marinusse Costen, gehuwd met Andries Cornelisz Wisse, die zes kinderen liet dopen tussen 1655-1666;
- Neelken Marinusse Costen, die otr. Yerseke 9-8-1642 als jd. van Kruiningen met Jacob Huijbregtse (van Kaesgat);
- Dingentje Marinusse Costen, gehuwd met Willem Arents Rock, waarbij zij tussen 1658 - 1664 vijf kinderen had en ws. hertrouwd met Leijn Jansz Glerum waarbij ze vier kinderen had tussen 1673 – 1682;
- Corstiaen Marinusse Costen (als doopgetuijge in 1649).

In Protocol C²²⁵ vind ik dat Costen Pauwelssen c. 60 jaar oud was en woonde aan de Zandijk bij Kruiningen. Costen Jansz was c. 50 jaar oud en woonde binnen Schore. Zij leggen een verklaring af op het verzoek van Willem Marinusz Zoute, die ontvanger was van het sterfhuis van Costen Marinusz. Deze laatste had een zuster Maijken Marinus, die getrouwd was met Jan Maensz, die voor 1599 overleden was. Het levert geen oplossing van het Costen vraagstuk, maar alle beetjes helpen.

De in het staatje vermelde personen waren vermoedelijk de voorouders van een op Zuid Beveland wonende familie Kosten, o.a. Jan Jacobsz Kosten die in 1674 met attestatie naar Heinkenszand ging en getrouwd was met Grietje Adriaanse Braams. Het patroniem Costen (Corstiaen) is dan een familienaam geworden.

Het zou eens uitgezocht moeten worden of al deze Costen's aan elkaar gebreed kunnen worden want het ziet er naar uit dat ergens in de 17de eeuw uit het patroniem Costen (Corsten, Corstiaen, Christiaen?) de familienaam Kosten is ontstaan.

2.109 Angst voor het water? Nee de Spanjaarden!²²⁶

Hugo Adriaenssen uit Ellewoutsdijk wilde schapen laten grazen op het schor dat Rutersdijk heette. Het lag tussen de schorren van Noten en het gat van Campen in Vlaanderen dat is even ten Oosten van Terneuzen. Maar hij wilde graag weten of dat wel veilig was. Dus vroeg

²²⁵ RAZE 2041, p 226, 19-10-1599

²²⁶ RAZE 2040, fol 28-6-1597

hij burgemeester Cornelis Gillissen Brouwer en schepen Cornelis Antheunissen²²⁷ van Goes om raad omdat “*zijluijden de stelleneringhe van schaepen ontrent 29 ende 23 jaeren respectiveljck gedaen hebben*”, dus ervaring hadden. Maar de heren waren van mening dat het niet zón goed idee was, omdat het gors onveilig was. Nee, niet omdat er gevaar van overstroming was, maar omdat “*op desen jeghenwoordighen tijdt ende tzedert Hulst van de Spaengiaerts overwonnen es, gheen schaepen en zouden derfyen aventuren alwaert dat hen die schaepen gegeven waeren ende dat hen die huere vanden voorseide gorsinghe om niet gelaeten waeren*”. De heren waren nogal positief in hun uitspraak. Ik denk dat zij wisten dat de Spanjaarden wel eens trek in een schapenboutje hadden!

2.110 Een testament waar je het niet zou verwachten²²⁸

Frans Henricxsz van Zantberghen, geboren te Middelburg in Vlaanderen en wonende in Kwadendamme was getrouwd met Mayken Pieter Adriaensdochter die geboren was in Stuvesandt. Nu zou je niet direct gaan zoeken bij een notaris in Goes om hun testament vinden. Maar dat is precies waar je het kan vinden, Op 1 juli 1597 gingen ze naar de notaris om hun laatste wil te laten vastleggen. Zij bezaten een huis in Nieuw Vrelandt bij Hoedekenskerke dat op een half gemet vroone stond en nog 7 gem. 75 roeden land in dezelfde polder.

2.111 De inventaris van een dienstmaagd²²⁹

In het huisgezin van Adriaen Arnoudss en Agatha Marinus Rochusdochter diende Maijken Coenrards als “*maerte*²³⁰”. Nadat zij omstreeks juli 1597 overleden was, werd door notaris Levendale een inventaris opgemaakt van haar eigendommen. Dit geeft een aardig inzicht van wat een dienstbode in die tijd bezat. Sommige bezittingen heb ik niet kunnen thuisbrengen. Zo lijkt het op het eerste gezicht vreemd dat Maijken een “*preeckstoel*” had, maar in het MNW²³¹ lezen we dat dit ook een vouwstoel of een kinderstoel kan zijn. Het wordt in een Antwerpse inventaris in een adem genoemd met een “*houten vrouwen stoofken, een preeckstoel, een schudtberdt en een spinrock*”. In “*Snutdoecken met tandeersel*” moeten we de verklaring van tandeersel zoeken in “*randeringe*” dat uitsnijding betekend zodat er misschien een geschulpt randje mee bedoeld werd. “*Halscieren*” en “*halscleet*” zijn halsdoeken. En in dat kistje met een half dozijn “*telieren*” zaten misschien schotels. Maar dat “*Cardaix lijnen roccken*” en enkele andere zaken laat ik liever aan Uw kennis of fantasie over.

De inventaris bestond uit:

- Een grote nieuwe kiste van waegheschot.
- Een zwarten coers met een fluweelen boordt, twelck haer beste es geweest.
- Een zwart coers met twee trijpe boorden.
- Noch een zwart slecht onderzijelken.
- Een lakene goesche huijcke twelck haer beste geweest es.
- Een nieuwe honscote voorschoot noch niet gemaect.
- Een nieuw boraete voorschoot, opgerolt maer niet genajjt
- Een oudt capootken.
- Een paer oude gebreijde mans coussens.
- Noch oude rommelinghe, coussens ende schoenen.
- Een rooden borstiap met twee flueele coorde.
- Een lakenen hoedt.

²²⁷ Dat is een Ossewaerde

²²⁸ RAZE 2040, fol 365, 1-7-1597

²²⁹ RAZE 2040, fol 368, 5-7-1597

²³⁰ Dienstbode

²³¹ Middeleeuws Nederlands Woordenboek

- Een groen naijcussen. Noch een cleen naijcussen.
- Vier servietten.
- Twaelf hemden
- Een wit cardaix lijnen rocxken.
- Noch een lijne voorschooten zoo nieuwe, goede, als slechte wit ende blauw.
- Thijen halscleeren.
- Noch lijne laken tot twee nieuwe
- Thijen snutdoecken zoo goede als slechte. Noch zesse met tandeersel.
- Seven nachtdoecken ende drij onder huijfkens,
- Noch een oudt halscleet met een doocken huijfkens.
- Item noch een doose met onder huijfvn, tsaemen veerthiene.
- Een doosken met elf mutsen.
- Een doosken met zes haersnoeren.
- Een stuck lijnwaets ontrent 30 ellen. Noch een stuck langh thien ellen.
- Noch drie oude doecken.
- Twee oude zwarte lijne lappen.
- Een swarte fluweele burse ende een wit horteken.
- Noch een cleen kiste. Daerinne een half dozijn roode telieren.
- Een preeckstoel.
- Een naijcorf.
- Een spieghel.

2.112 **Platzaad en rondzaad....**

Telkens als we in Zeeuws Familiepraet agrarische geluiden laten horen is Kees Bierens er als de kippen bij. En zijn reacties zijn altijd meer dan welkom! Deze keer ging het over oliezaaden. Hij stuurde ons een monstertje zaad dat eerder dat jaar in de Sint Anthonispolder onder Ovezande geteeld was. Hij schreef erbij: bedoeld “platzaet” zal van hoge kwaliteit geweest zijn, toentertijd wellicht vrij onbekend op de Zeeuwse eilanden. Het zaad van de vlasplant, wat ik “Lienzaed” pleeg te noemen, is platter dan menig ander zaad en vlasblond van kleur. Oosters in dit verband slaat inderdaad op het Oostzeegebied, maar verder dan Noord-Duitsland. De huidige Baltische staten genieten al eeuwen faam op het gebied van vlas en hennep. In “De Vlaschaard” van Stijn Streuvels wenst de vlasboer Vermeulen “puike Riga” te betrekken uit Rusland en vorig jaar nog op reis in Litouwen kocht mijn (deskundige) vrouw er lappen uitmuntend linnen. Aan de Kaai in Veere staat een deftige woning met de naam “Oostenrijck”, eertijds het domein van een reder die er naar streefde zich door handel op de Oostzee te verrijken. Tot zover Kees Bierens. Ik heb met het zaad een proefje genomen. Een paar zaadjes met kracht tussen twee stukjes vloeipapier geperst geeft een prachtige lichtkleurige olievlek. Ik ben overtuigd.

2.113 **Op zoek naar erfgenamen²³²**

Het gaat over Barbelken Meersmans, die in Hontenisse geboren was. Zij was naar Goes verhuisd, waar ze zes jaar ingewoond had bij Job den Schilder, waar zij *op den winckel van hem depositant heeft leeren wolle naijen*” en de volgende vijf jaar in het huis van Hubrecht Jansz. In mei 1595 was ze weer naar Vlaanderen teruggegaan, waar ze in Hulst getrouwd was met Mathijs Baert, burger van Hulst. In Juni van het volgende jaar werd in Hulst uit dit huwelijk een kind geboren, maar, zoals zo vaak gebeurde in die tijd, stierven moeder en kind. Toen kwam de vraag wie haar erfgenamen waren. Kon het zijn dat zij voor haar trouwen met Ma-

²³² RAZE 2040, fol 370, 8-7-1597

thijs al een kind gehad had? Er werden getuigen gezocht die haar in Goes gekend hadden en wie konden er betrouwbaarder zijn dan haar voormalige pleegouders, de 40-jarige gezworen stadsbode Hubrecht Jansz en zijn 45-jarige vrouw Anthonia Pietersdochter? Zij legden voor Levendale de verklaring af dat zij Barbelken Meersmans gekend hadden “*als zij noch kindts ende jonghe dochter was*”. Ze durfden met hun hand op hun hart te verklaren dat Barbelken in Zeeland, Holland of de omliggende provincies geen kind had gehad omdat: “*zij deposanten altijdts een ooghe oft toesicht op haer hebben gehad, om haer in alle eerbaerheijt ende goede oeffeninghe op te voeden ende t’onderhouden*” De akte besluit met de conclusie dat het “*hun deposanten wel behoorlijck ende billigh dunckt dat haer zuster ende zusters kinderen in haeren goederen succederen*”. Hieruit meen ik op te maken dat zij nog een zuster in Vlaanderen had.

2.114 Een vettewarier in Goes²³³

In van Dale kun je het woord “vettewarier” nog wel vinden, al staat er bij dat het verouderd is en eigenlijk alleen nog in Suriname gebruikt wordt. Vroeger was dat anders. Het was een handelaar in – hoe kan het anders – vetwaren, zoals spek, smeer, traan, smout, waskaarsen en olie. Er waren er ook in Goes. Hans van Leene, “*vetwarier*” in Goes wilde een huis bouwen aan de westzijde van de Lange Vorst. Hij leende daarvoor geld bij niemand minder dan Hieronimus Griewardt, Adriaen Jan Scharis en Adriaen Cornelisz Mannee, die de administrateurs waren van de goederen die de kinderen van Martin Mertss en Maijken Meertens geerfd hadden van hun grootmoeder Janne Boys. Janne Boys was de vrouw van Geleijn Jacobsz, de waard in de herberg “het kasteel van Rijssel”. De drie administrateurs waren ieder getrouwd met een van haar dochters. Alhoewel dit niet 100% zeker is, denk ik dat Hans van Leene afkomstig was uit Henegouwen. Op 17-5-1594 trouwde te Goes een Hans van Leene als jonggezel van Engen bij Halle, met Janneken Jacobs, een jongedochter uit Vlake. Op 15-12-1598 is hij in Goes hertrouwd met Tanneke Ketelbouters, een jongedochter uit Eekloo en op 20-11-1602 met Madeleene Jans een jongedochter uit Oostbrugge. Dat “*bij Halle*” moeten we niet al te precies nemen, want natuurlijk is bedoeld Enghien of Edingen in Henegouwen, en Halle ligt in de (nu Belgische) provincie Brabant op zeker 15 km. afstand van Halle. Dat zijn eerste vrouw uit Vlake kwam verklaart misschien waarom Jan Jansz uit ‘s Gravenpolder, Cornelis Marinusz uit ‘s Heer Geerdspolder en Pieter Jansz uit Baarsdorp zich bereid verklaarden om borg te staan voor de lening. Het ging om 48 ponden vlaams, waarvoor Martin en Maijken een jaarlijkse rente van 3 pond vlaams ontvingen. Dat was op de kop af 6.25% of, zoals men toen zei: “*den penninck zesthiene*” Hoe het verder met Hans gegaan is heb ik niet kunnen vinden.

2.115 Caetspel..... Kaats-spel of Kaartspel?²³⁴

Lievin Rosé was geld schuldig aan Mayken Joachimsdochter, de weduwe van de “vleeschouwer” Cornelis Kelle. Op zichzelf is dat nauwelijks de moeite van het vermelden waard, want een groot deel van de tijd van de notaris werd in beslag genomen door disputen tussen schuldeisers en schuldenaren. Maar in dit geval leren we dat er in Goes een speelhuis was, waar mogelijk om geld gespeeld werd. Of is dat een foutieve interpretatie? Gillis Goethals, een 33-jarige poorter uit Goes, verklaarde dat omstreeks vastenavond in 1596 Lievin Rosé bij hem gekomen was “*die alsoen als proprietaris bewoonde ende onderhield ‘t caetspel genaemt den Hasaert binnen deser stede*” Nu is hazard een gokspel, waarvan ik dacht dat het met kaarten gespeeld werd, maar volgens van Dale een dobbelspel is. Met “*caetspel*” kan ook het populaire balspel bedoeld zijn, maar dat speelde je niet binnenshuis. Wat blijft er

²³³ RAZE 2040, 372, 13-7-1597

²³⁴ RAZE 2040, fol 385, 2-9-1597

dan over van mijn theorie dat Lievin diep in de schulden zat omdat de weduwe Kelle bij hem de bank gebroken had? Laten we verder lezen. Lievin vroeg of Gillis met hem mee wilde gaan naar de weduwe om haar uitstel van betaling te vragen. Waarom Lievin dit niet alleen kon doen is mij niet duidelijk. Hij was al eerder bij oud-burgemeester Hieronimus Mathijsz. van der Straeten en diens zoon Mathijs geweest om zich te beklagen dat: *“het caetspel bij den voornoemde weduwe, requirante, vuytgewonnen ende om te vercoopen geproclameert was”* Dan ga je dus weer denken aan een kansspel i.p.v. een balspel. Lievin beloofde binnen een maand te betalen, want hij verwachtte een geldzending uit Holland, die mogelijk vanwege de oorlog vertraagd was. Maar het liep niet zoals hij hoopte en op 16 september machtigde hij metselaar Hubrecht Goossens om Cornelis Lucq, procureur van het Hof van Holland, aan te stellen om zijn zaak voor het hof te brengen. Ik weet niet hoe dit afgelopen is. Op 31-12-1597 vinden we een testament van een Magdaleene Bernardsdochter, 70 jaar oud, weduwe van Augustijn Willems, genaamd: in den Hazaert. Dat duidt dus op de naam van een huis. Was dat hetzelfde huis waarin Lievin Rose zijn *“caetspel”* gehouden had? Dan moet hij de rechtszaak - en zijn huis den Hasaert - verloren hebben.

2.116 De Heer Geertspolder was vroeger groter²³⁵

Volgens Wilderom²³⁶ is de Heer Geertspolder een van de Zwakepolders, vroeger ook wel Gerardspolder genoemd, die in 1363 bedijkt werd en ca 41 hectare groot is. Op 31 oktober 1597 legden twee arbeiders uit ‘s Gravenpolder een verklaring af, dat zij wisten dat vijftig jaar geleden de Heer Geertspolder groter was geweest. Het waren Martin Jansz Oom, 78 jaar oud en Marinus Logiers *geseijt ouwe ballen*, 62 jaar oud. Zij deden dit op verzoek van Jan Jacobsz Bom, rentmeester van Jonkheer Lievin van Cats, die ambachtsheer was van ‘s Gravenpolder. De polder was kleiner geworden omdat aan de oostkant *“vele grondtbraecken vijelen datter een inlage oft binnendijck geleijt es, d’welcke wel ontrent vier loeren geleghen heeft eer den ouden zeedijck aen die voorseiden oostzijde verlaeten blijvende, ingelooopen es”*. Op de bekende kaart van Zuid Beveland van Hattinga (1753) is duidelijk te zien dat ten Oosten van de Heer Geertspolder een uitgebreide schor heeft gelegen, die zich uitstrekte tot bij Biezelinge. Drie jaar later, in 1756, is dit gebied bedijkt en kreeg de naam Willem Annapolder. De heer Anthonie Slabbekoorn heeft kort voor zijn overlijden een studie van deze polder gemaakt, die gepubliceerd is door de Prae-1600 Club.

In de genoemde inlage hadden twee hoeven of landsteden gestaan. In een daarvan had Jan Valcke gewoond *“die aldaer tapte”*. In de andere woonde Hughe Mertsz. In 1597 waren restanten van de vroegere toestand nog zichtbaar. De deposanten zeiden: *“dat men die stoelen oft nollen van de voorseide oude verbeter ende weghgefallen zeedijck noch claerlijck magh aenschouwen.”* De notaris ging zelf op onderzoek uit en vond dat: *“van den zeedijck van de breewateringhe van noorden zuijtwaerts op streckende ende een ander van den voornoemden nieuwen dijck nu zeedijck, van sheer Geertspolder van westen oostwaerts op streckende ende nae de voorseide nolle, van noorden comende, raijende. Van d’welcke noordsche nolle Jacob Jansz Pouillet nu binnen dezen jaere 1597 een nieupolderken bedijckt heeft, d’welcke zij deposanten verclaeren geheel op den ouden grond van sheer Geertspolder inlaeghe te ligghen”*.

Zij wisten ook nog dat de polder tijdens de Pontiaans vloed van 1552 ook ondergelopen was en dat aan de oostkant van de genoemde *“noordsche nolle”* een poldertje had gelegen dat *“verlorencost”* genoemd werd en eigendom was van de kinderen van Jan of Cornelis Beijerszoon. Martin Oom had in de verlaten inlage land gebaad en koren uitgevoerd, terwijl Marinus Ballen er koren gesneden en aren geraapt had en nadat het land verlaten maar nog niet

²³⁵ RAZE 2040, fol 403, 31-10-1597

²³⁶ M. H. Wilderom “Tussen Afsluitdammen en Deltadijken”

ondergelopen was had hij er schapen gewacht. De verklaringen werden afgelegd in de herberg “die Burse” te ‘s Gravenpolder, waar Pieter Pietersz Lavender waard was.

2.117 Wie was Janneke Laureijs?²³⁷

Eerder²³⁸ staat het droeve verhaal van Janneke Laureijs uit Kloetinge, die in wanhoop haar pasgeboren kind verdrongen had en daarna het land uitgevlucht was. Op 9 november 1597 was in Goes overleden: *“een ionghe dochter die, hoe wel zij simpel, slecht sprekende ofte bot, nochtans niet zot, onwijs noch onverstandigh geweest en es’*. Het was Jacobmijnken Jacob Hubrechtsdochter, geboren te Kloetinge, die *“zijeck te bedde ligghende ende vuyjter naturen beslabbert vuyjtsprekende nochtans haeren sinnen ende memorie wel machtigh zijne”* haar testament had gemaakt. Zij woonde in bij Lijnken, de weduwe van Jacob Vincx, aan wie zij een *“silveren schorthaeck ende vingherhoet”* legateerde. Haar halfbroer Pieter Geerdss kreeg de helft van de nalatenschap als erfgenaam van moeders zijde en haar oom Jan Pieterssen Tabbeke het deel van haar vaders moeders zijde. Maar in het testament werd heel duidelijk gemaakt dat het deel van haar vaders vaders zijde, dat Janneken Laureijs Hubrechtsdochter had moeten erven, ook naar Tabbeke moest gaan omdat Janneken *“die buijten desen lande gevluucht es gheenssins eenigh part oft deel zal hebben”*

Voor een schema zie bij “Het droeve verhaal van Janneken Laureijsdochter”. Om mij onbekende redenen kreeg een zekere Stierman uit Baarland een kopie van het testament.

2.118 Een Delftse brouwer - bancquerout!²³⁹

Cornelis Ponce bijgenaamd Oom was schipper op Yersekendamme. Op 28 augustus 1597 verklaarde hij voor de notaris dat hij drie jaar geleden afgerekend had met Jacob Adriaensz Bruijnsz van der Dussen, brouwer in de Kitte te Delft : *“van alle die bieren ende tonnen die bij van den voornoemden brouwer tot dijen dag (hoe gehaelt hadde ende onbetaelt stonden, bevonden es zuijver liquide schuldich te zijne de somme van 412 pond grooten.”* Het is ongehoorlijk hoeveel geld er destijds omging in bier. Cornelis had voor zijn schuld zijn huis op Yersekendamme moeten hypothekeren, Dat leverde een probleem op, want van der Dussen ging failliet en had de schuldbrief van Cornelis overgeleverd aan Ghisbert van Wijck, notaris in Delft, die nu graag centen wilde zien. Cornelis verklaarde *“in zijn vermoghen niet te zijn die betalinghe te doene, omdat hij niet meer bezat dan zijn huis met wat meubilair en 400 roeden land.”* Gelukkig was Ghisbert bereid het op een accoordje te gooien. *“Aenmerckende des voorseiden Cornelis aermoede ende willende hem met Zijne huijsvrouwe behulpigh zijn dat zij zouden moghen blijven sitten ende huijs houden”* heeft hij de schuld van 300 ponden grooten vlaams, waarop Cornelis al £ 12 betaald had, kwijtgescholden en bleef er nog 100 pond schuld staan die Cornelis met £ 36. per jaar mocht afbetalen. Drie inwoners van Yerseke, Jan Ambrosius, Jan Jacobsz Schipper en de waard Jan Mesdagh stonden borg voor hem. We komen hen regelmatig tegen in archiefstukken uit Yerseke. Jan Ambrosius is voor 1633 overleden. Zijn vrouw Crijntje Dingenis leefde toen nog en was 67 jaar, zodat Jan Ambrosius best omstreeks 1560 geboren kan zijn. Jan Mesdagh of Misdagh was waard in de herberg “De Prince” en was omstreeks 1553 geboren. Jan Jacobsz Schipper was de zwager van Cornelis. Hij was getrouwd met Mayken Ponce.

De naam Ponce of Ponce komt al vroeg voor in de omgeving van Yerseke, zowel als voor- naam en als patroniem. Een Willem Maertsz Ponsse wordt al in 1487 vermeld in de leenregisters Bewesterschelde als parochiaan van Valkenisse. Of de in 1505 overleden Martini Pontiani, pastoor van Gawege zijn zoon was durf ik niet met zekerheid te zeggen, maar het zit er wel in. Ik zie het wel als een aanduiding dat de naam Ponce is afgeleid van de heilige Ponti-

²³⁷ Familiepraet, jaargang 17 van december 2002

²³⁸ Zie index, “Een triest en verdacht zaakje” en “Het droeve verhaal van Janneken Laureijsdochter”

²³⁹ RAZE 2040, fol 382, 28-8-1597

aan, die in Zeeland misschien beter bekend was dan elders al was het alleen maar vanwege de stormvloed die op zijn jaardag plaatsvond. In het schepenaktenboek van Baarland²⁴⁰ staat voorin het volgende rijmpje:

*“Op sinte Ponciaens avont, wilt hier naer hooren
Es dese Landen zoo grooten wonder geschiet:
Eheen menschen en esser Levende geboren
Die van den vloet heeft gehoort, zoo grooten verdriet.”
1552*

In de schepenaktenboeken van Yerseke van omstreeks 1595 vinden we Cornelis Ponse diverse malen als Cornelis Ponse Noom. Ik heb geprobeerd om uit te vinden of hij de stamvader was van de diverse Porses, Ponce's of zelfs Ponce's die we rond Kruiningen en Yerseke vinden. Dat is niet helemaal gelukt. Cornelis Ponce Noom, die in het schepenaktenboek van Yerseke in 1595 vermeld staat als *“eertijds biersteecker van de Kitte in Delft en wonende te Yersekendamme”*, vinden we ook als vader en voogd van zijn drie minderjarige wezen Martijnken, Jacob en Neelken, die hij bij Maijken Marijnisdre had. Ook blijkt dat hij opgehouden is met biersteken en schipper geworden is, o.a. van een *“heudeschip”*, d.i. een klein vrachtschip. Ongeveer in dezelfde tijd is hij hertrouwd met Tanneken Philipsdochter. Zij was de stiefdochter van de eerder genoemde Jan Misdagh. Hieruit is omstreeks 1596 een zoon Philips Cornelisz geboren, die weer een Cornelis Philipse Noom had. De naam Ponse is en blijft dan verloren. Maar ik heb het vermoeden dat hij ook nog een zoon Jan Ponse gehad heeft, waaruit een Pieter Janse Ponse geboren is, die tussen 1664-1683 kinderen voortgebracht heeft in Kruiningen, o.a. een Adriaan Pieterse Ponse die in 1699 in Kruiningen getrouwd is met Neeltje Gillisse Loens en een Jan Ponse die getrouwd is geweest met Leuntje Leendertse Mieras.

De naam Ponse komt nog steeds voor als familienaam, volgens de volkstelling van 1947 vooral in Sint Maartensdijk. Maar de naam Noom bestaat ook nog en die vinden we vooral ... drie keer raden in Sint Maartensdijk!

2.119 Zeeuwse baksteen²⁴¹

Niet alle baksteen die in Zeeland gebruikt werd, was import. Er heeft ook een steenoven in Zeeland gestaan. Op 10 november 1597 sloot Willem Jobssen Goeree, poorter van Goes en auditeur van de rekenkamer van Zeeland een acoord met Melchior Martinszone over de verkoop van Willem aan Melchior *“alle die gebackene steenen nu staende in des vercoopers steenhove in Galghouc bij 't gerechte deser voorseide stede’*. Melchior moest 6 gulden en 15 stuivers per duizend stenen betalen.

Capelle, dat aan de grafelijkheid vervallen was na het overlijden van Adriaen Cornelisz, zonder te vermelden of dit zijn broer was. Deze akte van Levendale geeft ons gegevens die we nergens elders kunnen vinden.

2.120 De heerlijkheid Hongersdijk²⁴²

Op 18de eeuwse kaarten van Zeeland zien we tussen het eiland Wolphaartsdijk en de polder van Oost Beveland een gebied dat de schorren van Hongersdijk genoemd wordt. Hongersdijk is ooit een zelfstandige heerlijkheid geweest waar zelfs een kerk gestaan heeft. Het heeft in de meest letterlijke zin een stormachtig verleden gehad. Bij de al eerder genoemde Pontiaansvloed van 1552 is de polder overstroomd, weer drooggemaakt en kort daarna opnieuw

²⁴⁰ RAZE 2467

²⁴¹ RAZE 2040, fol 412, 10-11-1597

²⁴² RAZE 2040, 416, 13-11-1597

ingelopen. Toen gaf men de moed op en werden geen pogingen meer gedaan om het land boven water te krijgen. Dat gebeurde pas vele jaren later toen de Wilhelminapolder gesticht werd. Aan de Langeweg zien we nu de Roode wijk met de hofstede Hongersdijk. In het begin van de 20ste eeuw zijn daar nog oude grafzerken gevonden. Verdronken land blijft van belang voor de eigenaars, die als onverbeterlijke optimisten blijven hopen dat het land nog wel eens droog zal komen en ze hun rechten daarop kunnen laten gelden. Zij realiseerden zich ook dat als dit te lang zou duren het voor hun nakomelingen moeilijk zou zijn om hun recht te verdedigen. Daarom kwamen op 14 november 1597 in de herberg “het Moriaanshoofd” bijeen notaris Levendale, Marinus Janss, schepen van Wolphaartsdijk en Jan Cornelisz Baeck als “*ingeboren inwoonders in den eijlande van Wolphardsdijck*”. Zij waren 66 en 61 jaar oud, zodat zij de stormvloed van Sint Pontiaansavond meegemaakt hadden. Zij legden op verzoek van Harrent Pieterssen, geboren c.1560 en inwoner van Goes een verklaring af dat zij goed gekend hadden de schout en dijkgraaf van de heerlijkheide Hongersdijk, die Harrent Cornelisz heette. Deze Harrent had drie zoons nagelaten: Yeman, Pieter en Cornelis en nog een Jacob uit een eerder huwelijk. Harrent Pieterssen was de zoon van Pieter Harrents, die zijn vader was opgevolgd in zijn functies van schout en dijkgraaf en dat nog was toen de polder inundeerde. Nu waren er kennelijk geen documenten meer die dit bewijzen konden, maar Marinus Janss had diverse malen meegemaakt dat Harrent Cornelisz met rentmeester Euwoudt Teelinck de heerlijke goederen en tienden verhuurden. Jan Back had menigmaal gezien dat Harrent Cornelisz als dijkgraaf de “*ommegangh op den dijcken*” gedaan had. Ook verscheen voor de notaris een Adriaen Jacobsen Cauwe, die omstreeks 1541 in Wolphaartsdijk geboren was en dus tijdens de overstroming een tiener was, maar wel de broers Jacob, Yeman, Pieter en Cornelis gekend had. Een Jacob Harrents is in 1588 overleden. Hij was getrouwd met Adriaentgen Danielsdochter, waarbij hij volgens een akte in de weeskamer van Goes drie minderjarige kinderen had: Harrent, Tanneken en Baeltgen en een meerderjarige zoon Laurens Jacobss.

Andere bronnen leveren weinig gegevens op van Hongersdijk. In Fruin’s leenregisters staat alleen dat Harrent Cornelisz in 1507 beleend werd met 7 gemeten ambacht in Capelle, dat aan de grafelijkheid vervallen was na het overlijden van Adriaen Cornelisz, zonder te vermelden of dit zijn broer was. Deze akte van Levendale geeft ons gegevens die we nergens elders kunnen vinden.

2.121 Levendale is ziek²⁴³

Levendale maakt nu en dan aantekeningen in zijn registers over zaken die niets met zijn notarisambt te maken hebben. In november 1597 is er een zeer persoonlijke mededeling:

“Den 17 novembris maensdagh smorghens tussen drie ende vier uren ben ic suitelijck en onvoorsienelyck overvallen van een zeer stercke ende heete cortse, continuelijck byblyvende ontrent 9 oft 10 daeghen. Daermede ic zeer gedebilateert ben ende hebben moeten in huijs blijven veerthien daeghen totten eersten decembris. Den bermhertighen Heere Godt zij in als gelooft, gedanckt ende gebenedijdt, Amen”

Wat hem gescheeld heeft zullen wij niet te weten komen, maar er is een sterk vermoeden dat hij tijdens zijn tochtje naar Wolphaartsdijk iets opgedaan heeft.

2.122 De kruisbroeders in Goes²⁴⁴

Over het klooster van de “*Crucebroeders*” in Goes weten we²⁴⁵ dat daar een zekere Hendrik van Venlo onderprior was. Omstreeks 1560 zijn uit dit klooster enkele broeders in burgerkleden de stad uit gevlucht. Jan Jaspers, de kleermaker van het klooster, werd door Hubrecht Fi-

²⁴³ RAZE 2040, fol 418

²⁴⁴ RAZE 2040, fol 443, 31-12-1597

²⁴⁵ zie Dr. C. Dekker “Schamele Landstede Goes”

lipsz den Dollen ervan beschuldigd dat hij de kleren voor de broeders gemaakt had, maar hij bleef dat ontkennen zelfs nadat bij op de pijnbank gelegd was.

Genoemde Hendrik van Venlo komen we nu bij Levendale tegen als Mr. Henric Claiss Waelburgh van Venloo, 67 jaar oud en inwoner van Goes. Op verzoek van de armmeesters van Goes verklaarde hij *“dat hij als Religieux int Clooster der Crucebroeders binnen deser stede es comen wonen in den jaere 1577”*. Dat hij vaak had horen vertellen dat er in Nieuwerve op Walcheren ook een klooster van de kruisbroeders geweest was en dat het klooster in Goes altijd een jaarlijkse rente van 100 Karolusguldens van een boomgaard in Nieuwerve had ontvangen waarvoor wekelijks de sacramentsmis gecelebreerd werd. Die rente was altijd stipt betaald geweest *“tot dat den Troublen in den eijlande van Walcheren gecomen zijn, Twelck was in den Jaere 1572”*. Desondanks bleef men in Goes de sacramentsmissen houden tot ook daar *“die troublen”* gekomen waren in het eind van september 1578. Dit werd bevestigd door Jan Henricxsoon, roeper te Goes, 73 jaar, die vijftig jaar lang kleermaker in het klooster was geweest. Hij wist te vertellen dat de betalingen van de 100 Karolusguldens altijd in Bergen op Zoom gedaan werden ten huize van Jonkheer Franchoijs Phalaix, Heer van Nieuwerve.

Jan Jaspers, kleermaker, 60 jaar oud, had in het klooster gewerkt vanaf zijn 15de jaar en wist ook te vertellen dat die rente van 100 Karolusguldens nooit afgelegd was. Hij is degene die in 1561, toen hij nog maar 24 jaar was, ook al op de pijnbank gelegd werd. Hij heeft het dus overleefd.

De achtergrond van deze akte is duidelijk. Nadat het klooster in Goes vanwege “de troublen” het bestaansrecht verloren had, probeerde men zoveel mogelijk de inkomsten van het klooster te gebruiken voor de armenkas. Honderd Karolusguldens per jaar is een bedrag dat je niet zo maar laat schieten

2.123 Lijsbeth in d’apteecke²⁴⁶

Sommige mensen schijnen het zonder een familienaam te kunnen stellen. Voor de poorteresse Lijsbeth was de toevoeging *“in de apteecke”* voldoende en het kostte wat moeite om haar te identificeren. Op 6 november 1597 verscheen de 52 jarige Goessenaar Jonkheer David Joosz van de Werve voor de notaris waar hij vertelde dat hij diverse keren ontboden was geweest bij Lijsbeth in de apteecke die ziek in haar woning in Goes had gelegen. Zij had hem gevraagd of hij Cornelis Martss kon bewegen om Pieter Anthonisz de enige zoon van haar dochter, te lossen *“die op ‘t fort van Ordamme²⁴⁷ bij Antwerpen van de soldaten jehghens Zeelant parthije houdende gevanghen lagh’*. Cornelis zou hiervoor een rentebrief mogen verkopen en een rente op haar huis innen om daarmee *“t’Rancoen van voorseijde gevanghenisse ende ook vele andere quaede resterende oncosten van verdroncken gelaeghen ende Spelen die den voormelden Pieter haeren neve (lees kleinzoon) hier gemaect hadde te betaelen ende zuveren”*.

Een zelfde verklaring werd afgelegd door de 43-jarige Mayken Dircxdr jonkheer Davids *“joncwijff²⁴⁸”* die ook gehoord had dat Lijsbeth wilde dat *“die onnutte schulden die hij verquist ende gemaect hadde”* betaald zouden worden. Levendale verwijst naar twee vorige akten. Een van 24 augustus 1596 waarin Lijsbeth in de apteecke zelf voor de notaris verschenen was om te vragen om het testament dat met het cachet van haar laatste man verzegeld was, gesloten te bewaren in de weeskamer of de griffie en alleen te openen na haar overlijden. De allereerste akte van 5 januari 1595 blijkt een testament te zijn van Elisabeth in de apteecke. Zij heette Elizabeth Adriaensdochter en was weduwe van chirurgijn Marinus Jacobssen Pieter Anthonijsz wordt er in vermeld al de zoon van haar en Marinus Jacobssen’s enige dochter

²⁴⁶ RAZE 2040, fol 414, 6-11-1597

²⁴⁷ Ordamme lag net even ten zuiden van het fort Lilloo

²⁴⁸ Dat is dienstbode

Barbara, Het testament beschrijft verder dat *“Anthonis des voorseijden Pieters vader hem zulcx hadde gedreghen dat hij alle Zijne goederen hadde verquist”* Daarom besloot zij dat Pieter uit haar nalatenschap alleen zijn wettelijke erfportie zou mogen ontvangen en zelfs dat onder voorwaarde dat: *“oft gevele dat Pieter nae haer overlijden hem onthielde in plaetsen die oorloghe oft parthije hadden jehghens dese landen, soo onterfft zij testatrice den zelve om dier oirzaecken ende stelt in zijn plaetse den huijsarmen deser stede”*. Arme Pieter? Misschien ook niet. Hij schijnt de genen van “verquistijng” van zijn vader geerfd te hebben. Het register van de weeskamer²⁴⁹ geeft ons nadere gegevens over de voorouders van Pieter. Mr. Marinus Jacobs, de chirurgijn, was voor 2-11-1556 overleden en had drie kinderen nagelaten: Adriaene geb. c. 1545, Barbel, geb. c. 1549 en Hubert, geb. c. 1554. In hetzelfde register van de weeskamer²⁵⁰ staat nog dat Barbel getrouwd geweest is met Anthuenis Pierssen Boxmaker waaruit de bewuste Pieter Anthonijsz geboren is omstreeks 1576. Hij heeft zijn moeder nauwelijks gekend, want zij overleed toen hij nog maar drie jaar oud was. We weten niet of Pieter zijn gevangenschap in het fort van Ordamme overleefd heeft.

2.124 Een vrijwillige condemnatie?²⁵¹

Lambrecht Schaepers, brouwer *“int Vercken”* te Goes, stelde op 4 december 1597 drie procureurs van het Hof van Holland aan *“om hem constituent te laeten condempneren tot behouwe van Wouther Antheunis zoon, moutmaker wonende tot Delft in de somme van 529 gulden acht stuvers en zes penninghen metten interest van dien den penninck zesthiene”*. Dat vind ik vreemd. Ik kan me voorstellen dat Lambrecht door Wouther aangeklaagd zou zijn wegens wanbetaling van een portie mout, maar hier schijnt Lambrecht vrijwillig naar de notaris gestapt te zijn om zichzelf te laten vonnissen! Is dat te vergelijken met een faillissementsaanvraag? Op 15 oktober had Maijken Hermans, de vrouw van Lambrecht hier over een accord gemaakt met Wouther. Volgens een akte van 27 mei 1598 was Lambrecht 46 jaar, dus geboren omstreeks 1552. Omstreeks dezelfde tijd heeft Jacques van Hulst, brouwer wonende te Zierikzee, zich ook “vrijwillig gecondemneerd” in verband met een schuld van 299 gulden, 5 stuvers, 6 penningen aan dezelfde Wouther Antheunisz. Het schijnt dus meer voor te komen.

2.125 Verkoop van een huis - maar niet alles wat er in staat!²⁵²

Op 16 december 1597 legde Jan Huijghe de Keijser, 43 jaar oud, geboren te Ossensisse in Hulsterambacht en nu wonende te Hoedekenskerke, samen met Paschier Janss, 26 jaar en wonende in Oudelande, een verklaring af dat zij in de herberg *“den Eenhoren”* te Goes aanwezig waren geweest toen Hugo Adriaenss uit Ellewoutsdijk met de waard Hans Verheghen gesproken had over de koop van het huis (ik neem aan de herberg). Dat was gebeurd *“des morgens noch nuchters monds”*, maar ondanks dat waren de afspraken vaag geweest. De getuigen verklaarden gehoord te hebben dat *“Hugo besprack alle datter op de camer was. Dattet aldaer blyfven ende in den coop volghen zoude ende dat hij die woorden twee, driemaels iteratinelen verhaelde”*. Hierop had Hans kennelijk alleen gezegd: *“Dese silvere schaele (die opt taefel stondt) en zal emmers niet volghen. Noch ooc de vier taefereelen. Noch ooc vier cussens. Noch een kiste aldaer staende”*. Hugo had daarop gezegd: *“Ick en wilder gheen huijsraet inbrenghen. Dan datter is dat moeder blyfven”*. Daarna hadden zij de koop met handslag bezegeld. De getuigen zeiden dat ze *“zeer verwondert waeren dat zijlieden hun contract niet duidelicker en verclaerden”*. Laten we hopen dat koper en verkoper het met elkaar eens geworden zijn.

²⁴⁹ Weeskamer Goes VN 28w, fol 50

²⁵⁰ Weeskamer Goes VN 28w, fol 331v

²⁵¹ RAZE 2040, fol 420, 4-12-1597

²⁵² RAZE 2040, fol 423, 16-12-1597

2.126 Bronnen vullen elkaar aan²⁵³

Bij een akte van 19 december 1597 tekende Levendale in de marge aan: *“Testament van man en wyf aerbeijders, gheen kinderen hebbende”*. Het betrof Mattheus Weijts, geboren te Lapscheure in Vlaanderen en nu wonende in Goes en Catharina Paschiers uit Steenberghe. In de kwartierstaat Vlijberge²⁵⁴ komt een Sara Gillisdr voor die op 7-4-1608 te Goes getrouwd was met Mattheus Weijts en op 31-10-1612 te Goes hertrouwde met Jan Claasse Steenaart (ook Hovenier), weduwnaar van Stekene. Was dit dezelfde Mattheus? Het ziet er wel naar uit, want hij wordt *“weduwenaar van bij Sluis”* genoemd en Lapscheure ligt zo’n 5 km. van Sluis. Volgens een akte van uitkoop²⁵⁵ is uit het huwelijk van Mattheus Weijts en Sara Gillis in 1609 een dochter Grietken geboren en had Mattheus een zuster Pierijnken die getrouwd was met Andries Andriessen.

Op zo’n manier kunnen gegevens uit verschillende bronnen elkaar aanvullen.

2.127 Een schenenmaker²⁵⁶?

Margriete Adriaan Loeffsdochter geboren te Gent en weduwe van Jan van Goer, liet op 31 december 1597 de inboedel van het sterfhuys taxeren. Maar er was niet veel van waarde aanwezig. Ze verklaarde; *“Naerdijen den voornoemden haeren man binnen deser voorseiden stede van der Goes den 22 maerte 1597 was overleden, die geweest es een schenen ofte stroohoeijmaecker ende zulcx den staet van hunnen gemeenen sterfhzuijse zoo zober was dat-tet niet noodigh en dochte den ze/ven ter weescamere te brenghen ofie met schanden t’ontdecken, Sonderlinghe zoo hier drije gemeene kinderen zijn, namelijk Hans, Everardt ende Martina van Goer, daarvan Martijnken noch maer oudt es 14 ende Evert 20 jaeren. Zij comparante nochtans willende ter goeder trouwen wandelen ende den voorseiden Staet behoerlijck bekent maken”* Daarom heeft zij aan Martijnken, de vrouw van Cornelis Janssen Boone, Pieter Janssen, beiden *“oudecleercoopers”*, en Melis Anthonis Hoeijmaecker verzocht om het huis te onderzoeken en de inhoud daarvan te taxeren.

Het is duidelijk dat Jan van Goer hoedenmaker was geweest, maar wat zijn *“schenen”*. In het MNW staat dat *“schene”* o.a. teen voor vlechtwerk is en er bestond ook het woord *“schenehoet”*, een soort zonnehoed met een breede rand, die dan mogelijk gevlochten was. De taxeerders vonden ook *“hoeden, zoo van mans ende vrouwen midsgaders den plattynen in den winckel”*, Het woord *“plattijnen”* geeft nog even te denken. Het kunnen een soort muilen of pantoffels zijn, maar die werden, weer volgens MNW²⁵⁷ gemaakt deels van leer of van hout of soms geheel van hout, dus een soort klompen. Zou van Goer dan misschien een soort muilen van gevlochten tenen gemaakt hebben? De taxeerders kwamen niet verder dan een totale waarde van 27 ponden 8 schellingen en 9 groten vlaams. Er was een schuld van 22 ponden vlaams, zodat de weduwe aan haar oudste zoon niet meer kon uitkeren dan tien gulden.

Margriete is als Grietjen Loef, van Gent en weduwe van Jan van Goore te Goes hertrouwd op 11-2-1598 met Melis Weegerganck, een weduwnaar uit ‘s Hertogenbosch. Het schijnt dat Evert van Goor naar Bommel is vertrokken, Op 10-4-1605 zijn in Goes getrouwd Evert van Goore, j.g. van Bommel met Tanneken Jacobs, van Saeftinge, weduwe van Jan Fransen, Op 7-12-1608 is hij te Goes hertrouwd als weduwnaar van Bommel met Leuntien Cornelisse, van Nisse, weduwe van Cornelis Hubrechtsen. Bij Evert’s huwelijk in 1605 was zijn broer Jan Jansen aanwezig (dat was dus Hans). Een Jan Jansen van Goore, j.g. van Eekloo is te Goes

²⁵³ RAZE 2040, fol 425, 19-12-1597

²⁵⁴ Zeeuws Kwartierstaten Boek deel 1

²⁵⁵ RAZE 2044, 12-6-1612

²⁵⁶ RAZE 2040, fol 439, 31-12-1597

²⁵⁷ Middel Nederlands Woordenboek, zie bibliografie

getrouwd op 31-1-1599 met Maijken Adriaensdr, van Roosendaele, weduwe van Cornelis Faese. Als moeder van de bruidegom wordt genoemd Grietien van Goore, waarschijnlijk de genoemde Margriete Loef. In RAZE 2053²⁵⁸ wordt een Mayken Adriaens vermeld als weduwe van Jan Jansz van Goor. Het is goed mogelijk is dat hij de broer van Evert is.

2.128 Mooie Digna of Moeie Digna²⁵⁹?

Levendale schreef bij het testament van Digna Cornelisdr: “*Testament van Moeie Digne*”. Als die bijnaam echt “moeie” betekend heeft zal Digna dat zeker op prijs gesteld zal hebben, want ik reken uit dat zij op 31-12-1597, toen het testament gemaakt werd, al 65 jaar oud was! Zij was Digne Cornelisse van Olstende (1532 - 1603) die getrouwd was met Michiel Nicolaasse Oostdijck (1535 - 1568). Niclaes Michielss Oostdijck (1562 - 1635) en de kinderen van Tobias Michielssen waren haar erfgenamen.

2.129 Tinnegieters in Goes²⁶⁰

Op de laatste dag van het jaar 1597 kwamen Michiel Pietersz glaesmaker, David Inghelssen tinnegieter, Pieter Jacobssen uit de Groe en Vincent Clais hovenier bijeen om de opvoeding van Inghelken, een jongentje van 3 maanden, en enig zoontje van Mayken Inghelsdochter te regelen. Pieter Jacobssen kwam als voogd van Jan Inghelssen. Een maand eerder hadden zij de condities al met elkaar besproken en dat legden ze nu vast voor de notaris. Zoals gebruikelijk was heeft Michiel beloofd het kind “*van costen en cleederen*” te zullen onderhouden. Inghelken, inmiddels Ingel Michielse²⁶¹ (Glasemaker) genoemd, is op 6-8-1621 te Goes getrouwd met Janneken Adriaens, j.d. van Wesel. De getuige was Leenken Cornelis, moeder van de bruidegom. Dit was, zoals later zal blijken, zijn stiefmoeder Helena Cornelisdr Kempe. Hij heeft te Goes vier kinderen laten dopen: Michiel (4-5-1622), Maeyke (31-3-1624), Adriaen (5-6-1626) en Cornelis (12-4-1628). De naam Inghel komt niet zo veel voor en tinnegieters waren ook niet dik gezaaid. Als ik dus in het register van weesakten van Goes lees, dat een Ingel Vincentszoon tinnegieter op 24-1-1572 zijn drie kinderen bij zijn overleden vrouw Barbelken Claesdochter laat registreren, begin ik te denken dat deze Inghel de vader van David, Jan en Mayken zou kunnen zijn. Inderdaad was er een zoon Davidt Ingels, 11 jaar oud, dus geboren omstreeks 1561, maar de twee andere kinderen waren Abigael Ingelsdochter en Claesken Ingelsdochter, die omstreeks 1562 en 1564 geboren waren en van Jan en Mayken geen spoor! Maar niet getreurd! Op 15-11-1586 is er weer een aantekening in het weesregister dat Pieter Jacobssoon in de Poel voogd wordt van de weeskinderen van Ingel Vincents tinnegieter. Dat is zonder twijfel de bovengenoemde Pieter Jacobssen uit de Groe. Ik neem dus even aan dat Mayken en Jan uit een later huwelijk van Ingel Vincentszoon zijn. David Inghelssen tinnegieter is in mei 1587 getrouwd met Leunken Macharis, de dochter van de vleeshouwer Macharis Passchierszoon en zijn eerste vrouw Soete Lamsdochter. In hetzelfde jaar legde David samen met anderen een verklaring af over een incident dat plaatsgevonden had in de herberg Den Hulck. Daarin staat niet alleen dat hij 27 jaar oud was, maar ook dat zijn huis naast deze herberg stond. De leeftijd klopt precies met de opgave in de weesakte. Macharis Paschierszoon is hertrouwd met Neelken Marinus, waarbij hij vijf kinderen had: Paschier, Tanneken, Janneken, Gedeon en Maijken. In Goes draai je altijd in een kringetje rond, want Neelken Marinus was de dochter van Marinus Pietersz Grieuwaert een bekende familie in Goes en Kattendijke.

²⁵⁸ RAZE 2053, 107 en 113, 1629

²⁵⁹ RAZE 2040, fol 448, 31-12-1597

²⁶⁰ RAZE 2040, fol 449, 31-12-1597

²⁶¹ Hij is nog vermeld in RAZE 2058, 26-1-1641, maar verder heb ik niets over hem gevonden.

Wie was Vincent Clais hovenier? Men zou verwachten dat het een bloedverwant is, maar een duidelijk familieverband met Michiel Pieterss of met Mayken Inghels is niet gevonden. Vincent was afkomstig uit Westmaas en is tenminste vijf keer getrouwd geweest. Het eerste huwelijk zal niet in Zeeland gesloten zijn. Op 12-5-1599 hertrouwde hij als Vincent Claessen, weduwnaar van Westmaas met de 34-jarige Josijntien Mans, jongedochter van bij Brugge. Op 16-6-1601 is hij als weduwnaar van Goes getrouwd met Maijken Pieters, jongedochter van Heinkenszand. Op 4-8-1602 als weduwnaar van Goes met Christijnken Reijniers, j.d. van Eekloo. In het weesboek lezen we dat Christina Reyniers, de weduwe van Cendt Claessen den Hovenier en nu gehuwd met Lijeven Pyerss Backer, rekening doet van haar wezen. Volgens het trouwboek van Goes is zij op 18-9-1620 getrouwd als weduwe van Vincent Claessen met Lieven Pieterse van Gent.

Terugkerend naar Michiel Pieterssen Glasemaker. Michiel en Maeyken zijn op 12-5-1596 te Goes getrouwd. Michiel was zoon van Pieter Michiels en Leunken Baltensdr Michiel is hertrouwd met Helena Cornelisdr Kempe, maar de datum en plaats van dit huwelijk heb ik niet kunnen vinden. Zij hebben tenminste zes kinderen²⁶² gehad: Pieter, Jacob, Michiel, Leunken, Helena en Elisabeth. De laatste is getrouwd met Claes Geertssen Vervoordt, waaruit een dochter Cathalijntge Claes. In het doopboek van Goes vond ik slechts twee dopen van kinderen van Michiel Pieterssen “gelaesmaker”, op 3-9-1617 (Antonijntgen) en 16-2-1620 (Michiel)

2.130 Einde Protocol 2040

Na 450 pagina's dichtbeschreven tekst besluit Levendale zijn register C met de woorden: *“Ende hier mede es t Jaer 1597, Midsgaders dit Prothocoil C ofte gheendt”*, gevolgd door enkele regels in het latijn van de psalmen 64 en 103. Het vertalen van de allerlaatste regel: *“Postquam²⁶³ Lucifer illuxerit mox sol succedit”* laat ik liever over aan lezers die een klassieke opleiding genoten hebben.

Een dertigtal pagina's heeft hij enkele jaren later volgeschreven, soms met de verklaring dat er nog ruimte overschoot. Uit dit deel nog enkele extracten.

2.131 Ontslag van belofte van trouw²⁶⁴

Op 20 mei 1601 verscheen Maijken Clercx Jansdr voor de notaris en vertoonde een verklaring die Pieter van de Voorde Michielsz. op 28 april voor schepenen van Hulst had afgelegd dat hij *“ten ewighen daghe es ontslaende ende quijscheldende Maijken Sclercqs van trouwe die hij nu ontrent negen jaeren geleden met 't voornoemde Maijken Sclercqs aengeghaen heeft voor een ministre ofte predicant binnen der prochiekercke der voornoemde stede van Hulst. Belovende 't voornoemde Maijken ter cause van de voornoemde trouwe nu noch in der ewicheijt niet meer te molesteren”*. We weten niet wat er precies aan de hand was. Was hun huwelijk niet voltrokken? Had de oorlog daar iets mee te maken? Wilde Maijken gaan trouwen? Of wilde ze haar vrijheid terug hebben? Negen jaar is een lange tijd! Ik heb daarvan niets kunnen vinden.

2.132 Er was een erfenis te verdelen²⁶⁵

De erfgenamen van Luenken Dignusdochter, laatst weduwe van Jacob de Waele en van de goederen die gekomen waren van Neelken Lievinsdochter, wijlen huisvrouw van Jan Adriaensz Hooghduvecot hadden een accord gesloten over de verdeling van de erfenis. Dit ac-

²⁶² Weeskamer Goes, 11-3-1634

²⁶³ Zie index “Begin RAZE 2041”

²⁶⁴ RAZE 2041, fol 430, 20-5-1601

²⁶⁵ RAZE 2040, fol 458, 22-11-1602

koord was niet opgemaakt door Notaris Levendale, zodat het niet in zijn protocollen was opgenomen, maar toen de erfgenamen Henric Janss Visscher machtigden om zaken in verband met de erfenis te regelen voor burgemeesters en schepenen van Middelburg en daarvoor naar Levendale stapten, werd deze akte, gedateerd 26 februari 1602, normaal ingeschreven in protocol E²⁶⁶. Een kopie van het accoord schreef hij achter in het register van protocol C “om dat hier noch papier overschoot”.

Genealogisch bekeken is het een ingewikkelde kwestie. Waarschijnlijk was het zo dat Luenken Dignusdochter geen kinderen had. Haar erfenis ging dus terug op haar ouders (Dignus N.N. en N.N.), die waarschijnlijk ook overleden waren. Dan gaat men een generatie verder terug, zodat de nakomelingen van de vier grootouders van Luenken in aanmerking kwamen, ieder een kwart portie. Maar aangezien ook de namen van die grootouders onbekend zijn wordt het wel erg moeilijk om een stamboom op te stellen. De gegevens worden niet op een presenteerblaadje opgediend. Bovendien kunnen we op onze klompen aanvoelen dat sommigen in het midden van de 16de eeuw geleefd zullen hebben in een tijd dat de bronnen schaars zijn.

De erfgenamen van vaders vaders zijde waren (samen een ¼ part):

- Henric Janss Visscher, getrouwd met Hilleken Claisdr, 1/16 part;
- Cathrijne Jans Marinusdr, 1/16 part; samen
- Frans Claissen, wonende te Wolfaartsdijk, 1/16 part ;
- Cornelis Janss metser, 1/32 part;
- Henric Remeus Craemer, getrouwd met Pierken Blais, met Clais ende Cathrijne Blais zoon en dochter ieder 1/3 in 1/32 part.

De erfgenamen van vaders moeders zijde waren (samen een ¼ part):

- Mayken de weduwe van Wisse Jansz Bevelander, 1/8 part;
- Blais Bouwensz in Noordt(monste)r getrouwd met Inghelken Jans 1/8 part.

De erfgenamen van moeders vaders zijde (samen ¼ part):

- Leijn Claiss Visscher, 1/3 in ¼ part
- Henric Visscher, 1/3 in ¼ part
- Magdalena Visscher, weduwe van Adam Cornelisz Gort, van moeders vaders zijde 1/3 in 1/4 part

Als enige erfgenaam van moeders moeders zijde (1/4 part) :

- Henrick Janss Visscher als enig kind van Willemijne sKeijsers

Om te beginnen is het nodig deze erfgenamen te identificeren. Ik ben dus naarstig gaan speuren in bronnen als de weeskamer, doop- en trouwboeken en het notarieel archief van Goes, en de Zeeuwse kwartierstatenboeken. Het resultaat was pover.

Cathrijne Blaesdochter was nog het eenvoudigst. Zij is vermoedelijk identiek aan Catelinken Blaes die als j.d. van ‘s Heer Hendrikskinderen te Goes ondertrouwde op 22-1-1600 met Geert Anthonisse, weduwnaar van Kapelle en op 30-10-1604 als weduwe ondertrouwde met Cornelis Dignussen, die ook weduwnaar was. Bij dit tweede huwelijk was Claes Blaes, broer van de bruid getuige. Zij kan c. 1580 geboren zijn en schijnt voor 1637 te ‘s Heer Hendrikskinderen²⁶⁷ te zijn overleden.

Van Claes heb ik verder niets kunnen vinden.

Zuster Pierken Blaes is als jongedochter van “Sereynskercke²⁶⁸” op 24-10-1601 te Goes getrouwd met Hendric Raijmonds, jong gezel uit het land van Luijk. Dat “land van Luijk” moet

²⁶⁶ RAZE 2042, fol 12

²⁶⁷ RAZE 2057, 6-4-1637

²⁶⁸ Lees: ‘s Heer Hendrikskinderen

niet te nauw genomen worden, want op 5-2-1603 is hij als Hendrik Remeus, weduwnaar van “Meeuwen”, te Goes hertrouwd met Andriesken Martens, jongedochter van Middelburg en Meeuwen ligt in Belgisch Limburg.

Nu zou het plezierig zijn als we konden vinden wie vader Blaes was. Was het de Blaes Jansse die op 11-9-1586 te ‘s Heer Arendskerke trouwde als weduwnaar van Hoedekenskerke met Corneeltje Frans, van Yerseke en woonde te Baarsdorp? In de overlopers van Baarsdorp van 1599, 1606 en 1613 vinden we dat de weduwe van Blaes Jansse land bezat in diverse hoeken en dat de wees van Blaes Jansse in 1599 ook diverse percelen bezat. Dat zal Jan Blaessen zijn geweest op wiens naam het land in de jaren 1606 en 1613 stond. Blaes Jansse had in 1589 ook land in Sinoutskerke en in 1598 in de Goesse polder, waar hij o.a. land van de armen van ‘s Heer Hendrikskinderen baande. Het land dat hij daar had in Daenhoek stond in 1605 op naam van Blaes Janss weduwe. Hij woonde waarschijnlijk al in ‘s Heer Hendrikskinderen of omgeving in 1584, want volgens de overloper van ‘s Heer Hendrikskinderen baande hij daar land in de Goesse polder van de kerk van ‘s Heer Hendrikskinderen Maar mogen we op grond van het feit dat Pierken en Cathrijne Blaes uit ‘s Heer Hendrikskinderen kwamen aannemen Blaes Jansse hun vader was? En hoe passen we zijn zoon Jan Blaesse in het schema, want hij wordt niet vermeld bij de erfgenamen van Luenken Dignusdochter

Iets meer houvast hebben wij aan Magdalena Visscher, de weduwe van Adam Cornelisz Gort. Dit echtpaar komt voor in diverse kwartierstaten, maar iedereen schijnt niet alleen moeite gehad te hebben met de afstamming van de familie Gort(se), maar ook met de identiteit van Magdalena Visscher. Zij wordt in één adem genoemd met Leijn Claiss Visscher en een Henric. Waren dat haar broers? Hendrick Janss Visscher was het enige kind van Willeminje sKeysers. Is zijn vader Jan (Visscher), waarvan we verder niets weten, misschien tweemaal getrouwd geweest en was Magdalene een dochter uit zijn eerste huwelijk? En wat moeten we met Leijn Claiss Visscher? Is er een Clais Jansz Visscher geweest, zodat Leijn een neefje van Magdalena en Hendrick was? Adam Cornelisz Gort was mogelijk een broer van Marinus Cornelisz Gort die schout te Waarde is geweest c. 1565-1572 en geboren is c. 1530. Magdalena Visschers zal daarom ook rond die tijd geboren zijn.

En al die andere erfgenamen? Wisse Jansz Bevelander zullen we niet op Zuid Beveland moeten zoeken, want daar heeft het geen zin om zich “Bevelander” te noemen. Blais Bouwensz schijnt in Noordmonster gewoond te hebben, d.w.z. er staat in het stuk “*in Noordt mr*”. Cornelis Jansz metser heb ik ook niet kunnen vinden. De beroepsnaam “*metser*” werd vaak weggelaten en aan een naam als Cornelis Jansz heb je geen houvast. En dan heb ik nog geen woord gerept over Neelken Lievensdr en Jan Adriaensz Hooghduvecot

Dit is dus een puzzel die ik met geen mogelijkheid heb kunnen oplossen. Blijft over de lezers te vragen of die hun speurdersneus kunnen activeren.

2.133 **Begin Protocol D**

In 1598 begint Levendale een nieuw protocol en zoals gewoonlijk staan de eerste pagina's vol met wapens, tekens van de dierenriem en teksten in het latijn. Die neem ik hier maar niet op want het is nogal veel, maar één zinnetje kan wel: “*Sol oriens mentis nebulas. Lux lumine tollit*”. Dat is net zoiets als het “*Postquam Lucifer illuxerit mox sol succedit*” in het vorige nummer waarvan ik, dank zij Kees Bierens die zich Cornelius Agricola noemt, weet dat het een diepe betekenis heeft, namelijk: “Nadat de morgenster zich vertoond heeft, komt de zon er weldra voor in de plaats”. Het teken achter het woord Lucifer is het symbool van de planeet Venus - de morgenster. Maar nu eerst naar ernstiger zaken!

2.134 Ik ken er geen een van²⁶⁹!

Het testament van Jan Franssen Bocxmaecker, poorter van Goes en zijn vrouw Janneken Berghgrachts van 12-1-1598 vind ik interessant omdat het namen vermeldt van personen die ik niet thuis kan brengen. Jan Franssen maakte dus boksen oftewel broeken. Janneken had hem gedurende zijn ziektes bijgestaan en als dank kreeg zij buiten het testament om 300 gulden. Als universeel erfgenaam benoemde hij Anthonette, de dochter van zijn zuster die getrouwd was met Quirijn Rozijer en in Duinkerken woonde. Jan realiseerde zich dat Anthonette vanwege de oorlog misschien niet in staat zou zijn de erfenis te aanvaarden. In dat geval stelde hij dat Cathrijne, de dochter van Han de Vos de *“blaedinghe”* of het gebruik van het goed mocht hebben voor de tijd van twaalf jaar na zijn dood. Mocht na die twaalf jaar de oorlog nog niet afgelopen zijn en zou Anthonette nog in leven zijn, dan zouden haar kinderen erven. Als familie van moeders zijde worden nog genoemd Henrick Scheelkens, *“des voorseide Catljne moeders broeder”*, de kinderen van Jan Hermansen Serabbekercke en Gillis, Adriaen en Michiel van Postel zoons van een oudoom van de testateur. Maak daar maar eens een stamboomje van!

2.135 Een landhuis in Ellewoutsdijk²⁷⁰

Ellewoutsdijk blijft voor genealogen een moeilijke plaats door het gebrek aan oude bronnen, zodat elk nieuw gegeven mooi meegenomen is. Op 13-1-1598 heeft Catharina Boijs, de weduwe van Cornelis Pietersz Polderman, poorteresse van Goes, haar landhuis te Ellewoutsdijk, met schuren, keten en 17 gemeten wei verkocht aan Jan Leunissen. Hij moest er 1100 gulden voor betalen. Bovendien pachtte hij 54 gemeten bouwland en wei voor de tijd van zeven jaar. Jan woonde in Ellewoutsdijk. Van hem heb ik niet veel kunnen vinden, maar des te meer over zijn schoonvader Laureijs Andriessen die in Everinge bij Ellewoutsdijk woonde. Volgens de overloper van Everinge van 1585 bezat Laureijs 5 gem. 169 r. land in de *“Wester-schen breen bijster hoeck”*. Daar stond ook zijn hoeve, want in de overloper staat dat die hoek begon achter Laurens Andries huijs. Verder baande hij daar 5 gem. 61 r. land in twee stukken van de kerk van Ellewoutsdijk en 8 gem. 239 r. land in de *“Oosterschen breen bijster hoeck”* van Jan Jaene. In de overloper van 1606 staat nog steeds *“Lauweris Andriesz huys”* genoemd, maar Laureijs zelf is verdwenen. Zijn 5 gem. 169 roeden land waren nu eigendom van Jonkheer Frederick Lutiano, terwijl het land van Jan Jaene door diens erfgenamen gebaad werd en het kerkeland door de kerk in gebruik genomen was.

Vreemd? Niet als we naar de volgende akte kijken. Dat is een pachtceel (cedulle zei men toen) van 28 gemeten wei onder Ellewoutsdijk die Laureijs Andriessen van Catharina Boijs had gepacht voor zeven jaar. Maar in de marge staat het volgende geschreven: *“Lau Andriessen es van den malcontenten vuijt zijn landstede gevanghen wegh gevoert tusschen den laetsten augustus ende 1 september ‘98”*. De *“malcontenten”* waren dus de Geuzen, maar waarom die Laureijs meegenomen hadden zullen we misschien nooit te weten komen. Het schijnt dat hij niet meer teruggekomen is en zijn land is kwijtgeraakt. In de overloper van 1606 vinden we wel dat een Andries Lauwersz land in Everinge bezat en baande. Ik neem aan dat dit zijn zoon was die daar nog woonde in 1633, want in een rekening van het Waterschap staat dat Andries Laurissen in dat jaar *“300 schooven gluij”* leverde voor reparatie aan de dijk. Van Laureijs geen spoor!

²⁶⁹ RAZE 2041, fol 3, 12-1-1598

²⁷⁰ RAZE 2041, fol 6, 13-1-1598

2.136 Ook een reden om een testament te maken²⁷¹!

Jan Joossen en Jacobmijnken Barthelsdochter, inwoners van Kapelle maakten hun testament op 10-2-1598. En er was nogal wat te verdelen zoals we later zullen zien. Maar bij hen geen gezeur over de zekerheid van de dood en de onzekerheid van den ure van dien. Nee, nuchter en met beide benen op de grond hadden zij de zaak eens bekeken en waren tot de conclusie gekomen dat: *“oversiende als d’eene comt t’overlijden dat d’andere dickmaels vele crackeelen, moeijten oft ongelijck aengedaen werden int scheyden, deelen ende caevelen der goederen ende sonderlinghe int vercoopen van de meublen, beesten ende vruchten, die somwijlen ten onbequaemen tijdt oft ten vijlen pryse vuijterhandt werden geworpen. Oft ommers dat hunnen staet ende huijshouden tot verwijt oft nijdt wordt ontdeckt. Om dwelcke schaede ende schande te verhoeden ende om die Liefde ende affectien die zij d’een d’andere draeghen ende om andere redenen haer daerthoe moveren, hebben vuijt haeren eijgen vrijen wille*” hun testament gemaakt. Wel er was voldoende aanleiding voor gekrakeel. Ze bezaten een huis in Biezelinghe met hof en boomgaard, paarden, koeien, schapen, varkens, hoenders *“ende alle bestiael”* (Wat kan er nog meer zijn? De honden, de poes, dan heb je het wel gehad.). Dan was er tin, metaal, ijzer, houtwerk, schilderijen, bedden, kussens, huisraad, lijnwaad, kleeven, juwelen, geld, goud, zilver, (kool)zaad, tarwe, rogge, gerst, bonen, wikken, er komt geen eind aan. Dan hielden ze nog tienden van het kapittel van Oudmunster gelegen in Waarde. Jacobmijnken bezat ook nog een huis in Kapelle samen met haar broer Cornelis, waarbij nog een klein huisje stond dat *“die Brouwerije”* heette. En tot slot was er nog een huis in Goes. Een van de getuigen bij de ondertekening van het testament was Christiaen Barthelsz Vermuijen, secretaris van Kloetinge. Toen ging ik even denken: was Jacobmijnken Barthels soms een zuster van Christiaen? Maar nee, dat gaat te ver. De Werkgroep Blasijntje Dankaerts heeft in 1996 de Genealogie Vermue gepubliceerd en Bartel Marinusse Vermuyen had geen dochter Jacobmijnken jammer.

2.137 Weer een Barthelszoon!²⁷²

Op 10-2-1598 verscheen bij de notaris een Witto Barthelszone uit Wemeldinge, een jongeman, 21 jaar oud, zie [foto 2](#)²⁷³. Witto legde een verklaring af op het verzoek van Niclaes Gerardsz²⁷⁴, diens zusters en hun echtgenoten, dat hij nog geen jaar geleden in Spanje geweest was (de collaborateur?), waar hij enige tijd in Sevilla gewoond had. Daar had hij een zekere Matheus Gerardsz ontmoet, de broer van Niclaes, met wie hij *“menighmael geconverseert heeft”* en ongetwijfeld menig glaasje Spaanse wijn geconsumeerd heeft, omdat zij *“beijde Zeelanders ende binnen een eijlant geboren waeren”*. Matheus diende bij een *“grossier van maelderije”* in de Caille Dabados (lees de Badosstraat) tegenover de kerk van Sint Lesidro. Helaas -Matheus werd ziek - *“van den kinderpocxkens”*. Zijn baas wilde hem onder die omstandigheden niet in huis houden en zocht een kamer voor hem - wel op kosten van Matheus natuurlijk, want zaken zijn zaken. Dat lukte niet en uiteindelijk werd Matheus opgenomen in het *“duijtschen gasthuijs”*, waar hij kort daarna is overleden. Witto kon zich de datum van het overlijden niet precies herinneren, maar wist wel dat het op de zondagmorgen was *“op den Dagh als d’Inquisitie haeren vuijtgangh ofi Executie deden, d’welcke die duijtschen aldaer noemen t’heijligh huijsken”*. Witto is op 1-5-1597 vanuit Spanje naar Zeeland vertrokken, waar hij onmiddellijk Nicolaes Geerdssen opzocht heeft om hem het nieuws van het

²⁷¹ RAZE 2041, fol 10, 10-2-1598

²⁷² RAZE 2041, fol 13, 10-2-1598

²⁷³ Let op het verschil tussen de vorm van de letter W bij Witto en de W van bijvoorbeeld Wemeldinge. Misschien wilde Levendale de naam een latijns of middeleeuws tintje geven, want hij schreef de voornaam op een ongebruikelijke manier, terwijl hij een regel verderop Wemeldinge schrijft, zoals voor die tijd gewoon is.

²⁷⁴ Bijna zeker: een Smallegange, maar hij heeft zich nooit zo genoemd

overlijden van zijn broer te vertellen. Na terugkomst in Wemeldinge is hij getrouwd met Barbelken Maijoers²⁷⁵. Hij is dan nog geen 29 jaar oud geworden, zodat het logisch is dat we weinig over hem kunnen vinden. Er heeft een Nicolaes Gerardsz in Goes gewoond. Daar is op 10-12-1595 een Nicolaes Geertszen, j.g. van Kloetinge getrouwd met Tanneken Vergouwe, j.d. uit het land van Waes, maar het is niet zeker of dit dezelfde persoon is. Tanneke was een dochter van Joos Vergouwe en had een broer Jan, die afkomstig was uit Sint Gilles, ook in het land van Waes. Jan trouwde te Goes op 3-11-1596 met Baldijnken Geerts, een jongedochter van Kloetinge. Misschien²⁷⁶ was zij een zuster van Nicolaes.

2.138 Zakenreis, maar het klinkt niet als een snoepreisje!²⁷⁷

In Maart is Levendale naar Holland en Utrecht gegaan om zaken af te handelen. Hij beschrijft het heel gedetailleerd onder aan de bladzijde:

“Maendaeghe post Lecture 2 marty smorgens 6 uren geslaghen zijnde, vuytgeghaen ende afgeseijit van een riff deurt noortoort, zijpe etc. die kille (voor d’oude maese het tweede riff geswicht) voorbij Dord eert noch 12 uren was, dan zoo den windt westelijck meer opstack voor de Lecke gheanckert ontrent 2 uren, anderse soude wel ten 4 oft 5 uren in den Haeghe geweest hebben, doch noch voor 5 uren binnen rotterdam ghearriveert. Dijsendagh Delft, Haeghe, Geconsuleert op den testamenten van den jonghen Jacques Cormet, Vrijdagh ontrent 10 uren te waghena Leijden, Saterdag tempe eclipsis solaris, voor 11 uren tshute deur Woerden ende des avents gebleven op den Heildam, Sondagh quo stilo novo quarto hic ultim... r erat Dominica Judica et stilo veteri quo traiecti ad hoc u. . tebant Vastenavendt binnen Utrecht, Maendagh thienden verheven, Snachts voorleden ende desen maendagh, dijstdagh ende sonderlinghe woensdagh zeer groote stormen van winden. Een grooten aenslagh op Hulst, Dan Coninx volck waeren op haer hoede. Zulcx niet gheattenteert. Donderdagh op de vaert, Schoonhoven, binnen Dordt des avents noch tschepe, Vrijdagh deur die kille in slaecke, Saterdag 14 marty smorgens ten 8 uren ter Goes gekeert ende zulcx ge..... onleesbaar)” Waarom hij plotseling in het midden van zijn verslag in het latijn overgaat is mij een raadsel. Het helpt niet dat sommige woorden afgekort zijn en alles in klein kriebelschrift geschreven is. “Tempe eclipsis solaris” - is dat het weerbericht? Mijn woordenboek zegt dat het weer “tempestas” is. Ook vind ik het moeilijk te begrijpen dat die zondag in de oude stijl Joodse zondag was en volgens de nieuwe stijl in Utrecht Vastenavond? Inderdaad, voor het verheffen van tienden moest je naar het kapittel van Utrecht. Nu zou je een e-mailtje sturen.

2.139 Een erfenis uit Bergen op Zoom²⁷⁸

Jan Cuper geseyt de Haese, deken van de Grote Kerk te Bergen op Zoom had een erfenis nagelaten aan zijn nicht Maijken en zijn neefje Cornelis de Coninck. Mayken, die te Goes woonde en met Hans van Dorremael getrouwd was, ging op 21-4-1598 met haar man naar de herberg “de papagaije”, waar zij voor de notaris een akte opmaakten om haar broer Cornelis de Coninck, geseijt Ossecop, volmacht te geven de erfenis in ontvangst te nemen. Maijken en Cornelis waren kinderen van Jacques de Coninck en Maijken Ossecops. Geen akte waarvan de wereld ineens stort, maar interessant genoeg vanwege de namen.

2.140 Een huwelijkscontract van een Veerse brouwer²⁷⁹

Op 22-4-1598 werden voor de notaris huwelijksvoorwaarden opgemaakt voor Jacques Buijs, brouwer te Veere en Barbara Kijckenpoest, Jorisdochter. Als getuigen waren aanwezig

²⁷⁵ In RAZE 3590 in 1605 vermeld als zijn weduwe.

²⁷⁶ Dat is wel zeker!

²⁷⁷ RAZE 2041, fol 16, 2-3-1598

²⁷⁸ RAZE 2041, fol 22, 21-4-1598

²⁷⁹ RAZE 2041, fol 23, 22-4-1598

Jan Buijs, broer van Jacques en Pieter Weijs, goudsmid en poorter te Goes en zijn vrouw Maijken Kijkenpoost. Ook aanwezig waren Martin en Frans Buijs broers van de bruidegom. Jaques Buijs had uit een eerder huwelijk drie wezen.

Kyekenpose of Kijkenpoest is geen naam die je dagelijks tegenkomt. In het weesboek van Goes²⁸⁰ vinden we wel een weesakte voor de kinderen van de overleden Maycken Kyekenpose en Pieter Weyns. Er waren drie wezen, Joris, geb. c. 1583, Jacques, geb. c. 1593 en Pieter, geb. c. 1598.

2.141 Nalatenschap van Jan Foortssen^{281 282}

Toen Jan Foortssen ter Vesten, de bekende dijkgraaf van de Watering bewesten Yerseke overleed op 14-10-1596 waren er binnen en buiten Zeeland talloze personen die een deel van de erfenis wilden claimen. Jan was de enige zoon van Foort Andriessen en Janneken Corne-

lisdr Grieuwaert en voor zover bekend had hij zelf geen kinderen. Dat maakt het moeilijk om een erfenis te verdelen omdat men dan terug moet vallen op nakomelingen van de grootouders. Op 1 november 1596 werd in Yerseke door de erfgenamen al iemand opgetrommeld, die iets kon vertellen over het voorgeslacht van Jan Foortssen, want daarover schijnt men minder goed ingelicht te zijn geweest. Het was de 89-jarige Jaenken Adriaen de Costers weduwe, die dus geboren was omstreeks 1507²⁸³. Zij had een vrouw gekend die aan de Monnickendijck woonde en Soete heette. Die was getrouwd geweest met een Heyndrick, waarbij ze twee zoons had: Geert en Foort Heyndricx. Ze was later hertrouwd met Cornelis Grieuwaert, waarbij ze een zoon Pieter en een dochter Janne had. Deze Janne Cornelisdr Grieuwaert was getrouwd met een Foort Andriessen, die de vader was van Jan Foortssen ter Vesten. Ze wist verder nog dat Geert Heyndricx een zoon Pieter Gheertsse en twee dochter heeft gehad genaamd Cornelia en Crijnken Gheertsdr. En met deze gegevens kan de volgende akte verklaard worden die door Levendale werd opgemaakt op 27-4-1598. Er verschenen een Jan Gerbrandsz uit Utrecht, die ook optrad voor zijn

zuster Geertken Gerbrandsdr en een Sibertken Pietersdr die haar zusters verving. Ze verklaarden allen kinderen te zijn van Nele Govaerdsdr uit Alkmaar en daardoor erfgenamen van dijkgraaf Jan Foortssen. Gelukkig staat in de akte uit Yerseke *“Mr. Foort Heyndricxsse ofte soomen in Hollant noempt Mr. Govaert Heyndricxsse”*, waardoor het duidelijk wordt dat Nele Govaerdsdr de dochter van Mr. Foort/Govaert Heyndricxsse was en dat zij tot dezelfde generatie behoorde als Jan Foortssen.

Alleen nu weten we nog niet wie de vader van Foort Andriessen was, behalve dat hij Andries geheten moet hebben en naast Foort nog twee zoons: Cornelis en Jacob en een dochter

²⁸⁰ Weeskamer Goes VN5, fol.359, 25-4-1601

²⁸¹ RAZE 2041, fol 26, 27-4-1598

²⁸² De gebruikte foto van de grafzerk van Jan Foorts ter Vesten komt uit het boek van L.J.Abelmann, Grafzerken, zie bibliografie

²⁸³ Yerseke, RAZE 2881, fol. 229, Prae-1600-Club

Willemina gehad heeft. En ook - is het niet vreemd dat men in Holland de namen Foort en Govaert door elkaar haalde? men zou haast gaan denken dat de naam Foort een afleiding is van Govaert, maar dan zouden we het verhaal van de baardheilige Wilgefortis overboord moeten gooien. Achter op de akte is later nog bijgeschreven dat Cornelis Simonssen Manneff uit Purmerend ook aanspraak maakte op een deel van de erfenis. Hoe dat in elkaar zit is mij niet duidelijk.

2.142 Het spellen van namen blijft moeilijk²⁸⁴

De spelling van namen werd in het verleden niet zo nauw genomen. Zelfs Levendale zag kans om in een akte van 14-5-1598 een naam op twee verschillende manieren te spellen. Christoffel van den Boeghel Jaspars zone, poorter van Goes, machtigde zijn broer Sebastiaen van den Beughel, die te Antwerpen woonde om de erfenis van Gertruijdt Haeskens (of stond er Haefkens?) *“hunre wijlen vaders zustere”*, die overleden was te Essche in Westphalen, in ontvangst te nemen.

2.143 Het was er soms een gezellige boel, maar het bleef netjes...²⁸⁵

Dat vond Jacobmijnken Stoffels, een Vlaamse jongedochter van 20 jaar, die op verzoek van Pieter Vitu Rogierszone een verklaring aflegde voor Levendale, op 19-5-1598. Pieter Vitu was apotheker en chirurgijn in Goes. Jacobmijnken had al vier jaar als ‘jonghwijs’ bij hem gediend en kon weten wat er in het huishouden omging. Er werd in Goes geroddeld over de vrouw van Vitu. En om *“alle oneere oft achterclap af te weeren, daermede des requirants huijsvrouw gheinjurieert ofi zoude moghen beschuldicht werden”* vroeg hij Jacobmijnken om haar woordje te doen. De baljuw van Goes had haar al verhoord, maar nu werd alles op schrift gesteld. Ze vertelde dat Pauwels de Booghmaecker, Tobias Michielssen, Clais Janssen en Hans de Schilder vaak bij de vrouw van Vitu op bezoek kwamen en er soms *“gebanquetteert ende gegeten”* hadden. Maar ze verzekerde dat er nooit iets gebeurde dat niet door de beugel kon. Alleen was drie jaar geleden op een avond de vrouw met Pauwels in de winkel toen er geklopt werd. Jacobmijnken was op dat moment aan het werk in de keuken. De vrouw ging naar de deur om te zien wie er geklopt had. Toen zag Jacobmijnken *“dat Pauwels voornoemt in de keucken quamp hebbende zijnen broeck in de handt”*. Maar Jacobmijnken verzekerde dat niemand daar iets kwaads in moest zien en *“dat zij egheen ander werck, teecken noch woorden en conste achte slaen die tot eenigh merckelijcke misstandt van oneere zoude connen ghetrocken werden”*.

Levendale tekende in de marge aan dat de vrouw van Vitu op 8-12-1600 was overleden. Dit wordt bevestigd in het weesboek van Goes²⁸⁶ waarin we ook haar naam vinden: Petronella Crijns Plasmandochter, vrouw van Mr. Pieter Vitu die drie kinderen naliet, Rogyer, 15 jaar oud, Crijn, 11 jaar oud en Marinus 2 jaar oud. Pieter Vitu is op 23-6-1601 te Goes ondertrouwd als weduwnaar van Vere met Antonia Utenhove, weduwe van Mr. Pieter Suidtlandt. Zoon Rogier is in Goes getrouwd 8-5/6-6-1610 als jonggezel van Vere met Mayken Macharis, jongedochter van Goes. Dan is veel later, op 23-1-1622 ondertrouwd te Bergen op Zoom en getrouwd te Goes op 10-4-1622 Doctor Pieter Vitu, weduwnaar, met Juffrouw Anna Diericx Balmaker, weduwe van Adriaen Cornelisz van Briel, wonende te Bergen op Zoom. Dan zou hij dus viermaal getrouwd geweest zijn. Of misschien zelfs vijfmaal? In RAZE 2046 bevindt zich een testament uit 1619 van Dr. Pieter Vitu en Magdalena Maurice! Hij is in of voor 1626 overleden. In datzelfde jaar maakte zijn weduwe Anna Balmaecker haar testament²⁸⁷, als erfgenamen worden drie kinderen genoemd: Catharina, die niet in het weesboek

²⁸⁴ RAZE 2041, fol 30, 14-5-1598

²⁸⁵ RAZE 2041, fol 33, 19-5-1598

²⁸⁶ Weeskamer Goes VN 31w, fol. 35, 1602

²⁸⁷ RAZE 2052, 137, 1626

genoemd werd, waarschijnlijk omdat zij meerderjarig was, Rogier en Crijn. Marinus schijnt jong overleden te zijn.

2.144 Rechtzetting bij de gezellige boel bij vrouw Vitu

De familienaam van de echtgenote van Mr. Pieter Vitu was niet Plasman²⁸⁸, maar Vlasman! Mijn dank aan Mirjam Neuteboom-Dieleman die mij daarop attent maakte. Natuurlijk: Vlasman is een bekende naam en zij heeft er over geschreven in Van Zeeuwse Stam nr. 116, pag. 9. Er was bijvoorbeeld een Quirijn Vlasman die predikant in Yerseke was, maar dat was niet, zoals men gauw zou kunnen denken, haar vader. Zij was een dochter van diens oom.

Pieter Vitu is viermaal getrouwd geweest. Eerst met Pieterella Vlasman en daarna achtereenvolgens met Anthonia Utenhove, Magdalena Manrique en Anna Diericxdr Balmaker. Zijn derde huwelijk had ik over het hoofd gezien. Hij is ondertrouwd in Heinkenszand en getrouwd te Goes 24-8/1-9-1612 als weduwnaar van Vere met jonckvrouwe Madelene Manrico, jongedochter uit Zierikzee. Mirjam tekent hierbij nog aan dat de Manrique's oorspronkelijk uit Spanje afkomstig waren en leden van die familie belangrijke kooplieden in Antwerpen geweest zijn. Madelene was een dochter van jonkheer Anthony Manrique, heer van Maasdam.

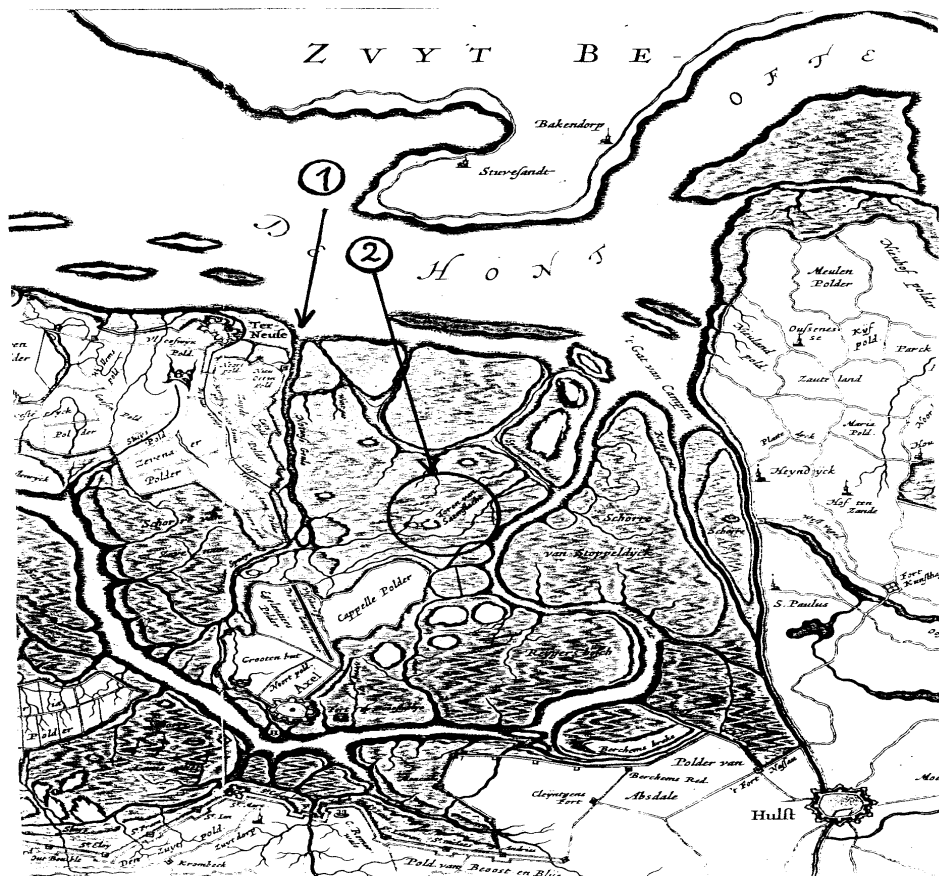
2.145 Een schor in Zeeuws Vlaanderen²⁸⁹

Op 27-5-1598 kwamen Lambrecht Schapers, brouwer, c.46 jaar en Frans Adriaensz Hertsangh, oud c. 40 jaar, poorters van Goes om een verklaring af te leggen voor twee van hun medepoorters: Anthonij Helder en Pauwels Willemsz Goeree, beenhouwers. Zij waren omstreeks de vasten van 1596 in de herberg van Joos de Jaegher in Heinkenszand geweest. De precieze datum konden ze niet zeggen, maar ze wisten wel dat het was toen de stad Hulst door Alberto van Oostenrijk in naam van de Koning van Spanje belegerd werd. In de herberg waren behalve de genoemde Anthonij en Pauwels ook de baljuw van ter Neuzen, Marinus de Beer en de zoon van Pieter de Vriendt aanwezig. De baljuw en Marinus de Beer wilden het schor verpachten dat ter Noten en Zaemslagh heette en lag tussen ter Neuzen en Axel in Vlaanderen. De zoon van Pieter de Vriendt was al druk bezig met het schrijven van het pachtceel, toen de toekomstige pachters en vooral Anthonij wilden dat in de pachtakte vermeld zou worden dat als Hulst door de Spanjaarden ingenomen zou worden en daardoor van de rest gescheiden zou worden, de pacht niet door zou gaan omdat het dan niet mogelijk zou zijn om het schor te gebruiken. De verpachters vonden dit lariekoek en de clause werd niet in de akte opgenomen. De reden van deze akte wordt nu duidelijk, want in 1596 werd Hulst inderdaad ingenomen. Wat de pachters niet konden weten is dat Hulst tot 1645 in Spaanse handen zou blijven, maar ik denk dat ze zelfs in mei 1598 al begonnen te twijfelen aan de waarde van hun pachtbrief.

Als we op de kaart van bijv. Jacob van Deventer kijken zien we duidelijk Noten en Zaamslag als dorpjes aangegeven. Prins Maurits heeft omstreeks 1586 de dijken laten doorsteken waardoor het gebied onder water liep. In 1610 werd octrooi verkregen voor herbedijking, maar het ging niet door omdat Hulsterambacht nog bezet gebied was. Een duidelijk overzicht van de situatie krijgen we met een kaart van Blaeu uit 1662 van de Vier Ambachten. Hierop staat niet Noten, maar wel een "Notense Geule" getekend (1) en binnen het cirkeltje (2) een klein eilandje met de toren van Saemslacht".

²⁸⁸ Zie index "Het was er soms een gezellige boel, maar het bleef netjes...."

²⁸⁹ RAZE 2041, fol 35, 27-5-1598

2.146 Toch weer goed gekomen²⁹⁰

Op 27 mei 1598 legden Gillis Janssen, rentmeester der confiscaties, 46 jaar, Gillis Adriaenz Goethals, 34 jaar, Thomas Ebbrechts, 37 jaar en de stadsbode Adriaen Cornelisz Calloo, 66 jaar, een verklaring af dat zij goed gekend hadden een Olivier Cornelissen die zich, behalve een oude beschuldiging van een “ongeluck” altijd “*eerlijck en vroomelijck*” gedragen had. Waarom hij dit bewijsje van goed gedrag nodig had blijkt uit een akte van 15 juni daaraanvolgend, waarin dezelfde Gillis Janssen, maar nu met Adriaen Gillissen Vlaemigh, Jan van den Borre, Jan Francke en Jacob Laureijssen een soortgelijke verklaring aflegden. Helaas heeft Levendale hier maar vier leeftijden opgegeven: “oudt respectievelijck 46, 77, 42 en 54 jaeren” en er waren vijf getuigen.

Olivier Cornelissen had in het verleden iemand neergeslagen en was daarna in het leger gegaan waar hij gediend had onder kapitein Haen. Na enige jaren gediend te hebben kreeg hij vanwege de grote kou bij de veldtochten en de wachten een verstijving in zijn been die niet wilde genezen. Olivier werd daarom uit de dienst ontslagen en moest maar zien hoe hij voor zichzelf en zijn vrouw en kinderen de kost kon verdienen. Door zijn verleden zal hij het moeilijk gevonden hebben een baan te vinden, maar toch waren er diverse mensen bereid om te laten vastieggan dat hij “*ter goeder naeme ende faeme*” bekend stond. Of het geholpen heeft weten we niet.

²⁹⁰ RAZE 2041, fol 38, 27-5-1598

2.147 De Vlaekschen boer²⁹¹

De 28-jarige Jan Costens, waard in de herberg “*de Zwaene*” in Goes, legde op verzoek van Jacob Adriaensz Smalleganghe, poorter van Goes, een verklaring af dat een jaar of vier geleden in zijn herberg “*het truweelken*” een landman genaamd Pieter Cornelissen ter Heernisse geweest was, die aan Jacob verzocht had om “*vijf ellen bombazijn*” voor hem af te snijden. Vreemd, van Jacob is veel bekend, maar niet dat hij in lappen stof handelde. Pieter had die nodig omdat hij voor “*Cornelis Adriaensz in de drie coninghen binnen Bieselinghe*” een “*wambaix*” wilde laten maken. Deze had hem een dienst gedaan, die hij op die manier wilde vergoeden. Levendale schreef ter verduidelijking dat Cornelis bekend stond onder de bijnaam “*die Vlaekschen boer*”. De akte gaat trouwens over een meer voorkomende zaak: de betaling of in dit geval wanbetaling van het gelag.

2.148 Jan de Ridder²⁹²

Het is jammer dat van Jan de Ridder geen protocollen bewaard gebleven zijn. Hij was zeker al voor 1577 notaris in Goes en zou daarom een prachtige aanvulling op Levendale geweest kunnen zijn. Dat geldt trouwens ook voor notaris Jan Arnoldi (1531-1594) die eveneens in Goes gewerkt heeft.

Jan de Ridder is getrouwd geweest is met Clara Geleynsdr²⁹³, maar behalve het feit dat hij gewoond heeft in een huis aan de westzijde van het kerkhof in Goes was er betrekkelijk weinig over zijn leven te melden. Jan en Clara hadden een zoon Geleijn en een David, die “*greyncooper*” in Goes geweest is en als enig erfgenaam van zijn vader Jan de Ridder genoemd werd²⁹⁴. Zij hadden ook een dochter Pierijntgen die op 15-1-1606 te Goes getrouwd is met Pieter de Paepe, weduwnaar uit Bassevelde. Aangezien zij in Gent geboren was kunnen we vermoeden we dat Jan de Ridder ook uit het zuiden kwam of daar gewoond heeft. Dat blijkt aardig te kloppen.

En nu vinden we een attestatie gedateerd 9-7-1598 van Jan de Ridder, zoon van Pauwels de Ridder, waarin diverse gegevens over hem en zijn familie staan. Af en toe moet je zo’n acte even laten uitkristalliseren om de inhoud goed te begrijpen. Het gaat om de oom van Jan die Thomas de Ridder heette. Hij was omstreeks Sint Maarten 1568 overleden. Thomas was jarenlang rentmeester geweest van de kanunniken van de kapel “*Sandenburgh staendt aent Slot des Heeren van Beveren bij de stede van der Vere in Walcheren*”. Als ik mij niet vergis was dat Adolf van Bourgondië, die een zoon was van Anna van Borssele. Die baan had hem geen windeieren gelegd en Thomas had 300 guldens van zijn verdiensten naar zijn broer Hubrecht de Ridder in Leuven gestuurd met het verzoek dat geld voor hem te beleggen. Nadat Thomas overleden was wilde zijn dochter Francijne, die met Jacob Pieterss, een metselaar uit Leuven getrouwd was, graag weten wat er met dat geld gebeurd was. Jan de Ridder bleek daar alles van te weten en op haar verzoek legde hij een verklaring af ten overstaan van zijn collega Levendale dat hij van 1558 tot in mei 1574 in Middelburg gewoond had, waar hij Thomas vele malen ontmoet had. Zoals gezegd was Thomas zijn oom. Nadat Middelburg op 22 februari 1574 overgegaan was naar de Prins van Oranje, was Jan naar Leuven getrokken (gevlucht?), waar hij ruim een jaar in de kost was geweest bij zijn oom, de eerder genoemde Hubrecht de Ridder. Deze had hem diverse malen verzekerd dat hij het geld van Thomas niet alleen goed ontvangen had, maar dat het door hem “*aen Renthe geleijt*” was. Na het overlijden van Thomas waren diens twee kinderen Jan en Franchijne bij Hubrecht in huis gekomen, later gevolgd door het jongste kind Digna. Hiervoor had Hubrecht onkosten moeten maken, die hij

²⁹¹ RAZE 2041, fol 44, 7-7-1598

²⁹² RAZE 2041, fol 45, 9-7-1598

²⁹³ Zie RAZE 2039, 27-12-1594

²⁹⁴ RAZE 2050, 125, 13-5-1622

graag vergoed wilde hebben. Dank zij deze akte is de gehele familie van Jan de Ridder boven water gekomen. Het geheel is in een eenvoudig schema ([foto 10 Jan de Ridder](#)) te gieten en kan aangevuld worden met gegevens uit het notarieel archief van Goes. Het zou me niet verbazen als N.N. een Jan was.

Maar helemaal rond zit het niet. Zo is in Goes getrouwd 12-4/11-5-1608 een Pieter de Ridder, jonggezel van Middelburg, met Elizabeth Jans, jongedochter van Goes. Als getuigen Jan de Ridder en Christijnke als ouders van de bruidegom en Jan Hendriksen en Tanneken Roelands als ouders van de bruid. In Middelburg is otr/tr. 26/27-2-1616 een David de Ridder, jonggezel van Goes met Margriete Hendriks van Schoonhouwen, weduwe van Mathijs Meijers, wonende te Middelburg. Tussen 1618 - 1633 zijn in Goes zes kinderen gedoopt van David de Ridder, genaamd Johannes (1618), Christijntgen (1621), Henderick (1624), Maria (1630), Johannes (1631) en Maria (1633). Bij de doop in 1630 staat hij volgens mijn aantekeningen als David Davidsen de Ridder en bij het eerste kind is Jan de Ridder doopgetuige. In 1631 is Pieter de Pape doopgetuige. Dat is de man van Pierijntgen de Ridder waarmee zij op 15-1-1606 Goes getrouwd is. Hij was weduwnaar van Bassevelde terwijl zij j.d. van Gent genoemd wordt en als ouders Jan de Ridder en Christijne Ridders. Ik begin dus te denken dat notaris Jan hertrouwd is met ene Christijnke en dat Pieter de Ridder ook een zoon van hem is. En dat David Davidszoon? Gek dat die wel een zoon Johannes heeft maar geen David.

Rectificatie²⁹⁵: Ik publiceerde dit stukje in 2005 in Zeeuwse Familiepraet²⁹⁶. Na een uitvoerige analyse van de beschikbare documenten over Jan de Ridder is gebleken, dat de Goesse graankoper David de Ridder en Pierijntgen de Ridder, die op 15-1-1606 met Pieter de Pape getrouwd was, geen kinderen van notaris Jan de Ridder kunnen zijn. In Goes heeft namelijk ook een Jan de Ridder gewoond, die graan- of korenkoper was. Ik vind hem vermeld in de periode 1593-1600. Volgens een akte in RAZE 2040²⁹⁷ was deze Jan de Ridder toen 45 jaar oud en moet dus omstreeks 1551 geboren zijn. Notaris Jan de Ridder, die bijna steeds mr. Jan de Ridder genoemd wordt, vaak met de aantekening: ook notaris, was volgens een akte in RAZE 2042²⁹⁸ 67 jaar oud, zodat hij omstreeks 1538 geboren moet zijn. Uit zijn huwelijk met Clara Geleijns is slechts één zoon geboren, of althans in leven gebleven, namelijk Geleijn, die vermoedelijk rond 1594 naar Antwerpen vertrokken is om daar te trouwen. Clara is volgens een kanttekening in een akte in RAZE 2041, fol 211, 28-8-1599, op 25 september 1599 overleden. Mr. Jan de Ridder, die regelmatig in akten van notaris Pieter Levendale genoemd wordt als getuige, vinden we nog to 24-3-1606 vermeld. Zijn overlijden is niet aangekend in het begraafboek van Goes. Mogelijk is hij naar zijn zoon in Antwerpen verhuisd. Mijn aanname dat Mr. Jan de Ridder hertrouwd is met een Christijntje N.N. is eveneens op zeer losse schroeven komen te staan.

Van David de Ridder is bekend dat zijn vader Jan de Ridder heette. Aangezien David op 1-12-1621 te Goes een dochter Christijntgen liet dopen is het aannemelijk dat hij een zoon was van Jan de Ridder en Christijntje N.N. Pierijntgen de Ridder, was waarschijnlijk een dochter van dit echtpaar, omdat zij een dochtertje Christijnken de Pape had, die omstreeks 1607 geboren is. Uit een akte uit 1620 in RAZE 2049, blijkt dat hij een oom Andries in Vlaanderen had. Pieter de Ridder, waarmee ik in het artikel geen raad wist, blijft een moeilijkheid. Hij is op 11-5-1608 te Goes ondertrouwd als Pieter Janse de Ridder, jong gezel van Middelburg, met

²⁹⁵ Bovenstaande tekst is met opzet niet gecorrigeerd, het toont volgens mij eens te meer aan dat je ontzettend voorzichtig moet zijn met het trekken van conclusies voor wat betreft familiegegevens

²⁹⁶ Zeeuwse Familiepraet jg. 20, nr. 1, juni 2005

²⁹⁷ RAZE 2040, fol 135, 14-1-1596

²⁹⁸ RAZE 2042, fol 384, 26-6-1605

Elisabeth Jans, een jongedochter uit Goes. Of zijn vader de eerder genoemde Goesse graankoper was, durf ik niet aan te nemen.

Het afstammingsstaatje afgebeeld in Zeeuwse Familiepraet blijft grotendeels van kracht, behalve dat David en Perijntgen als kinderen van Mr. Jan de Ridder geschrapd dienen te worden. Wat in genoemde Familiepraet niet vermeld werd, is dat Mr. Jan de Ridder in een akte van 9-7-1598 verklaard heeft, dat hij van 1558-1574 in Middelburg gewoond heeft, waar ook zijn oom Thomas woonde.

2.149 De Romeinse wetten zijn nog steeds van kracht schijnt het²⁹⁹

Toen Adriaen Jan Willemsen uit Kapelle een lening van ruim 54 ponden Vlaams wilde sluiten bij Theunken Jacobs, de weduwe van Geerd Claiss Pierssen liep alles op rolletjes. Zijn schoonvader Adriaen Cornelissen Polderman uit Kapelle wilde wel borg voor hem staan en Lijsbeth Cornelisdochter, de weduwe van Laureijs Anthonisz eveneens uit Kapelle was ook bereid. Maar Levendale kwam tussenbeide, want Lijsbeth was een vrouw en hij legde uit dat vrouwen niet aansprakelijk waren als borg mocht er iets mis gaan. In zijn eigen woorden: *“dat die vrouwen niet en werden vastelijck verbonden als borgen zoo bij het Senatus Consultum Velleiani haer geghant es dat men te dijer oirzaecken gheen heijsch op haer en moghte doen, noch eenige acte jehens haer hadde. Dat ooc gheen Borge en cautie aengesproken werde voor ende aeler den principalen schuldenaren vuijt geschudt zij. Ende daer veel borghen zijn dat elcx niet voorder dan voor zijn gedeelte en can becommert worden.”* Ja, Levendale had rechten gestudeerd, maar voor de comparanten was het iets onverwachts. Wat nu? Gelukkig was er een uitweg. Zij hadden het recht de regel die Levendale zo omstandig had uitgelegd te ontduiken door *“renunciatie”* van *“die vrouwelijke beneficien Senatus Velleiani ende voorts d’Exceptien Ordinis excessionis principalis ende divisionis”* Hier vond Levendale het zelf te gortig worden en drukte alles uit in een kort zinnetje: *“dat es dat zij welte vreden zijn ende hun verbonden houden”*.

Gelukkig maar. O ja, wie of wat was *“Velleianus”*? Dat was een Romeins consul.

2.150 Een Turk uit Rotterdam?³⁰⁰

Op 18 Juli 1598 verscheen Jacob Dircksz Turck, geboren te Rotterdam en nu wonende te Goes. Hij stelde zijn vader Dirck Dircksz Verwer, wonende te Rotterdam, aan om voor hem te ontvangen *“alsulcken Cheijnsen, Renthen, Lijftochten, Pensien, Pachten ende huijren van Landen, weijen, huijsen, hoven ende erfven. Item zijne portie in de reedinghe van schepen. Midsgaders allen Payen, penninghen, credijten ende Schulden, Resten ende Achterstellen als hem constituent eenighsins competeren ofte alnoch zullen moghen verschijnen ende thoecomen binnen Rotterdam oft elders rontsomme”*. De akte werd opgemaakt in aanwezigheid van Carel de Graeve, waard van de herberg ’t Schippershuijs en Jan Gillissen Cleuwendamme, poorters van Goes.

Op dezelfde dag heeft Jacob Dircksz Turck geconstitueerd Christiaen Dircksz Zeijlmaker, *“ende zijns huijsvrouwen vader”* wonende te Haarlem, *“Om benefens andere mede Reeders Int schip genaemt die Roode Leuw, groot ontrent 62 lasten, Te comen in Liquidatie, Rekeninghe ende Reliquate, te heijschen ende ontfanghen met ende van Willem Jansz, wonende te Haarlem, die Daerop schipper was”*.

Dat Jacob de bijnaam *“Turck”* gebruikte, is misschien te verklaren, dat hij als reder handel dreef op de Levant, maar voor hetzelfde geld kan hij zijn naam ontleend hebben aan de naam van een huis. Jacob heeft zich permanent gevestigd in Goes. Hij is op 24-1/15-2-1609 te Goes getrouwd met Sara Maes, een jongedochter uit Antwerpen. Die is in 1610 overleden

²⁹⁹ RAZE 2041, fol 49, 11-7-1598

³⁰⁰ RAZE 2041, fol 53, 18-7-1598

en begraven te Goes 4-4-1610. Volgens een akte in RAZE 2043, 1610, heette haar moeder Claesken Mollijns. Jacob is toen hertrouwd te Goes op 19-6/7-7-1610 met Janneke Martens, een jongedochter uit Middelburg. In beide gevallen werd Jacob Dierixsen Turck een weduwnaar van Leiden genoemd. Jacob en Janneke zijn beide begraven in Goes “op ’t choor”, kort na elkaar op 7-9-1636 en 24-9-1636. In het doopboek staan twee kinderen van Jacob Diericksen (zonder de naam Turck), Jaquemijnken, gedoopt 5-5-1616 en Dierick, 6-8-1617. Volgens een akte in RAZE 2049 was Jacob in 1608 42 jaar oud, dus geboren omstreeks 1566.

We zien hier weer een mooi voorbeeld hoe het notarieel archief prachtige aanvullingen kan leveren. Jacob moet eerder getrouwd zijn geweest, maar of dit in Leiden plaatsgevonden heeft heb ik niet kunnen vinden.

2.151 Nee, geen meekrap maar indigo³⁰¹

Franchois van de Perre uit Goes gaf volmacht aan Cornelis Francke, pontgaarder te Gouda om £ 55:2:7 te mogen ontvangen van Pieter Buriij, “verwer” te Gouda. Dat was “*Ghij schelm, Ghij zijt den ghenen die mij aende coopmanschappe (te weten van een vischboot,) gebraght heeft. Ghij hebt een stuck goudts, twee of drije ontfanghen van den vercoopers om mij daer aen te helpen*”.

Dat was niet mis. Woorden als schelm en verrader zijn op zijn zachtst gezegd een provocatie die in die tijd gemakkelijk kon leiden tot het trekken van messen. Maar Cock scheen het tamelijk nuchter op te nemen en antwoordde alleen: “*Ick en ben gheen verrader. Verraedert mij niet oft ic zalt U vuijt drijven. Ick en hebbe maer een bode geweest ende gheen steeckpenninghen ontfanghen*”. Waarop Bommenee hem zijn bierpot naar het hoofd wilde werpen, wat gelukkig door zijn metgezel tegengehouden werd, want bierpotten zijn tamelijk zwaar. Nadien werd het even rustig tot Bommenee ineens weer opstond en deze keer een volle bierpot greep om Cock daarmee op het hoofd te slaan. Maar ook dit werd afgeweerd.

Er werden geen andere getuigen van dit voorval geroepen. In plaats daarvan kwam Pieter Crijnssen, een 50-jarige schipper uit Goes, die verklaarde dat hij een jaar of drie geleden, samen met zijn broer Jan Crijnssen en Willem Jobsz Goeree, medepoorters van Goes, in het bezit was geweest van een visboot die in Zierikzee lag en “*veijl*”³⁰² was. Omstreeks die tijd had Cock hem gevraagd of de boot te koop was en nadat Pieter daarop bevestigend geantwoord had is hij, samen met Willem Goeree in de schuit van Cock naar Zierkzee gevaren. Diezelfde avond hebben zij de boot verkocht aan de zwager van Bommenee die stuurman was. Maar ze zeiden ook dat Cock voor zijn bemiddeling geen “*drinckpenninghen*” ontvangen had, maar alleen zijn “*veerschat oft schuijtvracht*”. En daarmee was het verhaal afgelopen en zoals vaak weten we niet wat de werkelijke oorzaak was. Was er iets mis met die visboot, zodat Bommenee vond dat Cock had samengespannen met de verkopers om hem te bedriegen? Wie zal het zeggen?

2.152 Weer Jan Foortsen³⁰³

In een eerdere acte³⁰⁴ is de nalatenschap van Jan Foortsen ter Vesten weer even ter sprake gekomen. Met enige verbazing stelde ik toen vast dat kinderen van een Nele Govaerdsdr uit Alkmaar erfgenamen van de dijkgraaf waren. Ver van huis zou ik denken. Maar op 24-9-1598 werden die erfgenamen weer genoemd, maar deze keer niet alleen Jan Gerbrandsz uit Utrecht, zijn zuster Geerdken Gerbrandsdr uit Alkmaar en Sibrechtken Pietersdr ook uit Alkmaar, maar ook een Cornelis Simonssen Manneeff wonende te Purmerend. Er staat duidelijke

³⁰¹ RAZE 2041, fol 55, 7-8-1598

³⁰² Dat is te koop

³⁰³ RAZE 2041, 24-9-1598

³⁰⁴ Zie “Attestatie op een genealogie. Jan Foorts ter Vesten is overleden”³⁰⁴”

lijk vermeld dat zij allemaal erfgenamen waren van Jan Foortssen, de overleden dijkgraaf van bewesten Yerseke. Nu ging het alleen maar om de overdracht van een jaarlijkse rente van £ 2:1:8 vlaams aan Mr. Henric Sonnius, pensionaris van de stad Middelburg. Het was een derde deel van een rente van £ 6:5:0, die ten laste stond van Pieter Pieterss te Biezelinghe. Hoe past Manneeff in dit schema?

Op 8 oktober van hetzelfde jaar hebben dezelfde personen tienden uit de nalatenschap van Jan Foortssen verkocht aan Cornelis Balthens, poorter van Goes.

2.153 De familie Rijn uit Wemeldinge³⁰⁵

Ik weet dat over de familie Rijn al het een en ander geschreven is, maar toch vraag ik me af of de volgende akte iets nieuws oplevert. Op 9-9-1598 verscheen voor de notaris een Foordeken Adriaens Foortss Rhijn dochter, geboren te Wemeldinge en nu wonende in Rijswijk bij Den Haag. Ze had een zuster Neelken, die met Frans Claissen getrouwd was. In Protocol B³⁰⁶ heeft haar vader Adriaen Foordssen Rijn als inwoner van Wemeldinge zijn testament gemaakt, waarin hij zijn kleindochter Janneken als erfgename aanstelt. Foordeken doet acht jaar later preceis hetzelfde, maar vergat niet haar halfbroers en zusters, Geerd, Hubrecht, Neelken, Tanne en Janneken als erfgenamen te benoemen. Op 18-10-1610 maakte Foordeken een codicil op dit testament, waarbij zij in plaats van haar zuster Janneken, haar kinderen aanstelt, met de opdracht dat voor het deel dat Janneken wettelijk zou toekomen, land gekocht moest worden en dat Janneken en Frans daarvan alleen de opbrengst – of zoals het in de akte staat: “*de bladinghe zouden mogen genieten*”.

Ik schreef dit in Juni 2005. Inmiddels zijn in Dr. C. Dekker's boek: Een Zeeuws dorp in de middeleeuwen. Wemeldinge voor het jaar 1600, (pag. 93, 220) veel gegevens over de familie Rijn gepubliceerd, met een getekende stamreeks, waar alle bovengenoemde kinderen van Adriaen Foortsz Rijn vermeld zijn, maar niet dat Foordeken in Rijswijk is gaan wonen.

2.154 Een klagelijk verhaal van een schipper³⁰⁷

Op 24 september 1598 verscheen voor de notaris Adriaen Pieterssen Cock, schipper van Zierikzee, die “*claeghelijck verhaelde dat een Cornelis Bommenee, ooc woonachtigh tot Ziericzee, hem grootelijck gheinjurieert hadde met schadelijcke woorden ende ooc gepooght hadde metter daed*”. Zo'n schandaaltje is koren op de molen voor ons genealogen, niet omdat we zo tuk zijn op een vechtpartijtje, maar omdat zo'n zaak een interessante kijk geeft op het leven in die tijd. Adriaen liet het er namelijk niet bij zitten. Lichamelijk had hij geen letsel opgelopen, maar hij wilde zijn goede naam niet laten bezoedelen. Dus zocht hij een paar getuigen, die konden vertellen wat er precies tussen hem en Bommenee gebeurd was.

Eerst kwam Anthoni Heusch, een “*huijvetter*”, dat is een leerlooier, uit Antwerpen, 32 jaar oud en gaf een gedetailleerd verslag van wat er in de herberg buiten Zierikzee gebeurd was. Maar laten we het hem zelf vertellen:

“Dat nu op Sondagh laetstleden den 20sten september nae de middagh tusschen 4 ende 5 uren, hij comparant geweest es in zeecker herberghe op den Heudemansdijck buijten den voorseiden Stadt Ziericzee, vergeselschap met voorseide schipper Cock ende eenen Hubrecht de Laet, metser, aldaer in dezen zelven caemer op dander eijnde van de taefel was sittende eenen die hij depositant hoorde noemen Bommenee, doch en kende hem niet. Dewelcke den voorseide Cock grootelijck begonst te injurieren, als zegghende met euvelen moede, dese ofte gelijcke woorden in substantie: Ghij verrader, Ghij schelm, Ghij zijt den ghenen die mij aende coopmanschappe (te weten van een vischboot) gebraght heeft. Ghij

³⁰⁵ RAZE 2041, 65, 9-9-1598

³⁰⁶ RAZE 2039, juli 1590

³⁰⁷ RAZE 2041, 69, 24-9-1598

hebt een stuck goudts, twee of drie ontfanghen van den vercoopers om mij daer aen te helpen”.

Dat was niet mis. Woorden als schelm en verrader zijn op zijn zachtst gezegd een provocatie die in die tijd gemakkelijk kon leiden tot het trekken van messen. Maar Cock scheen het tamelijk nuchter op te nemen en antwoordde alleen: *“Ick en ben gheen verrader. Verraedert mij niet of ic zalt U vuijt drijven. Ick en hebbe maer een bode geweest ende gheen steeckpenninghen ontfanghen”.* Waarop Bommenee hem zijn bierpot naar het hoofd wilde werpen, wat gelukkig door zijn metgezel tegengehouden werd, want bierpotten zijn tamelijk zwaar. Nadien werd het even rustig tot Bommenee ineens weer opstond en deze keer een volle bierpot greep om Cock daarmee op het hoofd te slaan. Maar ook dit werd afgeweerd. Er werden geen andere getuigen van dit voorval geroepen. In plaats daarvan kwam Pieter Crijnssen, een 50-jarige schipper uit Goes, die verklaarde dat hij een jaar of drie geleden, samen met zijn broer Jan Crijnssen en Willem Jobsz Goeree, medepoorters van Goes, in het bezit was geweest van een visboot die in Zierikzee lag en “veijl” was, dat is te koop. Omstreeks die tijd had Cock hem gevraagd of de boot te koop was en nadat Pieter daarop bevestigend geantwoord had is hij, samen met Willem Goeree in de schuit van Cock naar Zierikzee gevaren. Diezelfde avond hebben zij de boot verkocht aan de zwager van Bommenee die stuurman was. Maar ze zeiden ook dat Cock voor zijn bemiddeling geen *“drinckpenninghen”* ontvangen had, maar alleen zijn *“veerschat oft schuijtvracht”*. En daarmee was het verhaal afgelopen en zoals vaak weten we niet wat de werkelijke oorzaak was. Was er iets mis met die visboot, zodat Bommenee vond dat Cock had samengespannen met de verkopers om hem te bedriegen? Wie zal het zeggen?

2.155 Huwelijkscontract³⁰⁸

Een huwelijkscontract of, zoals Levendale het uitdrukt, een Contract antenuptiael, kan gegevens opleveren die nergens anders meer te vinden zijn. Op 30-9-1598 werd zo’n contract gesloten door Odolph Jansz van Oosten, j.m., inwoonder van Yerseke en Cornelia Cornelis Jacobssens Kempe j.d. uit Wemeldinge. Cornelia bracht als getuigen mee haar broer Jacob en haar toeziende voogd Jacob Macharis, die evenals Cornelia in Wemeldinge woonden en Adriaen Stevensz uit Goes, waarvan niet vermeld wordt waarom hij van de partij was. Dit huwelijk is niet geregistreerd in Goes of Yerseke, waar wel trouwboeken uit dit periode aanwezig zijn, maar misschien in Wemeldinge waarvan geen trouwboek uit die tijd bewaard is gebleven. Dat was trouwens ook voor 1940 niet meer aanwezig. Zo’n acte is dus heel nuttig. Odolph is overigens een naam die ik niet eerder bij de van Oosten’s heb aangetroffen.

2.156 Aelken buyten ter scholen liggende....³⁰⁹

Een eigenaardige uitdrukking die Levendale in de marge van het register zette. Het is het testament van Aelken Harrentsdr, een *“jonghedochter, gesondt ende wel”*. Op 9 juli 1596 had zij ook een testament laten maken door notaris Sebastiaen Baerensteijn. Dit is ook een van die Goesse notarissen waarvan geen protocollen bewaard zijn gebleven. We zullen niet te weten komen wat er in stond en nu heeft ze het herroepen. Over haar naaste familie is wel wat bekend. Zij legateerde aan haar oom en tante Jan en Catleijne Pieters 50 gulden, maar stelt haar vader Harrent Pieterss en zijn stiefmoeder Adriaenken Cornelisdr tot erfgenamen aan. Die moeten dan t.z.t. £ 100 vlaams uitdelen aan de *“vrienden”*, dus familieleden van haar eigen moeder Grietken Geerds Bijstermansdr. Aelken is wel getrouwd geweest. Dat blijkt o.a. uit het weesboek van Goes³¹⁰, waarin staat dat zij voor 23-12-1614 was overleden. Haar man was Jacob Boudewijns Wisse. waarbij zij een dochtertje Margarita had (geb. 1613), waarover

³⁰⁸ RAZE 2041, fol 72, 30-9-1598

³⁰⁹ RAZE 2041, fol 73, 7-10-1598

³¹⁰ Weeskamer Goes, VN 31w

behalve haar man ook een Cornelis Bijsterman voogd was. Dat was haar oom, die ook getuige was bij hun huwelijk te Goes op 18-2-1609. Jacob was jonggezel uit Kloetinge en Aelken staat als Albrechtien Harrents, jongedochter van Wemeldinge te boek. Getuigen waren Jacob's zwager Jan Gandolfs en Cornelis Bijsterman.

2.157 Tjoncwijf van jonkheer van der Werve³¹¹

Maeijken Diericxdr de huishoudster van jhr. David van der Werve was ziek en maakte haar testament. Zij was geboren in Schoonhoven, maar wie zij was en in welke relatie zij stond tot haar erfgenamen, is in de meeste gevallen onduidelijk. Ze was zeker niet onbemiddeld, zoals blijkt uit de vele legaten.

Haar naaste familieleden waren haar zuster Cornelia Dircx, die weduwe was van Cornelis Baerentss en een dochter Lijsbeth had. Zij had ook een broer Andries, die een dochter Lucie had. Maar het is goed mogelijk dat die niet in Goes gewoond hebben. Zij vermaakte ook kleding en £ 2 vlaams aan Janneken Trommelslaeghers en aan haar dochtertje een "*halfcleet en een mutse*". Claerken Willems, weduwe van Geerd Janss Backer zou ter nagedachtenis een "*gouden leuw*" krijgen. Catlijne en Pierken Blaisdochters in 's Heer Hendrikskinderen kregen ook elke "*een halfcleet en een mutse*". Het is opmerkelijk dat zij de zoons van haar werkgever, jonkheer David, zo goed bedacht heeft. Fernando kreeg een jaarlijkse erfrente van tien schellingen die op naam stond van Adriaen Matthijssen te 's Heer Hendrikskinderen. Philips en Joos, twee zonen van de jonkheer kregen ieder een dubbele dukaat.

Terugkomend op Claerken Willems. Van haar weten we dat ze uit Antwerpen afkomstig was en voluit Claerken Willems Nijs dochter heette. Ze was getrouwd met Geerd Jans Backer van Schule. Claerken had een zuster Maria, die omstreeks 1593 in Londen was overleden en gehuwd geweest was met een Guilliaem Dirks uit Heusden. Kan Guilliaem familie van Maeijken zijn? Waarschijnlijk te ver gezocht want Dirk is een veel voorkomende naam, maar er moet een reden geweest zijn dat zij Claerken in haar testament opnam.

Blaes is een bekende naam in 's Heer Hendrikskinderen. Cateline Blais is te Goes ondertrouwd op 22-1-1600 met Geert Anthonisz en op 28-11-1604 te 's Heer Arendskerke hertrouwd met Cornelis Dijnngnussen. Pierken is als Petronelleken Blaes van "*Sereijnskercke*" te Goes getrouwd op 24-10-1601 met Henric Raymond uit het land van Luik. Mogelijk hadden zij twee broers. Een Iman Blaes j.m. van 's Heer Hendrikskinderen die in 1593 te Wolfaartsdijk getrouwd is met Livina Jacobs, weduwe van Thomas Blanckaert en een Claes Blaes was getuige bij het tweede huwelijk van Cateline. Ook hier is het duister waarom zij in aanmerking kwamen voor een legaat.

2.158 De doodslag van Cornelis Moncke³¹²

In 1596, tien dagen voor Pasen werd in een herberg in Sint Maartensdijk Cornelis Geerdssen Moncke dodelijk verwond. De dader was de waard van de herberg, Antheunis Anthonisz Copboort, die vroeger schipper was geweest en bier vervoerde. Antheunis was voortvluchtig, maar zijn vrouw Sara Hubrechts Smoutsdr wilde "*een goeden soen ende remis verwerfven*". Daarvoor was het nodig de ware toedracht van de zaak te weten en verzocht zij Jan Henricxssen, 49 jaar oud en schipper van Oosterhout, die op dat moment met zijn schip in Goes lag, om een verklaring af te leggen. Zoals gewoonlijk had het gebeurde plaatsgevonden in een herberg, waar behalve de deposant aanwezig waren: Adriaen Gorcom en Thijs de Stellenaer, "*schutenaers*" uit Goes. Jan vertelde dat de waard kwaad was geweest op zijn vrouw omdat zij te weinig tonnen bier geopend had. In zijn haast had hij toen in de kelder de bodem van een ton ingeslagen met het gevolg dat er bier uitgelopen was. Later verweet Moncke hem dat

³¹¹ RAZE 2041, fol 75, 8-10-1598

³¹² RAZE 2041, fol 78, 14-10-1598

het bier dat hij dronk, was van het bier dat weggelopen was en door de waard weer opgeschept. Gorcom zat intussen dronken op zijn stoel te slapen en Moncke, die waarschijnlijk ook niet helemaal nuchter was had de stoel van onder hem weggetrokken zodat Gorcom op de grond viel. Anthonis had toen gezegd: *“Waerom doedij datte? Men en behoort gheen slappende honden wacker te maken”*. Moncke nam dat niet en ging met een bierpot in de ene hand en zijn *“opsteker”* in de andere naar Anthonis toe en dreigde hem te steken. Anthonis nam het nogal kalm op en zei: *“ic en beghere hier binnen mijnen huijse u niet te wederstaen. Dan waert ghij opt strate, ic zoude mij verweeren.”* Gorcom was zo dronken dat Jan hem naar zijn schuit moest begeleiden. Terwijl hij dat deed zag hij dat Moncke de kade opgekomen was *“met een stucxken etens ende een mes in die handt”*. Tegelijkertijd was Anthonis naar buiten gekomen met zijn *“opsteker”*. Jan probeerde hem te stoppen, maar Anthonis zei: *“Laet mij beghaen oft ik zal u doen”*, waarop hij over de schouder van Jan heen Moncke in de borst stak. Een uur daarna was Moncke overleden. Jan had gehoord, maar niet gezien dat Moncke als eerste Anthonis gestoken had. Hij had namelijk tussen Anthonis en Moncke in gestaan met de rug naar Moncke gekeerd. Misschien leren we later of deze verklaring geholpen heeft om Anthonis terug te laten keren.

In de kwartierstaat Kloet-Gaakeer³¹³ komt voor Jacob Thonisse Caboord, die schepen in Sint Maartensdijk geweest is en tussen 1644 - 1651 is overleden. Hij was de zoon van Anthonij Marinussen Cabboort, die in 1618 schepen van Poortvliet geweest is. Het is goed mogelijk dat waard Antheunis Anthonisz Copboort (over die “o” zullen we maar niet vallen) een broer van Jacob was. Jammer dat in de akte geen leeftijd vermeld staat.

2.159 Schenking van een zilveren kroes³¹⁴

Er was ooit een voorwerp, waar men in “Tussen Kunst en Kitsch” graag met enthousiasme over uitgeweid zou hebben. Helaas zullen we het nooit te zien krijgen, want het is waarschijnlijk al lang omgesmolten. Het gaat hier om een *“ghifte oft schenck causis mortis”*, een gift door overlijden, waarvoor Willem Zagarus en zijn vrouw Jacobmijna Davidsdr, Christiaen Leulieur, deurwaarder van de Staten van Zeeland en zijn vrouw Johanna de Turck op 21 oktober 1598 naar de notaris stapten. Deze was zo vriendelijk (voor ons genealogen) om hun leeftijden te vermelden als 38, 34, 48 en 47 jaar. Zij legden een verklaring af op het verzoek van jonkheer Jacob de Provin. Drie jaar geleden zou Marinus Simonsz, de enige zoon van Simon Marinussen die toen op Tolen woonde, naar Italië vertrekken. In die tijd zijn de genoemde vier personen op bezoek geweest bij David Jacobsz in Goes, waar Marinus ook aanwezig was en zich klaar maakte voor zijn reis. Hij toonde hun een zilveren kroes met een deksel, waarin een wapen gegraveerd was. Provin schijnt er verlekkerd naar gekeken te hebben en gezegd hebben: *“Couzijn, ghij reijst nu vuijten lande. Ghij moght dijen croes mij wel schencken tot een memorie oft gevijele dat ghij zoudt moghen achter blijven”*. Marinus had hierop niet direct antwoord gegeven, zodat Provin nog even doorduwde met de woorden: *“Wel couzijn schenckt ghij mij de Croes. Seght Jae oft Neen”*. Nu gaf Marinus toe en zei: *“Ick schencke u den zelven ende begheere dat ghij dijen Croes hebbe”*. Om het te vieren werd de kroes volgeschonken en hebben ze er allemaal uit gedronken. Helaas, Marinus heeft zijn tocht naar Italië niet overleefd en dat is waarschijnlijk de reden dat Provin wilde dat dit voorval opgeschreven werd. Willem Zagarus vinden we in het weesboek van Goes³¹⁵ op 27-10-1578 als Willem Sagarius, toen de weeskamer hem de goederen toewees die zijn grootvader Danckaert Jacobsz Vriese, die op 31-1-1574 overleden was, hem had nagelaten. Twee jaar later, op 23-4-1580³¹⁶ staat hij in het weesboek als Willem Sager. Hij was toen 19 jaar en

³¹³ Zeeuws kwartierstenboek deel 5

³¹⁴ RAZE 2041, fol 82, 21-10-1598

³¹⁵ Weesboek Goes, VN 28W, fol 320v, 27-10-1578

³¹⁶ Weesboek Goes, VN 6W, fol 21v, 26-10-1579 en Weesboek Goes, VN 29W, fol 17, 23-4-1580

stond nog onder voogdij van zijn vader Jacob Sager. Zijn moeder, Francijna Vriese was namelijk al overleden. Als zijn naaste “maag” wordt David Jacobss genoemd, die burgemeester van Goes is geweest van 1578 - 1595. Op 8-12-1590³¹⁷ hebben Willem Zagarus filius Jacob en jonkvrouwe Jaquemijne Davids, dochter van David Jacobsz een huwelijkscontract gesloten.

Maar wat mij eigenlijk meer interesseert is te weten wie Marinus Simonsen was. Jacob (of Jacques) de Provin noemt hem zijn “cousijn”. Zoals gewoonlijk zijn al die families met elkaar verweven. Op 31-5-1589³¹⁸ vinden wij een akte waarin Franchois Dignuszone, inwoner van Goes, David Jacobsz, ook inwoner van Goes, machtigt om aan Willem Jacobsz, wonende binnen ter Tolen, een rentebrief te leveren “*in den naem des weeskindts Simon Marinussen*”. Ik vond een Simon Marinussen die op 5-2-1591 te Kloetinge is overleden en daar kort te voren een huis had gekocht van Charles de Prato. Was dat de vader van de onfortuinlijke Marinus? Ik kan het niet aan elkaar breien.

2.160 Dispuut over de locatie van een zoetelaarskeete³¹⁹

In de grote polder van Krabbendijke, in de noordwest hoek naast de dijk die tussen deze polder en de Maag(d)spolder liep, heeft een “*soetelaers keete oft hutte*” gestaan. Dat was een goede plek om zo’n keet neer te zetten, want men was in die tijd nog druk bezig met de herindijking en dijkwerkers zijn van nature dorstig. Op 25-10-1598 kreeg Levendale bezoek van drie Goesse poorters: Adriaen Andriess (37 jaar oud), Cornelis Janss Boone (35 jaar oud) en Cornelis Adriaensz Calloo (36 jaar oud). Het ging om de plaats waar de zoetelaarskeete stond. Op het verzoek van Jan Jacobsz Bijle, de procureur van Jan Storm, legden zij een verklaring af: “*Dat zij wel kennen zeecker soetelaers keete oft hutte d’welcke zoo Calloo voorseid zeght gesien te hebben datter er voren eenen hoeck afgeschut was (daerinen t’bier in leijde). daerinne Job Crijnssen gewoont en getapt heeft.*” Ze verklaarden verder: “*Dat de zelve hutte staende was op s’heeren berm en grondt in den grooten polder van Crabbendijcke in den West noort west hoeck beneffens den dijck die tusschen den zelve grooten polder en den ghenen die Maeghs polder genoemt wordt es streckende.*” Het schijnt dat de Heer van der Noodt meende dat de hut op zijn grond stond, maar de comparanten hebben uitgelegd: “*Dat ooc tusschen den grondt daerop dese hutte staende es ende t’landt toebehoorende den Heer van der Noodt, een dilfve, jae, een waterganh loopt, sulcx dat de zelve hutte zoo voorscreven is niet op t’landt oft grondt van den Heer van der Noodt, maer als voren op s’heeren berm es staende*”. Wie was die heer van der Noodt? Volgens de overloper van Kruiningen van 1602 bezat een Charles van der Noot daar diverse percelen land. Ik denk dat het jonkheer Charles van der Noot was, heer van Hoochwood en Ertsoude, die op 30-8-1614 overleed en in de voormalige Sint Janskerk van Sluis begraven werd. In zijn leven was hij kolonel van een regiment voetknechten en gouverneur van Sluis.

2.161 Bouwen Willems uit Wemeldinge en zijn “nichtje” Maijken Roels³²⁰

Dat Bouwen Willems op 3-11-1598 een stukje land vermaakte aan zijn kleindochter Maijken Roels is op zichzelf niet van wereldschokkende betekenis, maar het levert wel wat genealogische gegevens op, die anders moeilijk te vinden zijn. Bouwen Willems had in de parochie van Wemeldinge gewoond en woonde nu in Goes. Hij vermaakte aan Adriaen Willems Cornelisz, geboren in de heerlijkheid van Yerseke en getrouwd met Maijken Roels, een stukje weide van 1 gemet en een half kwartier in Yerseke tussen de “*schelvren ende oostwegh aent*

³¹⁷ RAZE 2039, 8-12-1590

³¹⁸ RAZE 2039, fol 93, 31-5-1589

³¹⁹ RAZE 2041, fol 86, 25-10-1598

³²⁰ RAZE 2041, fol 90, 3-11-1598

cragghe weeghken". Hij wilde haar hiermede bedanken voor de vele diensten die zij hem gedaan had. Dat stukje land is in de overloper van Yerseke van 1588 gemakkelijk terug te vinden. Het was het enige land dat Bouwen Willemsz daar bezat. Het lag inderdaad in de hoek tussen de Schelvrij weg en de Oostweg en was groot 1 gemet 37 roeden met een weging van 6 roeden. Zijn zoon Pieter Bouwensz baande het. Hij bezat dit stukje land al in 1547. In 1518 stond het op naam van Willem Bouwense en staat het beschreven als 1 gemet 41 roeden in het ambacht van Oostee tussen het Moer wegelinck en de Schelveringhe. In het schepenaktenboek van Wemeldinge³²¹ kunnen we lezen dat Bouwen Willemsz al in 1581 het plan had opgevat om zijn "nichte" te laten erven. Er staat o.a. "*Soo es dat Bouwen Willemsz gundt ende gheeft sijn nichte daer hij grootvader aff es, genaempt Maeijcken Rouels, dochter van Rouel Bouwensz dese naerbeschreven twee perseellen en erve liggende binnen de parochie van Caddendijck*".

Hoe kan iemand de grootvader van zijn nichte zijn zult U zich misschien afvragen? Er waren vroeger twee betekenissen van het woord *nichte*. Een was kleindochter, de andere de dochter van een broer of zuster. Dat kan heel verwarrend zijn!

Pieter Bouwensz, de zoon van Bouwen Willemsz zette het geslacht voort in Wemeldinge. Hij is tweemaal getrouwd geweest, laatst met Mayken Adriaens Vercreke. Twee van zijn zoons, Adriaen en Marinus hebben later de naam Verburg(h) aangenomen. Veel hierover is te vinden in H. Fossen's Wemeldingse Studies³²².

2.162 De erfenis van Mr. Joachim Polijtes³²³

Als al Uw voorouders van het Zeeuwse platteland afkomstig zijn zult U de in het volgende genoemde personen waarschijnlijk niet in Uw kwartierstaat aantreffen. Maar tijdens onderzoek in 16e en 17e eeuwse archiefstukken kom je hen regelmatig tegen en dan wil je wel eens weten wie het zijn. Jonkvrouw Margrieta van Calslaeghen, de weduwe van Mr. Joachim Polijtes was overleden. Polijtes was griffier geweest van de stad Antwerpen. De erfenis ging voor de helft naar Willem Zagarus (die we kort te voren ook al ontmoet hebben) en zijn neef Pieter en de andere helft ging naar jonkvrouw Clara Cornelia Valdaura. Die laatste komen we vaak tegen in oude overlopers. Dit was allemaal vastgesteld in het testament dat Polijtes op 10-9-1554 had laten opmaken bij Segerus "*s'Hertoghen Notario binnen Antwerpe*". Jonkvrouw Valdaura blijkt een zoon te hebben genaamd Melchior de Aquirre. Zij machtigt hem om haar zaken te regelen.

2.163 De vis wordt gekeurd³²⁴

Jan Jansz Nissepadt was gezworen keurmeester van de vis in Goes. Hij moest dus voorkomen dat er rotte vis op de markt kwam. Maar soms had hij voor de keuring de steun nodig van experts. In dit geval waren dat Nele Mercx en Nelle Jacobs, visverkoopsters, respectievelijk 66 en 60 jaar oud. Adriaen Pierss Cock, schuitman uit Zierikzee, had veertien dagen voor Allerheiligen vier tonnen "*Aberdaens te weten Meulen*³²⁵" naar de afslag in Goes gebracht. Eerst scheen de vis wel goed te zijn, maar na inspectie door de keursters bleek de vis niet voldoende gezouten te zijn en was gedeeltelijk beschimmeld, rot en "*geheel stinckende*". Dit liet Cock vastleggen door de notaris, zodat hij met de akte in zijn hand naar de verkoper kon gaan om de koop af te zeggen.

³²¹ RAZE 3577, fol.12v.

³²² Prae-1600-Club, juli 1993

³²³ RAZE 2041, fol 104, 28-11-1598

³²⁴ RAZE 2041, fol 107, 12-12-1598

³²⁵ Dit is een vissoort die ook wel molenaar genoemd wordt en die kennelijk in de buurt van Schotland gevangen werd. Volgens het Zeeuws woordenboek is een meulenaertje een kleine soort wijting

2.164 Een bewoner van Ellewoutsdijk³²⁶

Ellewoutsdijk is een moeilijk plaats voor genealogen. De doop- en trouwboeken gingen niet verder terug dan 1713/1719. Ik schrijf “gingen”, want ze zijn in 1940 verbrand. Met het rechterlijk archief is het niet beter en komen we zelfs niet verder terug dan 1729. Alle beetjes helpen, dus als we in de archieven iemand vinden die uit Ellesdiek komt, willen we dat graag even noteren. Op 15-12-1598 verscheen Jan Janss Rauvlees. Hij had een proces voor het Hof van Holland lopen tegen Anthonie Auckema uit Middelburg. We weten niet waar het over ging.

2.165 Impost op vlees³²⁷

Er zijn niet veel mensen die het leuk vinden om belasting te betalen. Vroeger was dat net zo. Men was vooral niet gesteld op de belasting op verbruiksgoederen, de impost. De archieven staan bol van akten die betrekking hebben op de ontduiking van de impost, terwijl zelfs zaken van molestatie van pachters van impost niet zeldzaam waren. In het navolgende is hiervan geen sprake, maar Cornelis Kervingh, beenhouwer uit Biezelinghe wilde wel graag weten aan wie hij de impost op vlees moest betalen. Was dat de plaats waar het vee geslacht werd of de plaats waar het vlees verkocht werd? Hij riep de hulp in van Herman Pietersz Beenhouwer, 30 jaar oud en inwoner van Heinkenssand, die op zijn verzoek een verklaring aflegde voor de notaris. Hij zei dat hij *“over vele jaeren tot verscheijden stonden schaepen, koeijen, ossen ende rundtvleesch geslaeghen hebbende binnen Heijnkenssandt, deselve hier binnen Goes gebracht heeft ende alhier openbaerlijck op de marckt voort vleeschhuijs bij den ponde, stucke ende leden tot ijghelijck gerieff heeft vercocht ende vuijt gevent.”* Al die jaren was hij nooit lastig gevallen door de huurders van de impost over het slaan van beesten over de stad Goes, omdat hij de impost altijd voldaan had in de plaats *“daert bloedt gestort was”*, namelijk Heinkenssand. Het zal geen toeval zijn dat een van de getuigen bij deze akte van 22-12-1598 een Willem Janss beenhouwer op Heijnkenssandt was.

2.166 Was die landmeter uit Zierikzee poorter?³²⁸

Het is altijd plezierig als in een akte zaken vermeld worden die je niet kunt vinden in de doop- en trouwboeken. Op 31 december 1598 legde Ghisbrecht Joosz. stoeldraijer³²⁹, geboren en wonende te Zierikzee een verklaring af op het verzoek van Willemken, de weduwe van Joos Crijnss landmeter, 57 jaar oud en nu wonende te Goes. Zij had vroeger met haar man in Ouwerkerk op Duiveland gewoond en was naar Zierikzee gegaan waar ze een huis hadden op de *“Heudenaersdijck”*. Dat was 26 jaar geleden, dus in 1572. In Zierikzee had haar man zijn eed als landmeter gedaan en was ook poorter geworden. Zij hadden samen ook andere *“neeringhe”* gedaan, zoals *“vettewarije”* en hadden ook *“suijcker en cruijtcoeck”* verkocht. Nadat de voorstad van Zierikzee afgebrand was, zijn ze in de stad gaan wonen, waar ze hun nering voortgezet hebben. Daar was ook hun zoon Ghisbrecht geboren op de laatste dag van februari toen Zierikzee belegerd was. Dat was in 1575. Het betekende dat Ghisbrecht als ingeboren poorter beschouwd kon worden.

De verklaring werd ondersteund door Jan Crijnss, 54 jaar, geboren te Ouwerkerk en nu poorter van Goes. Hij had ook in Duiveland Joos Crijnss de landmeter goed gekend en geloofde dat die ook poorter van Zierikzee was geweest, want hij had gezien dat die *“poorterneeringhe”* deed en had zelf *“t’sijnen winkel zoo binnen die stadt ende op den dijck verscheijden waeren van suijcker, cruijt ende diergelijcken coopmanschappe”* gekocht.

³²⁶ RAZE 2041, fol 110, 15-12-1598

³²⁷ RAZE 2041, fol 112, 22-12-1598

³²⁸ RAZE 2041, fol 113, 31-12-1598

³²⁹ D.i. een houtdraaijer

Ghisbrecht de stoeldraaier is op 22-11-1598 te Goes getrouwd als Gijsbrecht Joossen, jonggezel van Zierikzee, met Tanneken Cornelis, jongedochter van Hoedekenskerke. De getuigen waren de moeder van de bruidegom die hier Willemijnken Gijsbrechts genoemd wordt en Marinus Hoogcamer, een “cousijn” van de bruid. Tanneken Cornelisdr is in of kort voor 1606 overleden en op 9-7-1606 is Gijsbrecht hertrouwd met Grietien Bartholomeus, weduwe van Simon Deumussen, van Hildernisse in Brabant.

2.167 Een huwelijkscontract, maar de bruidegom was viermaal getrouwd³³⁰

Op 12-1-1599 maakten Wolphardt Marinusz en Lijsbeth Cornelisdr, beide wonende te Wiskerke een huwelijkscontract. Wolphardt bezat het huis waar hij in woonde met een boomgaardje, een stuk zaailand van 2 gemeten in de ommeloop van Wiskerke, dat hij gekocht had van Jan Macharis en 5 kwartier land in de Goesse polder. Elizabeth bracht meubilair in, een koe, en een huis staande op ambachtsheren vroone aan de breeweg tussen Wiskerke en ‘s Heer Hendrikskinderen. In deze akte wordt niet vermeld dat Wolphardt eerder getrouwd was geweest, maar wel dat hij het land in de Goesse polder deelde met zijn weeskinderen. Voor verdere gegevens moeten we zoeken in het doop en trouwboek van ‘s Heer Arendskerke waaronder Wiskerke ressorteerde. Dan blijkt dat Wolphardt tenminste viermaal getrouwd geweest is. Zijn eerste huwelijk is niet gevonden en ook is de naam van zijn eerste vrouw onbekend gebleven. Bij zijn tweede huwelijk op 30-9-1584 staat alleen dat hij weduwnaar van Wiskerke was. Hij trouwt dan met Janneke Cornelisdr. Deze was zelf al tweemaal getrouwd geweest, eerst met Marijnus Lauwers en op 20-11-1583 te ‘s Heer Arendskerke met Pieter Jobs. Zijn derde huwelijk vond plaats op 24-7-1591 toen hij als “*Wolffaert Marijnusz van Sluis*” en weduwnaar van Heinkenszand trouwde met Legiertgen Jans, weduwe uit Kloetinge. Bij zijn vierde huwelijk op 27-2-1599 met Elizabeth Cornelisdr, staat hij te boek als *Wolffers Marijnusz van Sluis*” en weduwnaar van Wiskerke In het doopboek van ‘sHeer Arendskerke wordt hij tweemaal genoemd. Eenmaal toen hij als “*Wolffaert Marijnus van der Sluijs*”, wonende te Wiskerke, in 1599 een kind liet dopen maar de precieze doopdatum, de naam van het kind en dat van de moeder zijn niet vermeld. Op 20-4-1603 werd zijn zoon Cornelis gedoopt. Dan staat er alleen: “*het kijnt van Wolffaert Maijnus van Weiskercke met naeme Cornelis*”. Wel komt hij nog achtmaal in het doopboek van ‘s Heer Arendskerke voor als doopgetuige tussen 1585 en 1598.

2.168 Een doorn uit de voeten van Anthoni Helders?³³¹

Hubrecht Adriaenss, eertijds wonende onder Ellewoutsdijk, maar nu poorter van Goes, legde op 25-1-1599 een verklaring af op verzoek van Anthoni Helders. Het was in de zomer van 1598. In de herberg van Pieter Mol in Baarland waren bijeen de eerder genoemde Hubrecht Adriaenss, Marinus de Beer, uit ter Neuzen in de Triniteijt, Jan Cobelet, ook uit ter Neuzen, Jacques de Brouwer uit Axel en Michiel Lievinss, stellenaar op Stuvesant. Er werd gesproken over het laten grazen van schapen op de schonen van ter Noten en Zaamslag, die als ik het goed begrepen heb toebehoorden aan Anthoni Helders. Marinus de Beer had toestemming gegeven aan Michiel Lievinss en zijn moeder om samen met Marinus Adriaenss uit Ellewoutsdijk en Cornelis Bastiaenss uit Everinge om schapen te laten grazen op het schor, waarvoor ze natuurlijk wel pacht moesten betalen. Hubrecht Adriaens had toen aan Michiel gevraagd of hij schapen op die schonen gezet had en daarvoor de volle pacht beloofd had, waarop Michiel met ja geantwoord had. Daarna zei Hubrecht: “*Soo moet ghij dijen pacht ooc wel betaelen ende Ghij hebt eenen grooten doorn vuijt Anthoni Helders met zijn compagnons*

³³⁰ RAZE 2041, fol 118, 12-1-1599

³³¹ RAZE 2041, fol 122, 25-1-1599

voeten getrocken”. Marinus de Beer had daarna gezegd dat Cornelis Bastiaenss hem ook de volle pacht beloofd had en ook nog “*beloofd te geven een Pauwerick met een langhen steert*”,

2.169 Er werd een huis gebouwd, maar niet zonder bezwaren³³²

Melchior Adriaensz, kleermaker en poorter van Goes liet een huis bouwen en was overeengekomen met de metselaar Hubrecht Goossins, dat deze alle materialen, zoals steen, hout, ijzer en arbeid zou leveren. Het huis moest komen te staan aan de noordzijde van de Sint Adriaensstraat in Goes. Nadat Hubrecht met het werk begonnen was, besloot Melchior (ook wel Mels genoemd) om een verandering aan te brengen. Dat ging natuurlijk niet zonder extra onkosten voor de metselaar. Ze konden het daarover niet eens worden zodat zij besloten tot arbitrage over te gaan. Melchior koos Cornelis Martinsz. en Hubrecht koos twee timmerlieden Danckardt Danckardtsz en Cornelis Adriaensz Smalleganghe om als goede mannen op te treden. Er werd overeengekomen dat Melchior £ 40 zou betalen aan Hubrecht en een halve reaal van 8 a 9 groten voor de armen. Het kwam dus toch nog voor elkaar.

2.170 Een akte uit Middelburg³³³

Willem Jeronimusz, poorter van Goes, was overleden en had zijn weduwe Susanna en drie wezen nagelaten, Jeronimus, Magdalena en Dierick. De vader van Susanna, Dierick Hendricx, die inwoner van Middelburg geweest was, maar nu overleden, had 900 guldens van de wezen in bewaring genomen. Susanna was inmiddels hertrouwd met Pieter van Vijven en had toegestaan dat Pieter nu dit geld onder zich zou nemen. Deze akte van belofte en consent werd gepasseerd voor Pieter van Lare, notaris te Middelburg op 2-2-1599. In het weesboek van Goes³³⁴ vond ik nog dat Willem Jeronimus was overleden en staan de leeftijden van zijn drie kinderen als 7, 6 en 3 jaar.

2.171 Een ongewenste zwangerschap³³⁵

Onder de titel in de marge: “*Agnitie en belofte van een natuijrljck kindt t’onderhouden*” staat het verhaal dat Catlijntgen Severusdochter in de kraam was gekomen van een kind van Joris Pieterss Weijns, waarmee ze niet getrouwd was. Dat kwam en komt meer voor, maar nu was er “*grootte questien, processe ende parthijschap*” tussen de ouders en vrienden van beide zijden, want Joris stond niet te springen om met haar te trouwen. Het werd weer een kwestie van arbitrage. Severus Hubrechts, linnenwever, de vader van Catlijne en Pieter Weijns, zilversmid, de vader van Joris, kwamen bijeen om de zaak te bespreken. Samen met de goede mannen, die niet met name genoemd zijn, kwamen zij tot een overeenkomst. Aangezien Catlijntgen in barensood de naam van de vader bekend gemaakt had, kon Joris er niet onderuit dat hij de vader van het kind was. Dus beloofde Pieter, uit naam van zijn zoon (die zelf niet aanwezig was) er voor te zorgen dat het kind, een meisje, behoorlijk onderhouden zou worden. Nog diezelfde dag, 23-2-1599, is de notaris met de getuigen naar Catlijntgen gegaan om haar het besluit voor te lezen en te vragen of ze daarmee accoord ging. Catlijntgen zei wel tevreden te zijn en bedankte de goede mannen voor hun hulp. Joris was in 1583 in Gent geboren en was nauwelijks 16 jaar toen het kind geboren werd. Op 15-6-1602 is hij te Goes ondertrouwd met Martina van Dale, een jongedochter uit Kruiningen. Zij kregen twee kinderen: Majjcken, geb. c. 1603 en Pauwels, geb. c. 1611. Ik heb niet kunnen vinden of Catlijntgen later nog getrouwd is en of haar dochtertje is blijven leven.

³³² RAZE 2041, fol 125, 28-1-1599

³³³ RAZE 2041, fol 136, 23-2-1599

³³⁴ Weeskamer Goes VN29, fol. 192v., 14-10-1586

³³⁵ RAZE 2041, fol 136, 23-2-1599

2.172 De maitresse van de Waalse school³³⁶

Johanna Aerds, “*schoolvrouw*” te Goes, heeft twee testamenten gemaakt. Een op 26-11-1596 en een ander op 27-2-1599. In beide gevallen staat in de marge: “*testament van de maistresse in de Walsche school*”. In het eerste prelegateert zij aan Guillaume, Jan en Tabitha, zoons en dochter van haar zoon Mr. Dominicus Govaerts die getrouwd was met Neelken Willems Polvoet een bedrag van 300 gulden. In het tweede testament stelde zij als universeel erfgenaam haar enige zoon Dominicus Govaerts aan en legateerde zij aan diens zoon Jan een bedrag van 100 gulden. Lijsbeth Jacobs, haar nichtje, kreeg haar roede. Zou die soms ook “*schoolvrouw*” geworden zijn?

2.173 De verkoop van een wei had een lang staartje³³⁷

Wie denkt dat vroeger alleen zeeroovers mensen gevangen namen voor losgeld, heeft het mis. In de tachtigjarige oorlog maakten de Spanjaarden en malcontenten ook gebruik van dit middel om hun kas te spekken. Dit gebeurde ook met Jacques Godschalck. In RAZE 2038³³⁸ lezen we dat deze Jacques geboren te Bergen op Zoom, op verzoek van Jan Willemsz Baerlant, een verklaring aflegde dat hij van hem twee jaar geleden 56 pond vlaams ontvangen had vanwege de verkoop van een stuk wei in de parochie van Vlakte, dat gekomen was van zijn schoonvader. En dat hij dit geld “*besteedt ende vuytgegeven heeft met anderen penninghen om hem te rancoenen ende lossen vuyt s’vianden handen te weten vonden spaengiaerds oft malcontenten die hem comparant soo stricktelyck ende miderabelen gevanghen hielden bij Eijndoven*”.

Dit verhaal werd bevestigd door Jhoan Oolardts zone van Oostee, schout van Yerseke, Louis van Liedekercke, geboren te Leuven en Cornelis Godschalck. De laatste twee lagen in garnizoen in Goes. In RAZE 2039³³⁹ leren we wie de vrouw van Jacques Godschalck was. Zij heette Geertruijdt Oolards en was geboren in Yerseke. In deze akte wordt ook gesproken over een stuk wei van 794 roeden dat gelegen was in Yerseke in de hoek tussen de Vlaecke en Voerreense weg. Haar vader Oolardt Cornelisz van Oostee had dit in zijn testament, dat op 13-3-1574 voor notaris Jacob Visscher te Bergen op Zoom verleden was, aan haar vermaakt. De wei was verkocht aan Jacob Jacobs Joossen, schoolmeester in Yerseke. Deze was in 1593 overleden en Geertruijdt wilde nu dat zijn erfgenamen, o.a. Dignus Keetlaer, poorter van Goes, afstand zouden doen van dit stuk wei. Dit zal haar niet gelukt zijn, want op 2-3-1599 heeft haar broer Jan Oolardsz van Oostee, schout van Yerseke, op verzoek van dezelfde Dignus Keetlaer een verklaring afgelegd waarin precies beschreven staat hoe de vork in de steel zat. Jan Oostee had Heer Jacob Jacobsz Joossen, nu “*wijlen scholaster binnen Yerseke*” genoemd benaderd met het verzoek of hij een stuk wei wilde kopen, waarvan de opbrengst besteed zou worden om zijn zwager Jacques Godschalck, die “*van de malcontenten gevanghen was*” los te kopen. Men was er kennelijk niet zeker van of Geertruijdt dit stuk land dat zij geerfd had wel mocht verkopen, omdat de opbrengst van het land bestemd was voor haar kinderen. Heer Jacob had dan ook duidelijk gezegd dat hij niet wilde “*eenighe moeyte te lijden noch daeromme achterhaelt werd omdat hij tselve om haeren noodt was doende*”. Jacques Godschalck heeft niet lang van zijn vrijheid kunnen genieten, want volgens een kanttekening in het register is hij eind mei 1586 overleden. In de overloper van Yerseke van 1588 staat een stuk land van 800 min 6 roeden inderdaad op naam van Heer Jacob Joosz. Dat zou in een voorgaande overloper op naam van Oolaert Cornelissen moeten staan. Maar er is alleen maar een overloper van 1547 en alhoewel daarin de beschrijving van de eerste zes percelen in de

³³⁶ RAZE 2041, fol 140, 27-2-1599

³³⁷ RAZE 2041, fol 141, 2-3-1599

³³⁸ RAZE 2038, fol. 242, 1584

³³⁹ RAZE 2039, fol. 433, 1594

hoek tussen de Vlakeweg en de Voerreense weg goed overeen komt met die van 1588 ontbreekt het stuk wei van 800 min 6 roeden. In plaats daarvan staat een perceel van 2½ gemet 22 roeden op naam van Jacob Foerts.

2.174 Een geschil over de huur van een brouwerij inAntwerpen³⁴⁰

Wie geïnteresseerd is in brouwerijen in de stad Antwerpen zal niet verwachten iets daarover te kunnen vinden bij Levendale. Toch is dat het geval. Op 3-3-1599 eiste Michiel du Moleijn niet minder dan 400 gulden van brouwer Jaques Denijs die getrouwd was met Elizabeth de weduwe van Wouthers de brouwer vanwege twee jaar huur van een brouwerij in Antwerpen die “*den swarten arendt*” heette. Wouter had de brouwerij verlaten vier jaar voor de huurtijd verstreken was. Jaques vond dit niet eerlijk omdat hij een bedrag van £ 212:13:2 besteed had aan reparatie van het huis en de brouwerij. Het schijnt dat beide partijen er niet voor voelden om er een langdurige rechtzaak van te maken, dus riepen zij, zoals dat in die tijd vaker gebeurde, de hulp in van goede mannen. Dat waren de bekende Goessenaren Pieter Cornelisz van Schuijlen voor du Moleijn en Pieter Claesz Ovesant en Jan Cornelisz Croone voor Jacques Denijs. Een getal van drie “*goede mannen*” is vreemd, meestal zijn het er vier, twee voor iedere partij. Men kwam tot een compromis. Jacques moest £ 20 aan du Moleijn betalen. Dat komt neer op 120 gulden. De akte werd ondertekend door twee getuigen: Jan Jacobss Bijle waard in de herberg “den gouden leuwe” en Jacob Janss Blauduve. Jan Bijle tekende met zijn merk. Een van de weinige handmerken die in de protocollen van Levendale voorkomen.

2.175 Twee huwelijkscontracten in 's Gravenpolder³⁴¹

Het trouwboek van de hervormde gemeente van 's Gravenpolder begint in 1662. De archieven van het gerecht en de weeskamer gaan terug tot 1661. Toeval? Ik weet het niet. Gegevens uit de eerste helft van de 17de eeuw zijn daarom moeilijk te vinden. Het is mooi meegenomen dat Levendale op 16-3-1599 een “contract antenuptiael” heeft opgemaakt tussen Cornelis Michielsz, secretaris van de parochie van 's Gravenpolder, die vergezeld werd door Michiel Pietersz, schout van dezelfde parochie (zijn vader?) en Maijken Adriaensdr weduwe van Jacob Lenardsz, wonende in 's Gravenpolder die geassisteerd werd door haar broer Henric Adriaensz Nissepadt, poorter van Goes. Maijken had kinderen uit dit eerste huwelijk en Michiel belooft £ 50 neer te tellen ten behoeve van die kinderen.

Van deze familie is mij weinig bekend. Als je dan vindt dat in de ambachtsheerlijke rekening van 's Gravenpolder van 1650/1651 een Macghiel Cornelisz in de Soutkeete vermeld wordt, die £ 1:17:6:0 ontving voor de verteringen die de heer Bom met zijn dijkgraaf Sluppe en de timmerman van Middelburg daar gemaakt hadden, vraag je je af of hij een zoon kan zijn van Cornelis Michielsz. Maar Machiel Cornelisse was de waard van de herberg de Soutkeete, die voor zover ik weet niet in 's Gravenpolder stond. Ik denk eerder dat de Goesse herberg de Zoutkeete bedoeld werd en hij was misschien helemaal geen zoon van de secretaris Cornelis Michielsz. Een waarschuwing: “pas op! glad ijs!” is hier op zijn plaats.

Het andere contract is tussen inwoners van Wemeldinge en is van 18-3-1599. Het betreft Adriaen Lenardsz, “vergeselschap” met zijn vader Lenardt Adriaenss Peerdecooper en Jacobmijne, de dochter van Cornelis Jacobsz Kempe. Zij werd “geassisteert” met haar halfbroer Lodgier Foortsz. Adriaen bracht met zich mee 4½ gemeten wei gelegen in de hoek bezuiden het Blauhuys en andere percelen land. In RAZE 2052³⁴² was zekere Tanneken Michiels weduwe van Adriaen Leenaertsz Paardecooper. Dit moet een tweede huwelijk van Adriaen geweest zijn.

³⁴⁰ RAZE 2041, fol. 142, 3-3-1599

³⁴¹ RAZE 2041, fol. 147 en 148, 16/18-3-1599

³⁴² RAZE 2052, fol. 242, 27-8-1627

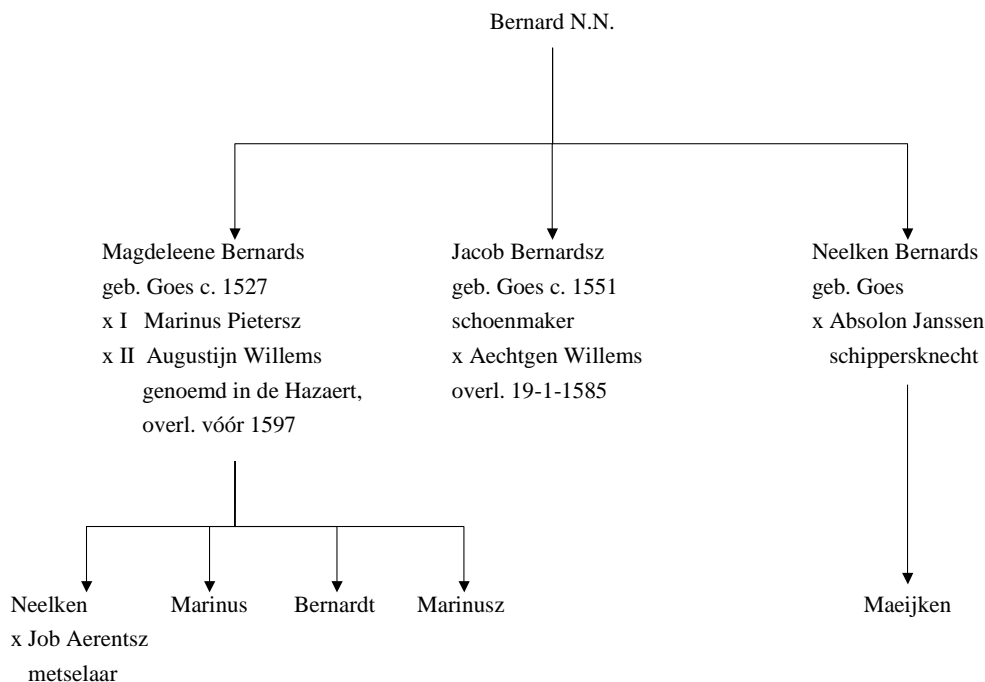
2.176 De drie naakte kinderen van Absolon.....³⁴³

De volgende attestatie of verklaring geeft zoveel genealogische gegevens dat daarvan een klein afstammingsreeksje opgesteld kan worden. Op 19-3-1599 verschenen voor de notaris Magdalena Bernardsdr de weduwe van Augustijn Willems en Jacob Bernardsz, schoenmaker oud 72 en 48 jaar. beide poorters van Goes. Zij zijn broer en zuster, wat verderop in de acte duidelijk vermeld is. Maar een leeftijdsverschil van 24 jaar is wel erg veel. Maar het staat er echt: “lxxij” en “xlvijij”. Zij leggen een verklaring af voor Maijken Lucas uit Middelburg, die een dochter was van Neelken Bernards “*ooc geboren binnen Goes en hun deposantens suster was al van eenen vader geprocreert*”. Neelken had in Middelburg gewoond en was getrouwd geweest met Absolon Janssen. Wat volgt is de moeite waard om hier in zijn geheel op te nemen. Zij verklaren dat: “*als denselven Absolon vuijt deser wereidt scheidde dat zij deposanten wel weten datter egheene goederen of emmers zeer weinigh in zijn sterfhuijs bevonden geweest zijn dan wel dije naecte kinderen die de voorschreven moeder heeft moeten onderhouden ende met haeren zijren aerbeijt tot eerlijcken staete heeft opgebracht*”. Dat naakte moeten we niet letterlijk opvatten want volgens het woordenboek kan het ook “beroid of behoefdig en aan alles, ook de nodige kleding gebrek hebbende” betekenen.

Ze gingen verder. “*Gheven reden van wetenschap, want die voorschreven Neelken haer zuster tsomers in de zoutkeete arbeidende ende swinthers ghing schuijren en wassen ende Absolon haeren man diende als schippersknecht ende dicmaels meer vertheert ende verdroncken hadde dan hij thuijs braghte, twelck die voorseide Neelken naergelaten ende de voorschreven Maeijken haere dochter gemaect heeft van haeren man (maijkens vader) gecomen es*”

Magdalena zijn we al eens eerder tegengekomen in de Zeeuws Familiepraet van december 2003. Op 31-12-1597³⁴⁴ heeft zij een testament gemaakt en wordt in de marge geschreven dat zij Magdaleene in den Hazaert genoemd werd. Zij was toen al weduwe van Augustijn Willems genaemt in den Hazaert. Zij was eerder getrouwd geweest met Marinus Pieters, waarbij zij twee kinderen had: Neelken Marinus die getrouwd was met de metselaar Job Aerents en Bernardt Marinusz.

We komen dan tot de volgende opstelling:

2.177 Cole in Yerseke³⁴⁵

De naam Cole is een patroniem dat oorspronkelijk afgeleid zal zijn van Nicolaas en al vroeg “versteend” is tot erfelijke familienaam. Op 21-3-1599 maakte Jacobmijne Foorts, weduwe van Marinus Adriaensz Cole haar testament. Zij kwam oorspronkelijk uit Yerseke, maar woonde nu in Goes. Zij stelt tot erfgenamen “*Janneken, Adriaenken ende Neelken haere dochters huijsvrouwen Costens Pauwelss, Jacobs Ram ende Gillis Geerdss, midsgaders den zone wijlen Dignus ende kinderen wijlen Foorts, beijde haer zoons waeren ende die dochter wijlen Lijnkens haers dochters geprocreert bij Willem Gabriel en de kinderen alreede geprocreert ende die noch geboren mochten worden van Maijken haere dochters huijsvrouw van Adriaen Dominicus*”.

Marinus Adriaense Cole wordt reeds in de overloper van Yerseke van 1547 vermeld, waarin ook een Jacob Adriaense Cole, een Cornelis Adriaense Cole en een Cole Adriaens voorkomen, die mogelijk zijn broers waren, vooral omdat zij vaak achter elkaar in de overloper voorkomen. Cole Adriaens bezat en/of baande twaalf percelen land. We weten precies waar zijn hofstede zich bevond³⁴⁶: “*Den huuck daer Cole Adriaens zone in woont, oost of den Souten wech, zuut off Marijn Clayss wegeling en fort off den Molhuucx wegeling ende begint van westen in voer die hoole*”. Zonder hiervoor een degelijk bewijs te hebben veronderstel ik dat hij de oudste zoon was van een Adriaen Cole en dat we hier op de grens van de geboorte van de familienaam Cole zitten. De hofstede van Cole Adriaens is na zijn dood niet overgegaan op een Cole, maar op de jonge Cornelis Sijmons. Dan wordt dezelfde hoek genoemd: “*den houck daerjonghe Cornelis Zijmons in woent....*”

Het trouwboek van Yerseke (1597 - 1810) begint vroeg genoeg om daarin sommige erfgenamen van Jacobmijne Foorts terug te vinden, wel met enig voorbehoud, want ik ga alleen af op de naam en je kunt je gemakkelijk een generatie vergissen.

Op 29-5-1611 trouwde Marinus Costens, van Kruiningen met Fortgen Leijns. De getuigen waren zijn moeder Janneken Marinusse en haar broer Cornelis Leijnsen. Het is duidelijk dat zijn moeder de dochter was van Marinus Adriaensz Cole en dat de vader van Marinus Costens, Costen Pouwels was.

Op 17-6-1600 zijn te Kruiningen ondertrouwd en 12-7 te Yerseke getrouwd Cornelis Jobsen, weduwnaar met Adriaenken Marinus, van Schore, weduwe van Jacob Ram. Dat zou dus betekenen dat Adriaenken nog maar kort weduwe was, want op 21 maart 1599 werd zij nog de huisvrouw van Jacob Ram genoemd.

Dignus en Foort Marinusz Cole waren in 1599 al overleden. Dingenis voor 1588, want in de overloper van dat jaar staan veertien percelen op de naam van de erfgenamen van Dingenis Marinusz Coole. Foort Marinusz Coole staat in dezelfde overloper met vijftien percelen land. Met enige aarzeling neem ik aan dat Marinus Fortsen, die op 17-11-1613 te Yerseke trouwde met Dingentje Willems van Kloetinge, de zoon was van Foort Marinusz Cole. Hij is als weduwnaar van Dingetje Willems op 14-7-1641 (otr.) te Yerseke hertrouwd met Neeltken Adriaens van Yerseke. Hij moet op hoge leeftijd zijn geweest toen hij voor de derde maal te Yerseke trouwde op 15-9-1657 (otr.) als weduwnaar van Neeltje Adriaens en dan voluit Marinus Foortse Cole genoemd werd. Zijn bruid was Neeltje Pieters uit Wemeldinge. Op 15-4-1665 is in Yerseke nog een Marinus Foortse Cole ondertrouwd als afkomstig van Yerseke met Aeltje Geeraerts van Sinoutskerke. Mogelijk is hij een kleinzoon van Foort Marinusz Cole en dan zou een mooie afstammingsreeks bestaan met de telkens weerkerende namen Foort en Marinus.

³⁴⁵RAZE 2041 fol. 153 e.v., 21-3-1599

³⁴⁶De overloper van Yerseke van 1547

2.178 Bewoner van Ellewoutsdijk³⁴⁷

Ik heb vaak geklaagd dat Ellewoutsdijk een moeilijke plaats is om genealogie te bedrijven. Daar blijf ik bij. Dus als ik iemand uit die plaats tegenkom wil ik dat graag even vermelden. Deze keer dat op 2-4-1599 voor de notaris verscheen Jan de Strijcker, wonende onder de parochie van Ellewoutsdijk, die getrouwd was met de weduwe van Adriaen Vrijendt. De weduwe, die niet met name genoemd wordt, had in Hoedekenskerke gewoond, waar haar overleden man een huis had nagelaten dat Jan nu voor haar verkocht heeft aan Adriaen Laureijssen.

2.179 De huissleutel op het graf³⁴⁸

Jan Cornelissen Backer uit Goes was overleden en zijn weduwe, Francijnken Cornelis verzocht Pieter Pauwelssen Smout, “graftdelver” en Marck Jacobssen “schuijtmán”, om het volgende te laten vastleggen door de notaris. Zij bevestigden dat Jan Cornelissen was overleden en dat *“ten zelve daeghe hij was begraefven en dat die voornoemde wedue den sleutel³⁴⁹ van hun huijs opt graft geleijt oft den voorseiden grafdelver heeft overgelevert”*. Dit was haar teken dat zij de nagelaten goederen en schulden van haar man niet wenste te accepteren.

2.180 Cornelia zat er warmpjes bij. Een interessante bij- of familienaam³⁵⁰

Op 26-4-1599 legde de weduwe van Blais Janss uit Baarsdorp, die nu in Goes woonde, een verklaring af. Zij heette Cornelia Frans Mettenghelde dochter en was geboren in Yerseke. Zij was geweest in het huis van Pieter Pieterssen Valcke, poorter van Goes, waar ook aanwezig was Clais Janss Cousmaker en had gehoord dat Clais woorden gehad had met Pieter over de koop van een boomgaardje van 195 roeden gelegen bij de ‘s Heer Hendrikskinderenpoort. Ze waren het eens over de prijs en zij had duidelijk gehoord dat Pieter gezegd had: *“Ick wil met mijn huijsvrouw den boogardt morghen eens ghaen besien”*, waarop Clais geantwoord had *“Ick zal U den slotel brenghen, gesiet den bogaert zoe dickmaels als ghij wilt”*. Het is mij niet duidelijk waarom het nodig was om Cornelia die verklaring te laten afleggen.

2.181 Toezicht op het malen van graan³⁵¹

Een viertel is een maat voor graan, maar ik kan niet uitwerken hoeveel dat precies was. Van ouds schijnt de regel geweest te zijn dat een molenaar van elk viertel graan dat hij gemalen had twee pond mocht behouden. Quirijn Anthonisz, de molenaar van Vosmeer wilde dit laten vastleggen door een notaris, zodat hij Henrick Hubrechtsz Speck, de molenaar op de watermolen van Goes, verzocht om een verklaring af te leggen. Henrick was negen jaar molenaar geweest en zei: *“dat tselve naer ouder usance ende gewoonte ooc gebruijkt ende gepleeght es geweest bij ordonnantie der voorseide stede (Goes) ooc te voren als daerthoe buijten die molens binnen zeecker huijs een balance hier gestelt ende eenen persoon specialjck gecommiteert was om t’coren zoo tot deser waeter- als ooc windtmole comende, ende t’meel keerende behoorlijck te wegghen om een ijghelijck tsijne te gheven”*. Ik weet niet of de molenaar behalve die twee pond per viertel ook nog maalloon in geld ontving.

³⁴⁷ RAZE 2041, fol. 161, 2-4-1599

³⁴⁸ RAZE 2041, fol 165, 21-4-1599

³⁴⁹ In Van Dale vinden we dat “de sleutel op de kist of het graf leggen” betekent: een nalatenschap afwijzen

³⁵⁰ RAZE 2041, fol 169, 26-4-1599

³⁵¹ RAZE 2041, fol 171, 27-4-1599

2.182 Een jaargetijde die misschien nooit gefundeerd is geweest³⁵²

Clara Willem Nijsdochter, geboren te Antwerpen woond in Goes en was de weduwe van Geerd Jansz Backer. Op 28-4-1599 maakte ze haar testament. Zij wilde dat van al de goederen die zij zo nalaten de helft zou gaan naar de armen van Goes en de andere helft naar de armen van de plaats waar zij zou komen te overlijden. Zij legateerde 100 gulden aan Loenken de dochter van wijlen Baerken, aan Katlijne de dochter van Fransken en aan Loenken, de dochter van wijlen Loenken Jeronimus. Dominicus, de zoon van Adriaen Dominicus, Dignus een zoon van Jan Dominicus, Maijken, Geerdken en Neelken, dochters van Cornelis Dominicus en Geerdken Hubrecht Jansdochter, die peters of meters van de testatrice waren, kregen als aandenken elk 20 schellingen groten. Aan de kinderen of kleinkinderen van *“haer vaders zusters kinderen”* moest 200 gulden uitgekeerd worden en *“haer moeders broeders dochters kinderen oft vrienden”* kregen 300 gulden. De vrouw die bij haar overlijden aanwezig zou zijn moest behalve haar loon £ 2 vlaams ontvangen. Pieter Jansdochter, de vrouw van Cornelis Willemsz Duijt, die te Haarlem woonde, kreeg *“haer gouden ringh met letteren:.* Maar interessanter was dat zij hoopte dat de Roomse religie in Goes zou terugkeren. In het testament werd vastgelegd *“Item begheert ende wil zij testatrice dat zoo gevinghe die Heijlighe Catholijke Religie binnen der kercken Goes wederomme gepleeght zal worden, dat die voorseide haere erfgenamen gehouden zijn te funderen ende besetten dat een misse van Jaergetijde jaerlicx euwelick ende erfelick gecelebreert werde binnen die Capelle den voorseiden haeren lieven man begraefven es, t’haerder beijder zaligher memorien, Daer thoe zij legateert haer taefereel zijnde een beeldt van Maria om in den voet d’inscriptie van haer beijder overlijden te stellen”*. Het is de vraag of de erfgenamen zich hieraan gehouden hebben. Geerd Jans Backer had de bijnaam van Schule. Hij was omstreeks 1520 in Goes geboren en overleed op 22-1-1596. Op 10-10-1585³⁵³ had hij zijn testament gemaakt. Hij schijnt zelf geen kinderen gehad te hebben, want zijn nalatenschap moest verdeeld worden in zes staken. Dat waren:

- Staak 1: de kinderen van Jacobmina Jans, die getrouwd was met Cornelis Adriaensz Mannee en haar zuster Cornelia Jansdr dochters van zijn broer Jan Jansz.
- Staak 2: de vijf kinderen Ingel Ingelsz, genaamd: Anthonis, Ingel, Jacobmine, Aegt en Maijken Ingels, die nakomelingen waren van zijn broer Ingel Jansz.
- Staak 3: de vier kinderen van zijn broer Jeronimus Jansz, genaamd Lauwe, Baerken, Fransken en Abbelonie Jeronimus en een kind Jeronimus zoon van Jan Jeronimusz.
- Staak 4: de kinderen van Jeronimus Marinusz Grieuwaert, de kinderen van Maijken Marinusdr, de kinderen van Luenken Marinusdr, allen gekomen van zijn zuster Anne of Tanne Jans, die getrouwd geweest was met Marinus Pietersz Grieuwaert.
- Staak 5: de kinderen van Willem Cornelisz Hoochcamer, de kinderen van Maijken Cornelisdr, Luenken en Nelken Cornelisdr van Barnart Cornelissen, allen gekomen van zijn zuster Cathalina Jans, die getrouwd geweest was met Cornelis Jansz Hoochcamer uit Vinninghe, een verdronken dorp op het voormalige eiland Baarland.
- Staak 6: Jan Dominicusz, Cornelis Dominicusz, Adriaen Dominicusz en Marinus Dominicusz, gekomen van zijn zuster Maijken Jansdr die getrouwd geweest was met Dominicus Jansz, schepen van Kloetinge.

De eerder genoemde Baerken, Fransken en Loenken horen dus thuis in de 3e staak en de Dominicus’ en in de 6e staak van de nakomelingen van Geerd Jansz Backer. Geerd was een zoon van Jan Jansz van Deurloo, gezegd Backer, die na zijn huwelijk met Maeijken Adriaen Dankerts van Schuijlen, de naam van Schule ging gebruiken, die door Geerd maar al te

³⁵² RAZE 2041, fol 171, 28-4-1599

³⁵³ RAZE 2040, fol 138 e.v.

graag werd overgenomen. Een volledig uitgewerkt parenteel zou een tamelijk dik boekwerk worden.

2.183 Een stapje over de grens³⁵⁴

Lambrecht Schaepers, de brouwer in 't Vercken te Goes, was getrouwd met de weduwe van Jan van Breen. Deze had een zoon Aerdts van Breen die land van zijn vader geërfd had. Zijn stiefvader wilde dit land verpachten, maar het lag wel een beetje ver van Goes. Het bevond zich namelijk *“boven den nieuwen bergh aen die vaert onder die vrijheijt van Rosendale”*. Hij heeft daarom Marinus Cornelis Antheuniss van Rosendale, die te Kruisland woonde, gemachtigd om het land te verpachten en de administratie daarvan op zich te nemen. Lambrecht behield wel het recht om hout te kappen op dat land en heeft aan schipper Pieter Pietersen van 's Graevenmoer verkocht *“den Afhouw oft de scheer van den houtte zulcx als die bijle laestmael gedaen heeft vant bosch ende die canten rontsomme van alzulcken leengoedt geleghen als boven”*. Maar het was nog steeds oorlog en was het nodig om een extra voorwaarde te stellen. *“Wel verstaende dat den voorseiden cooper t'hout zal doen cappen in den naestcomenden winther ende binnen behoerlicke tijdt vuijt t'bosch doen ruijmen. Sulcx indijen hij belett zoude mogen werden midts d'oorloghe ten voorseiden saysoen te hacken zal desen coop te niete zijn.”* Dit vond allemaal plaats in mei 1599.

2.184 De Nieuwe Heer Geerdspolder³⁵⁵

De Heer Geertspolder, genoemd naar Gerard van de Maelstede, werd al omstreeks 1361 bedijkt. Wij lezen in de volgende akte dat Cornelis Jansz Brabander, een 67 jarige inwoner van 's Gravenpolder de helft van een poldertje gekocht had van Jacob Jansz Pouillet en Jacob Jansz. Maegh de andere helft van het zelfde poldertje gekocht had van Hubrecht Adriaensz, poorter van Goes. Volgens de akte heette het poldertje de nieuwe Sr. Geerdspolder en was het in 1597 bedijkt. De beide kopers zouden ieder ca. 16 gemeten krijgen, maar het bleek dat de totale oppervlakte van de polder maar 26 gemeten 60 roeden bedroeg. Dat wilden ze wel even laten vastleggen door de notaris. Ik zocht vergeefs naar dat poldertje in de Zeeuwse Encyclopedie en in het bekende boek van M.H. Wilderom³⁵⁶, maar kon het niet vinden. Wel vermeldt Wilderom dat in 1597 een, wat hij noemt: dwergpoldertje, werd ingedijkt in de oostelijke monding van de Zwake dat Heer Jansz polder genoemd werd. Dit poldertje was ca. 8 ha groot. Als ik dat omrekenen in gemeten kom ik op 20 gemeten 115 roeden. Toch denk ik dat dit het bewuste poldertje is.

2.185 Blinde Bethken en twee Jan Gillissen³⁵⁷

Over de lichamelijke gesteldheid van personen krijgen we zelden informatie. Wel zien we vaak in een testament staan dat de testateur of testatrice *“sieck te bedde”* ligt of *“sieckelijck bij het vier”* zit, waarna dan meestal de verzekering volgt dat de persoon nog bij zijn volle verstand is. Maar hier hebben we een geval waar een ander gebrek vermeld wordt. Janneken Jans Deckersdr verscheen met haar man Jacob Dane om iets te regelen in verband met de nalenschap van Jan Gillisz uit Ellewoutsdijk. Haar mede-erfgenaam in een achtste part was Bethken Jans, die vergezeld werd door haar man Dignus Pietersz Rijcke, inwoner van Goes *“omdat zij blindt es”*. Bethken werd door Janneken uitgekocht tegen een vergoeding van £ 32 vlaams³⁵⁸. Direct daaronder staat een akte van 4-8-1599 waarin Agniete Hermansdr geassisteerd door Jan Gillisz, poorter van Goes, haar broer Jan Hermansz, schipper in Goes mach-

³⁵⁴ RAZE 2041, fol 188, 27-5-1599

³⁵⁵ RAZE 2041, fol 199, 20-7-1599

³⁵⁶ M.H. Wilderom, “Tussen Afsluitdammen en Deltadijken”

³⁵⁷ RAZE 2041, fol 200, 27-7-1599

³⁵⁸ RAZE 2041, fol 200, 27-7-1599

tigde om de inkomsten te regelen van een huis in Zwolle. We hebben dus op één pagina van het protocol twee verschillende Jan Gillissen, die je gemakkelijk door elkaar zou kunnen halen als er niet precies bij gestaan had dat de een in Ellewoutsdijk woonde en de ander poorter van Goes was.

2.186 Een slik bij Terneuzen³⁵⁹

Pieter Noudtsz, wonende in de “*Couwenpolder onder het ambacht van der Neusen in Vlaenderen*” verkocht aan Pauwels de Vos, smid en poorter in Goes 12 gemeten slijk of onbedijkt land. Het was belast met een erfrente van een halve stuiver per gemet. Dat lijkt mij erg weinig, maar Pauwels hoefde er ook niet veel voor te betalen omdat de dijken gedurende de “troubelen” doorgestoken waren. Hij kocht het voor £ 24 groten vlaams den hoop. Het slik lag in de polder van Willemskercke, waar de (?) Biervliet op een eilandje ligt³⁶⁰. Op een kaart van Mercator uit ongeveer dezelfde tijd staat Willemskercke aangegeven en vlak daarbij zien we een uitgebreid stuk geïndundeerd land waar de dorpen Peerbome, Steelant, Ertingen en Westdorp lagen. In de Encyclopedie van Zeeland kunnen we lezen dat de parochie van Willemskercke, samen met zeven andere verloren gegaan was in 1488 tijdens de burgeroorlog in Vlaanderen. De Willemskercke polder is in de jaren 1583 - 1591 ondergelopen, maar ruim 25 jaar later weer bedijkt.

2.187 Mensen uit Hoorn (?) en een verloren document³⁶¹

Tegen het einde van de 16de eeuw woonden in Goes enkele personen met de naam Hoorn of Horen. Dan denk je aan afkomst uit Hoorn in Noord Holland, maar dat hoeft natuurlijk helemaal niet zo te zijn. In West Vlaanderen liggen twee plaatsjes Hoorn, een onder Moerkerke en de ander onder Oedelen. In de provincie Antwerpen is ook een Hoorne. Een Michiel Michielszoon Horen testeerde op 30-11-1588³⁶² met zijn vrouw Elizabeth Aernouldt Pieter Boudensdochter. Van hem wordt gezegd dat hij eertijds in Aardenburg woonde en nu poorter van Goes was. Een jaar later vinden we hem in Goes als biersteker, toen hij een contract maakte met Aernouldt de Hont, een schipper van Delft over het vervoer van bier³⁶³. Op 15-12-1593 is Michiel hertrouwd als weduwnaar van Goes met Catharina Jaspers van Raem(s)donck, de weduwe van Govaert Mattheusz een vlaskoper van Goes. Nog geen jaar later is Michiel overleden en is Catharina, die nu Catelijne van Raemdonck van Melsen en weduwe van Michiel Hoorn genoemd wordt, hertrouwd met Willem Janssen, van Alkmaar. Deze Willem Jansz, was “*graincooper*” en poorter van Goes. Na de dood van Michiel was een erfelijke rente van £6:5:0 op naam komen staan van diens weduwe. Dat was al een oude rente die eertijds gesteld was door Jonkheer Franchoijs Petersz van Cats als hypotheek op land in de Selnissenpolder. Die rente was altijd prompt betaald, maar het zat Willem Jansz niet lekker dat het document of de brief waarin dit was vastgelegd tijdens de “troubelen” in Aardenburg verbrand of op een andere manier verloren was gegaan. Mocht iemand van hem of zijn nakomelingen eisen het betreffende stuk te zien dan had hij geen poot om op te staan. Hij riep de hulp in van Martin Cornelisz Mazuer, een 45-jarige poorter van Goes, die bereid was te verklaren dat hij wist dat de rente waarmee het genoemde land in de Selnissepolder bezwaard was toekwam aan de erfgenaam van Michiel Jan Bulens en dat was Michiel Michielsz van Horen. Dank zij deze akte weten we nu ook de naam van zijn vader en wordt nog eens bevestigd dat hij in Aardenburg had gewoond. Uit andere akten komen we het een en ander te

³⁵⁹ RAZE 2041, fol 199, 22-7-1599

³⁶⁰ De precieze locatie was: Oost aan die cinghel, nu der stede ter Neusen, zuid Bouwen Struvinckx, west: Jan Lettaert met Jan Heuse en noord den baendijck

³⁶¹ RAZE 2041, fol 202, 16-8-1599

³⁶² RAZE 2040, fol 56, 30-11-1588

³⁶³ RAZE 2040, fol 86, 2-5-1589

weten over deze familie. Michiel had een zuster Maijken die getrouwd geweest is met een zekere Damman, waarbij zij een zoon Martin Damman had, die geboren was in Gent en in 1588 “*peerderuijter liggghende in het garnizoen van Heusden*” genoemd werd³⁶⁴. In deze akte verklaarde Martin dat hij 20 of 22 maanden geleden te Gorinchem zijn testament had laten maken, waarin hij Pauwel Michielsz Horen als erfgenaam had aangesteld. Hij was inmiddels van gedachten veranderd en heeft dit testament herroepen. Pauwel die zonder twijfel een broer van Michiel was, maakte in 1589 een codicil op zijn testament³⁶⁵. Hierin staat dat hij getrouwd was met Anna Daems, die in Gent geboren was. Pauwel wordt “*geboren poorter van Goes*” genoemd en dat is eigenlijk vreemd, want men zou verwachten dat hij ergens in Vlaanderen geboren was. Hij overleed op 4-12-1589. Michiel had ook nog een broer Mathijs Horen, die getrouwd was met Margriete van Zevecoten. In 1596 heeft zij de rechten, die zij had op de nalatenschap van de eerder genoemde Martin Damman, overgedragen aan de bovengenoemde Willem Jansz. Zij was toen weduwe van Mr. Mathijs Horen en voogdesse van hun kinderen. Zij hebben in leper gewoond, want er wordt verwezen naar een akte van de weeskamer van leper gedateerd 30-1-1595³⁶⁶. Ik weet niet wie de Mr. Pieter Horen was, die als inwoner van Goes als getuige optrad. Het kan geen broer van Michiel geweest zijn, want elders³⁶⁷ is vermeld dat Mathijs de enige broer was van Michiel en Maijken Horen.

2.188 Een vreemde kanttekening³⁶⁸

Levendale maakte er een gewoonte van om in de marge een korte beschrijving te geven van de akte. Soms was dat alleen maar het woord “*attestatie*” of “*testament van een man en wijf kindren hebbende*”, maar vaak ook nuttig door de overlijdensdatum van een testateur of testatrice te vermelden. Maar in dit geval is het voor mij volkomen onbegrijpelijk. Het is het huwelijkscontract tussen Geleijn Cornelisz, geboren in Wolphaartsdijk en nu wonende in Heinkenszand, en Jacobmijna Jacobsdr weduwe van IJsaac Anthonisz, wonende in Ovezande. In de marge staat: “*Contract antenuptiael tusschen de zone van wijlen tbruijn cruijce in Wolfarsd(ij)c mette baliu van Ovesant weduwe*”. Wie of wat was “*tbruijn cruijce*”? Was het iemands bijnaam?

2.189 Verdwenen zerken³⁶⁹

Voor het volgende heb ik even gespiekt in Jan de Ruiter’s boek “*Ellewoutsdijk dorp aan de Honte*”³⁷⁰. Daarin staat op pag. 21 een schema van de ambachtsheren van Ellewoutsdijk waarin voorkomt Geertruijt van Wulven, die getrouwd geweest is met Pieter de Lutiano en hertrouwd met Johan Jhane. Jonkheer Jhean Jhane overleed (volgens de kanttekening van Levendale) te Goes op 18-11-1600. Zijn testament dateert van 25-8-1599³⁷¹. De jonkheer was “*zijeckelijck bij de viere sittende*” en overhandigde de notaris een eigenhandig geschreven “*cedulle*” waarin hij verklaarde dat het zijn wens was dat zijn nakomelingen een deel van de erfenis zouden besteden om “*Daerop te vercrijghen eenen serck tot des goets coste, daerop stellende de date van mijn overlijden, voorts van mijn huijsvrouwe Jonckvrouwe Gertruijt van Wulven ende van Everinghe, ambachtsvrouwe van Elewoudsdijck Coudorpe ende Everinghe, die sterfden 15^e february 1568 stilo hollande en light begraven tot Ellewoudsdijck in de Choir met heurlieder beijde dochters Dionora Jhane, drye daghen tevoren geboren ende*

³⁶⁴ RAZE 2040, fol 21, 9-4-1588

³⁶⁵ RAZE 2040, fol 125, 27-11-1589)

³⁶⁶ RAZE 2040, fol 267, 6-12-1596

³⁶⁷ RAZE 2040, fol 314 - 315, 19-2-1597

³⁶⁸ RAZE 2041, fol 205, 17-8-1599

³⁶⁹ RAZE 2041, fol 206, 25-8-1599

³⁷⁰ Uitgeverij De koperen tuin, Goes, 2003.

³⁷¹ RAZE 2041, fol 206, 25-8-1599

gedoopt ende jonckvrouwe Maria Jhane, huijsvrouwe van joncheer Adolf van de Weerde heurlieder dochtere sterffden 24 van meije 1588 in haer kinderbedde ende begraven op Hejnkenssant int Choir". Deze zerken zijn niet bewaard gebleven. Bloys van Treslong³⁷² heeft ze niet vermeld (omstreeks 1920), mogelijk omdat het koor van de kerk van Ellewoutsdijk reeds voor 1920 afgebroken was. Het koor van de kerk van Heinkenszand was omstreeks 1832 afgebroken om plaats te maken voor de consistoriekamer. In die tijd zal geen aandacht geschonken zijn aan mogelijk bewaard gebleven maar sterk gesleten grafzerken, behalve dat deze misschien gebruikt konden worden voor het verharderen van een weg.

Jonkheer Jhane legateerde aan Lijsbeth Antheunis van Hertvelde, de nicht van "*Adriane d'vuijdraeghster*" zes pond groten om te gebruiken "*in haer noodtlijden*". De drie kinderen van zijn dochter van de Perre kregen ieder £ 16. Zijn neef Guilliaem du Jardin kreeg 200 gulden. Verder schold hij de schulden kwijt die zijn zwager du Jardin, Jan Vollart de vleeshouwer, Augustijn van Heurne en Heijndrick Wils bij hem hadden. Ik heb niet goed begrepen wat bedoeld werd met "*Annopende die 200 gulden van Joos Tuijtschavere betaelt voir zijn Rantsoen, tselve zal vertoeven totter doodt van mijn broeder Tristram Jhane ende alsdan te eijsschene*". Het schijnt dat de jonkheer losgeld voor Joos betaald heeft en dat hij dat niet op stel en sprong terug wilde hebben. Maar waar en door wie Joos gevangen genomen was (de Spanjaarden, Geuzen, Turken of Duinkerkers?) is mij niet duidelijk. In het testament staat ook nog vermeld "*mijn saliger broeder Jacques de Ghendt*", waarvan ik niet weet of dat zijn halfbroer geweest kan zijn. Tot universeel erfgenaam stelde hij het weeskind van zijn dochter, genaamd Boudewijn van de Weerde, die onder voogdij stond van zijn broer Tristram Jhaene te Zierikzee en Jan Cannooij te Middelburg.

2.190 Een testament met interessante gegevens³⁷³

Beatrix de Witte, de vrouw van Mr. Jacob de Witte, baljuw van Goes maakte op 9-9-1599 haar testament. In de marge staat dat zij is overleden te Dordrecht op 15-7-1602. In het stuk worden diverse bezittingen buiten Zeeland genoemd. Aan de kinderen van Pieter Jacobsz Cools legateerde zij het vierde part van de hofstede in Claeswael en nog vier "*merghen*" land op Heijnoord dat gebruikt werd door Huijgh Adriaensz Oole. Hier dus geen gemeten van 300 vierkante roeden, want in Zuid Holland mat men in morgen of mergen van 600 vierkante roeden, Adriaen Jacobsz Cool, mogelijk de broer van Pieter, kreeg de hofstede in Blocklandt die gebruikt werd door Adriaen Thoone. Nichte van Sonneveits, Anneken Henricx Domines kinderen kregen 12 mergen en een hont in de Westmaeze, die gebruikt werden door Cornelis Gerritsz Bel en later door Schalck Willemsz. Een "hont" is de maat voor honderd vierkante roeden. Dezelfde kinderen kregen ook nog zes mergen land in Strijen. Onder voorwaarde dat zij de portie van haar tante Margriete Cuijls zou vermaken aan haar kleinkinderen kreeg Margriete Coninx de vrouw van Barthous van Vloeswijck 9 mergen land in Oud Beijerland, waarvan Gerlof Cornelisz gebruiker was. Klaaswaal, Heinenoord, Westmaas, Strijen en Oud Beijerland liggen in de Hoekse Waard. Blocklandt kan ik niet met zekerheid plaatsen, mogelijk is bedoeld Hoog Blokland in de Alblasserwaard. Het is overduidelijk dat Beatrix uit Zuid Holland afkomstig was. Volgens een codicil van Jacob Jacobsz Witte³⁷⁴ is Jacob na het overlijden van Beatrix hertrouwd.

2.191 Een erf te koop in Goes maar er zijn geen liefhebbers³⁷⁵

De vendumeesters Willem Costens, 39 jaar oud en Joos Benedictus, 42 jaar oud, verklaren op verzoek van hun medeпоorter Bouduin Assuerus, dat zij op 10 augustus (1599) voor de her-

³⁷² Zie in bibliografie

³⁷³ RAZE 2041, fol 215, 9-9-1599

³⁷⁴ RAZE 2042, fol 28, 29-3-1602

³⁷⁵ RAZE 2041, fol 218, 17-9-1599

berg Den Gouden Leeuw openbaar hebben uitgeroepen de veiling van een erf; met alles wat daarop staat, gelegen tussen de Oliemolen en het erf van de weduwe van Simon Hoecx of de schuur van Andrijs de Backer. Dit erf had Pieter Cornelisz in de drije haringhen destijds gekocht van Laureijs Adriaen Laureijssen. De inzet was 200 pond vlaams, maar zelfs nadat dit afgeslagen was tot 100 pond was niemand van de omstanders geïnteresseerd, zodat Joos riep: *“Dese Erffve magh ghelden vijventwintichponden grooten”* en ging verder met afslaan. Bij elke afslag was het de gewoonte om te roepen: *“Den penningh de naeste”* of *“Alle man even naeste”*. Bouduin, die tussen het publiek stond heeft toen gevraagd wie die 25 pond geboden had. Willem zei dat Joos de roeper het op zijn naam gesteld had, waarop Bouduin zei: *“Vraeght rontsomme ofter ijemandt es die daervoren meer bieden wil”*. Dit werd gedaan, maar niemand bood. Toen zij de roeper: *“Ick hanghe dese erffve op 28 pond grooten”* en Pieter Cornelisz in de drije haringhen riep: *“Mijn!”*, nog voor de roeper de woorden *“den penningh die naeste”* gesproken had. Bouduin zei toen: *“Ick beghere die naeste te zijn zoo ic 25 £ grooten geboden hebbe”*. Zo ging men dus te werk bij een openbare verkoping.

2.192 Het droeve verhaal van Janneken Laureijsdochter³⁷⁶

Het is al weer ruim vier jaar geleden dat ik in Zeeuws Familiepraet³⁷⁷ een verhaal schreef over Janneken Laureijs uit Kloetinge. Het is het trieste geval van een ongehuwde moeder die uit wanhoop haar pasgeboren kindje had verdrongen en daarna gevlucht was. Op dat moment was de identiteit van Janneken onbekend. Een jaar later³⁷⁸ ben ik daar op teruggekomen omdat ik een testament vond van haar nicht Jacobmijnken Jacob Hubrechtsdochter, waar o.a. in staat dat zij Janneken Laureijs Hubrechtsdochter ontferfde omdat die *“buijten desen lande gevlucht es”*. Daaruit bleek dat Janneken Laureijs een dochter was van Laureijs Hubrechtsz. Dat was een stapje verder om haar te identificeren. Het was mij destijds niet opgevallen dat in hetzelfde register van Levendale³⁷⁹ een testament staat van Maijken Simons, waarin tussen neus en lippen eveneens vermeld staat dat zij Janneken Laureijs ontferfde. Maijken Simons, in feite Maijken Pieter Cornelisdochter, was de weduwe van Simon Marinussen en woonde te Kloetinge in een huis aan de dorpsring. Zij stelde de kinderen en kleinkinderen van haar neven en nichten: Jan, Cornelis, Matheus, Martina en Loenken Pieter Corneliszonen en dochters tot erfgenamen aan, die elk een vijfde deel van de erfenis zouden krijgen. Dat had zes porties moeten zijn, maar zoals gezegd had zij haar nichtje Janneken Laureijs, die de (waarschijnlijk enige) dochter was van haar zuster Lijsbeth Pieters, uitgesloten. Hierdoor kwam ik de naam van de moeder van Janneken te weten, nl. Lijsbeth Pieters. Maar dat is nog niet het einde van het verhaal.

Hier betreft het een testament van een jongedochter Hubeken Laureijs, geboren in Ellewoutsdijk, die haar oom en tante Cornelis Hendricx Stierman en Anna Henricx tot universele erfgenamen aanstelde, omdat zij geen ouders meer had en ook geen broers of zusters, behalve haar halfzuster Janneken Laureijsdochter, die zij uitsluit om dezelfde reden als voren. De vader van Janneken Laureijs, Laureijs Hubrechtsz, is dus (tenminste) tweemaal getrouwd geweest en had uit dit huwelijk een dochter Hubeken.

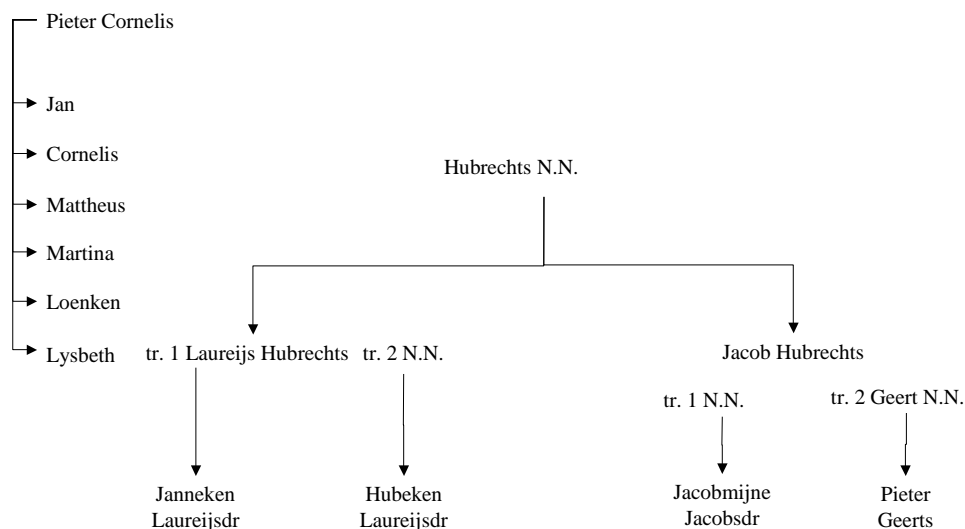
Met de gegevens uit de in de voetnoten genoemde acten en deze acte heb ik dit schemaatje getekend:

³⁷⁶ RAZE 2041, fol 221, 5 october 1599

³⁷⁷ Zie hoofdstuk “Een triest en verdacht zaakje”

³⁷⁸ Zie hoofdstuk “Wie was Janneken Laureijs”

³⁷⁹ RAZE 2040, fol 335, 31-3-1597

2.193 Op Costen jagen deel II³⁸⁰

In 2003³⁸¹ heb ik geprobeerd personen met de naam Costen als voornaam of patroniem aan elkaar te lijmen. Nu vind ik Costen Pauwelssen c. 60 jaar oud en wonende aan de Zandijck bij Kruiningen en Costen Jansz, c. 50 jaar oud en wonende binnen Schore. Zij leggen een verklaring af op het verzoek van Willem Marinusz Zoute, die ontvanger was van het sterfhuis van Costen Marinusz. Deze laatste had een zuster Maijken Marinus, die getrouwd was met Jan Maensz, die voor 1599 overleden was. Het levert geen oplossing van het Costen-vraagstuk, maar alle beetjes helpen.

2.194 Een weinig voorkomende voornaam³⁸²

Voor de notaris is verschenen Ommaer Bouwens als man van Janneken Ghisbrechts, wonende te Middelburg. Hij machtigde Marinus Cornelisz en Rogier Vrijese, de ooms van zijn vrouw, om in de vierschaar zijn deel van het land, groot 5 gemeten 108 roeden, op te dragen, die gekomen waren uit het sterfhuis van dijkgraaf Jan Foortse, die gekocht waren door Adriaen Cornelisz en Jan Cornelisz.

Ommaer is een voornaam die ik niet eerder gevonden had. Wel als Omer, vooral in de familie Kieboom, oorspronkelijk te Colijnsplaat.

2.195 Een Reimerswaalse³⁸³

Op 25-10-1599 heeft Barbel Pieter Claisz Grooteburse, weduwe van schipper Bartholomeus Jansz, geboren binnen de stad Romerswalle en nu wonende te Goes haar testament. Zij heeft jarenlang gewoond bij haar zwager Dignus Geerdsz en heeft daarvoor nooit huishuur betaald. Om die reden vermaakt zij hem al haar kleren en andere goederen.

³⁸⁰ RAZE 2041, fol 226, 19-10-1599

³⁸¹ Zeeuws Familiepraet jg. 18, nr. 1, fol 6

³⁸² RAZE 2041, 19-10-1599

³⁸³ RAZE 2041, pag 227, 228

2.196 Een jongeman van Wijtfliet³⁸⁴

Hier zat ik even mee. In de Zeeuwse Encyclopedie staat Wijtvliet driemaal vermeld, maar steeds als water. Het oude Noord Beveland werd gescheiden door het Wijtvliet, een andere Wijtvliet scheidde Wemeldinge van de rest van Zuid Beveland en op Tholen was ook een Wijtvliet op de grens van het ambacht Schakerloo. Toch even gekeken in Van der Aa³⁸⁵ en daar staat Wijtvliet, behalve de bovengenoemde watertjes, ook als gehucht bij Kattendijke. In Zelandia Illustrata³⁸⁶ staat dat de heerlijkheid Kattendijke ontstaan is na het afdammen van het Wijtvliet door de heren van Cats. In het eerste kwartaal van de 19de eeuw werden een deel van de Wilhelminapolder en Oost Beveland toegevoegd. De gemeente Kattendijke bevatte nu de dorpen Kattendijke, Wilhelminadorp en het gehucht Wijtvliet. Het gehucht bestond al veel langer. Het staat op de kaart van Claes Jansz Visscher uit het midden van de 17de eeuw als “*Wisvliet*”. Het staat ook op de bekende kaart van W.T. Hattinga uit 1747 als “*Wytvliet*”. Het staat als “*Wijtvlied*” op de zeer gedetailleerde 19de eeuwse kaart van Noord- en Zuid Beveland van Mr. C.J. Pické en Mr. T.A. Lambrechtsen in de uitgave van J. H. van de Weijer te Groningen. Het is daarom verbazingwekkend dat er op de Topografische kaart no. 48F uit 1950 geen spoor van Wijtvliet te vinden is. Op die plaats staat wel het hof Nooitgedacht aangegeven. Op de uitgave van 1984 is het ook niet te vinden. Bij de knik in de Kattendijksedijk waar Wijtvliet gelegen moet hebben staat hier wel een hofstede ingetekend, maar zonder naam. Wijtvliet moet dus, zoals U misschien al weet, tot de verdwenen nederzettingen gerekend worden. Maar het is niet verdwenen vanwege een overstroming. Zoals we hier kunnen zien bestond het al in 1599. In elk geval kwam Jan Henricxsz, een “*jonghman hem gheneerende met ‘t landt te bouwen*” en geboren op Wijtfliet en wonende in Kloetinge om zijn testament te maken. De uitdrukking “op” Wijtvliet doet veronderstellen dat Wijtvliet de naam van een hofstede was. Zijn vader, Henrick Barthelsz, een arbeider geboren in het land van Luik, was overleden en aangezien Jan geen broers of zusters had stelde hij de vrienden van moeders zijde als erfgenamen aan. Zijn moeder heette Tanneken Adriaensdr die in Yerseke hertrouwd was met Christiaan Marinusz.

2.197 Op de vlucht met een kudde schapen³⁸⁷

Willem Fransz, 53 jaar oud en wonende op Krabbendijke verklaarde op verzoek van Anthoni Helder uit Goes, dat hij, toen het land van Hulst door de Spanjaarden bezet werd, met zijn kudde schapen gevlucht was naar Hoedekenskerke. Daar aangekomen hadden Anthoni Helder en Pauwels Willemsz Goeree, beide beenhouwers, de beste schapen uit zijn kudde gekocht. Anthoni had zijn aankoop prompt betaald, maar van Pauwels had hij geen penning ontvangen. Een jaar later komt de ontknoping. Anthoni en Pauwels waren compagnons geweest “*van horenbeesten, schaepen ende lammeren te coopen, vercoopen, slaen ende vuijtventen*”, maar zij hadden ruzie gekregen. Met hulp van Willem Jobsz Goeree, de vader van Pauwels en Jan Claissen Pauw, de schoonvader van Anthoni, kon het geschil bijgelegd worden.

2.198 Doodslag met een bierpul? Of niet?³⁸⁸

Pieter Hughe, geboren in Hoedekenskerke, had op maandag 9 augustus 1599 de herberg De Moriaen in Kats bezocht. Nadat hij daar een flink aantal pintjes gedronken had en lang de tel kwijtgeraakt was, kreeg hij het in zijn dronkenschap aan de stok met de waard over het gelag.

³⁸⁴ RAZE 2041, fol 223, 10-10-1599

³⁸⁵ Van der Aa (zie bibliografie), deel 12, fol 435

³⁸⁶ Zelandia Illustrata deel 2, fol 60, 1878

³⁸⁷ RAZE 2041, fol 238, 30-11-1599

³⁸⁸ RAZE 2041, fol 253, 23-12-1599

Dat was Daniel de Lertre, geboortig van Leuven. Het liep zo hoog op dat de waard hem in zijn nijd een stevige klap gaf met een bierpot. Dat bezorgde Pieter een flinke buil op zijn hoofd, alhoewel de vrouw van Daniel dacht dat de klap niet zo erg zwaar geweest was. De volgende dag heeft Pieter nog tonnen bier over de dijk helpen dragen en de woensdag daarop had hij nog drie viertelen gerst gedorst. Maar op zondag was Pieter plotseling overleden. Kwam het door de klap? Daniel hoopte van niet, maar voelde wel dat hij aansprakelijk gesteld zou kunnen worden en doodslag is geen kleinigheid. Daarom had hij direct nadat hij hoorde dat Pieter dood was twee Goesse chirurgijns geroepen. Dat waren Mr. Frederic Waghenaeers en Carel Jorisz, die in het bijzijn van stadhouder Tobias Michielsz Oostdijck, het lijk onderzochten. Het volgende is niet geschikt voor teergevoeligen. Uiterlijk bleek Pieter alleen een *“contusie of gemeene bule met een simpel vulnis niet penetrerende”* te hebben. Daarna hebben de heren een *“behoorlijcke incisie gemaect, te weten cruijswijs over ‘t hoofd, zoodat het cranium geheel bloodt ende zuver was”*. Maar ze wilden zekerheid hebben dat er geen *“subtile materie zoude moghen gesoncken zijn deur die commissuren oft kepernaeden van ‘t cranium, waerdeur dura mater zoude moghen ghealtereert zijn”*, want dat zou letaal zijn. Ze gingen niet over één nacht ijs en hebben vervolgens *“tselve beckeneel rontomme afgenomen, daermen anders niet en bevondt dat dat dura mater gansch zuver ende gesondt was, zoo gaeff als men in een ionghe kindt zoude bevinden ende insgelijcx ooc zoo wel pia mater ende al dat t’cerebrum aengaet”*. Om de schedel verder te kunnen onderzoeken hebben zij *“t’afgenomen cranium geheel zuver gewasschen ende afgedrooght en tselve buijten den huijse opden claeren dagh in presentje als voren neerstelijck beschouwt”*. Ze kwamen tot de conclusie dat de verwonding niet de oorzaak van de dood van Pieter kon zijn. De medische termen zijn begrijpelijk, behalve het *dura mater en pia mater*, waarvan ik denk dat daarmee harde en weke delen bedoeld werden.

Die zelfde dag werden Jacob Jacobsz Keijser, poorter van Goes en Pieter Cornelisz, inwoner van Kloetinge, die getrouwd waren met Jacobmijne en Crijnken, halfzusters van Pieter, er bij geroepen en ook zij besloten dat Daniel niet schuldig was aan manslag. De vraag die niemand scheen te stellen was: waaraan is Pieter dan wel overleden?

2.199 Een transport van “pajementsbrieven”, maar iets meer³⁸⁹

Op 14 januari 1600 heeft Adriaenken Lenardsdr, de vrouw van Willem Bouwensz haar aandeel in twee obligaties overgedragen aan haar schoonzuster Crijnken, de weduwe van haar broer Jacob Lenardsz. Adriaenken woonde in Goes, maar had eerder in Duiveland gewoond, waar twee brieven waren gepasseerd voor schepenen van Ouwerkerk op 24-6-1596 en 2-8-1598. Niets bijzonders, al is het altijd plezierig om informatie te krijgen over de herkomst van personen, die niet in Goes geboren zijn. Adriaenken gaf ook opdracht aan Cornelis Lodewijcx, de secretaris van Ouwerkerk om haar gedeelte van een huis, dat aan de noordzijde van het dorp stond, te leveren aan haar schoonzuster. Ook niets speciaals. Maar wel bijzonder is de kanttekening die Levendale bij deze akte gemaakt heeft: *“Dese Adriaenken es binnen Goes openbaerijck gegheeselt op Sint Jans avent 1601”*. Wat had Adriaenken uitgespookt? Ik heb bij Levendale verder niets over haar of haar man kunnen vinden. Wie werkelijk nieuwsgierig is moet maar eens gaan zoeken in RAZE 1572. de rol van criminele zaken van 1565 - 1602. Mogelijk dat daar meer te vinden is.

2.200 En nu we toch bezig zijn met de misdaad....³⁹⁰

Op verzoek van Baldijne Pietersdr, de vrouw van Mathijs Willemsz, legden Tobias Wicxdorp uit Goes, Zacharias de Jonghe en Jan Luijcxz uit Onze Lieve Vrouwepolder, allen 34 jaar

³⁸⁹ RAZE 2041, fol 268, 14-1-1600

³⁹⁰ RAZE 2041, fol 270, 25-1-1600

oud, een verklaring af. Ze attesteerden dat zij Mathijs Willemsz goed gekend hadden toen hij nog op 's Gravenpolder woonde en later op de hoeve van Tobias in de Onze Lieve Vrouwepolder. Verder wisten ze te vertellen dat Mathijs acht dagen voor Pinksteren in het jaar 1597 uit Zuid Beveland gevlucht was, omdat hij beschuldigd werd van overspel en incest met zijn schoonzuster. Als dat waar was moet het een moment van zwakte geweest zijn, want de drie mannen verzekerden dat ze over Mathijs nooit iets anders gehoord hadden, dan dat hij altijd een landman van goed gedrag was geweest.

2.201 Bedijken? Ja, maar de “soetelinghe” moet wel betaald worden³⁹¹!

Cornelis Lenardsz van der Welle en Jacob Adriaensz Smalleganghe waren overeengekomen om tesamen een poldertje, gelegen bij de molen van Yerseke, in te dijken. Daar komt veel bij kijken en een belangrijk punt is om de polderwerkers van voedsel te voorzien. Die zullen geen honger geleden hebben, maar de leveranciers wilden wel voor hun etenswaren betaald worden. Gezamenlijk gingen ze naar de notaris om vast te laten leggen wat de bedijkers hun schuldig waren. Adriaen Splinters, 40 jaar oud, had in het seizoen 1599 brood geleverd voor £ 23:11:5. Hij had Cornelis en Jacob diverse keren gemaand en had ook gezien dat deze in Brouwershaven (de herberg), bij elkaar geweest waren om de rekening op te maken. Daarna had Adriaen zijn geld ontvangen. Cornelis Lenardsz in de Blau Schoe, 36 jaar oud, verklaarde ook dat Cornelis van der Welle “*diversche quantiteit van case, boter, speck ende haringh*” bij hem gehaald hadden, dat opgelopen was tot een bedrag van 31 of 32 £, waarvan hij nog maar £ 22:16:8:6 ontvangen had. Jacob Jansz Maegh, 38 jaar oud, was er bij geweest toen de bedijkers bij hem aan huis (dat zal de voornoemde herberg zijn geweest) hadden zitten rekenen. Tenslotte kwam Simon Cornelisz, winkelier en inwoner van Yerseke, oud c. 30 jaar, verklaren dat hij de opdracht had gekregen om “*die cost van spi/se ende dranck, die zij beijde aen hem zonden aen den dijckers voorts vuijt te dispensereren oft soetelen*”. Ook had hij waren uit zijn eigen winkel geleverd, waarvoor hij ontvangstbewijsjes gekregen had, die hij niet bewaard had. Hij had ook voedsel uitgedeeld aan “*Maeghs dijckers*”.

In deze akte wordt de naam van het poldertje niet genoemd, maar later zal blijken dat het de polder van Poppendijk was, die later Molenpolder genoemd werd. Bedijken is een riskante onderneming. Tijdens het werk kunnen er onverwachte moeilijkheden optreden, waardoor het budget overschreden kan worden. Maar ook als alles goed verloopt kan het gebeuren dat het nieuwe land de eerste jaren veel minder oplevert dan gehoopt was. Ook hier schijnt er iets mis gegaan te zijn. Op 18-3-1600 lezen we dat Jacob “*in rechten betrocken*” was met Cornelis van der Welle, anders gezegd, de compagnons hadden slaande ruzie gekregen. Kort daarna hebben dijkgraaf en gezworens van de watering van Yerseke twintig gemeten land in “*de nieuwen bedijckten polder van Poppendijck bij de Mole der voorseide heerlicheijt, die Jacob Adriaensz Smalleganghe waeren thoebehoorende*” bij decreet verkocht³⁹². Zijn broer Cornelis is toen in de bres gesprongen en heeft de schuld van Jacob gelost, waarna hij de dijkgraaf opdracht gegeven heeft uit deze 20 gemeten, vijf gemeten te leveren aan Henric Bouts.

2.202 De Leemscldade buiten de Woudsche poort³⁹³

Op de laatste dag van februari 1600 heeft Laureijs Ariaensz geboren te Bergen op Zoom en nu wonende te Wissekerke (Zuid Beveland), zijn voormalige stadgenoot Cornelis Pietersz, “*graincooper*” te Bergen gemachtigd om zijn aandeel in een stuk land gelegen bij Bergen “*buijten de Woudsche poorte genaempt die Leemscldade*” te verkopen. Hij had dit land samen met zijn broers en zusters geërfd. Het zal een modderig stuk land geweest zijn, want de

³⁹¹ RAZE 2041, fol 273, 22-2-1600

³⁹² RAZE 2041, fol 278

³⁹³ RAZE 2041, fol 275, 28-2-1600

naam betekent een kluit modder. Volgens Van der Aa³⁹⁴ lag de Wouwpoort aan de oostzijde van Bergen, maar zal in de 19de eeuw afgebroken zijn, omdat in de Winkler Prins encyclopedie van 1906 gesproken wordt van “voormalige” poort.

2.203 Informatie³⁹⁵

“*Informatie*” schreef Levendale in de kantlijn - en dat is precies wat wij genealogen nodig hebben. Het gaat om Quirijn Willouts die te Abbekinderen (bij Kloetinge) gewoond had en nu in Goes woonde. Hij werd aangeklaagd door Antheunis Erasmus, gehuwd met de dochter van Joachim Macharis. Bij de scheiding van de boedel van Joachim, die ook onder Kloetinge gewoond had en van diens zuster Tanne was onenigheid ontstaan, dat geleid had tot een slepend proces. Het ging er om wie eerder overleden was, Tanne of Joachim. Om een einde te maken aan deze twist, verzochten zij een aantal personen uit hun omgeving om voor de notaris een verklaring af te leggen. Om te beginnen kwam Clais Cornelisz, 75 jaar oud en wonende te ‘s Heer Arendskerke (“*Seraerskercke*”), die wist te vertellen dat Tarine Macharisdr omstreeks “*Sinte Martinsmisse*” was overleden en Joachim Macharisz daarna, maar zei niet welk jaar. Cornelis Jacobsz, 52 jaar, die met kerstmis in “*Ser Elfsdorp*” (= Sirhelsdorp of ‘s Heer Elfsdorp) woonde, dat Tanne vijf of zes weken voor Joachim was overleden. Jan Ponse, die hospes, lees: herbergier, in Kloetinge was, 56 jaar oud, dat hij evenals de voorgaande attestanten Tanne en Joachim goed gekend had, dat zij “*broeder ende zuster van geheelen bedde*”~ waren en gewoond hadden “*ter hofstede onder Cloetinghe*”. Hij wist ook dat Tanne eerder overleden was dan Joachim, maar niet hoeveel tijd daartussen gelegen had.

Waarom was dat zo belangrijk? Het zal wel een kwestie van erfrecht zijn. Mogelijk is Tanne kinderloos overleden, waarna haar erfenis verdeeld zou moeten worden tussen haar broer(s) en zuster(s) en/of hun nakomelingen. Tenzij Tanne een testament gemaakt had, waarin zij de dochter van Joachim als enige erfgenaam noemde, maakt het volgens mij niet uit wie eerder overleden is. Wie beter op de hoogte is van de ingewikkelde familierelaties in Kloetinge, kan hier misschien opheldering geven.

2.204 Contract antenuptiael³⁹⁶

Het is altijd de moeite waard om een 17de eeuws huwelijkscontract te publiceren, omdat in veel gevallen de kerkelijke trouwboeken ons in de steek laten. Het volgende contract is gesloten op 18-4-1600 tussen Marinus Jan Huighens zoon, vergezeld door zijn broer Jan Jansz, en Catharina Adriaen Huijgensdr, vergezeld door haar broer Hubrecht Adriaensz, jongelieden uit Wemeldinge.

Twintig jaar eerder komen in de gerechtsrollen van Wemeldinge regelmatig Jan Huygensz en Adriaen Huygensz voor. Ik heb niet kunnen vinden of zij broers waren, in welk geval Marinus en Catharina neef en nicht waren.

2.205 Ver van huis³⁹⁷

Dirck Jacobsz, een schipper uit Akersloot bracht op 21 april 1600 een bezoek aan de notaris en vertelde dat hij een “*paijementsbrief*” gekocht had van meester Cornelis Jansz, chirurgijn in Goes. Hierop stond nog £ 80 op naam van Cornelis Tolman uit Heinkenszand als hypotheek op een huis in Goes, dat eigendom geweest was van de oude Jan Cleuwardsz. Hij had die brief samen met stadsbode Hubrecht Jansz gekocht, en Cornelis vond het nodig om vast te

³⁹⁴ Zie bibliografie

³⁹⁵ RAZE 2041, fol 281, 15-3-1600

³⁹⁶ RAZE 2041, fol 293, 18-4-1600

³⁹⁷ RAZE 2041, fol 297, 27-4-1600

laten leggen dat hem slechts de helft toekwam. Toevallig staat op dezelfde pagina het testament van Hubrecht Jansz met zijn vrouw Anthonia Pietersdr gedateerd 27-4-1600.

2.206 Weer een stukje genealogie³⁹⁸

Op 2 mei 1600 hebben drie personen een verklaring afgelegd, waaruit diverse genealogische gegevens te destilleren zijn. Het waren Jaspar Diricxsz Cuijper, 59 jaar oud, Maijken Joachimsdr de weduwe van Cornelis Adriaensz Kelle, poorteresse van Goes, 53 jaar oud en Adriaen Joachims uit Schore, 32 jaar oud. De verklaring was op verzoek van Sebastiaen de Witte filius Cornelis. Ik heb het een en ander op een rijtje gezet, om het begrijpelijker te maken. Ze vertelden:

- dat Leenken Cornelisdr, de huisvrouw van zekere Joachim, de nicht was van jonkvrouw Elizabeth de Villeers, en was overleden te Goes omstreeks de Goesse jaarmarkt in Augustus 1584;
- dat Maijken Joachims en de huisvrouw van Jaspar Diericxsz, dochters waren uit een eerder huwelijk van Joachim, zodat de onder genoemde Leenken hun stiefmoeder was;
- dat de onder 1 genoemde Leenken op de vrijdag voor de Goesse jaarmarkt, namelijk op 24 augustus 1584, te Goes begraven is.
- Adriaen Jochems verklaarde dat Leenken zijn moeder in augustus 1584 was overleden. Hiermee is wel redelijk vastgelegd wanneer Leenken Cornelisdr overleden is.

Dezelfde Adriaen Jochems heeft op 30-9-1600 Sebastiaen de Witte gemachtigd om een obligatie met een jaarlijkse rente van £ 2 vlaams te ontvangen van de erfgenamen van jonkvrouw Elisabeth de Villeers. Dit was een legaat die de jonkvrouw in haar testament voor notaris Henric van Nuffele te Antwerpen op 30-9-1584 aan Adriaen vermaakt had.

2.207 Thuis op de weye en thuis genaemt den Voghelensangh³⁹⁹

In de marge staat: *“attestatie oft informatie al begonst int jaer 1593”*. Het ging om een boomgaard gelegen in het middelambacht van Kloetinge, in de hoek tussen de Heernisseweg en het Papsland. Hierop had vroeger een hofstede gestaan die *“Thuis op de weye”* genoemd werd. Achtereenvolgens hadden op die hofstede gewoond Adriaen Loutsz, Wouther Jacobsz op de weije, en daarna Leijn Theune. Tijdens de *“troubelen”* van 1572 was de hoeve verbrand. In 1600 was het belangrijker te weten dat de hoeve een *“wegh ende vuytrijdt nae ter Goes”* had gehad, die aan de noordkant over een stuk cappellerieland gevoerd had en aan de westzijde tussen de put en een stuk bos had gelegen. Logisch dat de nieuwe eigenaar van het land dit recht van uitrit wilde behouden. Die nieuwe eigenaar was Jan Jacobsz Bijle, poorter van Goes, die een aantal bejaarde personen bij elkaar getrommeld had die zich konden herinneren hoe de situatie zo'n 25 jaar eerder geweest was. Er verschenen:

- Op 10-9-1593, Crijn Crijnsz, die eigenlijk Crijn Meerten Aerentsz heette, 74 jaar oud, inwoner van Kloetinge, die het genoemde stuk land goed kende en ook wist dat dit nu toebehoorde aan Jan Bijle, die getrouwd was met Hubrechtken Christiaensdr. Hij wist alles van het recht van uitrit en had nooit gehoord dat iemand hierover geklaagd had. Crijn had altijd gewoond tussen Goes en Kloetinge en was daar in zijn jeugd schaapherder geweest en had vaak gezien dat de bewoners van de hoeve de uitrit gebruikt hadden en *“datter merckelijck waeghentrode overloopende was”*. Met *“waeghentrode”* zal wagenspoor bedoeld zijn, of staat er *“waeghentrede”*?
- Op 8 mei 1600, Barthel Willoudsz⁴⁰⁰, c. 85 jaar oud, geboren te Abbekinderen onder Kloetinge, lang gewoond hebbende te Kattendijke en nu inwoner van Goes. Hij had

³⁹⁸ RAZE 2041, fol 301, 2-5-1600

³⁹⁹ RAZE 2041, fol 303, 10-5-1600

het stuk land en de boomgaard met de daarop staande hoeve goed gekend en wist dat daar Adriaen de Keijser gewoond had, die hij nog gekend had toen deze te Kloetinge “*de papegaije afschoot*”. Dat later Adriaen Loudsz met diens weduwe getrouwd was en er was komen wonen. Vervolgens Wouther op de weije en Leijn Theune en tennslotte Christiaan Bastiaensz, die er tijdens het beleg van 1572, toen de hoeve afgebrand was, gewoond had. Hij wist dat er een uitrit geweest was die over het aan de noordkant gelegen cappellerieland gelopen had in de richting van Goes en uitgekomen was waar nu “*thuijs genaemt den Voghelensangh staet*” en waar eertijds een molen gestaan heeft.

- Op 10 mei 1600, Quirijn Willoudsz, c. 79 jaar oud, geboren en gewoond hebbende te Abbekinderen en nu inwoner van Goes, heeft evenals de voorgaande personen het land, boomgaard en huis gekend en wist dat hierop Adriaen Jansz Verheulen gewoond had, die Adriaen de Keijser genoemd werd en een oom was van zijn eerste vrouw. Adriaen was getrouwd geweest met Mariken op de weije, waarbij hij een kind had. En dat na zijn overlijden Adriaen Loudsz met de weduwe getrouwd was en hij ook de hiervoor genoemde Wouther Leijns en Christiaan gekend had. Daarna vertelde hij dat hij eens met Adriaen Loudsz met een wagen van Blancxkinderen gereden was, woordelijk aldus: *‘Eens metten voornoemden Adriaen Loudsz comende metten waeghen gereden van Blancxkinderen deur Abbekinderen, es hij deposant daer van den waeghen geghaen, segghende tot Adriaen: Nu meught ghij achter tdorp van Cloetinghe omme rijden naer u huijs. Dan dat denzelven Adriaen daerop antwoordede: Ick en hebbe aldaer gheen en wegh, maer ic moet al ghaen rijden tot bijder Goes ende daer deur tlanghe weghelingh daer nu thuijs genaemt den Voghelensangh staet, naer mijn huijs rjden, want ic anders gheen wegh en hebbe.’* In de overloper van het middelambacht van Kloetinge van 1607 staat de bewuste hoek als volgt beschreven: “*Den houck tusschen den Heernisse wech ende Papslant daer thuis op de weye plach te staen gelegen in zijne heere wegen, begonnen teynden aent wegelinck dat naer der Goes loopt, streclçende eerst west dan noordt op lencx de stadt veste, dan wederom oost op lencx de Heernisse wech naert dorp toe, dan wederom keerende naer de hoffstede in Papslant daer Adrij Lambers plach te woonen, dan wederom streckende naert dorp tot aen het wegelinck aende hooch huele*”. Maar Jan Jacobsz Bijle wordt in de overloper niet genoemd en aangezien er meerdere stukken land beschreven staan als cappellerieland van Reynoudt de Bastaert van Brederoede, heb ik het land waar de hofstede op gestaan heeft, niet kunnen vinden.

2.208 Mensen uit het zuiden⁴⁰¹

We weten langzamerhand wel dat het in de protocollen van Levendale wemelt van de Vlamingen en Brabanders, Achter elkaar lezen we nu het testament van een jongeman uit Oost Vlaanderen, een verklaring op verzoek van een Vlaming en een testament van twee (zieke) jongedochters uit Antwerpen.

Joos Gillissen de Hont was geboren in Stekene in Vlaanderen en woonde in Goes. Toen hij daar ziek te bed lag vond hij het raadzaam zijn testament te maken. Als erfgenamen stelde hij de kinderen van Jan Raes in ‘s Gravenpolder aan voor driekwart en Christiaan Willemsz Vuijst uit Oudelande voor een kwart. Er staat dat de kinderen “*zijne moeders zusters kinderen*” waren, met andere woorden, de kinderen van zijn tante van moeders zijde. Christiaan moest uit zijn erfportie £ 5 per jaar uitkeren aan het kind van Gillis Truman, dat hem toe-

⁴⁰⁰ Bartel Willouts en Quirijn Willouts (zie volgende alinea) waren zoons van Willoudt Barthelmeeusz uit Kloetinge, geb. c. 1483, gehuwd geweest met Margriete Pieters. De eerste vrouw van Quirijn Willouts was Crijnken Cornelis Hugesdr. Bron: mededeling Dies Martens 6-1-2001

⁴⁰¹ RAZE 2041, fol 341, 17-7-1600

kwam uit het grote huis in 's Gravenpolder. De schuld die mr. Lievin van den Brande bij hem had werd hem vrijgescholden. Pieter Pietersz van den Velde kreeg een jaarlijkse uitkering van 9 gulden, die op het kleine huis in 's Gravenpolder stond. Maijken Willems, die hem tijdens zijn ziekte verzorgd had kreeg het bed waar hij op gelegen had. Het testament werd opgemaakt ten huize van Guilliaem de Hont, lakenverkoper te Goes op 27-5-1600. Ik heb nagekeken of Joos zijn ziekte overleefd heeft en mogelijk later in Goes getrouwd was, maar niets kunnen vinden. Wel vond ik twee weduwnaars uit Oudenaarde, die in Goes hertrouwden, Francois de Hont in 1595 en Guilliaem de Hont in 1604. Ik weet niet of de laatste de genoemde lakenverkoper is, bovendien liggen Stekene en Oudenaarde wel erg ver uit elkaar en komt de naam de Hont in diverse plaatsen in Vlaanderen voor.

De stadsbode Hubrecht Jansz, 41 jaar oud en Jan Broeckaert, 54 jaar oud, uit Hulst en die nu in Goes woonde, legden op verzoek van Jacques van der Meeren, geboren in Vlaanderen en nu ook inwoner van Goes, een verklaring af, dat zij op 1 april 1594 de herberg Den Rooden Leeuw in Hulst bezocht hadden, waar Jan Broeckaert waard was. Daar waren ook aanwezig de voornoemde Jacques met Franchois Lampaert, die de successie van Elijsabeth van Nijedonck, de zuster van Franchois en huisvrouw van Jacques aan het bespreken waren. Ik denk dat "zuster" wel halfzuster zal moeten zijn. Franchois zal een stuk jonger zijn geweest dan Jacques, want verder in de acte verklaarde Franchois dat Jacques van der Meeren hem in de jaren 1583 - 1585 onderhouden had voor £ 6 per jaar, omdat zijn voogd, Franchois Danckards uit Caprijck (Kaprijke) hem daar uitbesteed had. De vraag of Jacques in Goes is blijven wonen kan bevestigend beantwoord worden. Op 5-1-1603 is Jaques Vermeeren als weduwnaar van Petegem hertrouwd met Grietien Marcelis, een jongedochter uit Roosendaal en op 19-5-1607 opnieuw ondertrouwd met Tanneken Christiaens, een jongedochter uit Goes. Petegem ligt in Oost Vlaanderen. Ik zal niet vallen over de spelling "Vermeeren".

Franchois Lampaert ondertrouwde te Goes op 17-11-1601 met Susanna Jans, jongedochter van Gent. Dan wordt hij jongeman van Kaprijke genoemd. Ik zit dus alleen nog met die naam Nijedonck, die ik nergens kan vinden. Elijsabeth moet toch de eerste vrouw van Jacques zijn geweest.

2.209 Twee meisjes uit Antwerpen⁴⁰²

Maijken Martinsdr en Adriaenken Claisdr verklaarden te zijn "*gezusters van eenre moeder*" en beide jongedochters geboren in Antwerpen en nu wonende in Goes maaktenhun testament. Zij waren beide ziekelijk. Helaas staat er verder niets over hun naaste familie. Zij maakten elkaar erfgenaam. Hun ouders zullen moeilijk te vinden zijn. Ga maar eens zoeken naar een Martin N.N. en een Clais N.N. in een stad als Antwerpen!

2.210 Een onbekende gevangene⁴⁰³

Het speelde zich af in juni 1600. Jan Deck en Inghel Bricx, landlieden uit Kruiningen, hadden wacht gelopen aan de Oostdijk. Toen omstreeks middernacht iemand geprobeerd had ongezien de wacht te passeren, hadden ze die persoon gegrepen en hem gebracht naar Andries Sebrechts, een 46-jarige inwoner van Kruiningen, die kapitein van het vendel van Kruiningen was. Aangezien de gevangene geen "*duijts*" wilde spreken, wist Andries ook niet wat hij met hem doen moest en gaf Jan Deck opdracht hem naar de superintendent van Goes te voeren om hem daar te ondervragen. Daar aangekomen heeft Jan op bevel van de kapitein de gevangene losgelaten. Toen de stadhouder van de rentmeester bewesterschelde dit hoorde ging hij door zijn dak. Hij liet Jan Deck halen om hem te verhoren, toen deze van zijn schuit kwam

⁴⁰² RAZE 2041, fol 354, 7-8-1600

⁴⁰³ RAZE 2041, fol 332, 27-6-1600

waarmee hij uit vissen gegaan was. De dienaars voerden hem niet via de kortste weg door het dorp Kruijningen, maar achterom door Biezelinge, want Jan had nattigheid gevoeld en had eerst zijn kapitein willen spreken. De fout lag hem in het feit dat de gevangene naar Middelburg gebracht had moeten worden en niet naar Goes. Onenigheid tussen de heren die de veiligheid van Zuid Beveland moesten garanderen, kwam veel voor. Meestal was het omdat de boeren en burgers moeilijk te bewegen waren om in weer en wind op de dijk te lopen om wacht te houden en dan werd Levendale vaak opgedragen een akte van het gebeurde op te maken.

2.211 Migranten⁴⁰⁴

Mensen waren vroeger mobieler dan we denken. Drie jaar nadat Neelken Jacobs de Knuijt, de huisvrouw van Jan Cloeckaert overleden was, kwamen de erfgenamen bijeen om de nalatenschap te regelen. Dat waren Jan Cloeckaert, die geboren was in Breskens, maar nu in Goes woonde en Jan Jansz, uit 's Heer Arendskerke, die in Oosterland woonde en getrouwd was met Jacobmijne Cornelisdr Dat klopt, want in het trouwboek van 's Heer Arendskerke staat, dat otr/tr. zijn 19-9/10-10-1592, Jan Jansz. van 's Heer Arendskerke en Coppemijntgen Cornelis van Oostduivelant. Jacobmijne was de zuster van Neelken Jacobs Knuijt. Jan Cloeckaert had een dochtertje Adriaenken, die op dat moment 7 jaar oud was.

2.212 Amsterdammers vind je overal⁴⁰⁵!

Jan Jansz van Laer, koopman te Amsterdam heeft op gemachtigd Wolphardt Aerdsz, ook koopman in Amsterdam om voor het gerecht van Middelburg te "*recupereeren*", d.i. terug te krijgen, 6 lasten, 14 mudden en 1 schepel Amsterdamse maatrogge, voor 101 ½ goudguldens van 28 stuivers het stuk, voor elke last, die Jan Maes, facteur in Amsterdam verkocht heeft en in het schip van Willem Aerdsz uit Amsterdam geladen had en zonder betaling verzonden had. De rogge was nu in Middelburg aangekomen. Dat was een ongelofelijke hoop rogge! Een Amsterdamse last was⁴⁰⁶ 3010 liter, een mud(de) van 4 schepel was 1/27 last.

2.213 En 't vleesch in de cuijpe...⁴⁰⁷

Levendale schrijft in de marge: "*Testament tusschen man en wijf met reciproque legaten ende institutie nepotis naturalis, videto pag. 468*". Daar blijkt nog een vervolg op te komen in RAZE 2042⁴⁰⁸. Het betreffen testamenten van Job Antheunisz, eertijds wonende in de Langemaere onder Coudorpe en nu wonende in Goes, en Jacobmijnken Jacobsdr. Hij was ziek, maar zij nog gezond, al waren beide "*metten ouderdom bezwaert*". De ziekte van Job heeft niet lang geduurd, want in het volgende testament staat dat ze beide gezond zijn. De langstlevende erfde het jaarlijkse inkomen van £ 21 van de hoeve in Driewegen en ook de inkomsten van 9 gemeten 36 roeden land in Ovezande in de Zak en van 833 roeden in Oud Ovezande, waarvan Cornelis Marinusz Heule de baander was. In het derde testament staat dat Jacob Mathijsz daar baander van is, en dat er nog een stukje zaailand van 1 gemet 12 roeden in Driewegen in Simon Huijsz hoek is en 1 gemet 11 roeden op de scheidulve in Coudorpe. Hij stelde tot erfgenamen Cornelis en Jan, zoons van zijn overleden zoon Anthonis en zij Claisken, de natuurlijke dochter van haar zoon Jacob Claisz "*alsof zij haer wettighe dochter waere*". Minder gebruikelijk is dat in het testament van 1603 uitvoerig vermeld wordt dat de langstlevende: "*Alle de huysraet ende beringhe, midsgaders tvleesch in de cuijpe, tspeck aent deck,*

⁴⁰⁴ RAZE 2041, fol 343, 20-7-1600

⁴⁰⁵ RAZE 2041, fol 345, 29-7-1600

⁴⁰⁶ J.M. Verhoef "Oude Nederlandse maten en gewichten" pag. 111

⁴⁰⁷ RAZE 2041, fol 364, 23-9-1600

⁴⁰⁸ RAZE 2042, fol 189, 24-10-1603

de boter in de stande, alle 't vlas ende gaeren, gesponnen ende ongesponnen, ende tot twaelfviertelen terwe” zal erven.

2.214 Dwaalspoor?⁴⁰⁹

Probeerden onze voorouders ons soms op een dwaalspoor te brengen? Pieter Cornelisz in de drie haeringhen, poorter van Goes, c. 50 jaar oud, verklaarde dat Jan Gandolphs, geboren in Wemeldinge, aan Jan Pietersz Cole 3 gemeten 100 roeden land verkocht had, dat in 1598 bedijkt was *“in den Polder genaemt den Goeschen Polder”*. Nee, niet bij Goes, want verderop staat: *“ligghende in Vlaenderen onder 't quartier ter Neusen”*. En Jan Gandolphs? Kan dat de Jan Ganckdolffs zijn die op 7-11-1599 te 's Heer Arendskerke trouwde als weduwnaar van Baarsdorp met Geertruijt Bouwense van Kloetinge? Kwam die uit Wemeldinge? Dat zou interessant zijn, want hij komt in diverse kwartierstaten voor, maar dat hij uit Wemeldinge afkomstig zou zijn had ik nooit gevonden. Van Jan Gan(ck)dolffs uit Baarsdorp is mij niet veel bekend, behalve dat hij eerder getrouwd geweest is met Neeltje Laurisse (Ossewaerde) en dat uit zijn eerste huwelijk drie kinderen gedoopt zijn in 's Heer Arendskerke, Maeijken, 1-11-1587. Pieter, 27-11-1591 en Neeltgen, 2-8-1598. Ik heb altijd voorzichtig aangenomen dat hij een zoon was van Gandolf Harrentsz de Schaliedekker, die getrouwd was met Neelken Thoonne⁴¹⁰. In het trouwboek van Goes vinden we de huwelijken van zijn vier kinderen, Pieter Gandolffs, tr. Goes 7-7-1602 met Neeltje Willems, j.d. van Nisse, Maijken Gandolffs die tr. Kloetinge 5-6-1605 met Adriaen Melsen, kleermaker; Madeleene Gandolffs, tr. Goes 9-8-1609 met Quirijn Quirijnsen Carote, Cornelis Gandolffs, tr. Goes 13-11-1611 met Dijngentien Cornelis. Hieraan zal toegevoegd dienen te worden Harrent Gandolffs, timmerman, die gehuwd was met Tanneken Schoorhoeks en testeerde in 1671⁴¹¹. Bij de eerste vier staat telkens vermeld dat hun vader Gandolf de schaliedekker is. Er is een duidelijke verwijzing naar Wemeldinge. daar leveren in 1614⁴¹² Cornelis Gandolffsen, voor zichzelf en als gemachtigde van Harrandt Gandolffsen, en uit naam van Adriaen Melsen gehuwd met Maeijken Gandolffs, Crijn Croute gehuwd met Magdaleena Gandolffs, en wegens het weeskind Antonette van zijn broer Pieter Gandolffs, een stuk zaailand van 2 gemeten 83 roeden en 27 roeden wegeling, aan Jan Claessen Backer. De zuidelijke belending van dat perceel is Gandolff Harrentsz, schaliedekker. Dezelfde Gandolf de Schaliedekker heeft ook omstreeks 1597 werk verricht aan de kerk van Wemeldinge. Maar ik zou denken dat als Jan Gandolffs zijn zoon was, hij zeker in die akte genoemd zou zijn. In de schepenregisters van Wemeldinge staan veel akten van Dingnis Gandolffsen, die getrouwd geweest is met Apolonia Jansdr (Snoup). Die had wel een broer Jan⁴¹³. Over hen vinden we in RAZE 3583 dat Jan Huijsz voogd en Cornelis Huijsz wedervoogd was van *“Gandolff Janss weessen genaempt Jan, Dingnis ende Jacop Gandolff”*⁴¹⁴. Was de vader van Jan Gandolffs dan toch Ganckdolf Jansz, die in 1584 in 's Heer Arendskerke doopgetuige was bij een kind van Jan Jansen van Sandvliet in Brabant? Wie zal het zeggen, de naam Gandolf komt vaker voor dan men zou denken. De naam is afkomstig van de heilige Gangulfi of Gengulfi, dat gemakkelijk verbasterd kan zijn tot Gandolf. In de Grote Kerk van Goes was een altaar gewijd aan Sint Ganghulphi⁴¹⁵.

⁴⁰⁹ RAZE 2041, fol 371, 4-10-1600

⁴¹⁰ RAZE 2038, 1583

⁴¹¹ RAZE 2101, 1671)

⁴¹² RAZE 3592, fol 109v

⁴¹³ RAZE 3590, 166v, 1606

⁴¹⁴ RAZE 3583, fol 75, schepenakten van Wemeldinge 1582 - 84

⁴¹⁵ Dr C. Dekker vermeldt in zijn boek *Èen Zeeuws dorp in de Middeleeuwen*”, pag 162, dat Gandolf Jansz pachtboer was die woonde in de hoek “daer 't Blauhuijs in staat”.

2.215 Connectie met Alkmaar⁴¹⁶

Michiel Hardewel was geboren in Stekene in Oost Vlaanderen, maar woonde in Alkmaar. Zijn zoon Lievin Hardewel had bij hem nog een schuld van £ 39:18:4, maar aangezien deze lang geleden overleden was, moest zijn weduwe Jozijnken Borms, die twee kinderen bij hem had, haar portie van die schuld betalen. Nu is £ 19 een redelijk hoog bedrag, dus ging zij met haar “cozijn” Christiaen van Borm, die ook in Goes woonde, naar de notaris, om met Michiel, die speciaal overgekomen was, een accoord te sluiten.

2.216 Hongersdijk⁴¹⁷

Hongersdijk was een dorpje dat in 1334 verdrongen is, in 1429 weer opgebouwd, om daarna in 1551 opnieuw onder de golven te verdwijnen. Het duurde tot 1708 voordat een deel van het gebied van het oude Hongersdijk weer ingepolderd was als Oost Bevelandpolder. Nadat de Wilhelminapolder was ingedijkt, werd op enige afstand ten Oosten van het oude Hongersdijk, Wilhelminadorp gesticht. In het buurtschap Roodewijk⁴¹⁸ zijn nog enkele oude grafstenen gevonden, maar ik weet niet of er iets leesbaars op stond. Nu blijkt uit deze attestatie dat, nadat Hongersdijk verdrongen was, er nog lang een schapenstede geweest is en dat de plaat regelmatig bezocht werd door mensen die snippen wilden vangen. Ik vermoed dat de ambachtsheren van Wolphaartsdijk wilden onderzoeken hoe het stond met de schorhuren, waarom zouden ze anders Christiaen Vermuijen naar de notaris gestuurd hebben om attestaties aan te horen.

Eerst van Cornelis Pietersz Cole, die geboren was in Zierikzee rond 1546 en nu woonde in de polder “*genaempt den Craeijert in Zuijdtbevelandt*”. Hij vertelde dat hij drie jaar geleden van de stede van Hongersdijk vertrokken was, na er 21 jaar op gewoond te hebben. “*Dwelcke lijdt geduijrende (verclaert hij attestant) dat hij menighmael gesien ende zelfs droogh voets (met zulcke schoenen hij gemeenlijck draeght) van de voorseide Stelle op Honghersdijc geghaen heeft om ende wederom tot opt Schorreken genaemt die Hooghplaete, daerop alsdoen noch gheen stede en stont, noch bij eenighe schaepen gheett werde. Doch het wijesch jaerlijcx aen, soo datter nu onlancx binnen 4 ofte 5 jaeren onbegrepen een Stelleken opgestelt ende met schaepen beslaeghen es. Jae (seght hij depositant) hij zoude van de voorseide Stelle op Honghersdijc (ligghende annex aent eijlandt van Wolphardsdijck) wel twee maels om ende wederom op een getijde geghaen hebben tot opt voorseide Schorreken hadde hij gewilt. Ende ghevende d’oorsaecke waerom hij daerop dickmaels ghinge zijde: om aldaer voghelen te vanghen*”.

Daarna⁴¹⁹ heeft op 5-11-1601 Leijn Claesz, schipper en poorter, geboren te Goes c. 1545, een soortgelijke verklaring afgelegd als volgt:

“*dat hij buijten t’hoot dezer voorseide stede, te weten in de Schenghe ontrent Wolpharsdijck, Honghersdijck ende int Noordtoordt, van joncx op met zijn oom gevischt heeft ende zulcx hem voor staet ende wel weet dat ten tijde hij ontrent 10 oft 11 jaeren oudt was, voor Honghersdijc (twelck tevoren op Sinte Pontiaens avent anno 1552 gheinundeert was) geleghen heeft een Plaete daer alsdoen noch gheen gors op en wijes, want dezelve alle getijde onder vloeyde, ende daerover hij menichmael met zijn schuijtte gevaeren heeft, ende dat tusschen diezelve Plaete ende t’vaste Landt van Honghersdijc liep een slouwe oft creecke, daermen met 1 schuijtte moghte deur vaeren alst waeter 1 voet oft anderhalf gewassen was ende met 1 schip alst was half vloet comende van int Noordoordt. D’welcke plaete allencxkens hooghen-*

⁴¹⁶ RAZE 2041, fol. 460, 27-8-1601

⁴¹⁷ RAZE 2041, fol. 471, 18-9-1601

⁴¹⁸ Ik haal dit uit de Zeeuwse Encyclopedie

⁴¹⁹ RAZE 2041, fol. 480, 5-11-1601

de ende aenwassende ten laetsten aent voorseide schor van Honghersdijc met dammen aengedijckt ende aengeheelt was bij den ambachtsheeren van Honghersdijck beheert es ende verhuert werdt. Attesteert voorts dat hij wei gekent heeft over langhen tijdt een ander plaete gele ghen voor Wolphardsdijck genaemt die Hooghplaete, ende dat hij menighmael gesien heeft dat men vuijt t'eijlandt van Wolphardsdijck te voete conste ghaen tot op die Hooghplae-te. Merckelijck zoo hij daerop gehanghen hadde vloeden⁴²⁰ om voghelen te vanghen. Dat hij gesien heeft den ghenen die de selve gelicht hadden, dat zijlieden te voete wederkeerden in Wolphardsdijck."

2.217 De splinters vliegen in 't rond!⁴²¹

Ik heb iets met die naam Splinter. Toen ik jaren geleden een Christiaan Splinters vond, die timmerman van beroep was, dacht ik dat Splinter een passende bijnaam was voor een timmerman. Maar daar kwam al snel een reactie op waaruit bleek dat Splinter gewoon een patroniëm was, en Christiaan een zoon was van een zekere Splinter Adriaensz⁴²². Waarom erop terug te komen? Omdat ik nu vind dat op 31-12-1601 voor de notaris verschenen was Adriaen Splinters zoon, bakker en poorter van Goes "*metten fleercijne⁴²³ bij de vuere sittende*", en Grietken Splinters Willemsdochter zijn huisvrouw geboren te Antwerpen. Hij vermaakte aan zijn broer Jan zijn huis in de armenhoek en - dat is even een puzzel -er staat "*dat Jan tselve niet en zal moghen vercoopen, vermanghelen, noch belasten, Dat ooc als zij weduwe comt te herhuwelijcken oft emmers te sterfhuijse zij, oft haer sterfh ijs, alsnoch vuijtreijcken Aen Zijne zusters Erasmus, kinderen, te weten aen Splinter drij ponden ende aen Hubrecht twee ponden grooten vlaems eens tot een bruijstuck oft memorie*". Erasmus is een mans naam en ik kon geen dochter van Splinter Adriaansz. vinden die met een Erasmus N.N. getrouwd was. Bestaat de naam Erasma? Zij schijnt de enige geweest te zijn, die een zoon ver-noemd heeft naar zijn grootvader. Haar broers en zusters Adriaan, Christiaan, Margriete en zelfs Jan Splinters schijnen dit niet gedaan te hebben.

In Goes heb ik de naam Splinter verder niet meer kunnen vinden. Wel in Zeeuws Vlaanderen, waar een Jan Splinters gewoond heeft, getrouwd met Maria Poppe, die een dochter Catharina had die omstreeks 1767 in IJzendijke geboren was en een Catelijntje Splinters, geboren c. 1763 en getrouwd met Jaques Simons, waarvan kinderen in Groede en in IJzendijke geboren zijn. Ook kun je in MAIS-Flexis⁴²⁴ zoeken op voornamen, wat je natuurlijk niet met een veel voorkomende naam moet doen, en daar kwamen zes Splinters te voorschijn met familienamen den Hollander, Geene, Uijttenham, van de Klashorst, van Doorn en van Nienrode. En ga je kijken in Google, dan zie je dat de naam in veel plaatsen in Nederland voorkwam. De naam mag dan in Goes uitgestorven zijn, elders kan hij nog wel bestaan. Maar we zijn er nog niet, want op 11-1-1602 staat dat Leenken Loijsdr de vrouw van Leijn Pietersz, wonende in Nisse aan Jacob Jobsz en Cornelis Pieter Jobsz, poorters van Goes, haar zesde portie in de erfenis van Maijken Splinters overgedragen heeft. Deze Maijken was op dezelfde dag als haar man Matthijs Fransz, die tinnegieter was, in Middelburg overleden en begraven. Maijken had ook een zuster Agniet, maar verdere gegevens worden niet gegeven.

2.218 Begin Protocol E

We zijn inmiddels aangekomen in Protocol E (RAZE 2042), het laatste register van notaris Levendale.

⁴²⁰ Met vloeden is waarschijnlijk bedoeld vlow of vloew, een vloeinet dat staken gespannen werd om snippen te vangen

⁴²¹ RAZE 2041, fol. 497, 31-12-1601

⁴²² Zie Familiepraet jg. 16, 2. dec. 2001

⁴²³ fleercijne is jicht

⁴²⁴ Archief-informatiesysteem Zeeuws archief Middelburg, vroeger heette dit ISIS

2.219 De jonkheer met zijn Gelderse dienstmaagd⁴²⁵

Op 17-1-1602 maakte Fijnken Gerrits Vreemtsdr, die geboren was in Culemborg haar testament. Zij woonde als “dienstmaerte” bij jonkheer Adolph van de Weerde. Aangezien zij zelf doopsgezind was, vermaakte zij geld, al haar kleding en juwelen aan de mennonieten in Goes. Zij had aan een aantal mensen in Zierikzee geld geleend, maar die werden daarvan kwijtescholden.

2.220 De notaris ging toch nog trouwen⁴²⁶

“Dat hoeft niemand te lezen”, zal de notaris gedacht hebben en hij schreef deze acte in het latijn. Op 58-jarige leeftijd is Pieter Levendale van Romerswalle in Goes getrouwd, pardon: in het huwelijk getreden met Maria Coenraeds, een jongedochter uit Antwerpen. In de marge staat in het Nederlands geschreven dat haar vader Coenraed Stael op 5-8-1593 was overleden. De ondertrouw staat in het trouwboek van Goes opgetekend op 19-1-1602⁴²⁷.

2.221 Eigendom over het water⁴²⁸

Op 6-3-1602 heeft Clais Bouwensz, die baljuw van Coudorpe en Driewegen geweest was, en nu in Goes woonde, Mailliard Liberts, wonende in Terneuzen gemachtigd, om zoals dat in zulke akten meestal omschreven wordt: “hem ghevende vollen maght ende autoriteijt ende sonderlingh bevel Om in den naem ende van weggen zijns constituants Te moghen maenen, heijtschen ende Ontfanghen Allen alzulcken Pachten zeijnsen, lijftochten, renthen, huijren van Landen, huijsen ende Erfven, Midsgaders allen Paijen, penningen, crediten, schulden, Resten ende achterstellen als hem constituant eenighsins competeren ofte alsnoch zullen moghen verschijnen ende thoecomen Ter Neusen voorseit ende inde polders aldaer rontsomme” Dan volgt nog een halve pagina met instructies, maar helaas wordt geen enkele schuldenaar met name genoemd. Jammer!

2.222 Bewijs van vaderschap?⁴²⁹

Van kinderen die buiten echt geboren zijn is het zelden mogelijk om te achterhalen wie de vader is. De moeder moest meestal ootmoediglijk voor de heren van de kerkeraad knielen om haar schuld te bekennen, de vader bleef altijd buiten schot. Maar niet hier. Op 25-3-1602 heeft Susanna Heusen, “obstetrice oft vroevrouwe binnen Goes” een verklaring afgelegd dat zij geroepen was om Maijken Geerds te verlossen en dat deze, toen zij “in den vuyttersten noodt ende wee des baerens was”, gezegd had dat Matthijs Gillisz, wonende in Vossemaer, acht, negen of tien dagen voor Sint Jansmisse⁴³⁰ in den zomer, “met haer vleeschelijck geconverseert hadde als zij dienende was ten huijse van zijn broeder in Vossemaer voorseit”. Hij was toen weduwnaar en zij weduwe. De vroedvrouw meldde verder dat Maijken op 24 maart verlost was van een “knechtken”.

Even rekenen: van 29 augustus tot 25 maart in het volgende jaar tel ik 208 dagen. Een beetje krap?

⁴²⁵ RAZE 2042, fol 6, 17-1-1602

⁴²⁶ RAZE 2042, fol 9

⁴²⁷ Zie ook Zeeuws Kwartierstatenboek deel. 1, kwartierstaat Vlijberge

⁴²⁸ RAZE 2042, fol 20, 6-3-1602

⁴²⁹ RAZE 2042, fol 26, 25-3-1602

⁴³⁰ 29 aug

2.223 Bewijsje van goed gedrag⁴³¹

Jan Claisz Backer (39 jaar), Gillis Goethals (38 jaar), Jan Jacobsz Bom (34 jaar) en Pieter Lenardsz Holepolder (26 jaar), poorters van Goes, hebben op 9-4-1602 een verklaring afgelegd, dat zij goed kenden Cornelis Joosz., die lang poorter van Goes geweest is en als timmerman veel draaiende molenwerken gemaakt had. Dat hij ook de “*conste van den vaeten te ritsen, roeijen ende steecken*” goed verstond en dat de genoemde getuigen hem regelmatig huurden als wijnroeier, als zij de de impost van de wijnen gingen verpachten. Dit alles op verzoek van zijn vrouw Adriaenken Pietersdr.

2.224 Als soldaat moet je op alles voorbereid zijn⁴³²

Willem Pietersz, geboren in Kruiningen, was in dienst gegaan bij kapitein Prince, die met zijn regiment in het garnizoen van Axel lag, maar dat hij, zoals hij het uitdrukte:

“*zulcx somwijlen ten strijde moet ghaen, Sulcx oft hem eenigh ongeluck over quame*”, zijn vader Pieter Jansz Glaesmaker, wonende te Kruiningen tot enig erfgenaam aanstelde, onder voorwaarde dat die aan de familieleden van Cobmijnken Willems, zijn overleden moeder, met name Marinus Jan Maensz twintig schellingen zou uitbetalen en aan de kinderen of kleinkinderen van oude Marinus Stoffelsz ook twintig schellingen.

2.225 Die zal wel eens natte voeten gehad hebben...⁴³³

Op 22-4-1602 heeft Pieter Joachims, schipper op Gouda, Tobias Wicxdorp in Goes gemachtigd om als zijn ontvanger op te treden. Waarom natte voeten? Ach, hij had als bijnaam “*Pieter op zijn muijlen*”.

2.226 Weer een bijnaam⁴³⁴

Antheunis Willemsz, schipper en poorter van Goes, heeft op 10-4-1602 verklaard £ 20 schuldig te zijn aan de weduwe en kinderen van Blais Cornelisz (*geseijt hammegat*), over de koop van een schuit. Veel mensen hadden bijnamen in die tijd, en nu en dan vind je die ook wel eens in een notariële akte.

2.227 En een naam die ik drie keer heb moeten lezen voor ik er in geloofde⁴³⁵

Op 8-5-1602 zijnde volgende personen verschenen voor de notaris. Joris Weijns Pietersz en zijn “*couzijn*” van vaders zijde Adriaen Weijns, zijn oom Bastiaen Baeniaert, die getrouwd geweest was met zijn moeders zuster Lowijse, beide wonende te Middelburg, als naaste familie en achtergelaten kinderen van Pieter Weijns, in zijn leven goudsmid die hij gehad heeft bij Maria Kieckompoest, beide overleden in Goes aan de ene zijde en Lijnken Inghels dr, die ziek op bed lag, en weduwe was van de eerder genoemde Pieter Weijns aan de andere zijde, om de verdeling van de boedel te regelen. Pieter Weijns en Maria Kieckompoest hadden drie kinderen gehad: Joris (20 jaar), Jaques (10 jaar) en Pieter (5 jaar) die samen £ 601:3:5 moesten krijgen, waarvan zij reeds £ 300:13:4 ontvangen hadden van het zilverwerk dat door Adriaen Weijns, de zilversmid getaxeerd was. Er was ook een stuk land van 6 gemeten in de watering van Ellewoutsdijk. Om te zien of ik de naam van Maria goed gelezen had heb ik even gekeken in het archief van de weeskamer. En ja, in de fiches van de weeskamer staat de

⁴³¹ RAZE 2042, fol 30, 9-4-1602

⁴³² RAZE 2042, fol 31, 9-4-1602

⁴³³ RAZE 2042, fol 34, 22-4-1602

⁴³⁴ RAZE 2042, fol 40, 10-4-1602

⁴³⁵ RAZE 2042, fol 41, 8-5-1602

weesakte van 25-4-1601⁴³⁶ van de overleden Maycken Kyekenpose. Mogelijk heeft hier Kyekenpoes of Kyekenpost gestaan.

2.228 De notaris gaat op reis..... met zijn vrouw en dienstmaagd⁴³⁷

“Op den zelve 23 majj gevaren t’schute tot Dordt. Vryd. 24 te waghen deur Schoonhoven in Utrecht. Mend. te waeghen op Amsterdam. Dijstd. te waghen in Haerlem, Woonsd. in een damlooper⁴³⁸ tot Leyden ende voorts te waghen in Delft. Dond. in den Haeghe ende binnen Delft. Vryd. te schute tot Rotterdam, te voete ins Delfshaven, tschepe, saterd. voorbij Dort aen ‘t boot van Sgravendeel. Sond. storm aldaer gebleven. Maend. iij Juny deur de kille gela-veert tot Goes, Al cum uxore et ancilla⁴³⁹”.

2.229 Weer een connectie met Alkmaar⁴⁴⁰

Op 13-6-1602 heeft Alardt Pietersz, “wonende tot Schorel bij Alcmaer” gemachtigd Simon Pietersz, wonende in ‘s Gravenpolder, die getrouwd geweest was met Barbel Pieters, de zuster van Alardt, om contact op te nemen met Volckardt Femme in Hoedekenskerke, die getrouwd geweest is met Maijken Pieters ook een zuster van Alardt, die onlangs overleden was, om inventaris op te maken van de goederen in het sterfhuis.

2.230 Colijnsplaat bestond nog niet zo lang⁴⁴¹

Martin Adriaensz Cluijfhooft⁴⁴², “wonende binnen den dorpe genaemt Colijnsplaete in Noordtbevelandt” verklaarde dat hij van Hubrecht Goosins, metselaar, de pacht had overgenomen van een hoeve, waarvan Jaspas Daemsz eerder pachter was geweest en toebehoorde aan Cornelis Geerdsz Bijsterman.

Maerten Adriaensz Cluyfthooft vind ik vermeld in de kwartierstaat van Jacob van Hoeve⁴⁴³, als landman te Colijnsplaat die sedert 1604 als “rotmeester” fungeerde. Hij staat als Maerten Cluijfhooft tamelijk hoog op de oudste lidmatenlijst van Colijnsplaat (begonnen 1599). Op 14-7-1639 is er een vermelding van de hoeve onder Colijnsplaat, waar Janneken Faes, weduwe van Dirck Maartense Cluijfhooft woonde. Dit zal zijn zoon zijn, evenals Pieter Maertense Cluyfthooft, die op 12-1-1631 getuige was bij de doop van een kind Maerten van Maijken Pieters Cluyfthooft, waarschijnlijk zijn dochter. Deze Pieter heeft waarschijnlijk ook een zoon Maerten Pietersz Cluyfthooft gehad, die op 25-8-1639 in Colijnsplaat overleden is en getrouwd geweest is met Maaïke Pieterse Wecksteen en omstreeks 1638 hertrouwd is met Janneken Bastincxs, die op 1-7-1660 te Colijnsplaat begraven is. De Cluijfhooft’s die we in verscheidene kwartierstaten vinden zullen allen afstammelingen van hen zijn. Sommigen komen meer dan één keer in dezelfde kwartierstaat voor. De naam schijnt uitgestorven te zijn. Zoek je op het internet dan krijg je op de naam Kluijfhooft meer dan duizend treffers alleen zijn dat allemaal Kluijfhout’s. Het zoekprogramma schijnt alleen naar de eerste acht letters te kijken.

⁴³⁶ Weeskamer Goes VN 5, 359

⁴³⁷ RAZE 2042, onderaan fol 49, 23-5-1602

⁴³⁸ een damlooper is een soort vaartuig.

⁴³⁹ huishoudster

⁴⁴⁰ RAZE 2042, fol 51, 13-6-1602

⁴⁴¹ RAZE 2042, fol 59, 9-7-1602

⁴⁴² De meest voor de hand liggende verklaring van de naam Kluijfhooft is, dat het op z’n Zeeuws werd uitgesproken als Kluijfhôôd en dan komt het dicht bij Kluijfhout

⁴⁴³ Zeeuws Kwartierstatenboek deel 3, pag. 212

2.231 De taak van een baljuw⁴⁴⁴

Een baljuw was, als ik het zo mag uitdrukken, de opperste gerechtsdienaer in een heerlijkheid. Een belangrijk man. Wat precies zijn functies waren kunnen we in de volgende akte lezen. Het ging om de aanstelling van een baljuw in de Heerlijkheid Nieuw Strijen.. De polder van Nieuw Strijen moeten we zoeken aan de zuidkant van Tholen. Van het dichtbij gelegen Strijeham ging een veer naar Zuid Beveland. Het is dus niet zo vreemd dat de ambachtsheeren in Reimerswaal geboren waren. Dat ze naar Levendale togen om een akte te laten opmaken is evenmin vreemd, want de notaris was zelf een oud-Reimerswaler. Het waren Adriaen Aernoutsz en Pieter Jansz Bemont, die getrouwd was met Josijne, de dochter van wijlen Jan Arnoudsz. Zij stelden Pieter Rosen Laureijsz aan om baljuw en secretaris van Nieuw Strijen te worden. Dan volgde een lange lijst van rechten en plichten. *“Om te administreren, bedrijffen ende bewaeren die Hoogheijt, Jurisdictione ende t’Recht den voorseide heeren binnen die voornoemde heerlicheijt competerende. Alle officieren van Justitie ende Politie als Schoutteth, Schepenen, clercken ende alle andere oirboorlijcken dienaers naer costuijme te verkiesen, ordineren ende behoorlijck t’Eeden, Vierscharre te bannen, Recht te Maenen ende metten schepenen Justitie eenen ijghelijck te administreren. De zelve ooc te moghen corrigeren ende indient noodt waere af te setten. Allen weduwen, weesen, aermen ende miserablen personen goedt Recht naerstelijck te bewaeren, de zelve te beschudden ende beschermen. Allen den ghenen die jehghens d’ordinantien, statuijten ende voorboden opt onderhoudt van Justitie ende Politie zijn misdoende, civillijck te straffen naer costuijme ende gewoonte als aldaer gepleeght. Die civile boeten te innen ende de zelve midsgaders allen rechtelijcken vonnissen met alle behoorlijcke middelen van Justitie te doen executeren. Ende voorts al te doene dat een goedt Baliu oft Secretaris behoort oft zoude moghen doen. Ontbiedende ende bevelende alle d’ondersaeten onder d’heerlicheijt van hen comparanten resorterende den voorseide gecommiteerden voor alzulcken te herkennen, eeren ende gehoorsaemen zoo dat behoort”*

Dat was dus nogal wat.

2.232 Testament van een vlaming⁴⁴⁵

Pieter Claisz Vlaemigh en Digna Meijns Cornelisdr, beide geboren in de parochie genaamd die Triniteijt bij Axel en nu wonende te Goes, maakten hun testament. Digna was ziek en doof, maar verder redelijk gezond. Zij stelden tot erfgenamen de kinderen van hun zoon Cornelis en de kinderen van Amele, hun dochter, die nu getrouwd was met Bastiaen Anthonisz en in Goes woonde.

2.233 Allemaal uit Bergen op Zoom⁴⁴⁶

Er verschenen Cornelis de Clerck (55 jaar), Hans de Backer, passementier (44 jaar), Cornelis Jacobsz waeghemaker (26 jaar) en Margriete van Belleverdure, weduwe van Anthoni Kaers (63 jaar). Zij hadden vroeger in Bergen op Zoom gewoond. Op verzoek van Pieter Jansz, poorter van Goes, verklaarden zij goed gekend te hebben Willem van Benthem en zijn vrouw Martijnken Pietersdr die in Bergen op Zoom gewoond hadden op de vismarkt naast *“die wilde zee”*. Zij hadden drie kinderen: Abraham, Willem en Tanneken. Deze laatste was de vrouw van Pieter Jansz. Ik denk dat er een erfeniskwestie in het spel was.

⁴⁴⁴ RAZE 2042, fol 63, 16-7-1602

⁴⁴⁵ RAZE 2042, fol 66, 30-7-1602

⁴⁴⁶ RAZE 2042, fol 69, 20-8-1602

2.234 Sint Laureijs te Blocke

In het vorige nummer kon ik niet met zekerheid uitmaken waar Sint Laureijs te Blocqe, de geboorteplaats van Maijken Cornelis Ghijselincxdr, echtgenote van Mathijs Vogels gelegen was. Mijn 1951 editie van het aardrijkskundig woordenboek van België gaf onvoldoende informatie. Pieter Jongepier uit Nijmegen maakte mij attent op het prachtige naslagwerk van Eugène de Seyn: Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische Gemeenten. Bij Sint Laureins, een plaatsje 8½ km. van Eekloo, staat vermeld dat het in oude rekeningen soms Sinte Laureyns ten Blocke genoemd werd.

2.235 Gandolf

Eerder⁴⁴⁷ vroeg ik mij af of dit de Jan Gan(ck)dolfs was, die schout van Baarsdorp geweest is en voorkomt in de kwartierstaten van Op 't Hof⁴⁴⁸, Neuteboom-Dieleman⁴⁴⁹, Rentmeester⁴⁵⁰, Janssens⁴⁵¹ en mijzelf (niet gepubliceerd). We schijnen allemaal af te stammen van Maijken Jan Gandolfs, die op 1-11-1587 te Baarsdorp gedoopt werd en haar man Cornelis Cornelisse Kelle. Niemand schijnt het aangedurfd te hebben om aan te nemen dat zekere Ganckdolf Janse, die eenmaal in Baarsdorp als doopgetuige voorkomt op 31-12-1584, haar grootvader was. Maar hoe zit het met die Jan Gandolfs uit Wemeldinge? Dies Martens is hier eens goed ingedoken. In Wemeldinge vond hij dat op 8-5-1604⁴⁵², een Dingnis Gandolfsz voor het gerecht verscheen "*als gesuccedeert hebbende de goederen van Jan Gandolfsz*". De Wemeldingse Jan Gandolfs was dus voor mei 1604 overleden en kan dus niet identiek zijn met de schout van Baarsdorp. Niet alleen kwam deze nog op 22-11-1604 voor in Baarsdorp als doopgetuige bij de doop van een kind van Jan Pietersz Cauwe, maar op de overlopers van Baarsdorp staat hij nog te boek, zowel als eigenaar als baander van diverse stukken land, in de jaren 1599, 1606 en 1613. In de daarop volgende overloper van 1620 is dat land in de meeste gevallen gesteld op naam van Geertruijt Bouwens, zijn tweede echtgenote, of op hun kinderen. Wie mocht twifelen of zijn naam misschien door onachtzaamheid tot na zijn dood op de overlopers vermeld bleef, wijs ik op land in Puttemeehoek, dat in de jaren 1599 en 1606 op naam stond van Jan Gandolffs wezen, maar in 1613 op Neelken Jan Gandolfs, waarbij Jan Gandolfs baander bleef. Hij was dus in 1613 nog in leven. Maar wie waren dan die Dingenis en Jan Gandolfs? We vinden die twee niet alleen vermeld in Wemeldinge, maar ook in Zeeuws Vlaanderen (Temeuzen), waar we diverse akten vinden uit 1604, bijv. van Dingnus Gandolfz, die geld ontvangt van land dat Jan de Maecker van "*wijlent Jan Gandolfse, des comparants broeder*" gekocht had. In hetzelfde register staat vermeld dat Dingenus Gandolfsen was "*wonachtigh binnen het eijlandt van der Goes*". De oplossing werd gevonden in Wemeldinge⁴⁵³. Hier staat dat op 21-1-1587 Janneken Jacop Anps (vreemde naam! kan er Ampers bestaan hebben?) als moeder van haar minderjarige wezen de voogdij op zich heeft genomen van Jan, Dingnis en Jacop, geprocreeerd bij Gandolf Janse. Aangezien deze Gandolf Janse is overleden tussen 26-10-1582 en 21-1-1583, moeten er ook twee Gandolf Janse's geweest zijn, want de Baarsdorpse doopgetuige die ik heel voorzichtig aanzie voor de vader van de schout van Baarsdorp leeft nog in december 1584. Dies en ik hebben daarom een directe connectie tussen Wemeldinge en Baarsdorp naar de prullenbak verwezen.

Maar toch ga je denken dat er ergens verband kan zijn. Per slot van rekening komt de naam Gan(ck)dolf sporadisch voor. Het is vermakelijk dat, zoekend op het internet op de naam

⁴⁴⁷ Zie index "Dwaalspoor?"

⁴⁴⁸ Zeeuwse kwartierstaten deel 1

⁴⁴⁹ Zeeuwse kwartierstaten deel 2

⁴⁵⁰ Zeeuwse kwartierstaten deel 4

⁴⁵¹ Zeeuwse kwartierstaten deel 6

⁴⁵² RAZE 3590, 8-5-1604

⁴⁵³ RAZE 3583, fol. 27

Gandolf, Meneer Google veronderstelt dat je Gandalf, een hoofdfiguur uit “De Hobbits” zoekt. Ik ben er niet zeker van of Gandolf een verbastering is van Ganghulphus of Gangolf, heilige uit Bourgondië. In Goes was een altaar aan hem gewijd (vermeld in 1563/64). Misschien is er onder onze lezers een hagioloog die daar meer van weet? Helaas zijn diverse vondsten van personen met de naam Gandolf, zoals in Baarland, Hoedekenskerke, Nisse en Waarde, momenteel nog te fragmentarisch iets zinnigs mee te doen.

Toch vermoed ik dat het laatste woord van de Gandolf sage nog niet geschreven is!

2.236 Een emigrante uit de Krimpenerwaard⁴⁵⁴

Maijken Diericxsdr, geboren in Haestrecht bij Schoonhoven, was in Goes komen wonen. Kennelijk heeft ze besloten om daar te blijven, want op 17-3-1603 gaf zij haar neef Andries Goossens, sloopstimmerman te Schoonhoven toestemming om een hofstede, vroom en erf te Haestrecht, waarop ooit het huis gestaan had waar haar ouders in gewoond hadden, te verkopen. Even nagekeken of zij misschien in Goes getrouwd was, maar dat niet gevonden.

2.237 Hertrouwen kan moeilijkheden opleveren⁴⁵⁵

Boudewijn van den Steene (er staat Bouduin), een schoenmaker uit Bergen op Zoom, was na het overlijden van zijn vrouw Johanna Henricxdr met de weeskamer aldaar overeengekomen dat hij zijn negen minderjarige kinderen zou onderhouden. Dat was op 9 november 1574. Hij hertrouwde met Crijnken Willems, maar toen die ook overleden was ontstonden er moeilijkheden met de kinderen uit beide huwelijken over hun erfdeel. Het liep zo hoog op dat een proces uitgevochten werd in Brouwershaven en voor het Hof van Holland. Maar ze waren verstandig en besloten de zaak in der minne te regelen. Dus verschenen voor Levendale Goossen Mathijsse en Herman Wijns, die getrouwd waren met dochters van Boudewijn. Zij handelden ook voor Willem van den Steene en diens zuster Jozijne, kinderen uit het tweede huwelijk van Boudewijn. Er volgt een uitgebreide verhandeling over de zaak, die ik hier niet opgenomen heb. Dit gebeurde op 24-3-1603. Wanneer Boudewijn naar Goes gekomen is weet ik niet. Zijn tweede huwelijk kan in Goes gesloten zijn, maar dan zal dit zeker oor 1593, het aanvangsjaar van het trouwboek, plaatsgevonden hebben. De connectie met Brouwershaven is onduidelijk. Harman Wijns komt later in dit nuntier nog eens ter sprake (pag.134)

2.238 Een meisje uit Reimerswaal⁴⁵⁶

Agatha Jan Corneliszdr was geboren in Reimerswaal maar was na de ondergang naar Goes verhuisd, waar zij als “*dienstmaerte*” ging werken bij Catharina Boijs. Op 3 april 1603 ging zij in Goes in ondertrouw met Quirijn Vincentsz, een timmerman uit Baarland. Op 5 april stapten zij naar de notaris om huwelijksvoorwaarden op te stellen, waarna zij op 23 april te Goes getrouwd zijn. Je kunt hier een romantisch verhaal bij verzinnen van een timmerman die een werkje komt opknappen aan het huis van mevr. Boijs en daar het dienstmeisje ontmoette. Of dat waar is? Het echtpaar blijkt niet in Goes te zijn gebleven, want op 5-12-1605 heeft Agatha voor Levendale haar testament gemaakt⁴⁵⁷, waarin staat dat zij de huisvrouw is van Quirijn Vincentsz, timmerman, wonende te Baarland, In de marge maakte Levendale de aantekening: “*Testament van Aeghte Boerhansdr, apparentelijck bevrucht zijnde. Haere huwelijxse voorwaerde siet supra pag 138*”. Op 30-12-1622 hebben zij opnieuw een testament gemaakt, nu voor notaris Hieronymus Grieward⁴⁵⁸, waarin zij elkaar tot erfgenaam aanstellen. Dit gebeurde ten huize van het echtpaar in Goes. Je krijgt dan de indruk dat zij geen kin-

⁴⁵⁴ RAZE 2042, fol 132, 17-3-1603

⁴⁵⁵ RAZE 2042, fol 134, 24-4-1603

⁴⁵⁶ RAZE 2042, fol 138, 5-4-1603

⁴⁵⁷ RAZE 2042, fol 432

⁴⁵⁸ RAZE 2048, fol 103

deren hadden, want zij legateren het grote bedrag van 400 carolus guldens aan Pieter Matthijsz Schipper, een zoon van zijn zuster, wonende te Middelburg. Vijf en een half jaar later is Agatha overleden, Op 22-7-1628 is Quirijn in Goes ondertrouwd als weduwnaar van Baarland met Lijsabeth Anthonisdr, een jongedochter uit Kapelic, wonende in Goes. Lijsabeth was een dochter van Anthony Kempe. In 1643⁴⁵⁹ en in 1649⁴⁶⁰ maken zij hun testament. Uit de laatste blijkt dat Quirijn 71 jaar oud was en dus omstreeks 1578 geboren is. Quirijn schijnt omstreeks 1654 overleden te zijn. In de kwartierstaat Vlijberge⁴⁶¹ komt voor Anthony Kempe die voor 1578 geboren is te Hoedekenskerke en op 3-2-1607 vermeld wordt bij een levering aan Reijnier Geerts⁴⁶². Mogelijk is dit dezelfde persoon die 66 jaar oud⁴⁶³ was, zodat hij rond 1578 geboren is en in 1638 vermeld wordt als schout van 's Gravenpolder⁴⁶⁴. Zonder over meer gegevens te kunnen beschikken is dit een riskante veronderstelling, maar wie weet, misschien heeft iemand er iets aan.

2.239 Dat kan gebeuren als je alleen maar oog hebt voor de sterren!⁴⁶⁵

Gevallen van overspel werden zeer serieus genomen. Het onderstaande geval werd zelfs behandeld door Jan Slese, stedehouder en rentmeester van Zeeland Bewesterschelde. Op 7-5-1603 bezocht hij Janneken Cornelis Diericksdr, de 55-jarige weduwe van Jan Costens, in haar herberg De Zwaene te Goes, en heeft haar verzocht een verklaring af te leggen over een bepaalde gebeurtenis in de herberg. Zij vertelde dat drie weken tevoren in haar herberg waren gekomen twee personen "*beijde redelijckjongh van jaeren ende zijden dat zij man en wijf waeren van Cruninghen*". Janneken heeft hun niet om hun boterbriefje gevraagd, maar heeft ze "*tsaemen in een camer daer maer een bedde was*" gelaten. Het stel is daar een nacht gebleven en is de volgende dag weer vertrokken, Op dezelfde dag werd zij aangesproken door haar buurvrouw Martijnken, de vrouw van Cornelis Jacobsz Shr Elsdorp, die haar vroeg of zij de vrouw kende die de vorige nacht in de herberg geslapen had. Janneke wist het niet, maar Martijnken zei: "*Tes een gehoude vrouwe, te weten die huijsvrouwe van Jan die sterrekijcker die tot sHr. Abbekercke woont*". Maar de man, die lang was en in het zwart gekleed was, kende zij evenmin. Ik weet niet of Slese deze zaak dieper onderzocht heeft.

2.240 Levendale gaat weer op reis⁴⁶⁶

Het is interessant om te lezen hoe men in het begin van de 17de eeuw reisde. Levendale geeft een reisverslag.

Woonsdag in de pincxsterdaghen 21 majj gelaveert tot in Willemstadt. Donderdag aen Dort ontrent 3 uren over op Zwijndrecht. IJselmonde, over te waghén deur Rotterdam ende noch binnen Delft. Vrijdag 23 majj in den Haghe ut prima ende des avents in Delft. Saterdag Leijden ende Utrecht ut prima. Dijst dag ontrent 3 uren nae middag ter Goude ende met 't sluijten van de poorte t'schuijte. Woonsdag Dordrecht t'schuijte, callem meest ghearbeijt, deur Vossemaer bij Tolen vuytgeset ende deur Tolen in Romerswalle. Donderdag ipso die Sacramenti aen boort t'schepe, van boort in Goes.

⁴⁵⁹ RAZE 2064, fol 229

⁴⁶⁰ RAZE 2081, fol 100, 112, 299, 240

⁴⁶¹ Zeeuwse kwartierstaten, deel 1, pag 226

⁴⁶² RAZE 2853

⁴⁶³ RAZE 2064, fol 171, 1644

⁴⁶⁴ RAZE 2054, fol 264, 1638

⁴⁶⁵ RAZE 2042, fol 149, 7-5-1603

⁴⁶⁶ RAZE 2042, fol 154, 1603

2.241 Een priester gegijzeld en weer vrijgelaten⁴⁶⁷

Op verzoek van Cornelis Cornelis Balthens, poorter van Goes, hebben Pieter Borsseleer, 54 jaar en Pauwels van den Dale, 50 jaar, verklaard dat Mr. Jacob Witte, baljuw van Goes op de Donderdag voor de kermis, een geestelijk persoon, zijnde een priester, gevangen genomen had. Zij zijn nog dezelfde avond naar het huis van de baljuw gegaan en hebben daar enkele voorstellen gedaan om de priester uit gevangenschap te ontslaan. Zij waren bereid om daarvoor 1300 gulden neer te tellen. Bij de arrestatie had de baljuw diverse ornamenten en andere goederen in beslag genomen. Hij verklaarde deze weer te zullen teruggeven, behalve “den kelck” die de baljuw wilde behouden. De dag daarop zijn ook Pieter Rijmelant, 49 jaar, Willem Zagarus, 42 jaar en Jacob Rijcke, 34 jaar, met Bastiaen de Witte naar de baljuw gegaan om hun beklag te doen dat het bedrag van 1300 gulden veel te hoog was. De baljuw was bereid er 100 gulden af te doen, maar eiste wel 30 gulden voor de armen van Goes. Maar de kelk kregen ze niet. De baljuw zei: “*Hebt patientie eenighe daeghen om beters wille ende gheeft mij bij memorie die specificatie van datter gemist wordt, t’sal U al gewerden dat ic hebbe, vuytgenomen den kelck*”. De bezoekers hebben 1200 gulden uitgeteld. Honderd rosenobels in specie, namelijk zestig van 28 schellingen 4 grooten t’stuck en veertig nieuwe van 27 schellingen 6 grooten t’stuck. Cornelis Balthens heeft de dag daarop 30 gulden in de armenbus gedaan.

Die miskelk was vermoedelijk een fraaie zilveren drinkbeker, waarin tijdens de mis de wijn geconsacreerd werd. Geen wonder dat de baljuw er een oogje op had. De personen die bereid waren om een flinke som gelds te betalen om de priester vrij te kopen, waren vermoedelijk trouw aan het oude geloof gebleven. Ik denk niet dat de priester in Goes gebleven is. Of zijn geloofsgenoten hem geholpen hebben om te vluchten vertelt het verhaal niet. En of de 1200 gulden werkelijk netjes in de stadskas terecht zijn gekomen weet ik ook niet.

2.242 Scheldnaam of familienaam?⁴⁶⁸

Blaes Cornelisz had een minder complimenteuse bijnaam: Hammegat. In een akte van 10-4-1602, waarin Anthonie Willemsz, schipper en poorter van Goes verklaarde geld aan wijlen Blaes schuldig te zijn vanwege de koop van een schuit, wordt hij nog met “*alias Hammegat*” betiteld. Op 14-8-1603 verscheen voor de notaris Martine Pauwelsdr als weduwe van Blais Cornelisz Hammegat, wijlen poorter van Goes. Samen met haar vader Pauwels Harrentsz Rompelaer en de stadsbode Hubrecht Jansz, die “*couzijn ende naeste maeghe*” van Blais was, werd diens nalatenschap geregeld. De weduwe had twee dochters Adriaenken, 16 jaar en Maijken, 8 jaar oud, die de weduwe moest onderhouden. Mochten zij sterven dan moest de weduwe £ 2. vls. uitkeren aan Soete Cornelisdr, de zuster van Blais. Maijken Blaisdr, schijnt inderdaad vroegtijdig overleden te zijn, want in het testament van Maijken Andriesdr, weduwe van Pauwels Romplaer, worden als erfgenaam alleen haar kleinkinderen Adriaenken Blaes, Pauwel Cornelisz die zoon was van Cornelis Pauwelsz en een niet met name genoemd kind van Harrent Pauwels genoemd⁴⁶⁹.

De verwantschap met de stadsbode komt voor mij als een verrassing. Hoewel Hubrecht Jansz talloze malen voorkomt in de prothocollen van Levendale, meestal als getuige, maar ook vaak als koper van obligaties, heb ik weinig persoonlijke gegevens over hem kunnen vinden. Hij wordt een paar keer met leeftijd vermeld, waaruit af te leiden is dat hij omstreeks 1556/57 geboren moet zijn. Hij blijkt voor 24-4-1621 overleden te zijn, want op die datum heeft Anthonia Pietersdr, als weduwe van Huijbrecht Jansz, in zijn leven stadsbode van Goes, haar

⁴⁶⁷ RAZE 2042, fol 160, 14-7-1603

⁴⁶⁸ RAZE 2042, fol 169, 14-8-1603

⁴⁶⁹ RAZE 2045, 13-3-1614

testament gemaakt⁴⁷⁰. Hierin wordt verwezen naar een testament verleden voor notaris Hieronimus Griuwaert, maar dat heb ik niet kunnen vinden. Interessanter is een boedelrekening van Anthonina Pieters, weduwe van Huijbrecht Jansse, ingeschreven in de weeskamer van Goes over de periode 1660-1662. Als erfgenamen worden hier genoemd hun dochter Quirina Huijbrechts en hun kleinzoon Pieter Pietersz Cattenhage, zoon van Pieter Huijbrechtsz Cattenhage. Bij notaris Dignus Petri vinden we dan het testament van Huijbrecht Jansz Cattenhage en Antonijntje Pieters⁴⁷¹. De stadsbode heeft dus een familienaam gehad die hij weinig gebruikt heeft. De oudste vermelding die ik van hem vond is van 8-7-1597, toen hij als Hubrecht Jansz., gezworen stadsbode, 40 jaar oud, zijn testament maakte met Anthonia Pieters, 45 jaar oud. Maar zijn verwantschap als neef van Blais Cornelisz heb ik niet kunnen uitwerken.

2.243 Eerlijk duurt het langst⁴⁷²

Heel even hebben we eerder Herman Wijns ontmoet. Maar nu verscheen hij zelf voor de notaris. Herman Wijns was smid, geboren te Delft c. 1575. Hij trouwde met Janneke Boudewijnsdr van de Steene. Herman legde een verklaring af op verzoek van Digne Cornelisdr de vrouw van Floris Pietersz, wonende binnen Tolen. Het was gebeurd dat Dignus Bouwensz van de Steene, die “*zijne deposants huijsvrouwen broeder*” genoemd wordt, op maandag na de Goese jaarmarkt bij Herman Wijns gekomen was. De vrouw van Dignus was de dag te voren in Tolen “*van de gave Gods*” gestorven, m.a.w. aan de pest. Dignus had aan Herman een linnen zakje met geld in bewaring gegeven, zonder hem te laten zien wat er in zat. Het bleken later 15 of 16 gehele rosenobels, 13 of 14 halve rosenobels, twee oude dubbele dukaten, een gouden rijder, een Franse kroon, en 5 of 6 goudguldens te zijn. Dus een klein kapitaalje. Het is een beetje moeilijk de totale waarde te berekenen, maar ik schat dat er voor ca. 250 gulden in het zakje zat. Veertien dagen later had Dignus een briefje aan Herman laten bezorgen met het verzoek om het zakje geld aan de bringer van het briefje mee te geven. Dignus had eerder al 2 nobels met zijn zuster meegegeven, 3 hele en 4 halve nobels met Jasper de bode (dat was Jasper Verhorst) laten bezorgen en de rest, op een nobel na die Dignus aan Herman’s zuster geschonken had, heeft hij in eigen persoon de dag na Bamisse aan Dignus overhandigd. Al waren Dignus en Herman zwagers, het was toch een beetje riskant om geld in bewaring te geven zonder daarvan een ontvangstbewijsje te laten tekenen. Maar kennelijk kon dat.

Wat had de vrouw van Floris Pietersz met deze zaak te maken? Floris was een schipper uit Tolen. Op 17-12-1603 attesteerde Floris op verzoek van Herman Wijns, dat hij met Dignus Bouwensz van de Steene naar Alkmaar geweest was “*om te deelen zeeckere herediteijt oft erffvenisse hun beijden (ofte hunne huijsvrouwen) tsaemen aenbestorfvn*”. Ik denk dus dat Floris familie was, maar weet niet hoe.

2.244 Een tafereelken op glas van Maria⁴⁷³

De vrouw van de Goesse kleermaker Nicolaas van de Putte was overleden. Zij heette Janneken Diericxdr In de nalatenschap zat een stuk land van een halve gemet in ‘s Heer Arendskerke en “*een tafereelken zijnde tbeeldt van Maria op glas verlicht, twelck blijfven zal aende kindren naebestaende ende aen haeren zijde*”. Uit het feit dat dit speciaal vermeld werd valt af te leiden dat aan zo’n ikoon nog grote waarde gehecht werd. Het is goed mogelijk dat de familie van Janneken katholiek gebleven was. De akte geeft diverse aanknopingspunten om verwantschappen te ontrafelen. Met Nicolaas waren “*ter anderen zijden*” verschenen Corne-

⁴⁷⁰ RAZE 2050, fol 33v

⁴⁷¹ RAZE 2083, fol 261, 1657/60

⁴⁷² RAZE 2042, fol 194 en 209

⁴⁷³ RAZE 2042, fol 201, 26-11-1603

lis Hubrechtsz Neeff, wonende te 's Heer Arendskerke met Diericxken Diericxdr. Zij verklaarden *“gheaccordeert te zijne ter oirzaecken van t'sterfhuijs ende erfvenisse van Janneken Diericxsdr wijlen huijsvrouwe van de voorseijde Niclaes, ende zuster des voorseijden Diericxkens ende nichte des voornoemden Neeffs (zo Barbel haer moeder ende zijn vader waeren zuster ende broeder”*. Aangezien Nicolaas en Janneken twee kinderen nalieten: Barbara, 4½ jaar oud en Jacobmijne, 1 jaar oud, zou men denken dat de ouders van Janneken Diericxdr, Dierick en Barbara heetten. Dat wordt bevestigd door een vondst in het trouwregister van Goes, waar otr/tr. zijn op 6/27-9-1597 Nicolaes van de Putte, jonggezel van Eekloo met Janneken Diericx, jongedochter van 's Heer Arendskerke. Getuigen waren Pieter van de Putte, neef van de bruidegom en Barbara Dierix, moeder van de bruid.

Nicolaas van de Putte, is omstreeks 1571 geboren is, en trouwde op 15-9/7-10-1607 te Goes met Tanneken Moens, dochter van Pauwels Moens uit Gent. Zij is overleden in 1611. Op 29-10-1611 werd een weesakte⁴⁷⁴ opgemaakt waarin hij de zoon van Pieter van de Putte genoemd wordt. Uit dit huwelijk was omstreeks 1609 een zoon Nicolaas geboren. Op 22-4-1612 is Nicolaas hertrouwd met Janneken Jacobs (Vincx), de weduwe van Steven Barents (of Bernaerdsz), waarmee zij op 2-10-1604 te Goes getrouwd was als weduwe van Mr. Pieter Lichte. Drie jaar later is Nicolaas overleden en werd op 28-11-1615 een weesakte opgemaakt⁴⁷⁵. Pauwels Moens is dan voogd over Niclaesken van de Putte, de eerder genoemde zoon van Tanneken Moens. Dan blijkt ook dat uit zijn eerste huwelijk met Janneken Diericx een dochtertje Jacobmijnken van de Putte geboren is, waarvan Cornelis Huijbrechtsz. Neef voogd was. Op 31-1-1618 is Janneken Jacobs (Vincx) hertrouwd met Jan Jansen van Moer, een weduwnaar uit Wontergem.

Kijken we nu naar Cornelis Hubrechtsz Neef, waarvan verondersteld kan worden dat hij getrouwd met Diericxken Diericxdr, dan is het teleurstellend dat in 's Heer Arendskerke alleen te vinden is dat hij op 28-3-1601 getuige is bij de doop van Cornelis, kind van Cornelis Cornelisz Neef. Wel is op 14.5.1617 te 's Heer Arendskerke getrouwd Cornelis Huijbrechtsz. Neef, weduwnaar van Leentge Jans, met Leuntge Jans, jongedochter van 's Heer Arendskerke. Er is geen bewijs dat dit dezelfde persoon is.

Het stukje land in 's Heer Arendskerke lag vermoedelijk in *“de hoek beoosten de watergang die naar ter Locht loopt”*. Het was slechts 271 roeden en stond in 1620 op naam van Jaene Diericx kinderen.

2.245 Een zoen en voetval op driekoningendag⁴⁷⁶

Dit gaat over verzoening na een doodslag. Hans Henricxsz, schaeliedecker, inwoner van Goes, was, zoals in de akte staat: *“deurt quaet ingheven van den boosen vijandt oft menscheijcken cranckheijt zoo zeer verleidt ende hem zelve te buijten geghaen es, dat hij handtdadigh es geweest aen den persone van Pieter Stevens, schoelapper ende aerbeijder, wijlen poorter deser stede, den selven alhijer met een halve pijcke oft broodmesse zulcx in zijn schoerbladt quetsende op den Palmen Sondagh 1602, dat hij corts daernaer daarvan oft emmers midts den thoevallende accidenten van levende lijfve geraeckt es ter doot”*.

Dit was ook in de 17de eeuw een zware misdaad, waarmee niet alleen het gerecht te maken kreeg, maar ook de familie van de overledene. Al was de tijd van bloedwraak voorbij, werd wel geëist dat de boosdoener zijn gerechte straf kreeg. Dit werd uitvoerig besproken in een familievergadering en werd vastgelegd door de notaris. Omdat de delinquent zo arm was, dat hij, zijn vrouw Jacobmijnken Jacobs en hun kinderen ondersteuning uit de armenkas genoten, werd geen geldboete geëist. Wel moest hij in de aanwezigheid van de gehele familie een voetval doen om vergiffenis te vragen voor zijn misdaad en dat was een behoorlijk vernede-

⁴⁷⁴ Weeskamer Goes, VN 31w

⁴⁷⁵ Weeskamer Goes, VN 32w

⁴⁷⁶ RAZE 2042, fol 214, 26-12-1603

rende situatie. Verder mocht hij zich voorlopig niet in Goes vertonen en na de boetedoening moest hij de eerstkomende twee jaar, als hij op straat, in een herberg, in een schuit of wagen of waar dan ook, een lid van de familie ontmoette, zich ogenblikkelijk verwijderen. Op Driekoningendag, 6 januari 1604 is de familie bij elkaar gekomen en heeft Hans voetval gedaan. Pieter Stevensen was geboren in Wissekerke op Zuid Beveland. Op 19-9-1592 heeft hij als weduwnaar huweljkse voorwaarden opgemaakt voor notaris Levendale⁴⁷⁷ met Josijnken Cornelisdr. Zij was de zuster van Adriaenken Cornelisdr, die volgens haar testament⁴⁷⁸ dochter was van Cornelis Jacobsen Stoeldraijer uit Goes. Pieter en Jozijnken hadden vier kinderen. Pieter had een broer Deumus Stevens, die in Baarsdorp woonde en ook aanwezig was bij de “soen”. Evenals Pieter was hij in Wissekerke geboren. Op 14-12-1586 trouwde hij te ‘s Heer Arendskerke met Madeleene Cornelisdr en hertrouwde op 17-2-1599 met Maeijken Christiaensdr. In het testament van Cornelis Lauwersen Ossewaerde uit Goes⁴⁷⁹ staat vermeld dat hij een legaat vermaakte aan Deumis Stevens, zijn neef uit Baarsdorp. Pieter moet dus ook een neef van Cornelis Ossewaerde geweest zijn, maar hoe dit in elkaar zit heb ik niet kunnen vinden.

Bij de “soen” waren ook aanwezig “*Jaspar Pietersz met Anthony van der Putte als vader van zijne kinderen geprocreert bij Josijne Pieters, daervan den overleden oom was en Maijken Mathijs ende Guilleaem Chasseloup voor sijne huijsvrouw nichte*”. Dit is een voor mij onoplosbaar probleem. Hoe moet je die tekst lezen? Was de overledene, dus Pieter Stevens, de oom van de kinderen van Anthony van der Putte en Josijne Pieters? Was Jaspar Pietersz de broer van Josijne Pieters? Hoe kon Pieter Stevens de oom van die kinderen zijn? Bekend is dat Jaspar Pieters (Rontvis) en Josijne Pieters zoon en dochter waren van Pieter Comeljsz Rontvis, schoenmaker te Goes, die getrouwd was met Lijsken Lenaerds, welke laatste⁴⁸⁰ omstreeks 1544 geboren is. Josijne Pieters is voor 1602 overleden. Op 4-2-1604⁴⁸¹ werd een accord gemaakt in verband met haar sterfhuis. Op 24-11-1602 is Anthonij van der Putte, die nagelmaker was, hertrouwd als weduwnaar van Campenhout (Belgisch Brabant), met Leuntje Simons, dochter van Simon Thomassen. Zijn eerste huwelijk, als dit in Goes gesloten is, zal voor 1593 plaatsgevonden hebben.

En was Maijken Mathijs, die als ik het goed begrijp getrouwd was met Guilleaem Chasseloup, een nicht van Josijne Cornelisdr? Het is allemaal zeer duister.

2.246 Zorgzame grootouders⁴⁸²

Pieter Michielsz, gezworene van het Landrecht over Zuidbeveland, en Loonken Balthens, inwoners van Goes, hadden jarenlang het buitenechtelijke kind van hun zoon Michiel, bij Janneken Michiels, dat omstreeks 1595 geboren was, onderhouden. Ze verklaren nu dat ze dit zouden blijven doen, zolang ze dat zelf wilden, maar niet langer. Ik heb niet kunnen vinden of Michiel is blijven leven. Zij noemden het “*hunne natuijrljcken neve*”. We hebben al eerder gevonden dat neef soms kleinzoon kan betekenen.

2.247 De natuurlijke gang van zaken⁴⁸³

Op 31 augustus 1602 hadden Anthonis Geerd Michielsz, timmerman en poorter van Goes en Maijken Antheunisdr, geboren te Kloetinge, een contract van huweljkse voorwaarden geslo-

⁴⁷⁷ RAZE 2039, fol 324, 19-9-1592

⁴⁷⁸ RAZE 2039, 7-10-1591

⁴⁷⁹ Notaris Johan van Rijen, RAZE 2053, fol 173, 1630

⁴⁸⁰ RAZE 2038, 285, 26-11-1584

⁴⁸¹ RAZE 2042, 235, 4-2-1604

⁴⁸² RAZE 2042, fol 217, 27-12-1603

⁴⁸³ RAZE 2042, fol 221, 10-1-1604

ten. Hierbij werd Maijken bijgestaan door haar neef Jan Pietersen uit Abbekinderen. Zij hadden 3 gemeten land in Poelhoek, waar Pauwels Pieters in de Groe baander van was⁴⁸⁴.

In het trouwboek van Goes staan zij ingeschreven op 31-8/22-9-1602 als Anthoni Geertsen, weduwnaar van Goes en Maijken Antonisse, jongedochter van Kloetinge. Jan Pietersen was recht voogd van de bruid, die, zoals we hiervoor zagen, haar neef was. Ik heb even gekeken of ik het eerste huwelijk van Anthonis vinden kon en zag dat hij nog geen jaar tevoren, op 19-5/13-6-1601 als jonggezel getrouwd was met Legierken Jans, jongedochter van Goes. Dan blijkt ook dat hij een broer Adriaen Geertsen had. Op 5/20-7-1597 trouwde een Michiel Geertsen, jonggezel van Goes met Piertien Antheunis, een jongedochter uit het land van Aalst. Hun vader Geert Machielsen was daarbij aanwezig. Deze was ook timmerman en was getrouwd met Agatha Adriaens Goeree. In hun testament⁴⁸⁵ staat dat zij in het huis Sint Joris woonden.

Maar ik dwaal af. Het ging er mij om dat Anthonis Geerds Michielsz en Maijken Antheunisdr op 1-1-1604 hun testament maakten en dat Maijken toen *“zwaer met kinde zoo ‘t scheen”* was. Er is dus een redelijke kans dat zij nakomelingen hebben gehad. In hun testament staat dat zij 6 gemeten land onder Abbekinderen in het zuidambacht van Kloetinge bezaten.

2.248 Een reislustige zoon⁴⁸⁶

Catharina Boudens Pietersdr, de weduwe van Nicolais Zeijt, geboortig uit Hondschote (Frans Vlaanderen), had een zoon Christiaen Zeijt. Nadat zij hem zijn wettige erfportie uitbetaald had, was hij uit Zeeland vertrokken. Het was haar bekend dat hij negen jaar in *“Peru oft Indien”* gereisd had, maar wist niet of hij nog in leven was. Daarom benoemde zij tot haar enige erfgenamen de kinderen van haar dochter Pierijnken en Franchoijs Vervoort, met name Catharina en Frans.

2.249 Connecties met Antwerpen en Rotterdam⁴⁸⁷

Op 3-2-1604 verscheen voor de notaris Maijken Pieters van Laere, geboren te Antwerpen en nu wonende te Goes. Zij gaf volmacht aan Pieter Adriaensz Craemer, inwoner van Goes, *“om aen te ghaen ende t’aenveerden alsulcken herediteijt, erfvenisse ende successie haer aenbestorfven bij ‘t overlijden van Lowijs ende Lijnken, zone ende dochter van Lowijs van Coeckelbergh ende van Lijnken die de zuster was van wijlen Grietken haere comparantes moeder was”*. Vrij vertaald: genoemde Maijken Pieters had geëerfd van haar tante Grietken, de zuster van haar moeder, die met Lowijs van Coeckelbergh getrouwd was geweest en daarbij twee kinderen Lijnken en Grietken had. Die twee kinderen waren overleden in Rotterdam. Waarom gaf zij Pieter Adriaensz die opdracht? Was hij familie? Waarschijnlijk niet. Pieter Adriaensz Craemer, geboren omstreeks 1564, was afkomstig uit Kloetinge en werd poorter van Goes. Hij was getrouwd met Maijken Cornelisdr, geboren te Oosterland in Duiveland. Zij maakten op 27-4-1594 hun testament⁴⁸⁸. Hij had een halfbroer Cornelis Cornelisz Verleth, die in Brouwershaven woonde en een neef Pauwels Marinusz, schipper in Bieselinge. In 1632 vinden we hem weer op 68-jarige leeftijd en gehuwd met Teuntje Marinusz de weduwe van Jan Beukelaer. Ik kan hier met geen mogelijkheid een familieverwantschap ontdekken. Dus vermoedelijk was hij gewoon een betrouwbaar persoon aan wie je zo iets kon overlaten.

⁴⁸⁴ Levendale verwijst hier naar fol 70 van RAZE 2042

⁴⁸⁵ RAZE 2040, 2-9-1596

⁴⁸⁶ RAZE 2042, fol 225, 10-1-1604

⁴⁸⁷ RAZE 2042, fol 233, 3-2-1604

⁴⁸⁸ RAZE 2039, 438

2.250 Tweentachtig diamanten voor drie gulden per stuk⁴⁸⁹

Wat was een diamant waard rond 1600? Hangt natuurlijk af van de kwaliteit en grootte. Christoffel Pietersz, schipper en poorter van Goes, had bij Gillis Biscop, juwelier te Middelburg 82 diamanten ter waarde van 3 gulden het stuk in bewaring gegeven. Nu droeg hij Martin Struijs, zilversmid te Goes, op om deze weer op te halen. Waarom deed hij dat zelf niet? Misschien vond hij het beter om iemand te sturen die verstand van dergelijke zaken had en zich geen waardeloze steentjes in de handen zou laten frommelen?

2.251 Opvoeders van schapen en meer

Cornelis Pietersz Polderman en Cornelis Antheunisz, poorters van Goes, die *“Societeijt ende gemeenschap geweest zijn van diversche zoo Bouwerije van Landen, coopmanschap van grainen ende opvoedinghe van schaepen ende beesten op Stellen ende verscheijden vuytgorsen”*, hadden daarin veel geld en energie gestoken. Nu was Polderman overleden en moest zijn weduwe Catharina Boys, samen met haar zoon Cornelis Cornelis Balthens orde op zaken gaan stellen en een compromis sluiten met Cornelis Anteunisz. Wie daarvoor interesse heeft kan de uitspraak van deze zaak lezen⁴⁹⁰. Wie was Polderman? We komen hem regelmatig tegen in archiefstukken. Maar hij behoorde kennelijk niet tot de uitgebreide familie die wijlen de heer J.J. Polderman uit Oud Leusden in de jaren ‘50 van de vorige eeuw samengesteld heeft. Dat waren afstammelingen van Jasper Adriaenszoon In den Polder, die in Kloetinge gewoond heeft en vermoedelijk een zoon was van Adriaen Jacobs Poldre of In den Polder, die omstreeks 1560 geleefd heeft. Cornelis Pietersz was een echte Goessenaar. Hij is schepen geweest in de jaren 1564-1580 en burgemeester in 1567-1582. In 1561 vinden we hem vermeld in het archief van de weeskamer als administrateur van de goederen van Cornelis Baltens en diens vrouw Marijcken Mr. Cornelisdochter⁴⁹¹ uit ‘s Gravenpolder, die omstreeks 1555 overleed, waarna hij hertrouwde met Katrijna Boys. Abelmann heeft deze personen vermeld in zijn beschrijving van de grafzerk⁴⁹² in de Grote Kerk van Goes van Cornelis Baltens, die op 30-9-1631 te Goes was overleden. Hij schrijft dat Cornelis Mr. Baltens, geboren was c. 1515/20 te Goes, en overleden voor 1561. Zijn vrouw Marijcken Mr. Cornelisdochter Croone was vermoedelijk geboren te ‘s Gravenpolder. Na haar overlijden omstreeks 1554 is Cornelis Mr. Baltens hertrouwd met Katrijna Jacobsdr, weduwe van Jan Boy. Wie mocht denken dat dit dezelfde Catharina Boys is die in bovengenoemde akte genoemd is, is abuis. In de akte staat duidelijk dat zij een zoon Cornelis Cornelis Baltens had, die Abelmann vermeldde als de zoon van Cornelis Cornelis Baltens (c. 1543 - c. 1573) en Cathelijnken Boys. Maar hij heeft kennelijk niet geweten dat zij hertrouwde met Cornelis Pietersz Polderman, die wel door hem genoemd is als getrouwd zijnde met Clara Cornelisdr, dochter van Mr. Cornelis Jansz Zande en Mayken Mr. Baltens. Daar kom je als gewone sterveling niet meer uit, zodat ik het even op een rijtje zet: ([foto 6 Balthasar Jacobs](#), Let op⁴⁹³)

Ik heb dit vergeleken met gegevens uit de weeskamer en dat komt aardig overeen, wat logisch is, omdat de heer Abelmann dezelfde bron gebruikt zal hebben. Hier worden in 1555⁴⁹⁴ vier kinderen genoemd van Cornelis Mr. Balthasarzoon en de overleden Marijcken Mr. Cornelisdr uit ‘s Gravenpolder. Cornelis was toen 12 jaar.

⁴⁸⁹ RAZE 2042, fol 236, 9-2-1604

⁴⁹⁰ RAZE 2040, fol 468, 4-3-1604

⁴⁹¹ In 1554 sloot Cornelis Balthasars ter nagedachtenis van zijn eerste vrouw Maeijcken Cornelisdr Croone een provende (Verz. Keetlaer, fol 8r, 6-2-1554)

⁴⁹² Zie bibliografie, Abelmann zerk 230

⁴⁹³ Balthasar is in de volksmond Baltens

⁴⁹⁴ Weeskamer Goes VN 29W, fol 31

In het protocol van notaris Cornelis Jansz. Mels⁴⁹⁵ vinden we het testament van Claes Jansz Booy, waarin hij zijn aandeel in de erfenis van Mr. Cornelis Zandt legateert aan Clara Meesters, de vrouw van Cornelis Pietersz Polderman. Die verwantschappen zijn dus kennelijk wel juist, maar ik blijf het een ingewikkelde geschiedenis vinden. Over het voorgeslacht van Cornelis Pietersz Polderman heb ik niets met zekerheid kunnen vinden. Mogelijk had hij een broer Jan Pietersz Polderman, die op 68-jarige leeftijd op 19/20-9-1595⁴⁹⁶ een verklaring aflegde over de verhuuring van derrinck-tienden. Hij vertelt dan dat hij wegens de inundatie uit Hildernisse (gelegen onder Bergen op Zoom ten zuiden van Borgvliet) verjaagd was en sedert die tijd vele jaren in Wissekerke (Zuid Beveland) gewoond had. Vreemd, want van der Aa schrijft dat Hildernisse op het eind van de 15de eeuw geheel verdronken was. Dat klopt niet met het feit dat Jan Pietersz omstreeks 1527 daar geboren is. Hij staat wel op de overloper van het ambacht van 's Heer Hendrikskinderen en Wiskerke van 1584 als eigenaar van 2 gem. 43 r. land in Daenhoek

2.252 Diefstal van een beurs en een doodslag⁴⁹⁷

Het was allemaal gebeurd in 's Heer Arendskerke, waar op zondag 1 februari 1604 in de herberg van Adriaen Gillisz een groepje jongelui bijeen zaten onder het genot van een paar glazen wijn. 's Avonds om 8 uur waren nog aanwezig Jan en Gillis, de zoons van Philips Marchant, Clais Jacobsz, Pieter Cornelisz Loockman, Pieter Jansz Pape, Dane de knaap van Jan Cornelisz Loockman en Marinus Adriaensz. Het ging er vrolijk toe, tot een paar glazen gebroken werden. Toen kregen ze ruzie. Marinus had daarna geen puf om naar huis te gaan en besprak een kamer met de waardin. Staande in het portaal hoorde hij dat een van de jongelui zei: *“den eenen mijn burse es mij ontnomen”*. Zij verdachten dat Marinus dat gedaan had, die daarom wegliep. Maar de jongelui zijn hem achterna gelopen en hebben hem in de herberg teruggebracht. Nadat ze nog een poosje stevig door gedronken hadden beschuldigden zij Marinus dat hij hun beurs en hun messen had gestolen. Marinus werd bleek en de waardin verklaarde dat zij gezien had dat Marinus toen een beurs uit zijn zak trok en die aan Pieter Loockmans gegeven had en nog een mes dat hij aan Clais Jacobsz gaf. Toen zeiden ze, als je het ene gestolen hebt, zul je het andere ook wel gestolen hebben. Marinus is er toen vandoor gegaan. De twee broers Jan en Gillis betaalden hun gelag en gingen op weg naar huis in ter Lucht. Pieter Pape was intussen naar buiten gegaan om een plasje te maken. Toen hij weer binnen kwam waren nog een paar vrienden aanwezig, waartegen hij zei: *“Ick hebben gehoordt dat den dief op 't kerckhof light”*. De anderen zeiden: *“Laet ons hem ghaen zoeken”* en zijn heengegaan. Later kwamen ze weer terug en zeiden tegen de waard dat ze Marinus een pak slaag hadden gegeven. Nadat zij ook hun gelag betaald hadden zei de waard tegen hen: *“Ghij moet zuijdtwaerts op, over 't kerckhof ghaen. Ende slaet doch den voornoemden Marinus niet meer, want hij geheel dronckigh es, ende heeft hij ulieden wat genomen, Ghijlijden zulter morgen wel weder krijghen”*. Maar de jongelui wilden bloed zien. Ze zeiden: *“hij moet noch van onsen handen proefven”* en Dane vroeg de waard om een mes, zeggende *“Ick zal zijn leven hebben oft hij 't mijne”*. Maar de waard weigerde hem een mes te geven en zei: *“Ic en wil gheensins een mes leenen daarmede men ijemande zoude moghen leedt doen.”* Daarna zijn de jongelui weggegaan en heeft de waard de deur gesloten. De volgende dag vond men Marinus dood op het kerkhof aan de zuidkant van de kerk. Hij had een steek in zijn linkerborst. Op 19-2-1604 kwamen bij de notaris bijeen Neelken Cornelis, oud tussen de 14 en 15 jaar en geboren in Baarsdorp en nu als *“jonckwif”* dienende in de herberg van Adriaen Gillisz. Op verzoek van Philips Marchant, die bang was dat zijn zoons voor de moord van

⁴⁹⁵ RAZE 2037, 14-3-1564

⁴⁹⁶ RAZE 2040, fol 99

⁴⁹⁷ RAZE 2042, fol 242, 19-2-1604

Marinus zouden moeten opdraaien, legde zij de bovenstaande verklaring af⁴⁹⁸. Waarom vreesde Philips Marchant dat zijn zoons in een moeilijke positie verkeerden? Kan het zijn dat het iets te maken had omdat zij misschien na al die jaren nog als vreemdelingen beschouwd werden? Philips Gillisz Marchant (Mersans, Merchant) behoorde tot de grote groep protestanten die tegen het einde van de 16de eeuw in 's Heer Arendskerke waren komen wonen. Hij was afkomstig van Mannekensvere in West Vlaanderen. Zijn vrouw, Leentge Jans was afkomstig van Zoetermeer. Philips werd al spoedig diaken in 's Heer Arendskerke (1600-1606) en ouderling (1589-1597). Zijn zoon Jan, geboren in Mannekensvere, trouwde te 's Heer Arendskerke op 25-6-1605 met Janneken Cornelisdr. Zijn dochter, eveneens geboren in Mannekensvere, trouwde in 1603 met Adriaan Gillisz, de eerder genoemde herbergier. Ik heb mij wel eens afgevraagd wat het effect was van die grote toevloed van protestantse emigranten in 's Heer Arendskerke. Werden ze door de autochtone inwoners, waarvan een deel bij de oude leer bleven, zonder problemen geaccepteerd? Ik denk dat deze zaak een staartje gehad heeft en meen me zelfs te herinneren daar ooit iets over gelezen hebben, maar kan dat momenteel niet vinden.

2.253 Voormalige Noord Bevelanders, maar waar zijn ze gebleven?⁴⁹⁹

Op 25-3-1604 machtigde Dignus Geerdsz Lakensnijder, poorter van Goes, Cornelis Albertsz den Otter, wonende te Kats om een bedrag van £ 9:18:4 te eisen, die Cornelis Janssen Bevelander, "*eertijds wonende aldaer op den thresoriers Valcke hoefve*" hem nog schuldig was. In de eerste helft van de 17de eeuw woonden er nog "den Otter's" op Noord Beveland. Coenraet Cornelisz den Otter en zijn vrouw Lijsbeth Hendricks lieten drie kinderen dopen in Colijnsplaat: Janis (ged. 11-9-1622), Geertruijdt (ged. 17-11-1624) en David (ged. 17-12-1628). Jan Cornelisz den Otter liet op 20-12-1623 een zoon Abraham dopen. Coenraet en Jan staan beide op de lidmatenlijst van Colijnsplaat met de aantekening: met attestatie vertrokken. Coenraet op 10-5-1633. Geertruijdt Coene den Otter is op Noord Beveland blijven wonen. Zij trouwde met Cornelis Jansz Slimmen en liet te Colijnsplaat drie kinderen dopen: Johannes (ged. 18-7-1649), Lijsbeth (ged. 20-8-1651) en Marij (ged. 18-3-1657).

Elders (in Zeeland) heb ik de naam den Otter niet gevonden. In de kwarstierstatenboeken vond ik slechts één den Otter, Willem Cornelisz den Otter, die op 20-7-1731 trouwde met Sytje Jacobs Oudendijck⁵⁰⁰. De naam Bevelander schijnt ook zeldzamer voor te komen dan men zou verwachten. Ik vond ze mondjesmaat op Schouwen en Tholen en een van hen was afkomstig van Wissenkerke. Volgens de aantekeningen van J. van der Baan⁵⁰¹ komen ruim een eeuw later in Wolphaartsdijk diverse personen voor met de naam Bevelander of Beverland, maar door gebrek aan bronnen is niet vast te stellen of dit nakomelingen van Cornelis Jansz zijn.

2.254 Brabander⁵⁰²

Namen als Brabander en Hollander horen in dezelfde klasse thuis als Bevelander. Op 4-5-1604 legde Cornelis Jansz Brabander, schipper, oud 60 jaar, een verklaring af op verzoek van Cornelis Hubrechtsz Goetsack, schuifman te Goes, dat hij hem en zijn overleden vrouw Truijken, goed gekend heeft, omdat Truijken bij hem als "*jonckwif*" in dienst geweest was en dat hij met Goetsack diverse keren gevaren had (pag.265). Hij wist te vertellen dat Truijken in Wolphaartsdijk was overleden en een dochtertje had nagelaten. In de eerder genoemde

⁴⁹⁸ RAZE 2042, fol 242 e.v.

⁴⁹⁹ RAZE 2042, fol 248, 25-3-1604

⁵⁰⁰ Zeeuwse kwartierstaten, nr. 181, kwartierstaat de Keijzer

⁵⁰¹ Uitgave Genealogische Werkgroep Zeeland, 1984

⁵⁰² RAZE 2042, fol 265, 2-5-1604

aantekeningen die van der Baan maakte uit de kerkregisters van Wolphaartsdijk komt de naam Goetsack niet voor.

2.255 Hij lapte zijn huwelijksbelofte aan zijn laars⁵⁰³

Eigentijdse documentjes uit de tachtigjarige oorlog blijven altijd interessant. Op 31-3-1604 legde Hans van Schoebeecke, schoenlapper, oud 40 jaar, geboren te Brugge en nu inwoner van Goes, de volgende verklaring af. Dit was op verzoek van Catlijne Christiaens, weduwe van Jacques Bollen, geboren te Ieper en nu wonende te Wolphaartsdijk. Hans was in de nazomer van het jaar 1603, toen graaf Maurits Den Bosch belegerde, in diens leger geweest, waar hij een andere schoenlapper ontmoette, die daar aan het werk was. Hans herkende hem als Martin van Moerbecke, die buiten de Ganzepoort gewoond had. Hij had gehoord dat deze aan Catlijne trouwbelofte gedaan had. Martin had nu een andere vrouw bij zich en daarom vroeg Hans hem of hij dezelfde persoon was die *“een vrouwe van der Goes, naemeljk Catlijne Jacques onder bedrieghelijcke belofte wegh geleijt hadde”*. Waarop Martin knipoogde en zei dat Hans moest zwijgen en dat de vrouw die nu bij hem was zijn huisvrouw was. Hij vroeg of Hans aan Catlijne de boodschap wilde geven dat Martin haar niet meer zien wilde en dat ze wat hem betreft een andere man kon zoeken. Leuke opdracht!

2.256 Laten we een boom opzetten of beter.....even niet⁵⁰⁴

Cornelia Adriaens de Riddersdr, de 72-jarige huisvrouw van Geerd Danckaerdsz, uit Dijkwel bij Kapelle, legde een verklaring af op verzoek van Jan Andriesz, wonende in Eversdijk en Jacob Jansz Braeniendijck, wonende te Goes en hun *“consoorten”*. Zij vertelde dat zij de personen in de stamboom, die Levendale in zijn protocol had getekend, goed gekend had. Waarom een stamboom? In de zomer van 1603 was in Heinkenszand zekere Digna Blais overleden aan de pest. Omdat zij geen kinderen of broers en zusters had zat de verdeling van haar erfenis vol problemen. Haar vader Blais Christiaensz had wel zusters gehad, maar het schijnt dat men niet wist of van hen nakomelingen in leven waren. In elk geval zijn die niet in de stamboom opgenomen. De waarschijnlijk enige broer van Blais, Lenard Christiaensz, was vermoord en had geen nakomelingen. Gaan we terug in rechte lijn, dan komen we terecht bij haar overgrootvader, Pieter Andriesz, die in ‘s Heer Abtskerke gewoond had. Die had wel twee broers en een zuster gehad, waarvan bovengenoemde Jan Andriesz uit Eversdijk en Jacob Jansz Braeniendijck afstamden en die daarom meenden recht te hebben op een deel van de nalatenschap. Je komt dan tot de overtuiging dat de mensen in de 16de en 17de eeuw meer van hun voorouders wisten dan we voor mogelijk houden. Hoe zouden Jan en Jacob anders op het idee gekomen zijn dat er misschien een erfenis op hen lag te wachten? De attestatie van Cornelia de Ridders⁵⁰⁵ blijkt een genealogisch goudmijntje te zijn. Er worden personen in genoemd die, bij wijze van spreken, de ontdekking van Amerika nog meegemaakt hebben. Bovendien zijn er connecties met diverse oude Zuid Bevelandse families. Op 20 april van hetzelfde jaar⁵⁰⁶ ging Dierck Adriaensz Verstelle uit ‘s Heer Arendskerke, oud 70 jaar, ook naar de notaris. Hij had de overleden Digna Blais goed gekend omdat zij vaak met haar ouders op zijn hoeve vertoefd had en er toen soms gespeculeerd werd over wat er met de goederen van Digna moest gebeuren, als zij zonder nakomelingen zou komen te overlijden. Deze akten zijn ook niet ontgaan aan Dies Martens, die evenals ik aan de ontginning is gaan werken. Het spitwerk is nog lang niet voltooid en de resultaten kunnen in de beperkte ruimte van Zeeuws Familiepraet niet goed tot zijn recht komen, dus: wat in het vat zit verzuurt niet

⁵⁰³ RAZE 2042, fol 252, 31-3-1604

⁵⁰⁴ RAZE 2042, fol 256, 13-4-1604

⁵⁰⁵ RAZE 2042, fol 256, 13-4-1604

⁵⁰⁶ RAZE 2042, fol 261

2.257 Bedijkers aan het werk⁵⁰⁷

In 1604 maakten de ambachtsheren en rentmeesters van het ambacht van 's Heer Arendskerke plannen om een deel van het gors gelegen achter Heinkenszand te bedijken om er “*een vasten corenlande*” van te maken. Bij de notaris vond een vergadering plaats tussen jhr. Davidt van de Werfve, jhr. Willem van Cats, die voor zichzelf optrad en voor “*die van Heerenthout*”, Cornelis Gillisz Brouwer, burgemeester, jhr. Adolf van de Weerde, Martin Cornelisz Mazuer als rentmeester die commissie had van jhr. Philips de la Torre en jhr. Franchoijs van Houthem, Anthonij Huijsen als rentmeester van de goederen van de heer van Wackene, Mr. Jacob Peck en Matthijs van der Straten als ontvanger van de zoons van jhr. Martin van de Weerde en Cornelis Cornelisz Balthens. Zij verbonden zich om in 1605 met de bedijking van het gors te beginnen. M.H. Wilderom vermeldt⁵⁰⁸ dat de bedijking van de Nieuwe Kraaijertpolder, die ten westen van Heinkenszand ligt, in 1612 voltooid was. Waarom het zo lang duurde kunnen we lezen in Jan de Ruiters boek⁵⁰⁹. Het eerste verzoek van de ambachtsheren werd in november van het jaar 1604 in een vergadering van de Staten van Zeeland besproken, maar pas met het ingaan van het Twaalfjarig Bestand in 1609 werd het weer op de agenda geplaatst en duurde het tot juni 1611 voor zij definitief octrooi kregen om de bedijking aan te pakken.

2.258 Testament van een mennoniet⁵¹⁰

Of, zoals Levendale schrijft: “*Testament van 1 man van Mennoos gesintte, zijeck zijnde*”. Het was Jan Bolle uit Meenen in West Vlaanderen gelegen aan de Frans-Belgische grens, die nu hovenier in Goes was. Hij was ziek en stelde in zijn testament tot zijn erfgename aan zijn vrouw Margriete Megangh Pietersdr. Hij legateerde aan de huisarmen van Goes 3 £ groten vlaams en aan de armen van zijn eigen gemeente 5 £ vlaams. Jan Bolle staat niet vermeld op de lijst van mennonieten van 28-3-1626, die een geldelijke contributie moesten leveren voor de landwacht, maar die is dan ook van ruim twintig jaar later⁵¹¹. Alhoewel Goes in die tijd bol staat van de Bolle's, heb ik niets kunnen vinden over zijn naaste familie of mogelijk nageslacht.

2.259 Een biersteker is leverancier van bier⁵¹²

Een biersteker was de tussenpersoon tussen de brouwers en de herbergiers. Ik vind het vreemd dat deze term, die we in de 17de eeuw vaak in de archieven vinden, niet voorkomt in Verdam's Middelnederlands woordenboek. Daar staan wel woorden als “biertapper” of herbergier en “biervoerder” als hij die het bier aanvoert. Wel noemt hij “wijnsteker” als iemand die wijn in het klein verkoopt. Daarentegen schrijft Van Dale dat een biersteker iemand is die bier in het groot verkoopt. Ik geloof meer in het middelgrote. Op 15-5-1604 verklaarde Jacob Houbroeck, “*biersteker te Heinkenszand*” dat hij afgerekend had met Mathijs Willemsz, die getrouwd was met de weduwe van Cornelis Capelleman uit Ovezande, over het bier dat hij aan wijlen Capelleman geleverd had. Er resteerde nog een schuld van 304 guldens.

Biersteker is ook een familienaam geworden. Bij de volkstelling van 1947 waren er in Zeeland 19 families van die naam, waarvan 12 in Yerseke. Hierbij zullen mogelijk afstammelingen zijn van Willem Adriaansz Biersteker, die op 8-5-1874 te Kruiningen trouwde met Maria Leijs, in Yerseke tien kinderen gehad heeft, en te Yerseke is overleden op 29-12-1927.

⁵⁰⁷ RAZE 2042, fol 269, 5-5-1604

⁵⁰⁸ Wilderom “Tussen afsluitdammen en Deltadijken” (deel 3, fol 76)

⁵⁰⁹ Jan de Ruiters boek “Lewedorp, dorp aan de Sloedam, fol 11

⁵¹⁰ RAZE 2042, fol 274, 12-5-1604

⁵¹¹ Goes, G.A. inv. 3365

⁵¹² RAZE 2042, fol 277, 15-5-1604

Ik heb dit niet nader onderzocht en weet alleen dat Willem twee zoons heeft gehad, Adriaan en Bartel Marinus Biersteker, die respect. in 1904 en 1914 getrouwd zijn en een zoon Jan, die op 3-10-1884 geboren is, maar waarvan mij verder niets bekend is.

2.260 Gesneuveld in Sluis⁵¹³

Walrave Martins (of Mertens) was van beroep “*velblooter*”. Een velleblooter ontdeed schapenvellen van wol, vandaar de naam “*bloot- of ploodwolle*”. Hij was, zoals Levendale vermeldde: “*gereijst int legher voer Sluijs ende aldaer doodt geschoten*”. Hij liet zijn weduwe Janneken Jacobs van Borrhe achter met drie kinderen: Sara, 5 jaar oud, Catharina, 3 jaar oud en Abraham 1 jaar oud. Zij waren op 2-11-1597 te Goes getrouwd. Walrave was afkomstig uit Nieuwpoort en Janneken uit Oudenaarde, waar volgens het “*Struuckboek*” van Oudenaarde, dat in 1966 door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde is gepubliceerd, al vroeg leden van de familie van den Borre gewoond hebben. Janneken is met haar broer Jan van den Borrhe uit Goes en Balthasar Martins uit Nieuwpoort, die de vader van Walrave was en in Leiden woonde, overeengekomen dat zij de drie kinderen zal onderhouden⁵¹⁴. Over het lot van de kinderen heb ik verder niets kunnen vinden.

2.261 Een hofstede in Capelle, maar niet op Zuid Beveland⁵¹⁵

Een plaatsnaam als Capelle kan moeilijkheden opleveren. Welk Capelle wordt bedoeld? Op 22-6-1604 heeft Cornelis Jansz op ‘t Sandt, geboortig van Eeckeren en nu wonende in de Groe onder Kloetinge, gemachtigd Wouter Jansz van Ghijels, wonende te Eeckeren, om te mogen verkopen zijn aandeel in zijn huis, hofstede en 8 of 10 gemeten land, gelegen te Capelle “*onder die prochie ende gerechte van Ettenhoeven*”. Hij bezat dit samen met zijn zuster Grietken. Nu dacht ik dat met Ettenhoeven Etten en Hoeven in West Noord Brabant bedoeld werd, maar of daar ook een buurtschap Capelle was, kon ik niet vinden. Bovendien vond ik het vreemd dat hij iemand aanstelde uit Ekeren in de provincie Antwerpen, ook al was dat een vroegere stadgenoot. Op 3 augustus van hetzelfde jaar heeft Cornelis trouwens deze volmacht herroepen. Hij gaat dan zelfs zo ver dat hij Wouther Jansz van Ghijels “*expresselijck verbijedt bij desen dat bij denzelven Wouther eenighe vercoopinghe, mangelinghe ofi alienatie van zijn comparants goederen, onroerende noch roerende gedaen werde*”. En dan komt de verrassing: Hij geeft zijn neef (*couzijn*) Frans Aardsz “*wonende te Cappelle onder Eeckeren*” toestemming om het komende jaar zijn goed te blijven gebruiken. En dat klopt. Even ten noorden van Antwerpen ligt Ekeren, waar vrij dicht in de buurt de plaatsjes Hoevenen en Kappellen liggen. Wat er fout ging in de eerste akte blijft een raadsel? Ik heb het voor alle zekerheid nog eens goed doorgelezen.

2.262 Verborgen gegevens⁵¹⁶

Er zijn van die akten die op het eerste gezicht nauwelijks de moeite van het vermelden waard zijn, maar soms blijkt zo’n akte persoonlijke gegevens te bevatten, die nergens anders te vinden zijn. Deze attestatie van 29-6-1604 gaat over het verhuren van tienden van een stuk land van 1 ½ gemet dat op de scheiding tussen Sinoutskerke en Nisse lag. Het schijnt dat de administratie daarvan verloren gegaan was en wat deed men dan in zo’n geval, dan riep men een aantal oude dorpsbewoners bijeen die zich konden herinneren hoe de zaak in het verleden geregeld was. Dat waren in dit geval Cornelis Adriaensz Boogardt en Laureijs Cornelisz die beide onder de parochie van Nisse woonden en respectievelijk 50 en 33 jaar oude waren. Ook werd een zekere Lodgier Jansz, 35 jaar, die in Sinoutskerke woonde, geroepen om een ver-

⁵¹³ RAZE 2042, fol 281, 16-6-1604

⁵¹⁴ RAZE 2042, fol 281, 16-6-1604

⁵¹⁵ RAZE 2042, fol 282, 22-6-1604

⁵¹⁶ RAZE 2042, fol 284, 29-6-1604

klaring af te leggen. Dat levert ons al direct de geboortejaren van een aantal mensen, die tussen c. 1550 - 1570 geboren zijn. Ze verklaarden op verzoek van Jan Jacobsz uit Nisse dat zij het genoemde land kenden en dat Jan die gebaad had. De eigendom van dit land werd nu geclaimd door de weduwe van Jan Foortsz Schoudee. Cornelis was huurder geweest van dit land, samen met land bezuiden het moolwater. Laureijs, die zijn knecht blijkt te zijn, had van dit land de gerst gehaald van de oogst van 1601. In 1602 had Cornelis Diricxsen die op Heinkenszand woonde, de tienden van de tarwe die op dit land stond gehuurd en blijkt dus dat Cornelis Diricxsen overleden was tussen 1602 en 1604. Geen gekke oogst als je naar persoonlijke gegevens zoekt.

2.263 De goederen van de pastoor⁵¹⁷

In 1604 was het nauwelijks een generatie geleden dat men op Zuid Beveland overgegaan was naar het protestantse geloof. Maar de sporen van het katholicisme waren zeker nog aantoonbaar en feitelijk zijn die nooit verdwenen. Dit blijkt heel duidelijk uit de volgende attestatie van 6-7-1604. Neelken Simons, 27 jaar oud, weduwe van Mr. Michiel Vaillant, wonende onder Heinkenszand, legde een verklaring af op verzoek van jhr. Joos van Schenghen. Aan hem was procuratie verleend door de voogden van Nicolaas, de wees van Pauwels Vaillant. Neelken was omstreeks pinksteren van het jaar 1602 naar Zevenbergen gereisd en vandaar “*tot in de Haeghe bij Breda*” om daar de heer Jan Vaillant te bezoeken, die daar pastoor was. Jan en Pauwels waren broers geweest. Tussen de regels door kunnen we opmaken dat Jan Vaillant gevlucht was, maar ik heb niet kunnen vinden in welke parochie hij als pastoor gediend had. Hij had Neelken verteld dat hij al zijn bezittingen, die hij had willen gebruiken om in zijn ouderdom van te leven, in bewaring gegeven had bij een schoenmaker in Antwerpen, o.a. zijn beste tabbaart. Met andere woorden Nicolaas hoefde van zijn oom niets te verwachten. Over de familie Vaillant heb ik weinig kunnen vinden. Ik vond alleen dat Nicolaas Vaill(i)ant op 31-8-1624 30 jaar oud was en voor notaris Johan van Rijen te Goes⁵¹⁸ een verklaring aflegde voor Govaert Bongaerts uit Middelburg. Op zichzelf is dit wel een vermakelijke akte, want Nicolaas kreeg opdracht om samen met hem de impost op de tabak te gaan innen. Dus was Nicolaas naar Joos Janssen Maelfroot gegaan, maar die beweerde “*nijemandt te kennen als selffs de impositie van den touback gepacht hebbende*”. Bij de engelsman Thomas Herrij en David Meissen, tabaksverkopers had hij ook geen succes.

2.264 Een brabantier en een vlaamse in Goes⁵¹⁹

Volgens het trouwboek van Goes waren daar otr/tr. 24-7/7-8-1604, Goossen de Brune, weduwnaar van bij Helmond, met Tanneken Philips, weduwe van Jan Quirijnsen uit Aardenburg. Op 23-7-1604 hadden zij een huwelijkscontract afgesloten en hierin staan nog wat bijzonderheden. Goossen was geboren in Zummeren⁵²⁰ en Tanneken werd geassisteerd door haar zwager Jan Bolders, die beenhouwer was. Bij vooroverlijden van de vrouw zou Goossen het huis “*de wolsack*” mogen behouden en ook de “*oude zandtmeet geleghen buijten de gansepoorte int oude Goesche ambacht mette huijsinghe daerop staende*”. Op 28-7-1604 heeft Goosin de Brune, die poorter van Goes geworden was, zijn testament gemaakt. Hij was “*zijeck van de colijcke*”. Op 21-1-1588 had hij samen met zijn vorige vrouw Lijsbeth Simons voor notaris Jan Arnoldi een “*reciproque donatie*” gemaakt. Jammer dat van deze notaris, die omstreeks dezelfde tijd als Levendale geleefd heeft, geen protocollen bewaard zijn gebleven. Nu deed hij hetzelfde met zijn nieuwe bruid. Zij kreeg de juwelen die hij voor haar had laten maken. Dat waren “*vier gouden ringen, een ronden draet, een trouwken, een pensee*

⁵¹⁷ RAZE 2042, fol 285, 6-7-1604

⁵¹⁸ RAZE 2051, 31-8-1624

⁵¹⁹ RAZE 2042, fol 288, 23-7-1604

⁵²⁰ Someren

ende een susse” die samen een goudwaarde van vier dubbele dukaten hadden. De betekenis van trouwken, pensee en susse heb ik niet kunnen vinden. Ze kreeg ook nog een *“silvere rijeme, een sleutelketen met zijn thoebehooren, en ketenken mette silvere messen ende haeck ende een ketenken om een heijligh teken aen te hanghen”*. Verder betaalde hij nog 12 pond voor wijn en bier die hij *“thaerder herberghen”* gehaald had toen zijn vrienden bij hem waren om feest te vieren. Tanneke was dus een herbergierster. In wat er overbleef stelde hij tot erfgename zijn zusters dochter Tanneken Pieters, die $\frac{3}{4}$ daarvan kreeg, met twee koeien die hij al eerder aan haar gegeven had. Haar moeder Heijlken kreeg 18 gulden en zijn broer Reijnier 6 gulden.

In RAZE 2045 lezen we dat *“Goors de Bruyne”*, weduwnaar van Elisabeth Vermuyen, dat is dus de eerder vermelde Elisabeth Simons, en nu gehuwd met Tanneke Philips in 1615 was overleden. Tanneke is op 26-3/17-4-1616 te Goes hertrouwd met Jan Claassen Schipper.

2.265 De Hondt — een mogelijkheid om ver terug te zoeken?⁵²¹

Guillaume de Hondt had eveneens voor notaris Jan Arnoldi in Goes met zijn overleden vrouw Maria van der Mole een *“donatie reciproque”* gemaakt op 29-11-1588. Guillaume kwam van Oudenaarde en woonde nu in Goes. In die akte werden zijn kinderen Maijken en Barbare genoemd, die elk de helft van het huis waar hij in woonde kregen toebedeeld met de helft van een boomgaard in Dijkwel en de helft van de goederen die hij in Vlaanderen had. Hierbij waren niet inbegrepen het huisraad, de meubelen en de juwelen die Anneken Backx *“die hij van meeninghe es te trouwen”* in bracht. Verder verklaarde hij dat hij Hieronimus en Maijken, een zoon en dochter van zijn omstreeks 1604 overleden broer Franchoijs had aangenomen. Inderdaad is Guillaume als weduwnaar van Oudenaarde op 21-8/12-9-1604 getrouwd met Tanneken Bax, weduwe van Jacob de Boot, uit Antwerpen. Zijn dochter Maijken heeft ook in Goes gewoond en is getrouwd geweest met Jan Sebastiaensz Hoochcamer. Zijn andere dochter Barbara was getrouwd met de Goesse goud- en zilversmid Barthel Musschenbroeck. Guillaume is op 2-12-1616/ 4-1-1617 te Goes hertrouwd met Aechtken Ismaels, dochter van Ismael Mels. Op 3/15-8-1624 is Aechte Ismaels als weduwe van Guillaume Dont hertrouwd met Jacob Arents, weduwnaar van Baarland. Van al deze personen is wel het een en ander te vinden in het notarieel archief van Goes.

Nu kunnen we in *“Het struuckboek van Oudenaarde van 1550”*, een uitgave van Familia en Patria in 1966, tientallen personen vinden onder de *“Struuck vande toenaeme Hondt”*. Nu wil ik niet beweren dat het gemakkelijk is om met behulp van deze naamlijst, een betrouwbare stamreeks op te bouwen die leidt naar de Goessenaar, ook al komen in die lijst de namen Guillaume en Franchoijs voor. Maar als het lukt zit je meteen in de 15de eeuw.

2.266 Een stukje geschiedenis⁵²²

Levendale noteerde soms in zijn protocollen gebeurtenissen die hij van belang achtte. En de tachtigjarige oorlog was vol van dergelijke zaken. In 1601 werd Oostende belegerd door aartshertog Albert. Drie jaar later viel de stad in handen van de Spanjaarden en vluchtten veel protestanten naar de noordelijke Nederlanden. Levendale schrijft: *“Paix oft Accoordt tuschen Philippum tertium Coninck van Spaengien, met Albert ende Isabella eertshertoghen van Oistenrijck, hertoghen van Brabant, Grave van Vlaenderen etc. ter eenre ende Jacobum Coninck van Inghelant ende Schotlant etc. ter anderen zijde. Oostende in Vlaenderen tzedert tjaer 1583 met vele verscheijden Bolwercken, fortressen ende contrescharpen als ooc midts t’deurstecken van den dijcken ende duijnen, bij den Geusen zulcx gesterckt ende bevrijdt zijnde, datmen daer aen niet en conste geraecken ende tallen tijden conste ontsetten. Soo dat*

⁵²¹ RAZE 2042, fol 292, 20-6-1604

⁵²² RAZE 2042, fol 301, 20-9-1604

d'selve onwinnelijck werde gehouden, Es van Alberto eertshertoghe van Oistenrijck etc., Grave van Vlaenderen etc., begonst te belegeren den 5 Julij 1601 ende t 'beleggh boven die drij jaeren continuerende, heeft binnen deses jaers 1604 die Bolwercken d 'een voren t 'ander naer, met Mineren ingenomen. Ende ten laetsten den belegerden (daerinne noch zijnde boven die 4500 vroomen soldaten) bedwongen haer met Appoinctement over te gheven op Sinte Matheus avent 20 sept. 1604"

De belegering en de val van Oostende was een belangrijk punt in de geschiedenis. Eugène de Seyn schrijft hierover⁵²³: *"Nadat het in 1583 was versterkt geworden, werd Oostende vruchteloos aangevallen door de hertog van Parma. Vervolgens doorstond de plaats gedurende drie jaar en drie maanden een der merkwaardigste belegeringen uit de moderne geschiedenis. De stad werd op 5 Juli 1601 door aartshertog Albrecht omsingeld en gaf zich maar den 22 September 1604 aan generaal Ambrosius de Spinola over. De Staten verloren gedurende dit beleg 50.000 man en het leger van den aartshertog telde 80.000 soldaten minder. Een geschiedschrijver uit dien tijd vermeldde, dat de belegeraars gedurende de zes eerste maanden 161.000 kanonballen van 30 tot 50 pond afvuurden. Toen de stad zich overgaf was ze nog slechts een reusachtig kerkhof maar de haat die de overblijvende inwoners den Spanjaard toedroegen, was zoo geweldig dat zij liever naar Holland uitweken dan het vreemde juk te ondergaan. Een nieuwe bevolking diende in de omliggende gemeenten gezocht. De stad werd vlug herbouwd door de zorg van de aartshertogen die groote voorrechten verleenden aan hen die er in toestemden er zich te vestigen. De pogingen om aan de haven een duurzamen voorspoed te bezorgen mislukten. Oorlogen, naijver en haat stonden steeds den opbloei van Oostende in den weg."* Van deze gebeurtenis heeft men ook een bronzen rekenpenning geslagen. Een bronzen munt laat zich niet gemakkelijk fotograferen, maar ik kan deze wel beschrijven. Aan een zijde staat een ruw plattegrondje van Oostende met als randschrift: OOSTENDE PLVS.TRIENNIO.OBSESSA.HOSTI.RVDERA, wat ongeveer betekent dat na drie jaar belegering de stad door de vijand in puin gelegd was. Aan de andere zijde staat een kaartje van Vlaanderen, waarop aangegeven staan aerde(burg), (rijn)berck, sluis, het eiland casant, graef en isendick. In het randschrift staat: 1604, PATRIAE QVATVOR EX MIE VRBES DEDI. Ik vermoed dat dit betekent dat het vaderland vier steden heeft overgegeven, maar zou graag de precieze vertaling willen horen.

Wie meer over die penning wil weten moet het maandblad van het Oostendse Historische Museum De Plate⁵²⁴ er op nalezen. Aangenomen natuurlijk dat U dit blad te pakken kunt krijgen.

2.267 Een "quijtancie"⁵²⁵

Op 5-10-1604 verscheen voor de notaris Susanna Ebbrechts, de vrouw van Marinus Jacobsz, schipper, wonende te Calais in Frankrijk. Ze verklaarde hiervoor gevolmachtigd te zijn. Levendale heeft het niet nodig gevonden de aanhef van deze procuratie die hij gezien heeft te vertalen en schrijft dat de akte gepasseerd was *"voir Johan Guillemet et Etienne le Roi, Notaires Roijsaulx, estabzilleecq datee le vij d'aoust 1604"*. Zij verklaart volledig betaald te zijn van de administratie die haar overleden broer Thomas Ebbrechts gehouden heeft van haar deel in de erfenis van haar vader Willem Ebbrechts. Het slot van de rekening had Thomas gepresenteerd op 11-8-1600 aan de weeskamer van Middelburg in tegenwoordigheid van haar voogd Lucas Brant. Ook aanwezig was haar broer Anthonij Ebbrechts. Er bleek dat er een batig saldo van ruim £ 79 was.

⁵²³ In zijn Geschied- en Aardrijkskundig woordenboek der Belgische Gemeenten

⁵²⁴ Oostendse Historische Museum De Plate, jg. 17, fol 166-167, 1988

⁵²⁵ RAZE 2042, fol 302, 5-10-1604

2.268 Een schuitvaart tussen Kapelle en Goes⁵²⁶

Jan van Voorn, Jan Adriaensz en Adriaen Joosz, wonende buiten de Gansepoorte en Jan Martsz, wonende te Kloetinge, die respectievelijk 45, 37, 64 en 40 jaar oud waren, hebben op verzoek van Henric Adriaensz Nissepadt verklaard dat zij samen het delven van een watergang of schuitvlot met een wijdte van 14 voeten aangenomen hebben “om met schuijten bin-nenslandts van Capelle etc. tot Goes te moghen comen ende keeren”. Zij hadden hiervoor een lengte van 33 roeden 7 voeten van het land van Henric moeten afgraven.

Op oude kaarten van Zuid Beveland heb ik deze schuitvaart niet kunnen vinden. Wie weet hier meer van?

2.269 Een staat van goederen van Isaac Florin⁵²⁷

Isaac Florin, die geboren was in Eekloo in Oost Vlaanderen en gewoond had in Driewegen, was binnen Goes gestorven aan “de smettighe zijeckte”. Hij had in zijn testament al zijn bezittingen nagelaten aan Jacques Florin, de zoon van zijn oom. Deze woonde in Dordrecht, maar kwam nu opdraven om zijn erfenis in ontvangst te nemen. In de eerste plaats waren er goederen die Jan de Jaegher voor Isaac bewaard had toen die ziek werd. Daarna waren er verscheidene koopdagen gehouden die £ 4:4:2 vlaams opgeleverd hadden. Dierick Pietersz, de secretaris van Driewegen, was hem 10 schellingen schuldig. Vincent die onder de molen van Ellewoutsdijk woonde bezat een obligatie van Willem Jansz uit Ovezande van 9 gulden. Van Cornelis Barthoen moest hij £ 12:3:6 ontvangen. Jan Maegh had een oude mantel gekocht voor 20 schellingen 8 groten. Crijn Jansz Wol had een “wambaix” gekocht voor 9 gulden en Jacob Leunisz 19 schellingen en 6 groten. Jan Cornelisz Schoondijcke had een schuld van £ 2:5:0, Cornelis Pietersz Vlamingh 4 £ gr, en Pieter Martsz had in een koopdag hout gekocht voor £ 3:8:1½

Het was een hele administratie om dat allemaal bij te houden, maar niets vergeleken met de lange lijst mensen aan wie Isaac platzaad had geleverd. Dat waren:

- Blais den schotter in Driewegen 3 maten voor 30 schellingen
- Mathijs Stier Jans 5 maten voor £ 2:10:-
- Jacob Schaepelingh 3 maten voor 30 schellingen
- Adriaen Pietersz in Driewegen 2 maten voor 20 schellingen
- Jan Lemsz 2½ maat voor 25 schellingen
- Pieter de Naijer 3 maten voor 30 schellingen
- Jacob Pietersz bij de molen van Ellewoutsdijk 3 maten voor 28 schellingen
- Jan Martsz wever 1½ maat voor 13 schellingen 6 gr.

Ons levert het namen op van mensen, die je anders niet zo vaak tegenkomt. In het boekje van J.M. Verhoef⁵²⁸ kunnen we vinden dat een maat, die op Zuid Beveland als het met graan te maken had ook wel maatje genoemd werd, een kwart spint was. En een spint was een kwart schepel en een schepel? Dat kon varieren. Het kon een kwart mud of een achtste mud zijn en een mud was op veel plaatsen vier schepel en zo zijn we het kringetje rond en weten we nog niet hoeveel zaad die lui gekocht hebben. En de smettighe ziekte? Ik denk dat het lepra of melaatsheid was.

⁵²⁶ RAZE 2042, fol 304, 10-10-1604

⁵²⁷ RAZE 2042, fol 308, 8-1-1605

⁵²⁸ J.M. Verhoef, De oude Nederlandse maten en gewichten (Amsterdam 1983)

2.270 Clais met 1 handt⁵²⁹

Dat Niclais Antheunisz, de bode van het landrecht over Zuid Beveland invalide was, is nieuw voor mij. Toen hij op 15-11-1604 zijn testament maakte, heeft Levendale in de kantlijn geschreven: “*Testament van Clais met 1 handt, zijec zijnde, Obiit 20 novembris daeraenvolgende*”. Zijn zoon Cornelis, die lang buiten Zeeland vertoefd had, had hem handen vol geld gekost, maar kreeg nu toch 150 guldens en zijn beste mantel en beste tabbaard. Zijn andere zoon Lenard kreeg 200 guldens. Zij kregen dit van het moederlijk goed van Digne, de eerste vrouw van Niclais. Lijsbeth, zijn tegenwoordige vrouw kreeg zijn “*vliegher*”, dat is een wijde mantel, die van zijn rouwmantel gemaakt was en voorts meubilair, zoals het beste bedde met toebehoren.

Zijn eerste huwelijk moet voor 1593 plaatsgevonden hebben. Op 7-12-1596 is hij in Goes ondertrouwd als weduwnaar van Goes met Elisabeth Adriaensdr van Steenberg.

Niclais had uit zijn beide huwelijken meer kinderen⁵³⁰. Uit zijn eerste huwelijk met Digneke Lenaerts: Cornelis (geb. c. 1586), Lenaert (c. 1588). Uit zijn tweede huwelijk met Lijsbeth Adriaens: Helena (c. 1598), Adriaen (c. 1599), Magdalena (c. 1601) en Berbel (c. 1604).

2.271 Een doodslag⁵³¹

Denk niet dat ik zo graag akten als onderstaande opneem vanwege een ongezone belangstelling voor bloedige gebeurtenissen. Maar wel omdat ze altijd een hoop interessante gegevens opleveren. Op 8-1-1605 legden Pieter Rogiers Vitu, apotheker en Carel Tulck, chirurgijn, 43 en 28 jaar oud, een verklaring af op verzoek van de Goesse poorter Jan Andriesz Bootsgezelle. Meester Carel verklaarde dat hij op 2 mei 1603 bij medepoorter Dierick Willemsz Ruijter, een jongeman die zakkendrager was, geroepen was om een wond aan de linkerzijde van zijn borst, net boven het middenrif (Levendale schrijft diaphragma of middelschot) te helen. Die wond had Jan Andriesz hem vermoedelijk met een mes bezorgd. Meester Carel kreeg de indruk dat de wond niet diep was, want Dierick had geen moeite met ademen, hoestte niet en spuwde ook geen bloed. Hij heeft daarom de wond schoongemaakt en verbonden. Pieter Vitu legde ook een verklaring af op verzoek van Mr. Guilhelmus Henricius, doctor in de medicijnen te Goes. Die had Dierick omstreeks Bamis (1 oktober) alle medicamenten geleverd die nodig waren om de wond te helen, maar heeft Pieter wel verzocht de wond weer te openen om een nader onderzoek in te stellen. Deze vond dat de wond wel degelijk tot in de borstholte was doorgedrongen en zei: “*Want alzoo hij gequetste hem pijnde ende stenende was, zoo werdt hij de materie in de hollicheijt van de borst liggende met Pruijsen ende windt van hem gevende quijre*”. Ik ben niet zeker van de betekenis van het woord Pruijsen. Het komt het dichtst bij “pruijtsch” of “preus”, dat moedig of dapper betekent. Vitu besloot de “*etter ende vuijlicheijt*” te verwijderen en de wond open te houden en te “*palleeren*”, d.i. letterlijk mooi maken. Pas in april 1604 heeft een andere, niet met naam genoemde, chirurgijn de wond behandeld, die hij “*onbequaemelijck thoesloot*”. Dierick heeft daarna geen drie dagen meer geleefd.

Ik weet niet of Jan Andriesz hiervoor gerechtelijk vervolgd is geweest, maar hij heeft wel de gebeurtenis voor alle zekerheid door de notaris laten vastleggen.

2.272 Testament van iemand uit Bergen op Zoom⁵³²

Levendale schreef er boven: “*Testament reciproque tusschen man en wijf noch gheen kinderen hebbende*”. Dan vraag ik me af of het echtpaar in Goes is blijven wonen en daar een

⁵²⁹ RAZE 2042, 15-11-1604

⁵³⁰ Weeskamer Goes, VN 31W

⁵³¹ RAZE 2042, 8-1-1605

⁵³² RAZE 2042, fol 332, 29-1-1605

nageslacht achtergelaten heeft. Het waren Jan Matthijsz Schermer, kleermaker, geboren te Bergen op den Zoom en nu poorter van Goes en Janneken Jacobsdr. Hij lag ziek op bed, maar zij was “*wel te passe*”, zoals de standaarduitdrukking luidt. Mocht Jan eerst komen te overlijden, dan moest zijn vrouw twee dubbele Spaanse dukaten geven aan Pieter Pieters, de dochter van zijn zuster, die zoals we later zullen zien met Pieter Gillissen Pluijm getrouwd was. En als deze Pieter Pieters zou komen te overlijden binnen een jaar na het overlijden van Jan, dan moest Janneken 4 £ gr. uitbetalen aan de kinderen van zijn halfzuster in Arnemuiden. Mocht de vrouw eerst komen te overlijden, dan moest Jan een dubbele dukaat geven aan Paschijne Jacobs, wonende in den Bruijnvisch en aan het zoontje van Jacob Barthols Boomsliijter die getrouwd was met Loenken, haar zuster.

Ze waren op 15-10-1603 in Goes getrouwd, maar zij leefden nog in 1613⁵³³, maar ik weet niet of zij kinderen gehad hebben

Vermoedelijk had Jan een zuster Neelken Mathijs Schermers, die in 1598⁵³⁴ haar testament, dat zij zes jaar eerder met Pieter Gillissen Pluijm, poorter van Goes, door notaris Jan Amoldi had laten opmaken, herroepen heeft. En dat is alles wat ik over die Schermers heb kunnen vinden.

Wel heeft in het begin van de 18de eeuw een ds. Pieter Schermer in Goes gewoond⁵³⁵, die gehuwd was met Maria van Rosendaal. Zij hadden een dochter Elisabeth, die gehuwd was met dr. Andreas Sommerzee en in Utrecht woonde, en een Jacobus, Johanna en een Helena Schermer. Die laatste was getrouwd met Jacobus van Damme⁵³⁶. Ik heb geen idee of deze verwant waren aan Jan en Neelken Schermer.

2.273 Herberg de Florentine Lelie in Middelburg⁵³⁷

Elk snippertje historie uit Middelburg is welkom, zelfs als het alleen maar gaat om een onderonsje tussen kooplieden. Jan Claisz Cousmaker, poorter van Goes en 34 jaar oud, legde een verklaring af voor zijn medepoorter Adriaan Andriesz Wiskercke. Jan was op 7 januari 1605 aanwezig geweest in Middelburg in de herberg “*De Florentine Lelie*” waar hij Adriaen ontmoet had in gezelschap van mr Franchois Man, een “*coopman van d’Ingelsche natie*” en nog anderen. Franchois had met Abraham carle, een koopman uit Zierikzee gehandeld over olie en had daarvoor een obligatie van Abraham ontvangen. Hij wilde die nu “*mangelen*”, zeg maar ruilen. Zijn metgezellen waren er niet zeker van dat dit een goede ruil was maar Franchois zei dat ze niet benauwd hoefden te zijn dat Abraham niet zou betalen. Hij kende hem als een betrouwbaar koopman. Ze kwamen tot overeenstemming en de prijs van de olie werd gesteld op dertig gulden en tien stuiver de “*aeme*”. Het ging dus om een grote hoeveelheid, want een “*aeme*” was vier anker of ongeveer 150 liter. De herberg stond in de Bellinghstraat nr. 188, maar is volgens de lijst van Middelburgse huisnamen van M. Fokker afgebroken.

2.274 Verkoop van een huis in Goes⁵³⁸

De metselaar Hubrecht Goossins had het huis “*Den Keerseboom*” gekocht van Steven Bernards, maar het schijnt dat enkele details niet goed geregistreerd waren. De transactie had in januari plaats gevonden in de herberg “*Den Horen*” en daarbij waren aanwezig geweest de stadbode Hubrecht Jansz, 49 jaar oud, de passementswerker Hubrecht Hendricxsz, 42 jaar en de metselaar Jacques Jansz Polvliet, 38 jaar. Zij hadden gehoord dat Goossins bij levering £

⁵³³ RAZE 2045

⁵³⁴ RAZE 2041, 1598

⁵³⁵ RAZE 2155, 1717

⁵³⁶ RAZE 2155, 23-6-1725

⁵³⁷ RAZE 2042, fol 334, 2-2-1605

⁵³⁸ RAZE 2042, fol 336, 7-2-1605

20 groten vlaams moest betalen, 10 schellingen onvrije rente en daarna jaarlijks 20 schellingen vrije rente⁵³⁹. Goossins moest ook de 40ste en 60ste penning betalen, waarvoor Steven hem een tegemoetkoming van twee gulden gaf. Het was voor Goossins wel van belang dat alles precies vastgelegd werd. Jacques Polvliet was afkomstig uit Ieper. Zijn zoon Jeremias⁵⁴⁰ is samen met zijn vader naar Goes vertrokken en heeft daar een tamelijk uitgebreid nageslacht gehad. Zie ook verderop in “Een metselaar uit Luik”.

Wat moet een lakensijder met schapen?⁵⁴¹

Joos Gilliss Cousmaker uit Goes verklaarde dat hij diverse zaken verkocht had aan Guillaume d’Hont, een lakensnijder en poorter van Goes. Guillaume had van hem gekocht: 16 melkschapen voor £ 13 vlaams, die onder Jan Hubrechts in ’s Gravenpolder berustten, 2 gemeten groene tarwe in de Zuidhoek van ’s Gravenpolder. die Joos eertijds gekocht had van Jan Pieters Schouwenaer voor £ 7:0:0 en verder nog alle appels en bonen die Joos had liggen op zijn landstede on ’s Gravenpolder en in zijn achterhuis. De appels voor 6 schellingen 8 groten per ton en de bonen voor 9 schellingen het viertel. Waarom zou een lakensnijder schapen, tarwe en fruit willen kopen? Misschien was Joos hem geld schuldig en vergoedde hij dat met producten. Stel dat Joos zijn naam eer aan deed en werkelijk een kousmaker was. Nu kan kous in de oude betekenis opgevat worden, nl. broek en waar kun je o.a. broeken van maken? Van Laken zou Joos dan laken van Guillaume gekocht hebben?

Het is vreemd dat ik Joos Gillisz niet plaats kan in de Goese familie Cousemaecker en ga dan denken dat hij werkelijk kousen (lees broeken) maakte. Dit is allemaal pure speculatie van mijn kant.

2.275 Een kleermaker uit Delft⁵⁴²

Van mensen die honkvast zijn is het meestal wel mogelijk om iets te weten te komen over hun leven. Maar mensen waren vroeger mobieler dan we misschien denken. Zo’n mens was Franchois Guilliaems. Hij woonde in Delft en had een bewijsje van goed gedrag nodig. Dat kon Jan Vermeulen, een poorter van Goes hem verschaffen. Op 11 februari 1605 verklaarde die dat Franchois in Sluis was geboren en sinds hij twee jaar oud was bij hem te Goes had ingewoond en dat hij hem later drie jaar lang in het kleermakersvak onderwezen had. Franchois was een gehoorzame leerling geweest en had het vak goed geleerd. Jan Vermeulen legde de verklaring ook af op verzoek van Grietjen Jans, de moeder van Franchois. Zij was in Goes blijven wonen terwijl Franchoijs naar Delft vertrokken was. Op 20 april 1605 legde Franchois ook een verklaring af. Hij was inmiddels kleermaker in Delft geworden en 19 of 20 jaar oud. Toen zijn vader Guilliaem Anthonisz stierf, had deze een sobere boedel nagelaten en omdat zijn moeder hem zo lang onderhouden had besloot Franchois om haar zijn vaderlijk goed kwijt te schelden en haar daarboven nog 10 schellingen te geven. Ik heb gekeken of ik Franchois terug kon vinden in Delft. Met zo’n naam is er weinig kans om dat te vinden, of toch.....? Op 15-10-1617 liet een Franchoijs Willemsz daar een zoon Gijsbrecht dopen. Maar het is natuurlijk niet zeker dat dit Franchois Guilliaems is.

2.276 Een procuratie ad recipiendum et lites in brevi forma⁵⁴³

Het mag dan in “*brevi forma*” geschreven zijn, we kunnen er toch iets nuttigs uithalen. Bastiaen Thonisz, die in Noordgouwe in het land van Schouwen woonde, stelde zijn broer Jan Thonisz, die in Goes buiten de Ganzepoort woonde, aan, om een derde deel van de helft van de opbrengst van de verkoop van een landstede in ontvangst te nemen, die bestemd was voor

⁵³⁹ Misschien kan iemand mij uitleggen wat “vrije” en “onvrije” rentes zijn.

⁵⁴⁰ geboren in Ieper omstreeks 1595

⁵⁴¹ RAZE 2042, fol 337, 9-2-1605

⁵⁴² RAZE 2042, fol 339, 11-2-1605 en fol 364, 20-4-1605

⁵⁴³ RAZE 2042, fol 341, 21-2-1605

zijn kinderen. Hun moeder heette Amelken en was een dochter van Pieter Claisz Vlaemingh. Pieter was kennelijk de verkoper van de hofstede, want voor hem had Cornelis Vincentsz Blondeel in Oudelande een schuldbrief laten verlijden. Dat had plaatsgevonden op 26-6-1596. Dat is niet te controleren, want van het gerecht van Oudelande zijn alleen stukken van na 1602 bewaard gebleven.

2.277 Uitkoop van de erfenis van Froid de Wannemaker⁵⁴⁴

Een wannemaker is iemand die wannen maakt, dat zijn grote platte tenen manden, die gebruikt werden om te wannen. Wannen is het scheiden van het kaf van het koren en dat moest in de wind gebeuren, die het kaf wegblies. Het woord klinkt erg Zeeuws, maar was toch een algemeen oud-Nederlands woord. Maar breekt U Uw hoofd daar niet verder over, want Froid de Wannemaker was vellebloter van zijn vak. Hij blootte of plootte vellen, d.w.z. hij verwijderde restanten wol van huiden. Dat leverde schone huiden en gaf als bijproduct blootwolle of ploomwulle, een slechte kwaliteit wol als we de spinners en wevers mogen geloven. Dat Froid heeft ook een verklaring nodig. We komen die naam in Zeeland ook tegen als Froot en is dan afkomstig van de naam Godefroi. Maar daar gaat het allemaal niet om. Froid was overleden in Goes en zijn weduwe Grietken Jan de Waele ging naar de notaris om zijn nalatenschap te regelen. Ze riep de hulp in van Zegher de Puut, die ook in Goes woonde en getrouwd was met Jacobmijnken, de halfzuster van Colijnken, de moeder van Grietken. Hij verklaarde dat Froid en Grietken geen verdere bloedverwanten hadden dan hun vier jaar oude dochtertje Catlijnken. Aangezien de boedel in een povere staat verkeerde en dat de “*meublen goederen, cateijlen* (d.i. roerend huisraad) *ende juweelkens*” van weinig waarde waren, werd besloten dat Grietken in het bezit van de boedel mocht blijven op voorwaarde dat ze haar dochtertje zou blijven onderhouden.

2.278 De ring van Delft?⁵⁴⁵

Op 1 maart 1605 verscheen voor de notaris Jan Willemsz, herbergier, wonende in Baarsdorp. Hij verklaarde de som van £ 6:2:2 schuldig te zijn aan Jan Cornelisz, schipper en biersteker, “*voerende den Ringh van Delft*”, poorter van Goes, voor geleverde bieren. Hij moet dit in termijnen afbetalen, maar moest wel als garantie afstand doen van al zijn huisraad en meubilair. Wat kan bedoeld zijn met de ring van Delft? Was dat het rayon waarin de schipper bier leverde? Was het een merk die hij op zijn biertonnen voerde? Wie weet daar iets van? Ik heb Jan Willemsz niet met zekerheid weten thuis te brengen. Op 19-9-1604 heeft een Jan Willemsz uit Ovezande en wonende in Baarsdorp een kind Willem laten dopen en was een Jan Willemsz op 30 maart 1592 getuige bij de doop van een kind van Aert Pieterssen van Baarsdorp. Maar ik weet niet of hij herbergier was.

2.279 Nakomelingen van een schipper uit Reimerswaal⁵⁴⁶

Jan Cornelisz, een schipper uit Reimerswaal heeft tenminste drie dochters gehad. Aechte, die getrouwd was met Crijn Vincentsz, Maijken, getrouwd met Henric Philips en Cune, die getrouwd was met Mathijs Pietersz. Cune was onlangs overleden en had een zoontje Pieter van 14 jaar achtergelaten. Het schijnt dat de erfenis van schipper Jan nog niet was afgewikkeld, want Mathijs, die in Mechelen geboren was en in Goes woonde, moest een regeling treffen in verband met zijn zoontje. In het trouwboek van Goes vond ik dat Quirijn Vincents, als jonggezel van Baarland op 23-4-1603 getrouwd was met Aechtien Jans, jongedochter van Romerswalle. Het huwelijk van Hendrik Philips met Maijken Jans moet plaatsgevonden hebben

⁵⁴⁴ RAZE 2042, fol 343, 25-2-1605

⁵⁴⁵ RAZE 2042, fol 346, 1-3-1605

⁵⁴⁶ RAZE 2042, fol 352, 9-3-1605

vóór 1591 en kon ik dus in Goes niet vinden. Wel was een Hendrik Philips, weduwnaar van bij Brussel op 4.10.1606 getrouwd met Lievijntje Gillis, een jongedochter uit Gent. Een Mathijs Pietersz is op 19-2-1605 als weduwnaar van Goes getrouwd met Maycken Verhaege, de weduwe van Jan Jansen en wonende te Sluis. Allemaal gegevens die een beetje vaag zijn, maar Levendale tekende aan dat er nog een akte was op 28-6-1605 die betrekking heeft op deze familie. Henric Philipsz, wonende op Heinkenszand, wordt hierin weduwnaar van Maijken Jans genoemd en kan dus best in 1606 hertrouwd zijn.

2.280 Emigranten uit Vlaanderen⁵⁴⁷

Het is plezierig als je de namen vindt van een hele familie die uit Vlaanderen afkomstig is. Op 22-3-1605 verschenen voor de notaris vier kinderen van Clais Willemsz Steenaardt, geboren in Stekene (Oost Vlaanderen). Het waren Pieter, Cornelis, Jan en Barbara, die woonden in Goes en 's Gravenpolder. Samen droegen zij hun broer Simon Claisz, die in Pijnacker bij Delft woonde, op om geld te ontvangen waarop zij als erfgenamen van Jan Haeck, "*haers moeders broeder*" recht hadden. Dat geld was afkomstig van Janneken, de weduwe van Lievin Vaels. Het is niet duidelijk hoe de vork in de steel stak, maar het trouwboek van Goes werpt licht op de zaak. Clays Steenaert was op 10-1-1601 te Goes als weduwnaar van Stekene getrouwd met Neeltien Andries, uit Goes, weduwe van Adriaen Theunisse Ridder. Op 30-1-1599 is een Pieter Claeysen uit Stekene ondertrouwd met Anthonia Hubrechts, van Santvliet, weduwe van Jan Basz? Aliaensen. Dat kan de oudste zoon van Clais Steenaardt zijn. Zoekend of de kinderen van Clais Willemsz ergens te vinden zijn, vond ik in het trouwboek van Goes dat een Jan Claesse, geboren in Stekene, als weduwnaar van Sara Gillis, op 4-7-1625 trouwde met Cornelia Smallegange, de weduwe van Cornelis Mesoek. In de kopie van het trouwboek staat bijgeschreven dat hij een zoon was van Clais Willemsz, maar zich noemde Jan Claessen Hovenier. Zijn zoon noemde zich weer Steenaart. (Soms denk ik dat onze voorouders er plezier in hadden om de gek te steken met ons genealogen, want op 5-10-1596 was er ook al een Jan Claessen als weduwnaar van Goes ondertrouwd met Cornelia Smallegange, de weduwe van Francoijs Dignusse Eversdijck). Deze Jan staat in de kwartierstaat Vlijberge (Zeeuw Kwartierstatenboek I) met de vermelding dat hij eerst getrouwd was in Goes, otr. 18-5-1611 met Tamar Thomas, een jongedochter uit Goes. Dit huwelijk is niet van lange duur geweest, want op 31-10-1612 trouwde hij met Sara Gillis, geb. West Souburg, weduwe van Mattheus Weijs. Hieruit werd in 1614 een dochter Barbel geboren. Jan Claasz Hovenier en Cornelia Smallegange testeerden in 1640⁵⁴⁸. We zien hier steeds het heen en weer wippen tussen de namen Steenaart en Hovenier.

2.281 Aanvulling op een huwelijksinschrijving⁵⁴⁹

In de fiches op het trouwboek van Goes staat dat op 20-4-1605 getrouwd zijn Vincent Adriaensz, jonggezel van Eekloo met Janneke van de Borne uit Oudenaarde, weduwe van Walraven Martens. Als moeder van de bruidegom wordt Janneke Dierics genoemd. Ik denk dat er van den Borre gestaan heeft. Op 2-4-1605 hadden zij een "contract antenuptiaal" gesloten. Dan staat er dat Vincent handschoenmaker was, dat zijn bruid Janneken Jacobs van den Borre heette. In het poorterboek van Oudenaarde komt de naam van den Borre diverse malen voor, maar hieruit kan alleen de conclusie getrokken worden dat die familie inderdaad van Oudenaarde afkomstig was. Volgens het trouwboek van Goes is daar op 3-5-1603 ondertrouwd Jan van de Borne (Borre?), weduwnaar van Oudenaarde met Petronelletje Jacobs, jongedochter van 's Heer Hendrikskinderen. Hij is vermoedelijk eerst getrouwd geweest met Neelcken Leijns, want op 4-5-1601 werd een weesakte opgemaakt voor hun 2½ jaar oude

⁵⁴⁷ RAZE 2042, fol 354, 22-3-1605

⁵⁴⁸ RAZE 2055, fol 53, 1640

⁵⁴⁹ RAZE 2042, fol 357, 2-4-1605

dochtertje Janneken. Hij was de broer van bovengenoemde Janneke en ik vermoed dat hij in Oudenaarde meer kinderen gehad heeft, want op 2-6-1610 is in Goes getrouwd: Pieter Maes, jongeman van Oostende, met Maijken Jans van den Borne (Borre?), jongedochter van Oudenaarde. Bij dit huwelijk waren Vincent Adriaensz en Janneken van den Borne als oom en tante van Maijken getuigen. Dit is niet de eerste keer dat Janneke van den Borre voor de notaris verscheen. Op 16 juni 1604⁵⁵⁰ kwam zij als weduwe van Walraven Martinsz, vellebloter om uitkoop te doen van het sterfhuis van Walraven. Haar broer Jan van den Borrhe, inwoner van Goes was hierbij ook aanwezig. Balthasar Martins, geboren in Nieuwpoort en nu wonende in Leiden was als vader van Walraven en als grootvader van Walraven's kinderen de andere geïnteresseerde partij. Janneke en Walraven hadden drie kinderen, Sara, 5 jaar oud, Catharina 3 jaar oud en Abraham 1 jaar oud. Janneke beloofde deze te zullen onderhouden. Toen zij in 1605 trouwde met Vincent besloot zij om aan deze drie kinderen 150 gulden extra uit te kleren, Volgens het weesboek⁵⁵¹ is Janneken van den Borre op 20-5-1617 overleden. Walraven was toen al dood en heeft nagelaten de eerder genoemde Saerken Walravens (geb. c. 1600) en Abraham Walravens (geb. c. 1604).

2.282 Een schouderklopje voor een chirurgijn⁵⁵²

Op de laatste dag van April 1605 legde Lucas Cornelisz Cuijper, oud 44 jaar, een verklaring af. In augustus 1599 had hij een trap van een paard gehad, of, zoals hij hetzelfde uitdrukte, was hij *“geslaeghen geweest van een peerdt int hanghen van den buijck, van dewelcke quetsure hij zeer grote smerte ende pijn lijdende, hij continuelijck aen verscheijden chirurgijns ende meesters, zowel binnen deser stede als binnen Middelburg raedt ende remedien heeft versocht”*. Maar het mocht niet baten. Bijna vijf jaar had hij geleden aan de kwetsuur, tot hij behandeld werd door mr. Pieter Henricxsz, geboren te Kloetinge en nu inwoner van Goes. Binnen vijf of zes weken was hij genezen en hij beweerde *“dat hij tzedert daervan gheen wonden noch smerten, pijn noch weedom en heeft behouden noch gevoelt”*. Lucas wilde uit dankbaarheid dit laten vastleggen door de notaris, vooral ook omdat mr. Pieter verscheidene andere mensen goed geholpen scheen te hebben. Mr. Pieter kon bij hem geen kwaad meer doen.

2.283 Een schipper met een bijnaam⁵⁵³

Jacob Jansz, geseijt swarten Jacob, schipper te Goes, oud 32 jaar heeft voor de notaris verklaard dat hij in Beverwijk getuige was geweest van de onderhandelingen tussen Joos Jansz Cleijnken uit Goes en Peijn Cornelisz, inwoner van Beverwijk, over een *“bonte vaerse”*, die Joos gekocht had voor 32 gulden. De koop vond plaats in oktober 1604.

2.284 Procuratie om een erfenis te aanvaarden⁵⁵⁴

Frans Marinusz Pensart, een jongeman uit het land van Waes, was in dienst bij Macharis Cornelisz in Wolphaartsdijk. Hij machtigde zijn *“stijef oom”* die te Goes buiten de Ganzevoort woonde, om voor hem naar de vierschaar te stappen om de erfenis van zijn enige broer Adriaen Marinusz te aanvaarden. Die was overleden op de landstede van Cornelis Pietersz in Dijkwel. De Brabandere schrijft in zijn Woordenboek van de Familienamen in België en Noord Frankrijk dat de naam Pensaert een beroepsnaam is en pensen- of trijpvverkoper betekent. Mogelijk is Frans na het incasseren van zijn erfenis weer teruggegaan naar het land van Waes, want in Zeeland heb ik de naam niet meer kunnen vinden.

⁵⁵⁰ RAZE 2042, fol 281

⁵⁵¹ Weesboek Goes, VN 32W, fol 170

⁵⁵² RAZE 2042, fol 368, 28-4-1605

⁵⁵³ RAZE 2042, fol 377, 21-5-1605

⁵⁵⁴ RAZE 2042, fol 380, 7-6-1605

2.285 De notaris gaat weer op reis⁵⁵⁵

Levendale heeft weer een reisje naar Holland moeten maken. Hij beschrijft het in detail. *“Donderdagh den 9 junij tschepe gevaren tot in ende voor Ooltkensplaete. Vrijdagh Dordrecht ende te waghen in Gorcum, Saterdag te waeghen deur Vianen tot Utrecht hora secunda. Donderdagh tschute deur die vaert ende afgeseijlt ten 1 ure (reghen, windt noordelijck donder blixen storm) ende voor 6 uren binnen Dort. Vrijdagh tschepe, grooten windt, westelijck in Ooltkensplaete, Saterdag afgevaren tot voor Vianen ende des avonts afgevaeren, callem ende des nachts ten 1 uren ghearriveert tot Armuijden, buijten boorde gevallen, Sondagh binnen Aermuijden, middagh Aermuijden, ende in Goes gekeert”.*

Hoe moeten we dat “buijten boorde gevallen” verklaren? Ik kan me nauwelijks voorstellen dat Levendale een nat pak gehaald heeft. Misschien is het een schippersterm voor aankomst in een haven als de boom gesloten is.

2.286 Jan Bolle? Welke Jan Bolle?⁵⁵⁶

Bolles kwamen in Goes al vroeg voor. Er was onder anderen een Jacob Cornelisz Bolle die in 1562 vermeld wordt in RAZE 2037. Er was een Willem Cornelisz in de Bolle, die omstreeks 1660 koopman in Goes was. Zijn naam zal wel van een huis afgeleid zijn. Er was ook een Jan Jansz Bolle, die voor 16-12-1568 overleden was en gehuwd geweest is met Marijcken Adriaensdr., de dochter van Jan Adriaensz Blancx, de bekende rentmeester uit Kloetinge. Maar wie was de Jan Bolle, de hovenier buiten de Ganzepoort, die op 27-6-1605 uitkoop deed van de erfenis van zijn vrouw Janneken Schiers? In de hieronder besproken akte worden wel leden van de familie van zijn vrouw met name genoemd, maar van zijn kant alleen een Pieter Jansz, die overleden was en waarvan ik aanneem dat Pieter Jansz Bolle bedoeld wordt. Bij het opmaken van de akte van uitkoop waren aanwezig een Pieter Smagghe en zijn vrouw Cateljna filia Karels Duuck, die parochiane was in Staeden⁵⁵⁷. Zij waren gemachtigd door Marijn Schiers filius Joos, wonende in Beijselare⁵⁵⁸. Die procuratie was verleden voor schepenen van Staeden op 15-3-1604 en ondertekend door Rogier de Keijsere en door Joos Wulf met zijn handmerk. Janneken Schiers werd genoemd als “wijlen huisvrouw des voorseiden Jans (Bolle) ende des voornoemden Marijns vaders zuster”, vertaald: Janneken was de tante van Marijn Schiers.

Jan Bolle, de hovenier, wordt in RAZE 2040⁵⁵⁹ nog een keer vermeld als hovenier, wonende buiten de Ganzepoort en is dan 50 jaar oud, maar wordt verder niet meer vermeld. Een onopgelost probleem.

2.287 Een beschuldiging van “vrijcracht”⁵⁶⁰

Joos Banckardt werd verdacht van “vrijcracht”, dat is aanranding, dus een zwaar vergrijp. Logisch dat er moeite gedaan werd om hem daarvan te “ontschulden”. Het vond plaats eind Juni 1605. Marinus Jacob Martins, 47 jaar oud, en zijn vrouw Cateljne, 58 jaar oud, wonende aan de Zanddijk onder Kruiningen, kwamen een verklaring afleggen op het verzoek van Claïsken Claïsd., de vrouw van Joos Willemsz alias Banckardt en van Marinus Claïsz, zijn zwager, wonende te Waarde. Joos was door de stedehouder van de rentmeester Bewester-schelde gevangen genomen. Wat was er gebeurd? Op zondag 26 Juni, toen in Kruiningen de ommegang gehouden werd, had Joos Banckardt met vrienden een bezoek gebracht aan Mari-

⁵⁵⁵ RAZE 2042, onderaan fol 382, juni 1605

⁵⁵⁶ RAZE 2042, fol 385, 27-6-1605

⁵⁵⁷ in West Vlaanderen

⁵⁵⁸ = Beselare in West Vlaanderen

⁵⁵⁹ RAZE 2040, 21-3-1597

⁵⁶⁰ RAZE 2042, fol 388, 30-6-1605

nus en Catelijne en hadden daar “*goet chier*” gemaakt. Omstreeks 6 uur was daar ook een zekere Nele Moote uit Kapelle gekomen. Nadat die zo’n half uur gebleven was, had Marinus tegen haar gezegd: “*meteren, ghij zult nu moeten naer huijs ghaen, want ic andere vrijende hebbende en can u nu niet gelogeren*”. Joos Banckardt was nog anderhalf uur blijven drinken en was tegen zonsondergang behoorlijk “*dronkigh*” opgestapt. Catelijne had gezien dat hij samen met zijn vrouw naar huis gegaan was. Het verhaal is daarmee nog niet uit, want op pagina 390 staat beschreven dat voor de notaris verschenen was Neelken Cornelisdr. alias Nele Moote, geboren te Wemeldinge en wonende te Kapelle. Zij had “*een scam in d’eeene kaecke*”. Zij moet gedacht hebben dat Joos haar aangevallen had en stak dat niet onder stoelen of banken. Zij had “*onvoordacht ende midts ’t opruijen van eenighe van Capelle haer beclaeght van Crachte op den dagh van den Cruijningschen ommegangh, des avents haer aegedaen*”, met als resultaat dat Joos Willemsz Banckardt, landman onder Kruiningen, in hechtenis was genomen. Maar nu kwam ze daarop terug en verklaarde zij dat “*hij Joos niet en es den ghenen die haer Cracht aegedaen noch ooc eenighssins misleijt ofte tot oneere versocht heeft*”. Dat was op 12 Juli 1605. Joos zal uit zijn gevangenschap bevrijd zijn, maar zijn reputatie lag vermoedelijk aan gruzels. Wie was dan wel de aanrander? Dat komen we niet te weten.

2.288 Een metselaar uit Luik⁵⁶¹

Hubrecht Goossins, de metselaar, die we hiervoor al een keer ontmoet hebben in “Verkoop van een huis in Goes”, blijkt geboren te zijn in Cleijn Breughel in het land van Luik⁵⁶². Hij werd poorter van Goes, maar ging in Hoedekenskerke wonen. Hij machtigde zijn vrouw Maijken Daniels ofte Neels om met zijn moeder Maijken Clais alias Maijken Rijckers of met zijn zusters, een accoord te treffen over de nalatenschap van zijn vader Goossin Grammars, die in Cleijn Breughel was overleden.

2.289 Had hij genoeg van het stadsleven?⁵⁶³

Andries Bastiaensz uit Vlissingen ging dienen op een schip van Robin van Meurs, kapitein op een jacht van Rotterdam. Hij wilde zijn huis in de Breewaterstraat te Vlissingen van de hand doen en machtigde Jan Martins, passementwerker en poorter van Goes, “*zijne comparants zusters man*”, zeg maar “zwager”, om dat voor hem te regelen.

2.290 Waarom moest Leonora in Zuid Beveland blijven?⁵⁶⁴

Laurens Bicker, een inwoner van Kloetinge, moest op het verzoek (of was het een bevel?) van Adriaen Pietersz de Vroe, rentmeester van Zeeland Bewesterschelde, zich verbinden en borg staan dat zijn “*dienstmaerte*” Leonora Cools binnen de vier maanden niet uit Zuid Beveland zou vertrekken. Een zelfde akte was gepasseert voor schepenen van Middelburg. Ik heb geen idee wat hier aan de hand was.

2.291 Een boom, maar deze keer zonder tekening⁵⁶⁵

In de protocollen van Levendale staan nu en dan interessante getekende stambomen, die soms tot diep in de 16de eeuw teruggaan. Hier is er een waarbij Levendale alleen de relevante gegevens heeft opgetekend uit de mond van getuigen die de familie goed gekend hadden. Het werd gedaan op verzoek van Tanneken Adriaens Leijssensdr, weduwe van Cornelis Huijsen en poorteresse van Goes. Zij wilde bewijzen dat zij de enig levende nakomeling was van Leijss Bouwens. Tanneken is eerst getrouwd geweest met Jacob Adriaensz Boom. Op 21-11-

⁵⁶¹ RAZE 2042, fol 393, 19-7-1605

⁵⁶² = Kleine Brogel, provincie Belgisch Limburg

⁵⁶³ RAZE 2042, fol 397, 27-7-1605

⁵⁶⁴ RAZE 2042, fol 402, 11-9-1605

⁵⁶⁵ RAZE 2042, fol 407, 24-9 en 3-10-1605

1585 was zij voogd van de wezen van Cornelis Huijsen, zodat zij waarschijnlijk rond die tijd getrouwd is met Cornelis Huijsen en de zorg voor zijn kinderen op zich genomen heeft. De eerste getuige was Jan Adriaensz Keijser, 68 jaar oud en wonende te Nisse en nu wonende in David Jacobss boogaert onder Goes. Hij had vijf kinderen gekend van Leijs Bouwenss en had met drie van hen “*menighmael verkeert*” toen zij woonden onder de Haesdijck in Sint Anthonispolder. Van deze polder die ten westen van Ovezande ligt, weet zelfs Wilderom alleen te melden dat deze polder waarschijnlijk in 1512 bedijkt is en dat die bedijking volgens Empel en Pieters vermeld is in een niet nader bepaald document van 1521. De tweede getuige was Gillis Jansz Rose, 85 of 86 jaar oud en geboren in de “*parochie van Maere onder die Zuijdt Wateringhe beoosten H’Iersicken en tzedert d’Inundatie Anno 1530 gewoond hebbende onder die prochie van shr. Aerdskercke*”. Hij had ten tijde van de inundatie Leijs Bouwenss goed gekend, omdat die toen in Wicxdorp woonde onder de parochie van Baarsdorp. Ook hij wist dat Leijs vijf kinderen had nagelaten en dat van geen van hen nakomelingen in leven waren. Leijs Bouwenss was van zijn eerste vrouw’s “*maeghschappe*”, zodat hij hem menigmaal op de Baarsdorpse kermis ontmoet had. Als ik nu samenvoeg wat beide getuigen over de vijf kinderen te melden hadden, dan krijgen we het volgende overzicht:

Leijs Bouwenss, geboren in het verdronken land van Zuid Beveland, na de inundatie van 1530 in Wicxdorp bij Baarsdorp gaan wonen⁵⁶⁶.

Kinderen:

- Bouwen Leijss, was kuiper te Ovezande. Hij had een enige zoon, die buiten Zeeland is overleden en waarvan geen nakomelingen bekend zijn.
- Adriaen Leijss, bijgenaamd den rijcken Adriaen, woonde te Ovezande en heeft nagelaten een enige dochter Tanneken Adriaensdr Leijss, die eerst getrouwd was met Jacob Adriaensz Boom en daarna w.s. te Goes hertrouwd is met Cornelis Huijsen. Deze heeft volgens een weesakte⁵⁶⁷, bij zijn overlijden rond 4-10-1586 vier, niet met name genoemde kinderen nagelaten. Deze weesakte moet nog eens nagekeken worden, omdat het vreemd is dat in de index Tanneken Adriaens als moeder van de kinderen beschreven staat, terwijl zij alleen voogdes was.
- Marinus Leijss, woonde te Ovezande. Heeft kinderen gehad, die allen zijn overleden.
- Job Leijss, woonde onder Nisse, heeft kinderen gehad die overleden zijn. Het laatste kind aan de pest die toen heerste.
- Tanne Leijs, heeft in Ovezande gewoond en later in Goes. Zij is met een niet met name genoemde molenaar getrouwd geweest, maar heeft geen kinderen nagelaten.

Al zullen we geen van deze mensen tegenkomen in een kwartierstaat, blijft de akte interessant omdat die informatie geeft over het lot van vluchtelingen uit het verdronken land.

2.292 Mensen uit het land van Saaftinge⁵⁶⁸

Het land van Saaftinge – de naam doet al vermoeden dat dit een oud gebied is. In de Encyclopedie van Zeeland⁵⁶⁹ kunnen we lezen dat het al in het jaar 821 vermeld is met de naam Chavetinge. Bij stukjes en beetjes ging het ten onder. Het dorp Saaftinge verdween al in 1175 onder de golven. In 1584 inundeerde het laatste overgebleven stukje van het land. Op een moderne topografische kaart heeft het Verdronken Land van Saaftinge, ten Oosten van Graauw in Zeeuws Vlaanderen een behoorlijk grote oppervlakte. De mensen die er woonden moesten vluchten. Waarde was een voor de hand liggende keuze. Even een stukje Westerschelde oversteken. In Goes trouwden slechts twee personen die uit Saaftinge afkomstig wa-

⁵⁶⁶ zie Bibliografie P.A. Harthoorn “Baarsdorp, heerlijkheid, poeldorp, monument”, pag. 25

⁵⁶⁷ Weesboek Goes VN 29W, pag 193v-201

⁵⁶⁸ RAZE 2042, fol 408, 26-9-1605

⁵⁶⁹ Zie bibliografie

ren. Op 26-9-1605 verscheen voor de notaris Jacquemijne Cornelis Rijcx, alias Muijsaerds dochter, de weduwe van Pieter de Monnick. Ze was geboren in Saaftinge en woonde nu in Goes. Zij stelde Henric Carels uit Waarde aan, om haar deel van de erfenis van Lijnken, de dochter van haar broer Lievin Muijsaerdt, die in Waarde was overleden, te aanvaarden. De naam Muijsaerdt komt in Zeeland niet meer voor. Frans de Brabandere vermeldt de naam als Muyzaert of Musard, waaraan hij de betekenis van sukkel, dwaas of lomperd toekent. Maar schrijft ook dat een muser iemand was die de doedelzak bespeelde. Dit wordt bevestigd door het Middelnederlands woordenboek. Ik maak geen keus.

2.293 Een remis van een neerslag?⁵⁷⁰

Dit is een akte waar meer achter zit, maar waarvan de precieze achtergrond niet duidelijk is. Dignus Jobsz, een schrijnwerker uit Goes legde een verklaring af voor Cornelis Jansz van Oosten uit Heinkenszand. Hij zei er bij geweest was in de tijd dat Cornelis in Kapelle kwam om te vrijen en om de hand te vragen van de dochter van Jan Blocxen, waarvan toen Adriaen Jochims stiefvader was. Ook toen het huwelijk gesloten werd was hij aanwezig geweest was in het gezelschap van de familie. Voor de notaris liet hij vastleggen dat hij toen niet had gehoord dat Cornelis aan Adriaen 200 gulden beloofd had om van hem “remis van een neerslag” te krijgen. Dat is vergeving te krijgen. Hij had ook niet gehoord dat Cornelis aan Adriaen 300 gulden aangeboden zou hebben om tarwe te kopen, waarvan Adriaen de helft van de opbrengst zou krijgen. Er zijn te weinig gegevens om dit betrouwbaar te interpreteren. Uit de inhoud van de akte maak ik op dat Cornelis een naast familielid van Adriaen een zwaar letsel had toegebracht. Het zal geen doodslag geweest zijn, maar Cornelis kan wel Adriaen geld aangeboden hebben als zoengeld. Dat Cornelis dit later heeft willen ontkennen en zelfs Dignus Jobsz gevraagd heeft om te verklaren dat hij niets van dat geval gehoord had, blijft voor mij een raadsel?

2.294 Reizen was riskant⁵⁷¹

In het begin van de 17de eeuw, toen de oorlog nog woedde, was reizen een riskante onderneming. Geen wonder dat Cornelis Martinsz Mesoeck, een 17 of 18-jarige jongeman en poorter van Goes “*die van sinnen was hem in dienste te waeter te begheven oft over de zee te vaeren oft buijten slandts te reijzen*”, het raadzaam vond om eerst zijn testament te maken. Hij maakte zijn vader Martin Jansz Mesoeck erfgenaam. Ik weet niet of Cornelis de reis overleefd heeft.

2.295 Een eenzame oude vrouw⁵⁷²

Op 7-10-1605 ging Soete Hubrechtsdr., de weduwe van Adriaen Jacobsz Apteeckers naar de notaris om haar testament te maken. Zij was geboren in Heinkenszand en woonde nu in Goes. Ze was “*metten ouderdom bezwaert ende zijeck bij de viere sittende, ooc hert hoorende, anders haeren sinnen, verstant, discretie ende memorie wel machtigh*”. Ze heeft “*verclaert dat zij noch heeft leven twee sonen, Tobias ende Pieter ende Maijken wijlen haer dochters zone, genaemt Laureijs Ingelsse die alle buijten slandts vertrocken zijnde, zij niet en weet oft de zelve noch zeeckerlijck leven ende kinderen geprocreert hebben ofte niet*”. Ondanks dat stelt zij haar kinderen en kindskinderen aan tot haar erfgenamen en Christiaen, de zoon van Nees Janss en Jacob Diericxsz, haar neven, beide wonende te Heinkenszand, als executeurs van haar testament.

⁵⁷⁰ RAZE 2042, fol 410, 4-10-1605

⁵⁷¹ RAZE 2042, fol 411, 5-10-1605

⁵⁷² RAZE 2042, fol 411, 7-10-1605

2.296 Incident op de wacht⁵⁷³

Het was de beurt van Pieter Blaisz, een 27-jarige jongeman uit Heinkenszand, om wacht te lopen aan de Oostdijk bij Krabbendijke. Terwijl hij daar, gewapend met zijn geweer, op schildwacht stond, kwam Henric Jobsz uit Baarsdorp aangelopen. Pieter wilde hem niet doorlaten zonder het wachtwoord van hem gehoord te hebben, maar kreeg in plaats daarvan “*spijtighe ende scherpighe woorden*” zoals Pieter zelf verklaarde of “*ergherlijcke schimpighe woorden*”, zoals de rotmeester Adriaen Leijnsz, een 24-jarige jongeman uit Heinkenszand wist te vertellen. We weten niet wat Henric gezegd heeft, maar ik vermoed dat hij zoiets gezegd zal hebben als “doe niet zo idioot, je weet heus wel wie ik ben”. Gedurende dit vriendelijke gesprekje hield Pieter “’t roer op zijn borst” en dreigde hem te doorschieten. Mr. Jacob Witte, de superintendent op de wachten van Zuid Beveland, vond deze gebeurtenis belangrijk genoeg om de verklaringen van Pieter en Adriaen door de notaris te laten vastleggen. Het wachtlopen langs de Zuid Bevelandse dijken verliep niet altijd soepel. Dit geval kan veroorzaakt zijn omdat Henric Jobsz zich beschouwd kan hebben als een belangrijk ingezetene van Baarsdorp, die zich niet door de eerste de beste jongeman liet bedillen. Hij had een kleine hofstede in Papenhoek en bezat veel land in diverse andere hoeken. Hij was geparenteerd aan bekende families. Hij was de zoon Job Jansse uit Hulst en Maijke Anthonisdr. Ossewaerde en een halfbroer van Cornelis Cornelisz Tolleman, alias Wicxdorp. Op 19-7-1597 was hij in Goes ondertrouwd met Francijnken Crijn Bouwense. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren: Job (1601), Quirijn (rond 1603), Maijke en Neelken.

2.297 Ongelukje met olie⁵⁷⁴

Omstreeks “*baefsmisse*”, d.i. 1 oktober van het jaar 1603, stonden Pieter Noudsz, die op de landstede van Jacob Boom woonde, en Adriaen Willemsz Versluijs, uit Goes, 31 en 29 jaar oud, op de kade, ongeveer op de plek waar Jan den Ringh woonde. Zij zagen dat Lieven de Corte bezig was olie “af te schepen”. Dat is in een schip laden om weg te voeren. Een van de arbeiders die de “pijpen” in het ruim van het schip moest laten zakken, liet een pijp olie tegen het schip stoten, waardoor de bodem er uit sprong. Het ging uiteraard om de schadevergoeding, die moeilijk te bepalen was, want Pieter beweerde dat ongeveer een derde deel van de olie weggevloeid was, maar Lieven had gezegd dat het veel meer geweest was. Lieven de Corte is overleden voor de zaak opgelost was. Toen heeft Jan de Wolf, die met zijn weduwe getrouwd was, de zaak willen oprakelen. Die “oliepijpen” waren behoorlijk groot. Het vat dat gebroken was bevatte drie amen en vijf stopen, dat komt neer op ongeveer 150 liter. Er staat niet bij om welke olie het ging. Ik neem aan dat het raapolie was, mogelijk afkomstig van een van de Goesse oliemolens. Lieven de Korte was afkomstig uit Stekene in Oost Vlaanderen. Op 18-1-1589 werd hij poorter van Goes. Hij trouwde met met Margriete de Brouwer, die op 19-1-1605 te Goes hertrouwde met Jan de Wolf uit Lokeren.

2.298 Testament van een emigrantenechtbaar zonder kinderen⁵⁷⁵

Dit echtpaar zullen we dus niet in een kwartierstaat aantreffen, maar het testament is interessant vanwege de daarin genoemde familieconnecties. Claes Woutersen was als jongeman uit Den Oudenman bij Watervliet in Oost Vlaanderen naar Goes gekomen en was daar op 29-6-1605 getrouwd met Catleijne Zegers, de weduwe van Jacob Oyevaer uit Geertsbergen⁵⁷⁶ in Oost Vlaanderen. Op 2-11-1605 maakte hij zijn testament, waarin hij Niclais Woutersz genoemd wordt, met Catlijne Goeswijns, die kennelijk een dochter van een Goeswijns Zegers of

⁵⁷³ RAZE 2042, fol 415, 18-10-1605

⁵⁷⁴ RAZE 2042, fol 416, 23-10-1605

⁵⁷⁵ RAZE 2042, fol 418, 2-11-1605

⁵⁷⁶ Geeraardsbergen

een Zeger Goeswijnsz was. Zij had een broer Hans Goeswijns, waarvan verder niets bekend is. Indien Catlijne eerst mocht komen te overlijden, zou Niclaes hem 10 schellingen moeten uitkeren. Niclais had een broer Pieter Woutersz, die we ook in Goes aantreffen, omdat hij op 2-9-1607 getrouwd was, als weduwnaar uit Den Oudenman, met Neeltien Willems, jongedochter uit Wemeldinge. Bij vooroverlijden van Niclais moest Catlijne aan Pieter drie schellingen geven “tot een memorie”. Nadat beide overleden zouden zijn mocht David, de zoon van zijn zuster Stoffelijne Wouters alle goederen komen halen die in de nalatenschap gevonden zouden worden.

Zoals vaak is dit een puzzle. In het trouwboek van Goes lezen we dat op 1-6-1618 getrouwd is een Nicolaes Woutersen van Wambeke, weduwnaar geboren in Den Oudenman, met Janneken Pieters, de weduwe van Wouter Woutersen. Is dit een tweede huwelijk van bovengenoemde Niclais? Was “van Wambeke” een familienaam? De plaats Wambeke (nu Wambeek) ligt in de Belgische provincie Brabant, ver van Den Oudenman. Janneken Pieters was op 10-7-1605 als weduwe van Adriaen Adriaense getrouwd met Wouter Woutersen, van Wambeke, die weduwnaar was van Meenen in West Vlaanderen. Die gegevens lijm je niet zomaar aan elkaar! Maar toch.... Frans de Brabandere noemt onder de naam Wambeek, dat er een Wambeke was onder Wijschate. In het boek van Eugene de Seyn⁵⁷⁷, lezen we dat Wijschate in de provincie West Vlaanderen ligt en dat daar een waterloop genaamd de Wambeke is. Zouden al die Woutersen's uit die omgeving afkomstig zijn? Daartegen pleit dat Wambeke en Watervliet ver van elkaar liggen. Aangezien andere bronnen niets opleveren, berg ik dit voorlopig even op onder onopgeloste problemen.

2.299 Bier uit Delft⁵⁷⁸

Vrij regelmatig kunnen we bij Levendale vinden dat veel bier in Zeeland geïmporteerd werd uit Delft. Zo heeft Pieter Cornelisz Tavernier uit Heinkenszand op 15-11-1605 verklaard dat hij £ 25 schuldig was aan Jacob Houbroeck, die biersteker geweest was van Mattheus Jansz, brouwer in de drie sterren te Delft. Het ging over geleverde bieren. Op dezelfde dag heeft Jacob Claisz Waerdt, wonende te Driewegen bekend dat hij £ 31 schuldig was van geleverd bier. Uit zijn naam valt op te maken dat hij herbergier in Driewegen was.

2.300 Verhaal van een boze hazenvanger⁵⁷⁹

Het speelde zich af in Kapelle. Loonken Pauwelsdr, 24 jaar oud, Adriaenken Jansdr (19 jaar oud), beide geboren te Biezelinghe en nu als dienstmeisjes wonende bij Jan Potteij, kapitein van een compagnie voetvolk, en jonkvrouw Helena Potteij, 20 jaar oud, de dochter van de kapitein, waren gevraagd om een verklaring af te leggen over een gebeurtenis die onlangs in Kapelle had plaatsgevonden. Twee dagen nadat jonkheer Hieronimus van Serooskerke in Kapelle was overleden, op een zondagavond tussen 7 en 8 uur, stonden zij voor het huis van Potteij. Vanuit het dorp kwam langsgelopen Inghel Dennich⁵⁸⁰, die op de Monnickendijk een buurtschap onder Kattendijke woonde. Hij had een stok over zijn schouder waaraan twee hazen hingen. Die moest hij kennelijk afleveren aan “de lieutenant”, de zoon van kapitein Potteij, maar toen hij hoorde dat die niet thuis was werd hij nijdig en zei tegen de meisjes: *“Dese haezen draeghe ick in spijte van den capitain ende ic hebber noch eenen gevanghen die ic wegh gheschoncken hebbe. Ende den Capitein es maer een honsfot en die lieutenant ende vaendraegher maer leckers. De welcke als ic bij hem come noch wel met stocken wil slaen”*. Dat waren harde woorden, want hondsvot en lekker, in de betekenis van deugniet, zijn scheldwoorden, waarbij een kapitein ogenblik zijn degen getrokken zou hebben. Loon-

⁵⁷⁷ Zie bibliografie

⁵⁷⁸ RAZE 2042, fol 420, 15-11-1605

⁵⁷⁹ RAZE 2042, fol 423, 15-11-1605

⁵⁸⁰ er staat “dnich” met daar boven een afkortingsstreep

ken had geantwoord dat ze het tegen de kapitein zouden zeggen, waarop Inghel zei: “Ghij moghet hem segghen”. Op dat moment kwam mr. Adriaen van Cloetinghe langs met een andere man en zei tegen Inghel: “*Wat seghdij dat jehens die dochters oft vrouwen. Wildijt geseyt hebben, segghet hem selfs*”. Einde van het verhaal.

2.301 Testament van Aeghte Boerhansdr⁵⁸¹

Aeghte was zwanger van haar eerste kind en daarom vond zij het verstandig om een testament te maken. Ze had al twee jaar eerder, op 5-4-1603 huwelijksvoorwaarden laten vastleggen. Zij was op 23-4-1603 te Goes getrouwd met de timmerman Quirijn Vincentsz, een jongeman uit Baarland. Zij was zelf geboren in Reimerswaal. Alleen Levendale noemde haar in een aantekening in de marge Boerhans. Zij heette in feite Agatha Jan Cornelisz. Vermoedelijk heeft Levendale, die zelf uit Reimerswaal kwam, haar familie gekend en geweten dat die zich Boerhans noemde. Op 15-11-1627 is te Goes begraven de huisvrouw van Crijn Vincentsse. Haar naam wordt niet vermeld, maar aangezien ik niet heb gevonden dat Crijn getrouwd is, neem ik aan dat dit Aeghte was. In de boedelrekeningen van de weeskamer van Goes komt Crijn (Quirijn) Centssen (Vincentsz) nog voor in 1634 en 1646, maar dan alleen als voogd.

2.302 Was Bouwen Cornelisz nog in leven?⁵⁸²

Op 9 december 1605 verschenen bij de notaris Adriaen Adriaensz, die woonde in de Thijshoek onder Sinoutskerke en zijn broer Lucas Adriaensz, wonende in 's Gravenpolder. Zij hadden een broer Jan en drie zusters. Tevens verscheen Jan Marinusz de Jonge, wonende in de Oudestraat te Kloetinge. Hun verhaal was dat hun neef, Bouwen Cornelisz, die kuiper in Goes geweest was, dertien jaar geleden naar het buitenland vertrokken was. Aangezien zij niets meer van hem gehoord hadden, vermoedden zij dat hij was overleden. Indien dat het geval was, zouden zij, samen met ander erfgenamen, in aanmerking komen voor een deel van zijn erfenis. Maar het zou wel eens lang kunnen duren om daar zekerheid over te krijgen. Zij besloten daarom bij voorbaat hun vermeende aandeel over te dragen aan Niclais Michielsz Oostdijck, poorter van Goes.

Volgens Abelmann⁵⁸³ was Nicolaas Michielse Oostdijck geboren te Goes op 5-9-1562. Hij bezette diverse functies in Goes, als deken, stadsrentmeester, schepen, weesheer, commissaris van het landrecht, kerkmeester en ouderling. Hij was de zoon van Michiel Nicolaasse Oostdijck en Digne Cornelisse van Olstende. Uit zijn persoonlijke gegevens is niet op te maken of hij verwant was aan Bouwen Cornelisz.

Bij het lezen van de naam Lucas Adriaensz, gaat er bij mij een belletje rinkelen. Een Lucas Adriaensz Smallegange werd geboren omstreeks 1572 en heeft in 's Gravenpolder gewoond. Hij had een broer Adriaen Adriaensz Smallegange, die in Sinoutskerke gewoond heeft, maar later in Krabbendijke woonde. Zij hadden een broer Jan en een twee of drie zusters, die niet met naam bekend zijn. (Zie: Het nieuwe geslachtsboek Smallegange, p.25, volgens gegevens van J.J.Polderman, bewerkt door P.A.Harthoorn, 1953). Van hun ouders heb ik niets kunnen vinden.

Zij waren niet de enigen die een aasje uitgooiden in de hoop een deel van de erfenis van Bouwen Cornelisz te krijgen, of zoals de akte het uitdrukte: “in een apparente herediteijt”. Op 14-2-1606⁵⁸⁴ kwam Jan Andriesz uit Wemeldinge, die voogd was van de kinderen van de overleden Adriaen Jansz en van Sara Jans. Ter zelfder tijd verscheen Jan Marinusz Polder-

⁵⁸¹ RAZE 2042, fol 432, 5-12-1605

⁵⁸² RAZE 2042, fol 435, 9-12-1605

⁵⁸³ De grafzerken in de Grote- of Maria Magdalenakerk in Goes, pag 33

⁵⁸⁴ RAZE 2042, fol 457, 14-2-1606

dijck die onder Kapelle woonde. Zij beschouwden zich “erfgenamen ab intestato” van Bouwen Cornelisz. Ook zij droegen bij voorbaat hun erfportie over aan Nicolaes Oostdijck. Hiermee ben ik geen stap verder met de identiteit van Bouwen Cornelisz, dus..... einde van het verhaal.

2.303 Een schat in een Oosterse kist⁵⁸⁵

Jacobmijna Gisbrechts was overleden te Goes op 9 december 1605. Zij was achtereenvolgens weduwe geweest van Gillis Jansz Pluijm en later van Lenard Pietersz Baersdorp. In het weesboek van Goes⁵⁸⁶ lezen we dat op 17-5-1589 een weesakte is opgemaakt van de kinderen (niet met naam genoemd) van de overleden Gillis Jansz Pluijm en Jacobmijne Gijsbrechtsdochter. Op het verzoek van hun zoon Pieter Gillisz Pluijm en Belie Henricx, de vrouw van Joris Coije, werd inventaris opgemaakt van de goederen die Jacobmijna had achtergelaten in het huis van de timmerman Bernard Marinusz, waar zij was overleden. En zij blijkt een klein fortuin te hebben nagelaten. In een “oostersche kiste” vond men twee doosjes met gouden en zilveren munten. Dat “oostersche” verwijst waarschijnlijk naar een herkomst uit Noord Duitsland of een van de Hanzesteden. Men vond:

- In realen van achten halve ende quartkens, tsaemen 24 stucken tot 47 stuijvers het stuck.
- Twee Zeusche daelders tot 5 schellingen groten tstück.
- Vier coninxdaelders tot 52 stuijvers tstück.
- Twee ende een half rijcxdaelders tot 47 stuijvers tstück.
- Drie Staten daelders tstück 2 guldens.
- 47 schellingen.
- In pajementen 25 schellingen een groot.
- Vijf ende een half nieuwe rosenobels tot 8 groten ende 6 stuijvers tstück.
- Een nieuwe Gentschen nobel 23 schellingen 6 groten.
- Twee angelotten tstück 18 schellingen 8 groten
- Thien goltgulden tot 9 schellingen 2 groten tstück.
- Drije halve goude realen tstück 9 schellingen 6 groten
- Een gouden croone 11 schellingen 8 groten.
- Een nieuw milrez van portugal tot 21 schellingen groten.

Het berekenen van de totale waarde van die verschillende muntsoorten is niet gemakkelijk. Ik kom op ongeveer f.170, toch wel een aardig bedrag voor die tijd.

Verder zaten er in de kist twee zilveren lepels, twee gouden ringen, een zilveren “*maillie*”⁵⁸⁷, een zilver “*hooftijserken*” en wat kleding: twee zwarte keursen, een zwart rokje, een zwart voorschoot, een zwarte hoed met een “*overtrecksel*”. Men vond ook nog een tresorken⁵⁸⁸ waarin acht vrouwenhemden, twee paar lakens, zes voorschoten⁵⁸⁹, een wit “*corenzacxken*”, negen droogdoeken, een nieuwe lap laken van 5 ¼ el, twee zakjes, een servet, 15 nachtdoeken, vijf neusdoeken⁵⁹⁰, een “*huijve*”⁵⁹¹, negen “*halscleeren*”⁵⁹².

⁵⁸⁵ RAZE 2042, fol 436, 9-12-1605

⁵⁸⁶ Weesboek Goes, inv.VN 30W, 17-5-1589

⁵⁸⁷ waarschijnlijk een soort gedenkpenning

⁵⁸⁸ een soort kastje

⁵⁸⁹ schorten

⁵⁹⁰ zakdoeken

⁵⁹¹ een soort vrouwenmuts

⁵⁹² halsdoeken?

Dan was er nog 12 pond gehekeld vlas en 15 stokken ongehekeld vlas, 2 pond garens en een glas.

Op een “glaesberdeken”⁵⁹³ stonden twee tinnen kommen, een mosterdpot, een zoutvat, twee kroesjes, vier tinnen lepels, een “botercroes”, een tinnen schotel en twee metalen kandelaars. Aan een “canneberdeken” hingen twee kannen, een pint en een halve pint. Dan was er nog een tenen korfje met twee “bennekens”⁵⁹⁴, een “scabelleken”⁵⁹⁵, een stoofken, een cleerman-de en een stoel.

In de achterkeuken stond een tenen vrouwenstoel, een tresoorken van blank hout, een tobbe met een marktmand, een “keerslade”, een zoutvat, een “hanghel met een treeft”⁵⁹⁶, “een schuppe met een tanghe”⁵⁹⁷, een lantaarn en een blaasbalg, een rasp en een “stremijn”⁵⁹⁸, een “steenen clocke” (?), een “cleerbessem met een cladder”⁵⁹⁹, een spinnewiel, vijf houten “teli-oren”⁶⁰⁰, een “cruijtdooze”⁶⁰¹, een bankje met een stoel, een emmer met ijzeren banden, een wastobbe en een ton, een bed met een “hooft peel en twee oircussens”, een witte en een groene deken, een zitkussen, haar dagelijkse kleren, een rood en een grijs keursken, een rood “pletzroccken”⁶⁰².

Het was dus een behoorlijke inboedel die de erfgenamen onder elkaar mochten verdelen.

2.304 Crediteuren delen hun verlies⁶⁰³

Adriaen Jansz Cousmaker, poorter van Goes, was overleden aan de “haestighe zizeckte”⁶⁰⁴. Hij had veel schulden, maar er was geen schijn van kans dat hij die kon betalen, want hij was arm en had drie “schaemele weeskens”. Zijn crediteuren waren verstandig. Ze begrepen dat ze onderling tot een accordo moesten komen, omdat anders het weinige dat in het sterfhuis gevonden werd, verloren zou gaan aan proceskosten, of, zoals in de akte geschreven wordt: “Heeftet den apparenten Crediteuren beter gedocht onder elcanderen te dijer oirzaecken met-ter minnen te accorderen ende transingeren”. Zij worden met naam genoemd, met het bedrag dat zij zouden moeten krijgen. Bij elkaar opgeteld blijkt de schuld van Adriaen Jansz. tamelijk hoog te zijn. Over Adriaen Jansz Cousmaker ben ik weinig te weten gekomen. Hij kan een broer geweest zijn van Nicolaes Jansz Cousmaker, die op 11-10-1602 op huwelijkse voorwaarden getrouwd is met Mayken Frederiks, maar ik heb daarvan geen bewijs gevonden. De crediteuren waren:

- Balthasar Meijs, wonende te Veere £ 45:3:10
- Leunis Leunisz, wonende te Veere £ 17:16:6
- Samuel van Straetzeele, wonende te Veere £ 10:12:1
- Sampson Morisz, wonende te Middelburg £ 1:13:8
- Clais de Click, wonende te Middelburg £ 5:3:0
- Abraham van Benthem, wonende te Goes £ 2:18:4
- Hans van Leem, alias van Enghe, wonende te Goes £ 0:2:11

⁵⁹³ een soort rekje

⁵⁹⁴ mandjes

⁵⁹⁵ een voetbankje

⁵⁹⁶ een haak om ketels boven het vuur te hangen

⁵⁹⁷ een schep en een tang om kolen of turf mee te scheppen?

⁵⁹⁸ zeef

⁵⁹⁹ een soort bezem en een borstel

⁶⁰⁰ schotels

⁶⁰¹ MNW noemt wel een cruutbusse, een doos of bus om geneeskrachtige kruiden in te bewaren

⁶⁰² een geplisseerd rokje? kenden ze die toen al?

⁶⁰³ RAZE 2042, fol 440, 23-12-1605

⁶⁰⁴ een ziekte met een snel verloop en dodelijke afloop

- Jacob Inghelsz, wonende te Goes £ 0:11:0
- Jacob Pietersz, van Breda, wonende te Goes £ 1:8:0
- Jan Cornelisz den Ringh, wonende te Goes £ 0:4:0
- Jan Fransz, bocxmaker, wonende te Goes £ 1:2:0
- Jan Jansz, cleermaker, wonende te Goes £ 4:0:0
- Maijken Cornelis Jobs, wonende te Goes £ 1:0:3
- Pieter Claisz, bocxmaker, wonende te Goes £ 0:2:0
- Susanne int Lammeken, wonende te Goes £ 0:15:0
- Pieter Laureijs Rosijn, wonende te Bergen op Zoom £ 17:0:0
- David Verdonck, won. Rotterdam, poorter Goes £ 42:5:11
- Jan Laureijsz, won. Rotterdam, poorter Goes £ 14:9:0
- Hans Bernards, scrijwercker, poorter Goes £ -----

2.305 Een vlag op het schip van een biersteker⁶⁰⁵

Willem Hou of Houw was biersteker, d.w.z. hij transporteerde bier van de brouwerij naar de herbergen. Op 13-12-1605 legde Guilleaem Hebberechts, een 24-jarige inwoner van Goes, een verklaring af op verzoek van Jacob Cornelisz, schipper en inwoner van Goes, die getrouwd was met een dochter van Willem Houw, die nu overleden was. Guilleaem verklaarde dat hij geweest was in de herberg van Evert Elsevier in Baarland, waar toen aanwezig waren Jan Cornelisz Mazuer en Willem Houw. Hij had gehoord dat Jacob aan Willem een vlag op zijn schip beloofd had, of anders een dubbele dukaat. Jan Cornelisz Mazuer had ook een vlag beloofd aan Willem. Wat was er aan de hand? Zij hadden die belofte gedaan op voorwaarde dat Willem de haven van Baarland niet voorbij zou varen zonder aan te leggen om de ingezetenen aldaar van bier te voorzien. Jacob Cornelisz en Jan Mazuer hadden daar voordeel bij, omdat zij de impost op het bier gepacht hadden.

Ik vind dit een vreemde akte. Misschien dat het duidelijker zou worden als bekend is wie Willem Hou(w) was, maar dat is niet het geval.

2.306 Schepenzegels⁶⁰⁶

Waar zijn toch al die originele perkamenten gebleven met aanhangende schepenzegels, die zo'n prachtige bron kunnen zijn voor familiewapens en merken van schepenen? Ze waren er in overvloed! Zo heeft IJeman Lenardsz uit Wolphaartsdijk op 21-2-1606 een brief getransporteerd aan Jan de Jaegher in Goes, die verleden was voor schepenen van Ovezande. Daarin had Susanna Gerardsdr, de weduwe van Logier Henricx een bedrag van 12 pond vlaams en 10 schellingen gezet op naam van haar dochter Leenken, dat afkomstig was van de verkoop van een kwart van een huis. Het document was gedateerd 9-2-1604 en was ondertekend door Jan Gillisz Cauwercijn en was "bezeghelt met drie schepenzeghelen".

2.307 Zuipen had nog niet de moderne betekenis⁶⁰⁷

Onze taal is in de loop der eeuwen veranderd. Als je het in het begin van de 17de eeuw waagde om iemand een schelm te noemen, kon je een opsteker (een lang scherp mes) in je borst verwachten. Met het woord zuipen is het precies het omgekeerde. Zuipen had toen nog niet de betekenis van overmatig drinken. Als de overleden man van Adriaenken Langhe Claisdochter, bekend stond als "Jacob Jansz geseijt wijnzuijper", hoefde dat niet te betekenen dat hij dagelijks laveloos onder de tafel lag. Misschien had het zelfs de positieve betekenis dat hij

⁶⁰⁵ RAZE 2042, fol 242, 13-12-1605

⁶⁰⁶ RAZE 2042, fol 457, 21-2-1606

⁶⁰⁷ RAZE 2042, fol 458, 8-3-1606

het zich kon veroorloven om wijn te drinken. Namen als “dochter van Langhe Clais” en “Jacob de wijnzuiper” zijn geen grote hulp bij het identificeren van personen. Uit een akte van eind februari 1606 blijkt dat een zekere Crijn Pietersz, getrouwd was met Bartholijken, de zuster van Jacob Jansz. Daarin staat ook dat de weduwe drie jaar eerder beloofd heeft haar kinderen te onderhouden, geheten: Gillis toen 10 jaar oud en Agniete, 8½ jaar, maar verder weet ik niets over hen te melden.

2.308 Mensen uit Brabant⁶⁰⁸

Op 22-3-1606 verscheen voor de notaris Mathijsken Macharis Jansz Nobel dochter, samen met haar man Jan Adriaensz in 't Radt. Zij woonde te Goes. Volgens het trouwboek van Goes waren zij ondertrouwd op 15-7-1600. Zij was weduwe van Geert Govaertsen en kwam van Roosendaal. Jan was weduwnaar van Stabroek. Mathijsken verklaarde dat zij op 24-8-1598 aan Mr. Jannen Buijcx 15 gemeten land getransporteerd had, dat gelegen was in 't Cruijslant van Steenberg. Verder had zij renten overgedragen die haar vader Macharis bezeten had onder Rosendale (Roosendaal), waarvan de erfbrieven in het bezit waren gebleven van de weduwe en de erfgenamen van Cornelis Joachims de Vrome. Zij verklaarde ook dat heer Adriaen Nobel, en daarna haar vader Macharis, een erfelijke rente van 32 gulden gehad heeft, die verleden was door schepenen te Gastel bij Laureijs van Lijebeke Raessoon op 4 februari 1539 “stilo Ludicx”. Dan was er nog een rentebrief van 6 gulden ten laste van Rochus Stevensz op goederen te Bortheldonck en 3½ gulden jaarlijks op goederen van Michiel Pauwels van de Meere te Vroonhout, gedateerd 14-4-1545.

Dit is tamelijk onverteerbare kost, maar bewijst wel dat Mathijsken en haar vader Macharis Jansz Nobel stevig in het Brabantse land geworteld waren en dat Jan ook uit die omgeving kwam. De naam “in 't Radt” verwijst naar het huis In 't Radt van Avontuur, waar Mathijsken en Jan gewoond zullen hebben. De naam blijkt oud te zijn, want reeds in 1562 is er een vermelding in RAZE 2037 van een Jan Jansz in 't Rat en die was geboren omstreeks 1522.

Op 3-11-1627 zijn in Goes op huwelijkse voorwaarden⁶⁰⁹ getrouwd Adriaan Janz in 't Radt, met Jorijntje Pauwels. Het is aannemelijk dat Adriaan een zoon van Jan Adriaensz is, maar ik heb hun huwelijk niet in het trouwboek van Goes kunnen vinden en ook geen dopen van mogelijke kinderen. Ook heb ik een mogelijk verband met andere personen met de naam “in 't Radt” niet kunnen aantonen. En misschien bestaat die ook niet en geeft de naam alleen aan dat die persoon eigenaar of bewoner van dat huis was.

2.309 Grote stormschade⁶¹⁰

In een vorig nummer van Zeeuwse Familiepraet heb ik geschreven over Guillaume de Hondt, die van Oudenaarde afkomstig was en zijn vrouw Maria van der Mole. Op 8-5-1606 verscheen zij weer voor de notaris. Zij vertelden dat in de huwelijkse voorwaarden, die zij op 21-8-1604 gemaakt hadden gestipuleerd hadden dat in geval Guillaume eerst zou sterven, Anneken een vierde deel van de erfgronden, die van zijn kant gekomen waren, zou erven. Maar als Anneke eerste zou overlijden, zou hij de helft erven. Dit kun je natuurlijk netjes door een notaris laten vastleggen, maar soms steekt de natuur daar een stokje voor. Op de tweede Paasdag 27-4-1606 was er namelijk een grote storm geweest, die aan het voorhuis, de grote schuur en de neerschuur van Anneken's hoeve, zoveel schade aangebracht had, dat grote onkosten gemaakt moesten worden om de zaak te herstellen. Die kosten zouden zij samen delen, maar de dag daarop kwam Guillaume hierop terug en zei dat hij niet aan de hoeve wilde

⁶⁰⁸ RAZE 2042, fol 461, 22-3-1606

⁶⁰⁹ RAZE 2052, fol 277, 1627

⁶¹⁰ RAZE 2042, fol 467, 9-5-1606

meebetalen, maar liever land wilde verkopen om de schade te dekken. Het is niet duidelijk waar die hoeve gestaan heeft.

2.310 Einde Protocol E (RAZE 2042)

En hiermee zijn we aan het einde gekomen van RAZE 2042, het laatste protocol van Levendale, die in 1606 is overleden. Deze en alle vorige verhalen zijn maar een kleine greep uit de akten die Levendale in zijn vijf protocollen geregistreerd heeft. Ik heb alleen de akten gekozen die gegevens opleverden over families, waarvan betrekkelijk weinig bekend was. Daarnaast koos ik akten waarin gebeurtenissen beschreven staan, die een licht werpen op het leven in Goes, of waarin interessante beroepen of huisnamen in vermeld zijn.

2.311 Begin protocol A (RAZE 2038)

Ik was aan het einde gekomen van RAZE 2042, maar dat betekent niet zoals ik in het voorwoord al vermeld heb en hebt u mijn extracten van het eerste protocol (RAZE 2038) nog te goed. Levendale woonde bij het schrijven van deze acten nog niet in Goes, hij had in die tijd nog veel klanten uit Reimerswaal en uit Bergen op Zoom.

2.312 Zeeuws zout naar Enkhuizen⁶¹¹

Op 24 januari 1579 stelde Jan Jansz Smidt, geboren te Reimerswaal. Cornelis Claesz Cuijper, poorter en inwoner van Reimerwaal aan, om een bedrag van 8 pond 16 schellingen 8 grooten vlaams te gaan innen, die Anthonis Meijnaertsz uit Enkhuizen schuldig was van 6 kwartier 14 vaten wit zout, die Anthonis met zijn makelaar Willem Marinusz Bragaert in Reimerswaal had gekocht en met een schip van Zeger Pietersz, naar Enkhuizen had gevoerd.

Zoals gewoonlijk is het moeilijk om uit te vinden over hoeveel zout het ging. Men had een groot kwartier, dat 24 vat was en een klein kwartier dat 6 vat was. En een vat, als zoutmaat, was 4 achel of schepel en een schepel kon $\frac{1}{4}$ mud zijn of $\frac{1}{8}$ mud ik geef het op! Anthonis Meijnaertsz was waarschijnlijk al overleden. Rond 1580 bezat hij, samen met Albert Jacop een graf in de Westerkerk te Enkhuizen. Of hij daar ook begraven is heb ik niet nagegaan.

Er zijn meer akten die met de zoutnering te maken hebben. Op 7-1-1580⁶¹² verklaarden Cornelis Cornelisz Bolle en Jan Adriaensz van Hoorn alias Schaffer, beide geboren te Reimerswaal, en nu inwoners van Bergen op Zoom, dat zij in het bezit waren van een transportbrief, op 7-12-1577 verleden voor de Antwerpse notaris Gillis (ik lees Arondeaulx), waaruit blijkt dat zij van de Reimerswaler Adriaen Jansz Meijster voor de somma van £ 133:6:8 gekocht hadden “eene soutkeete metten selhuijse”.

De zoutpannen van Reimerswaal waren van groot belang voor de stad. Reeds in 1491 verleenden de baljuw, burgemeesters en schepenen een ambachtsbrief aan de zogenaamde “panluijden”, zodat zij hun “keetneringe” konden uitoefenen. Jaarlijks benoemden zij een deken en drie gezworens. Zij hadden hun eigen kapel, waaraan alle gildebreders moesten bijdragen voor het onderhoud. Zij moesten deelnemen aan de Onze Lieve Vrouwe ommegang. Wie op “Meydach” en “Sacramentsdach” verzuimde deel te nemen aan de processie, kreeg een boete van 5 schellingen. Er waren bepaalde verordeningen betreffende de zogenaamde zoutmaat. De panluijden konden een “grove oft cleyne” zoutmaat halen bij de bewaarder. Ze kregen er een hamer of “moskuyle” bij, vermoedelijk om ermee op het vat te slaan om de dichtste pakking te bereiken. De bewaarders waren erg zuinig met hun vaten en hamers, want als de panman ze niet op tijd terug bracht, kreeg hij een boete van vier ponden zwarten, een hoop geld. Het “joncwijf” of haar man, die in het “zelhuys”, d.i. zoutkeet, werkten, mochten er geen

⁶¹¹ RAZE 2038, fol 29, 24-1-1579

⁶¹² RAZE 2038, fol 42, 7-1-1580

vuurtje in stoken of er een bedstede in maken om te slapen. Zo'n "joncwijf" werd ook wel "pitstrigge" genoemd, waarvoor ik geen verklaring heb kunnen vinden.

Wie meer wil weten over de zoutnering in Reimerwaal, raad ik aan het boek Mr.R.Fruin over de stad Reimerswaal⁶¹³ te lezen, waaruit ik ook veel van het bovenstaande geleend heb.

2.313 Andries Vierlingh, de waterbouwkundige⁶¹⁴

Andries Vierlingh (1507-1578) is een van de bekendste waterbouwkundigen, die ook in Zeeland zijn sporen heeft achtergelaten. Hij is schepen van Breda geweest (1536/37) en rentmeester van de Oranjes (1537-1567) in Steenberg. Op hoge leeftijd maakte hij plannen om het verdrinken land van Zuid Beveland te herwinnen. Dat is niet gebeurd. Zijn bekendste werk is het "Tractaet van Dijkkagie", een handboek voor bedijkers, dat pas in 1920 uitgegeven is. In ditzelfde protocol⁶¹⁵ staat een verklaring van Jhean Turck, dat hij uit kracht van een procuratie van Magdalena Vierlingh en Maria Vierlingh, die op 9-1-1579 voor burgemeesters en schepenen van Bergen op Zoom verleden was en een andere van Nicolaes Vierlingh die op 17-1-1579 voor burgemeesters en schepenen van Steenberg verleden was, dat Turck aangesteld was om de goederen uit het sterfhuis van Andries Vierlingh te administreren. Deze akte was opgemaakt met Jheremias Daene en Pieter Gillisse, poorters van Bergen op Zoom, als getuigen.

Seigneur Jan Turck blijkt nog een andere vinger in de pap te hebben, dan de genoemde administratie. Op 7-9-1580⁶¹⁶ stelde hij Jan Lenardts, zijn procureur in Vosmeer aan om aan Cesar Perquin, 35½ gemet land in Nieuw Vosmeer te leveren, "*eertijds bedijckt bij Andries Fierlinck ende bij hem comparant van den erfgenamen desselfs Fierlinck bij coope vercreghen*".

2.314 Bertoen of Bortoen, een mooie oude voornaam⁶¹⁷

Bertoen is een naam die we al heel vroeg in de Grafelijke rekeningen kunnen vinden, met namen als Bortoen Dierixsone, Bertoen Jan Clayssone, e.a. De Brabandere noemt al een Wilzoete Bertoen of Wilsoete filius Bertons, in Hulst in 1291. In Brugge werd in 1445 een Jacop Pieterszoon Bertoen "vander Mare in Zeelant" als poorter ingeschreven.

Voor zover ik weet komt de naam tegenwoordig niet meer voor. Maar in Bergen op Zoom woonde rond 1580⁶¹⁸ nog een Maijken Bertoens, weduwe van Anthony Bertoen, die verklaarde dat zij "*sichtent den eersten troublen die int jaer 1566 gebeurt zijn geweest*" buiten de Nederlanden gewoond heeft en nu, 14 dagen na Pasen, weer teruggekeerd was. Haar eerste taak was om haar debiteur Lam Claess in Vossemaer aan te manen de 10½ pond vlaams die hij haar schuldig was, terug te betalen. Hij beweerde dat hij al 3 pond had betaald aan haar dochter Maijken Anthonis, maar zij beweerde dat dit niet waar was.

2.315 Een hoeve in Vosmeer⁶¹⁹

In deze acte verklaarde joncvrouwe Livine Daniels, de weduwe van Joachim Jacobsz van der Tolen, bijgestaan door Cornelis Levendale, baljuw van Reimerswaal, dat haar zwagers Hubrecht Michielsz Ottenaer, wonende te Sint Annaland, en Adriaen Cornelisz, wonende op de hoeve van Mr.Everard van Couwerfve, staande in "Vossemaere", de hoeve van haar man, die bedlegerig was, hadden overgenomen. Er moest nog een kleine kwestie rechtgezet wor-

⁶¹³ Mr.R.Fruin, Het Recht der Stad Reimerswaal (Martinus Nijhoff, 1905)

⁶¹⁴ RAZE 2038, fol 57, 7-9-1580

⁶¹⁵ RAZE 2038, fol 38, 24-12-1579

⁶¹⁶ RAZE 2038, fol 57, 7-9-1580

⁶¹⁷ RAZE 2038, fol 61, 9-10-1580

⁶¹⁸ RAZE 2038, fol 61, 9-10-1580

⁶¹⁹ RAZE 2038, fol 84, 9-3-1581

den, want de kopers hadden van de voorgaande pachter van de hoeve “coren te velde” gekocht voor £ 20, waarvan Livine beweerde maar £ 12 ontvangen te hebben. Die kwestie zal wel opgelost zijn denk ik.

2.316 Een protest van de dochter van Jacques Mareschael⁶²⁰

Op 22-1-1582 stapte Katlijne Jansdochter, met haar moeder, bewoners van Goes naar de notaris. Katlijne verklaarde dat, nu zij 22 jaar oud geworden was, zonder voogd zelf haar goederen wilde beheren. Zij zei ook dat het scheen dat haar voogd Cornelis Martsz geld, haar en haar broer toebehorende had laten consigneren, dat is verzegelen, bij de weeskamer van Goes. Zo'n akte levert weinig concrete gegevens op. Wie was Katlijne Jansdochter? Levensdale geeft hier zelf het antwoord op. Hij had de gewoonte om bij elke akte een korte kanttekening te maken. Die bevat soms bijzonderheden, die in de akte niet voorkomen. In dit geval schreef hij dat Katlijne de dochter was van Jacques Mareschael. Die opmerking geeft ingang tot het weeskamerarchief, waar we lezen dat Jacques Mareschael getrouwd was geweest met Maijken Cornelisdochter, waarbij hij twee, niet met naam genoemde kinderen had. Jan van de Wijele wordt genoemd als tweede man van Maijken en Cornelis Mertszoon als voogd⁶²¹. Van deze Jan van de Wiele vinden we zijn testament van 13-2-1583⁶²². Het blijkt dat hij drie kinderen had, Heijle, Maijken en Hans, aan wie hij vanwege zijn “soberen staet” elk een rijksdaalder legateerde. De rest van zijn goederen vermaakte hij aan zijn tegenwoordige huisvrouw Maijken Cornelisdr. Hij woonde in Goes in een huis dat tegenover de armenschool stond. Vrij kort daarna heeft Katlijne, die nu Catharina Jacques Mareschallsdr. genoemd wordt, huwelijksvoorwaarden laten opstellen met Artus Tabbaerts, uit Antwerpen. Artus werd hierin bijgestaan door niemand minder dan jonkheer Wolfaert van Borselen, de baljuw van Goes. Haar broer vinden we op 14-8-1587. Hij heette Simon Jacobsz Marischal. Hij verklaarde dat hij begrepen had dat, nu hij uit de voogdij ontslagen was, en zijn moeder Maijken Cornelisdr., in het volle bezit was gekomen van de nalatenschap van zijn overleden vader Jacques Marischal, hij zekere rechten had op die nalatenschap. Maar “*naer goede ende rijpe deliberatie, zijne wille ende intentie verclaert ende gheopenbaert midts desen, dat hij hem gheenssins gedreghen en heeft, noch en draeght als erfgenaeme zijns vaders voorseid. Noch en begheert aenteghaene oft hem te menghelen, Jae abstineert expresselijck van de hereditieit desselfs*”. Maar als zijn moeder zou komen te overlijden zou hij wel zijn gerecht aandeel in de nalatenschap willen opeisen.

Aan de akte, die op het eerste gezicht niet erg informatief was, bleek dus een diepere achtergrond te kleven.

2.317 Een graanhandelaar in moeilijkheden⁶²³

Adriaen Bisschop, inwoner van Goes, legde de volgende verklaring af. “*hoe dat hij door diverse bedrieghelijke handelinghe van sommige personen ende zijne onbekentheijt ende quade experientie in de coopmanschappe van granen, sulcx misleijt ende gheabuseert is, dat hij hem gevonden heeft beswaert ende met groote schulden ende achterstellen, zijne maght van gereedt te betaelen exciderende. Waer deur hij comparant genoodtsaeckt was (om dat de crediteuren importunelijcke hem teenemaele overvallende alreede zijne meublen hadden doen anoteren ende toe slaen) met den selven te accorderen. Ten eijnde hij comparant zijnen goeden ten drooghsten gebruijckende. (die anders bij executie gesubhasteert⁶²⁴ ende gedecreteert zijnde, ten vijlen prijse, ende met grooten oncosten verspreijt souden worden).*”

⁶²⁰ RAZE 2038, fol 106, 22-1-1582

⁶²¹ Goes, weeskamer VN 28w, fol 257, nov 1577

⁶²² RAZE 2038, fol 158, 13-2-1583

⁶²³ RAZE 2038, fol 107, 22-1-1582

⁶²⁴ gesubhasteert, verkoop van in beslag genomen goederen door een crediteur

Samengevat in leesbaar Nederlands: Bisschop had zijn vingers gebrand in de graanhandel door bedrog van andere kooplui en was zodoende diep in de schulden geraakt. Om te voorkomen dat zijn goederen tegen een veel te lage prijs geveild zouden worden, had hij met zijn crediteuren een accord gesloten. Om te beginnen zouden de crediteuren op vastenavond of op zijn laatst met halfvasten, een derde deel van vier schellingen van elk pond dat hij hen schuldig was krijgen. In de Goese markt in augustus weer een derde deel. Bisschop moest goede borgen stellen voor de resterende bedragen. Verbazingwekkend staat er verder: “*Dat die sesthien schellingen van elcken ponde vlaems, hebben die crediteuren den comparant quijtgescholden*”. De notaris werd gevraagd enkele crediteuren te bezoeken om hen te vragen of zij met die regeling tevreden waren. Dat waren Marinus Antheunissen Blauverwer, Niclaes Jansz Cousmaker, Vincent Turfhoop, Yeman Claess, Simon Henricss, Cornelis de Witte, Matheus Michielsz en Michiel Cornelisz, inwoners van Goes. Zij verklaarden unaniem accord te gaan onder voorwaarde dat Bisschop binnen 14 dagen borgen zou stellen. Op 3 februari is de notaris naar Willem Pauwelsz, burger van Goes, gegaan om hem te vragen of hij accord ging met de regeling. Die antwoordde: “Neen ick”. Toen hem gevraagd werd of hij met Bisschop tot een overeenkomst wenste te komen zei hij: “*Neen ick oock, want ik beghere gheen ander handelinghe oft accordt met hem te doene, dan ic overlanghe geseijt hebben ende door sommige personen, die hij mij aengesonden heeft, hebbe doen presenteren*”. De zaak was dus nog niet rond..

2.318 Inning van een oude schuld⁶²⁵

Hubecht Cornelisz Loen, inwoner van Vlissingen heeft op 30-01-1582 Mr.Ocker Hallinck, inwoner van Goes, gemachtigd om betaling te ontvangen van een jaarlijkse rente van 20 schellingen per jaar, uitstaande tegen “*den penninck vijfthiene*”, die achterstallig was geraakt “*sichtent den troublen ende Jaere eenenseventich oft daerontrent verschenen*”. Het was een schuld van Pier Laureijsz, parochiaan van Coudekerke in Walcheren. Dit volgens een rentebrief voor schepenen van Coudekerke verleden “*anno vijvenvijftich den derden martij stilo hollandae*”. Dit kan niet gecontroleerd worden, omdat van het rechterlijk archief van Koudekerke geen 17de eeuwse en zeker geen 16de eeuwse stukken bewaard zijn gebleven.

2.319 Gedupeerde van de brand van Reimerswaal⁶²⁶

Achteraf gezien was het misschien niet zo'n goed idee dat Mathijs Bartholomeusz Cuijper, een inwoner van Zierikzee, van Mr.Ocker Hallinck, inwoner van Goes, “*een huijs ende hoff staende binnen der stadt van Reijmerswalle*” Hij had hiervoor op 2-10-1566 een schuldbrief laten opmaken en enkele betalingen daarop gedaan. “*Dan den troublen opcomende sijn die andere al vervallen, Sulcx dat Mathijs ter oirsaecken van den voorseiden coop aen Mr.Ocker schuldigh was ontrent twee hondert guldens oft luttel min. Sijn zij comparanten deur toespreken van goede mannen, (regard nemende dat tvoorseide huijs met de geheele stadt van Reijmerswalle verbrandt zijnde ende hij Mathijs verjaeght, van als berooft ende tot armoede gecomen ende, ende boven dijen noch met huijsvrouwe ende veel kinderen beswaert) veraccordeert dat Mathijs gelost, vrij ende quijte sijn sal van de voorseide coste. Midts dat Mathijs comparant voorseid bekend ende belooft heeft, kent ende belooft bij desen schuldigh te zijne aen Mr.Ocker voorseid de somme van vijf ponden grooten vlaems eens, Daer van hij nu betaelen sal een pondt vlaems gereedt, ende voorts alle vastenavendt (daervan anno drijentachtentich t'eerste pajjement sijn sal) Sulcx es besproken (om dat dese belofte te beter volcomen werde) dat den voorseiden schepenen pajjbrief in vigeur blijven sal tot dat dit Jeghenwoordigh contract voldaeen zij. Dies es noch bevoorwaerd dat indien Mr.Ocker*

⁶²⁵ RAZE 2038, fol 110, 30-1-1582

⁶²⁶ RAZE 2038, fol 110, 30-1-1582

quaeme te overlijden eer dese vijf ponden al betaelt waeren, soo en sal Mathijs niet gehouden wesen noch vande voorseide schuldbrief, noch van dese belofteijet meer te gheven dan alsulcken paijement als dan vervallen sal zijn. Ende oock indien Mathijs quaeme van deser weerelt te scheijden, soo en sullen zijne erfgenaemen ooc niet meer schuldigh blijven te betaelen dan alsulcken verschenen paije als voren. Ende sal die voorseide reste ende schuld doodt ende te niete wesen.” De akte werd op[gemaakt op 30 januari 1582, in aanwezigheid van Jan Aernoutsz van Romerswalle en Vincent Turfhoop, beide inwoners van Goes. De schuld heeft niet lang uitgestaan, want in de marge staat geschreven: “*Obijt Mathijs 1584 ende mr. Ocker ut primo 441*”

Op 19-5-1587 heeft Ocker Hallinck Jans zone wonende te Goes zijn testament gemaakt in aanwezigheid van zijn broer Jacob Jansz Hallinck, alias cuijper, poorter van Vlissingen. In de marge staat dat hij is overleden op 30 oktober 1587.

In het archief van Reimerswaal bevonden zich een aantal oorkonden van 6-5-1561, o.a. de benoeming van Ockerus Hallinck, kanunnik der St. Petruskerk te Middelburg, tot deken van Zuid Beveland. Volgens Grijpink Ocker Hallinck in 1560-71 vicaris van het Mariaaltaar te Goes en werd 1563/64 benoemd tot vicaris te Kattendijke. Het is vreemd dat in de Encyclopedie van Zeeland Ocker Hallinck noemt als Ockerus Ockersz Hallinck, terwijl uit voorgaande akte duidelijk blijkt dat zijn vader Jan heette.

2.320 Het ging over een koe, maar het levert ook een genealogisch gegeven⁶²⁷

Jan Adriaensz, inwoner van Eversdijk, heeft op 8-3-1584 (fol.114) een verklaring afgelegd op verzoek van Mathijs Adriaensz, wonende te “*Ouwerkerke in Duvelandt*” Er was onenigheid ontstaan tussen Mathijs Adriaensz en Jacob Adriaensz, ook wonende te Ouwerkerk, die aldaar uitgevochten werd voor het gerecht. Adriaen Lenaerdsz, inwoner van Sint Maartensdijk, de vader van de comparant, had een koe gekregen van zijn broer Jan Lenaerds, “*vuijt tittle van successie ende niet vuijt oorsaecke van eenighe betalinge, maer dat hij deselve van sijn voorseide broedere gedeelt heeft*”. De comparant, ik neem aan dat Jan Adriaensz bedoeld was, kon dit weten, want hij woonde destijds bij zijn vader in Sint Maartensdijk “*ende merckelijck gesien heeft, datter anders vuijt Duvelant ende vuijt zijns vaders broeders sterfhuijs niet overgecomen is, dan deselve voorseide koe, zijnde een swarte koe met een wit hoodt*”. Deze akte blijft interessant omdat er betrekkelijk weinig mensen uit Duiveland bij Levendale op bezoek kwamen. Jan Crijnsz, ook een inwoner van Ouwerkerk was getuige.

2.321 Nele is Cornelis⁶²⁸

Eerder maakte ik de opmerking, dat Levendale meestal een kanttekening maakte bij zijn aktes, waaruit soms een gegeven te destilleren is, dat niet in de akte voorkomt. Dit is ook het geval met een testament van 30-6-1582, fol.124. In de marge staat: “*Testament reciproque van Nele Bolle ende zijn huisvrouw*”. In de akte staat hij als Cornelis Cornelisz Bolle en zijn huisvrouw Margriete Anthonisdr., beide geboren te Reimerswaal. Cornelis had een zoon uit een eerder huwelijk, Marinus genaamd, Samen hadden zij drie kinderen die niet met naam genoemd worden. Iedereen weet dat een Cornelis in Zeeland meestal Kees genoemd wordt. Nele verwacht je niet direct, alhoewel Nelis veel in Amsterdam gebruikt werd. Verder heb ik over deze Bolle's niets kunnen vinden.

⁶²⁷ RAZE 2038, fol 114, 8-3-1584

⁶²⁸ RAZE 2038, fol 124, 30-6-1582

2.322 Vlasman⁶²⁹

Een vlasman was waarschijnlijk iemand die vlas inkocht en verkocht.

We kunnen gegevens over de familie Vlasman vinden in de kwartierstaat van Mirjam Neuteboom-Dieleman⁶³⁰, die teruggaat tot Quirijn Cornelisse Vlasman, predikant te Yerseke van 1593-1625. Oorspronkelijk was hij afkomstig van Reimerswaal. Nu vind ik op 6-7-1582⁶³¹ dat er een Jacob Cornelisz Vlasman te Reimerswaal was, die getrouwd geweest is met Margriet de dochter van Maijken Jansdr, die in 1582 weduwe was van Jan de Coninck, wonende te Veere. Maijken liet Levendale een akte opmaken, waarin zij verklaarde dat zij diverse malen in Reimerswaal geweest was, om staat en inventaris op te maken van het sterfhuis van haar dochter. Ik denk dat Jacob een broer was van Quirijn en ook van Adriaen Cornelisz Vlasman, een neef van burgemeester Jan Arnoudtsen uit Reimerswaal⁶³². Er zal waarschijnlijk wel meer bekend zijn van hun vader Cornelis Vlasman, maar ik heb het niet kunnen vinden.

In van Zeeuwse Stam 2002 en in het boek van C. M. Bierens en B. de Keizer, Spelerie, uitgave N.G.V. afdeling Zeeland 1992 kunt u meer over deze familie vinden, in twee artikelen van de hand van Mirjam Meuteboom-Dieleman

2.323 Dispuut over recht van doorgang⁶³³

Charles de Prato, poorter van Goes, heeft veel land bezeten en gepacht onder 's Heer Arendskerke. Op 23-7-1582 liet hij Levendale een document opstellen over een onenigheid, die hij had met Dignus Piersz Rijcke. Dignus pretendeerde dat hij het recht had om over een weging te rijden dat over land van Charles de Prato liep. Dat land lag bij Prato's huis in 's Heer Arendskerke. Het land van Dignus lag in Sabshoek zuid aan het land van Jacob Eeuwouts en was 5½ gemeten groot. Interessanter zijn verklaringen die op verzoek van de Prato werden afgelegd door personen die de omgeving goed kenden.

Pieter Jansz Waele, wonende binnen Wiskercke, 60 jaar oud, wist dat het land dat nu aan Dignus Piersz en Jacob Eeuwouts toebehoorde, eigendom was geweest van de abdij. Dit land werd gebaad door drie baanders, die onderling hadden afgesproken dat degene die een stuk van dit land toegewezen was dat achter de andere lag, hij recht van doorgang zou hebben, *“om sijnen derringh te haelen”*.

Jan Arentsz., inwoner van 's Heer Hendrikskinderen, 49 jaar oud, *“seijt ende affirmeert dat hij noijt en heeft hooren segghen noch geweten dat t'landt in questie, t'selck nu aencomt Dignus voorseid, een rijdt ofte vuytganck gehadt heeft over t'landt dat nu den requirant oft producent competeertm dan alleene neffens den waterganck over t'landt dat nu Jacob Eeuwoutsz mach toebehooren.”* Hij gaf als reden van zijn weten dat hij geboren was in 's Heer Arendskerke en nu meer dan 22 jaar in 's Heer Hendrikskinderen gewoond heeft. Zelf had hij ook land gebaad dat vroeger aan de abdij behoorde en dat landmeter Matheus Jansz, die commissienair was voor de verpachting van dit land, hem alleen een uitgang langs de watergang aangewezen had.

Cornelis Cornelis Michielsz, inwoner van 's Heer Arendskerke, 58 jaar oud, verklaarde: *“Dat hij noijt gesien oft gehoort heeft dat eenighe baanders, die te voren t'landt dat nu Dignus ende Jacob voornoemt es aencomende, gereden hebben over 't landt dat nu den producent aenraeckt. Maer ter contrarien heeft gesien dat deselve benefens den waterganck vuytgereden hebben naer Wiskercke”*. Hij beweerde dat hij *“den oudsten inboorlingh van Sheerarenskerc-*

⁶²⁹ RAZE 2038, fol 125, 6-7-1582

⁶³⁰ Zeeuws Kwartierstatenboek dl.2

⁶³¹ RAZE 2038, fol 125, 6-7-1582

⁶³² RAZE 2039, fol 12, 9-2-1588

⁶³³ RAZE 2038, fol 126, 23-7-1582

ke” es, ende dat hij van dat hij 7 jaeren oudt was alhier ontrent die questieuse landen verkeert heeft ende die schaepen gewacht. Ook heeft hij deposant met zijn oom Cornelis Laureijs zone geleden ontrent 38 jaeren op die hoefve (den producent nu toebehoorende) gewoont ende is daer vuijt gehijlijckt. Ende alsdoen merckelick achte gesleghen dat niemant tvoorszeide weghelinck gebruijckt heeft dan den baender op de voorseide hoefve wonende ende niet de baenders van t’ander landt”. Dignus Rijcke kreeg dus ongelijk.

Op 30 september van dat jaar heeft Pieter Cornelisz Baersdorp, inwoner van Goes, 70 jaar oud, verklaard “hem wel kennelick te zijne dat t’landt t’welck Dignus Piersz binnen 3 ofte 4 jaeren van de staerten gecocht heeft ende dat die plagh toe te behooren eertijds ende te voren gebaent is geweest bij Euwout den Hollander ende daernaer bij Melis, desselfs Euwouts sone. Ende en gelooft hij deposant niet dat tselve landt eenighen anderen wegh, rijdt oft vuijtganck gehadt heeft, dan streckende oost naer den waterganck ende voorts tot aen den heeren wegh over t’landt dat nu Jacob, sone van den selven Euwout magh toecomen”. Pieter Cornelisz Baersdorp was geboren te Wiskerke en is daar enige jaren schepen geweest.

Het is niet gemakkelijk om dit land op de overloper te traceren. Dignus Pierzoon Rick of Ryck bezat in de jaren 1585-1599 land in “den hoeck beosten het dorp benefens den dijck” dat gebaad werd door Cornelis Cornelis Machielszoon. Er is inderdaad een perceel land van 2 gemeten 22 roeden van Dignus Piersz. Rijck dat grenst aan een perceel van 2 gemeten 600 roeden dat op naam stond van Charles de Prato. Vermoedelijk had Dignus ook land in de aangrenzende hoek. Ik denk dat die hoek Sabshoek heette. In “Toponymie van de gemeente ’s Heer Arendskerke” van W.P. van den Toom, wordt de Sabshoek vermeld als de hoek bij de Balsenweg, maar de hoek en de weg staan niet op de bijgevoegde kaartjes aangegeven. Omdat in de akte staat dat het land oorspronkelijk abijdland was, zal de naam Sabshoek wel een verbastering zijn van s’Heer Abtshoek.

2.324 Oud genoeg om goed van kwaad te onderscheiden⁶³⁴

Cornelia Cornelisdr. van der Hese was geboren in Bergen op Zoom, vanwaar zij naar Goes verhuisd is en is gaan wonen in het huis t’Schaeckbert aan de haven. Op 22-8-1582 verscheen zij voor de notaris. Ze verklaarde dat “zij nu tot haeren Jaeren gecomen zijnde, dat zij t goedt van t quaet can onderscheiden, ende aenmerckende die broosheijt slevens” zij het raadzaam vond om een testament te maken. Zij moet vrij jong geweest zijn, want ze zei dat de dood “dicwille den jonghen personen als den ouden is overvallen, ende bijzonder aenschou nemende op desen troublen tijdt”. Zij stelt haar moeder Barbara Adolphs de Clerck aan tot haar erfgename van al haar goederen die zij van haar vader en grootvader geërfd had.

2.325 Over aanboorden⁶³⁵

Het is niet voor niets dat bij een verkoop van een eigendom, bijv. land, de overdracht pas na drie Zondagse geboden zijn beslag kon krijgen, waarna de levering kon plaatsvinden. Het kon gebeuren dat iemand bezwaar maakte tegen de verkoop. Een van de redenen kon zijn dat een familielid van de verkoper het er niet mee eens was dat land, dat jarenlang eigendom van zijn familie was, in handen zou komen van een wildvreemde. Dan kon hij het land naasten, benaderen of aanboorden. Ik weet niet zeker of zo’n claim ingediend werd bij een college van schout en schepenen of bij de Commissarissen van het landrecht. In elk geval werd onderzocht in hoeverre de claim redelijk was, waarna ze de “aanboorder” het recht konden geven het land over te nemen. Zo’n verzoek tot aanboording werd meestal in het transportregister aangetekend, vaak met de mededeling of het verzoek al of niet ingewilligd was.

⁶³⁴ RAZE 2038, fol 135, 22-8-1582

⁶³⁵ RAZE 2038, 23-2-1583

In het hier besproken geval vond een veel ingewikkelder rechtsprocedure plaats door een hogere rechter, met name de Gecommitteerde Raden van Zeeland. Ik vermoed dat dit gebeurde omdat het niet om een klein lapje grond ging, maar om een belangrijker goed, namelijk het ambachtsheerschap met alle aanklevende heerlijke rechten van een ambacht.

Zo gebeurde het op 23-2-1583 dat Merten Mertsen, deurwaarder van de Gecommitteerde Raden van Zeeland verhoren, of zogenaamde interratogatoriën afnam van een aantal personen om een geval van aanboording te onderzoeken. Het is een uitgebreide akte, die niet voldoende gegevens oplevert om precies te begrijpen hoe de vork in de steel zat.

Jan Willemsz, die ik niet nader heb weten te identificeren, had het ambacht van Ooster Zwake en Heer Janspolder, twee polders gelegen onder 's Gravenpolder, met de heerlijke rechten gekocht van de kinderen van Beijers van Voxdale.

Wie die kinderen waren heb ik niet kunnen vinden, maar het ligt voor de hand dat het nazaten waren van een zekere Jacob Beijersz van Vocxdale of van Jan Beijersz van Voxdale, mogelijk zijn broer, die omstreeks 1447/48 ambachtsheren van de Heer Janspolder waren. Een halve eeuw later, in 1493, vinden we in de Grafelijke rekeningen Adriaen Beijersz van Vocxdale en in 1533 diens zoon Cornelis. Ik heb geen betrouwbare genealogie van de familie van Voxdale kunnen opstellen.

Jan Willemsz moet voldoende bemiddeld zijn geweest om dit ambacht te kopen. Maar hij had een probleem, want de verkoop werd geblokkeerd door Jan van Stapelen, die het ambacht naastte. Dat zou moeten betekenen dat Jan van Stapelen verwant was aan de kinderen van Beijers van Vocxdale. Dit wordt ondersteund door een aantekening in de Steenrol van Bewesterschelde, die omstreeks 1595 opgemaakt is, dat Jacques Janssen Baerlandt uit Goes, 5/6de deel van "een seker onversterffelick erfleen" bezat dat "gecomen was van die van Vockdaele geseijt van Staepelen".

Dat wijst op een band tussen de twee families, al weet ik niet hoe, want ik heb niet kunnen vinden wie de ouders van Jan van Stapelen waren. In het weeskamerarchief van Goes⁶³⁶ staat een Jan van Stapelen geregistreerd als vader van zijn vier kinderen Jan (geboren c. 1591), Lenaert (geboren c. 1593), Willem (geboren c. 1596) en Pieternelle (geboren c. Mei 1599) waarvan de moeder Pieterrella Lenaertsdr was overleden. In hetzelfde archief⁶³⁷ staat een Jan van Stapelen, wiens vrouw Cathalijntjen Boogaers was overleden. Dit kan dezelfde persoon zijn, evenals de Jan van Stapelen, die als weduwnaar van Yerseke op 19-6-1599 te Goes trouwde met Digna Brune (1560 - 1633), wat dan zijn derde huwelijk zou zijn. Misschien kan een van onze lezers ons nader inlichten.

Waar het hier om gaat is, dat Jan Willemsz lichtelijk gefrustreerd was dat Jan van Stapelen hem dwars zat. Hij ging onderzoeken of het mogelijk was om het goed door iemand anders te laten aanboorden, liefst iemand die een nadere relatie was van de verkopers van het ambacht dan Jan van Stapelen. Hij vond een zekere Jacobmijntje Jacobs, waarvan alleen vermeld staat dat zij een stiefdochter was van Arent de Vleeshouwer. Dit is w.s. Aerent Jansz Vleeschouwer, die gehuwd geweest is met Tanne Finards. Toch zal zij verwant zijn geweest aan de kinderen van Beijers van Voxdale, anders had zij het goed niet kunnen aanboorden.. De deurwaarder had zes vragen opgesteld, waarop hij een antwoord hoopte te krijgen. Ik geef ze hier zoals ze in de akte vermeld zijn.

"Ten eersten of Jan Willemsz henlieden niet en heeft te kennen gegeven te willen laten aenboorden oft vernaerden, oft tselve gedaen doen te hebben deur eenigh persoon, oft met

⁶³⁶ Weeskamer Goes, VN5, fol. 284-296, 5-6-1599

⁶³⁷ Weeskamer Goes, VN29w, fol. 173-175, 29-4-1586

naeme deur eene Jacobmijne Jacobs dochter sulck ambacht.gevolgh, thienden ende vischerije etc. als den voors. Jan Willemsz te vooren gecocht hadde van die van Vocxdale, geleghen in D'oosterswaecke. sHeer Janspolders ende elders, te voren vernaerdert oft gheaenboort zijnde bij eenen Jan van Stapelen

Ten tweeden oft hij henlieden raedt , daet oft eenigh ander behulp in desen versocht heeft oft niet.

Ten derden Oft zijlieden niet en weten die aenboordinghe gedaen bijde voors. Jacobmijne Jacobs Dr. aen de voors. goederen geschiet te zijne Deur persuasie oft met Collusie van Jan Willems z.. oft iemandt van sijnen weghe.

Ten vierden oft zijlieden nijet en weten dat Jan Willemsz met de voors. Jacomijne gemaect soude hebben eenich Contract om de voors. aenboordinghe te doen ende wat henlieden van dijen contract kennelijck zij.

Ten vijfden of zijlieden nijet en weten De aenboordinghe voorseit bij de voors. Jacobmijne gedaen geschiet te sijne met den ghelde van den voors. Jan Willemsz.

Ten zesden of zijlieden nijet en weten tgelt tot der voors. vernaerdinghe gedreghen oft gegeven te sijne bij de huysvrouwe van Jan Willems, oft ijmant daer toe vuyt gemaect, aen de voors. Jacopmijne stiefdochter van Arent de Vleeschouwer, ten sterfhuijse van den voors.

Arent. binnen der Goes, oft niet haer in handen van eenen Jacus Meutinck van Antwerpen, Die sij Jacopmijne haeren voecht noemt, ende voorts al wat haer vanden saecke meer kennelijck zij”.

Ik vind het vreemd dat de deurwaarder Jan Willemsz en/of Jacobmijntje Jacobsdr niet onderzocht heeft, maar vier getuigen opriep, die hij in het bijzijn van Levendale aan de tand voelde. Dat waren:

- Jan Foortsz ter Vesten, geb. te Wemeldinge in 1531, overleden 1596, dijkgraaf van Bewesten Yerseke,
- Mr. Jan Arnoldi, 51 jaar, poorter van Goes, dit is w.s. Jan Arnouts, geboren te Reimerswaal c. 1532 of 1538, die overleed in 1599.
- Silvester van Campen, 29 jaar
- Mr. Jan de Ridder, 45 jaar, wonende te Goes.

Waarom hij Jan Foorts verhoorde is mij een raadsel, want niet alleen wist die niets te vertellen, maar hij had Jacobmijntje Jacobsz niet eens gekend, of zoals hij verklaarde: nooit met haar gegeten, gedronken of gesproken. Silvester had met de zaak niets te maken, maar had eens op de markt in Goes Jan Willemsz en Jan de Ridder ontmoet terwijl die de kwestie van aanboording bediscussieerden. Jan de Ridder heeft dit beaamd. Mr. Jan Arnoldi had het verzoek van Jacobmijntje Jacobsdr. “gedepocheert”, ik denk bij de commissarissen ingediend, zonder zich af te vragen of haar verzoek misschien ongegrond was. Geen van hen wist of Jacobmijntje de aanboording op aandringen van Jan Willemsz gedaan had, of misschien zelfs met hem daarvoor een contract had aangegaan. Ook wisten zij niet precies hoe Jacobmijntje aan het geld gekomen was om de kosten van aanboording te betalen.

Het komt er op neer, dat de verhoren niets definitiefs opgeleverd schijnen te hebben en weten we ook niet hoe het afgelopen is. Dit zal wel ergens uitvoerig beschreven staan, maar ik weet niet waar.

Van de heer Dies Martens kreeg ik enkele maanden na publicatie de volgende reactie: *Jan Willemse in deze akte is Jan Willemse Baerlandt, vader van Jacob (Janse) Baerlandt, hij was droogscheerder te Goes, getrouwd met Magdaleentje Symonse Erbouts. Een anderhalf jaar na deze affaire is hij overleden (zie weeskamer Goes). En hij bezit diverse ambachtsporties waaronder de visseriën in de Oosterzwake. In diverse bronnen wordt zijn moeder, Marie Cornelis Janse Poppe de grootmoeder genoemd van Jacob Baerlandt en Cornelis Baltens. Ik vrees dat hier twee Maries door elkaar gehaald worden, maar helaas de echte bron, fonds*

Vilain VIII is nog steeds niet toegankelijk en in Goes heb ik hierover weinig kunnen vinden. Ik kan je eventueel de gegevens die ik heb toesturen. Deze Baerlandts zijn verwant aan de andere Goese Baerlandts.

Jan Willemsz is dus geïdentificeerd. In het weesboek van Goes⁶³⁸ lees ik dat hij vóór 8-6-1585 is overleden, hij had drie kinderen Willem, Jacques en Simon Jansz. Als moeder wordt genoemd Leentgen Simonsdr. Als voogd was Jan Foortss ter Veste aanwezig.

Ik begrijp nog steeds niet om welke reden Jacobmijne Jacobsdr gekozen werd door Jan Willemsz om te proberen de aanboording door Jan van Stapelen te kunnen ontduiken, maar misschien zijn we een stapje dichterbij gekomen.

2.326 Een oude schuldbrief⁶³⁹

We blijven nog even in de buurt van 's Gravenpolder. Van het rechterlijk archief van deze plaats zijn geen oudere stukken bewaard gebleven dan 1661. Dan is het de moeite waard te memoreren dat bij Levendale details vermeld zijn van een schuldbrief, die op 10-11-1576 voor schepenen van 's Gravenpolder was opgemaakt. Op de laatste dag van februari 1583 verklaarde Pieter Adriaensz Bogaert uit Goes, dat hij volledig betaald was van een schuld van 48 £ vlaams, die op naam stond van Pieter Adriaensz Hartooch. Hartooch had deze met zijn broer Cornelis, zijn zuster Cornelia en Jacob Govartsz Booch, die getrouwd was met Elisabeth Adriaensdr. Bogaert, laten opmaken. Het betrof een hypotheek op een huis met 2½ gemet land in de Heer Geertspolder. Die brief moet later in andere handen zijn overgegaan, want Bogaert verklaarde de laatste betaling ontvangen te hebben van Govaert Jansz. Brabander. Na zijn verklaring heeft hij "in onze tegenwoordigheid alle de seghelen van de voorseide schuldbrief afgetrocken ende den selven gecasseert".

Het is merkwaardig dat we hier ook bij Jan van Stapelen terecht komen, want die was getrouwd met Neeltgen Boogaerts, de zuster van Pieter en Cornelis Adriaensz Boogaerts⁶⁴⁰.

Over deze familie Hartooch heb ik niets kunnen vinden en de relatie met Booch is duister gebleven.

2.327 Een contract met een Engelsman, die goed kon kletsen maar niets deed⁶⁴¹

Op 4 april 1583 zijn verschenen de burgemeesters van de stad Reimerswaal (niet met naam genoemd) die verklaarden dat Mr. Thomas Kletser, een Engelsman wonende te Middelburg, een contract met hen gesloten had om een korenmolen te bouwen. Nadat de burgemeesters meer dan een jaar gewacht hadden en Kletser niets van zich had laten horen, werden ze een tikje ongeduldig en hebben er bij Thomas op aangedrongen dat hij zijn belofte zou nakomen, of in hun eigen woorden: "*teneijnde die gemeente der voornoemde stede van Romerswalle gediend ende gherijeft ende consequentelijck die selve stadt te beter herbouwt ende gefrequentteert werde*". Een bode werd opgedragen om Kletser te bezoeken om hem aan zijn belofte te herinneren, maar Kletser gaf geen draad. Ze eisten vergoeding van de onkosten die de poorters, inwoners en "frequentanten" hadden geleden door het gebrek van de molen "*die Kletser gehouden was te erigeren ende over langhe te doen draijen*". Ze besloten niet langer te wachten en uit te zien naar een andere molenbouwer. De akte werd opgemaakt in aanwezigheid van de getuigen Cornelis Antheunisz Cadelle en Simon Crijnsz, inwoners van Reimerswaal.

Levendale is toen naar Thomas Kletser gegaan, die hem tot antwoord gaf: "*Dat hij corts*

⁶³⁸ Weeskamer Goes VN29w, fol. 158v

⁶³⁹ RAZE 2038, fol 163, 28-2-1583

⁶⁴⁰ Weeskamer Goes VN 29w, fol 173-175, 29-4-1586

⁶⁴¹ RAZE 2038, fol 166, 4-4-1583

vuijt Enghelant was, verwachtende den meester om die molen op te richten ende hoopte tselve te doene binnen een maendt naestcomende". Maar mochten de burgemeesters iemand anders kunnen vinden, dan zou hij daarmee tevreden zijn.

Deze akte laat zien dat ondanks de rampen die de stad had getroffen door stormvloed en branden, men nog steeds hoopte dat Reimerswaal herbouwd zou kunnen worden. Ik weet niet of er nog een molen gebouwd is. Toen ook de stadsmuren gingen afbrokkelen was het gedaan met de stad. In 1631, een halve eeuw na deze akte, zijn de laatste bewoners vertrokken.

2.328 De polder van Smaelsijde⁶⁴²

Op 7-11-1583 kwam jonkheer Jacques van Provin, inwoner van Goes, zijn beklag doen bij de notaris. Hij verklaart *"dat hij hem grootelijck beswaert vindt met een pretens vonnisse bij Dijckgraeve ende geswoorens van Scherpenisse ende Westkercke, tusschen den penninckmeester (pretenderende betalinghe vant vierde part van de penningen van de thiende over tjaer '83 over den Polder van Smaelsijde, hem comparant toecomende) ende hem comparant op den 2den dach deser maent lestleden gegeven"*. Hij protesteerde ook tegen een *"pretensie ordinaris bij den Gecommitteerde Raeden van Zeelandt op den 24 Junij lestleden gheemaent"*. Ik weet niet waarop zijn protest gebaseerd was. De polder van Smaalzij was in 1511 bedijkt in het midden van de Pluijpot.

2.329 Een gebeurtenis in de herberg De Gouden Leeuw in Kruiningen⁶⁴³

De herberg De Gouden of Gulden Leeuw in Kruiningen diende behalve om er een pintje te drinken ook om er openbare verkopeningen te houden. De herberg bestond al onder die naam in 1583, toen Pieter Goossens daar herbergier was. In 1599 was Jan Jacobsz Bijle daar waard. Dan verlies ik de herberg even uit het oog tot rond 1625/27, toen Domis Foortsz Swartepoorte daar herbergier was. Dan weten we ook waar de herberg stond omdat in aktes de belendingen worden gegeven als: oost s' heeren straat, zuid Hendrick de Smidt, west de waterganck. noord Willem van Rokeghem.

Uit de volgende attestatie blijkt dat Pieter Goossens er herbergier was. Op die dag is verschenen Nelleken Massijs, huisvrouw van Pieter Goossens *"weerd in de gulden leuwe binnen Cruninghen"*. Zij legde een verklaring af op verzoek van Mr. Gillis Brembosch, poorter van Goes. Zij vertelde: *"dat nu saterdaghe lestleden tot haeren huijse gelogeert es geweest den voornoemden requirant Mr. Gillis, Dan hij was noch voir de vierscharre. Enden ten selven huijse in de keucken es gecomen Adriaen Jacobsz Molenaere, inwoonder van Cruninghen ende heeft haer deposante gevraeght oft Brembosch voornoemt daer was"*. Maar Gillis was er nog niet, maar zou volgens de waardin *"vlus comen"*, dat is spoedig komen, omdat hij gewoonlijk in de herberg kwam slapen. Nadat Gilles gearriveerd was en hem door zijn *"gelaghgenooten"* wat te drinken was gebracht vond het volgende plaats. *"Heeft Adriaen Molenaere voornoemt van den ommestanders gevraeght: Hebbe ic hier gelagh?"* Hij kreeg tot antwoord: *"Jae, heeft Adriaen terstonts opgescoten ende heeft geseijt tot mr. Gillis. Ghij sticke diefs, wat doedij in mijn gelagh ende heeft hem met vuijsten geslegghen, soo dat mrs. Gillis hoet ende mantel afgevallen was. Dan zij comparante heeft mr. Gillis daer vuijt getrocken ende opte camer gesonden, alwaer Adriaen ooc gheerne op geweest hadde, ende woude van haer comparante hebben dat zij den dief vanden camer soude doen comen. Waerop zij comparante seijde tot Adriaen: Comt ghij hier om mijn gasten (die ic niet en weet dat een dief es) vuijt mijnen huijse te jaeghen, meught ghij niet lijden dat ic een pot biers tappe om een stix te winnen. Waerop hij Adriaen antwoordede: Ic en magh niet lijden dat ghij*

⁶⁴² RAZE 2038, fol 211, 7-11-1583

⁶⁴³ RAZE 2038, fol 211/212, 27-10-1583

voor sulcx diefven tappet. Sulcx dat zij comparante den selven mr. Gillis gheen bier en dorste tappen noch vier aenlegghen, maer moest met gesloten deuren laten sitten, want soo geringhe als die deure opgedaen werde, woude Adriaen daerop volghen. Soo dat sij comparante seijde: Ic en raede niet dat ghij die doren op loopt oft ic sals mij anders beclaeghen. Dan bleef hij Adriaen den voorseiden mr. Gillis iniureren, segghende: Ghij dief ghij schelm tot diversse stonden. Noch seijt zij comparante dat haer dochtere aen haer geseijt heeft dat Adriaen deselve alleene riep ende beloofde haer een schoon marctstuck bij zoo verre zij tanderdaegs jehens hem Adriaen segghen wilde wanneer mr. Gillis vertrecken ende wegh ghaen soude. Anders wist zij comparante niet meer te segghen”

De acte werd opgemaakt in tegenwoordigheid van Andries Stehouder, chirurgijn ende Herman Vervoort, beide inwoners van Kruiningen. Het is niet duidelijk wat vreselijks Mr. Gillis gedaan had om de woede van de molenaar op zijn hals te halen. De term “sticke dief” zal de betekenis hebben zoals wij nu iemand een “stuk ellende” kunnen noemen. Hij zal dus volgens de molenaar iets gestolen hebben. maar wat? Wat het “schoon marctstuck” is dat de molenaar aan de dochter van de herbergierster beloofde is evenmin duidelijk. Het kan een geldstuk zijn of iets moois dat op de markt te koop was.

Over Gillis Brembosch heb ik niet veel kunnen vinden. In RAZE 2039⁶⁴⁴ wordt vermeld dat hij poorter van Goes geweest is, maar hij woonde toen in Brussel. De naam kan afgeleid zijn van Braambosch een gehucht in de Meierij van 's Hertogenbosch. De naam komt al heel vroeg voor als familie- of bijnaam. Er was zelfs een Gillis Braembosch omstreeks 1388, al wil ik niet beweren dat meester Gillis van hem afstamt. Ik heb nog even “gegoogled”, maar vond alleen maar een paar akten van Levendale op Chiel Smallegange's website en dat wist ik natuurlijk al.

2.330 Boeleren met de Spanjaarden⁶⁴⁵

Adriaen Aernoutsz, inwoner van Goes, voelde zich gekwetst. Jacob Fruijt, een arbeider uit Goes, had het verhaal rondgebazuind dat Adriaen's vrouw “*metten Spaengiaerts soude gheboeleert hebben*”. Adriaen was een veel te belangrijk persoon in Goes om deze roddelpraat te negeren. Hij was geboren in Reimerswaal rond 1542 en is in augustus 1603 te Goes overleden. Hij was schepen van Goes, hoofdman van het Sint Joris schuttersgilde. Hij is tweemaal getrouwd geweest. Eerst met Agatha Marinusdochter en hertrouwd met Cornelia Claesdochter. Deze laatste is in Goes overleden in 1617. Zij zal dus de persoon in kwestie zijn. Levendale kreeg de opdracht om Jacob te vragen of hij bij zijn beschuldiging bleef of niet. Jacob beweerde “*dat hij d'selve niet goet doen, noch proberen en conste, ende oversulcx dat hij de selve vuijt haesticheijt (alvooren hij Jacob, met zijn huijsvrouwe gheiniurieert zijnde van den voormelde requirants huijsvrouwe) gesproken hadde ende oversulcx ghinck te buijten ende revoeerde alle deselve iniurien. die hij soude hebben moghen aengeseijt. Segghende anders niet te weten dan dat des requirants huijsvrouwe een vrouwe met eeren es*”.

Het lijkt dat het een kwestie van lik op stuk was. De vrouw van Adriaen Aernoutsz had kennelijk kwaadgesproken van de vrouw van Jacob, die daarop gereageerd had met iets kwaads te zeggen van de vrouw van Adriaen.

Over Jacob Fruyt heb ik in Goes niets met zekerheid kunnen vinden. Dat is logisch want het trouwboek van Goes begint pas in 1598. In het weesboek van Goes⁶⁴⁶ staat wel een Jacob Fruijt die getrouwd was met de moeder van de kinderen van Joos Lievensz.

⁶⁴⁴ RAZE 2039 fol 339, januari 1593

⁶⁴⁵ RAZE 2038, fol 213, 19-11-1583

⁶⁴⁶ Weeskamer Goes 31 w, fol 330-332, 27-7-1613

2.331 Schuld aan de dood van een kind?⁶⁴⁷

Op 26-11-1583 verscheen voor de notaris Truijken Adriaensdr, de vrouw van Pieter Crijnsz Schipper. Zij was verontrust dat haar iets ten laste gelegd zou kunnen worden in verband met het overlijden van een meisje uit Vlissingen. Zij verklaarde dat zij Francijnken Diericx, een meisje uit Vlissingen, een jaar lang onderhouden had. Nadat het jaar om was had zij het meisje weer teruggestuurd. Nu had zij vernomen dat het meisje kort daarna was overleden en was zij bezorgd dat de familie van het meisje zou denken dat zij daar enige schuld aan had en dat zij misschien het meisje geslagen of slecht behandeld had. Dus vroeg zij haar burens of die bereid waren een verklaring voor de notaris af te leggen.

Het waren Neelken Adriaens, Maj Jans, Janne Diricx, Clijne Joos, en Legierken Philips. Ze hebben tesamen verklaard: *“Dat zij wel gesien ende gekent hebben de voorseide Francijnken ende dat d’selve cloeck, wacker ende welvaerende was ten tijde van haer vertrecken. Spelende, dansende metten anderen meijkskens haers gelijcke. Sonder dat zij attestanten oijt ijet anders gehoort hebben dan dat de voorseide requirante d’voorseeide dochterken wel ende vroom onderhouden heeft ende geen Rigeur ofte strafficheijt jehens deselve gepleeght.”*

Neelken had speciaal goed toezicht op het meisje gehouden, omdat haar moeder haar dat gevraagd had. Logierken was in het huis “*joncwijf*”, dat is dienstmaagd geweest.

Volgens het weesboek van Goes⁶⁴⁸ was Truijken, hier Geertruijd Adriaenss genoemd, overleden. Zij liet 5 kinderen na, waarvan vier op dat moment al volwassen waren en het jongste, Leenken Pieters, rond 1588 geboren was. Naar berekening waren er op het moment dat Francijnken bij hen introk tenminste vier kinderen. Truijken zal haar handen vol gehad hebben, wat misschien de reden was dat zij het meisje maar een jaar onderhouden heeft.

2.332 Een handvol slijk kan veel teweegbrengen. Oproer in het Magdaleenestraatje te Goes⁶⁴⁹

Het was niet altijd pais en vree tussen de bewoners van Goes. In het volgende verhaal kunnen we lezen dat het er soms heet toe kon gaan. Je kunt aanvoelen dat er iets gebroeid moet hebben, anders zou zo’n kleinigheidje niet tot een waar gevecht geleid hebben. Het gebeurde op 25 november 1583 in de Magdalenastraat. Dat is het straatje dat loopt van de Oprel Grote Markt tot aan de Oprel Beestenmarkt. (Zie de zwarte stip op [foto Magdalenastraat](#)). Levendale heeft informatie ingewonnen over het gebeurde.

Eerst heeft Mr. Jacob Franz van Straeten, oud 44 jaar, hem het volgende verteld: *“dat hij op ghisteren gesien heeft dat eenighe schuijrsters seecker vuijlicheijt vuijt den huijse van de requirante (dat was Barbel Diricx) gevaeght hebben opt midden van de straete, maer niet in de gote liggende achter des voormelde Tanne’s huijs (dat was Tanne van Poortvliet de vrouw van de smid Jan Lenardsz Cayal). Ende Tanne sittende voer Willem Roefkens schoenlappere dore, tselve siende heeft seer qualijck daerom gesproken. Ende ten laetsten es comen loopen tot daer die vuijlicheijt lagh, ende heeft deselve vuijlicheijt met haer handen geworpen int huijs van de requirante, ende ooc van Aert de schoelappere daer jehens over wonende. Heeft ooc gesien dat Willem, des requirants sonestondt ende adt met een eetmes in de handt al binnen sijn deure, Segghende: Maecken wij de straete vuijl, wij sullen tavent wegh doen. Ghij en behoeft daerom niet te tieren. Wij hebben de maght deselve wederom schoon te maken. Daer naer heeft ooc gesien dat Tanne tot denselven Willem met een fure ingelooopen es, maer wat zij daer gedaen heeft en weet hij deposant niet. Dan heeft gesien dat zij wederom uijtgecomen es al bloedende, Sonder te weten wijze tselve gedaen heeft. Ende daer naer heeft zij (Tanne)*

⁶⁴⁷ RAZE 2038, fol 213/214, 26-11-1583

⁶⁴⁸ Weeskamer Goes, VN5, fol.352-355v, 4-5-1601

⁶⁴⁹ RAZE 2038, fol 214, 27-11-1583

seer grootelijck den selven Willem gheiniurieert, segghende sulcke woorden die niet betaemt verhaelt te worden. Heeft ooc gezien dat Jan Cayal ooc met zijn scricke vuytgecomen es met een opsteker in sijn handt, al meer iniurien vuytwerpemde.”

Er lag dus een hoopje vuil op straat en Willem heeft beloofd dat s'avonds op te ruimen, maar Tanne vond het nodig om daarover een flinke scène te maken. Dan is het werpen van een hand vuil in het net schoongeveegde huis van je buurvrouw een stevige provocatie.

Er werden meer getuigen ondervraagd, die allen ongeveer hetzelfde vertelden.

Neelken Theune, de vrouw van Gandolph de schaliedecker, die voor de deur van Simon de glaesmakere stond, heeft nog gezegd dat de hoop vuil *“ontrent soo vele als men met een schuppe wegh draeghen soude, ende es gevaeght geweest aen een ander hoopken datter noch leijt, maer niet inde gote”*. Je mocht dus kennelijk wel vuil in de goot gooien, maar niet midden op de straat. Ze had ook gezien dat Tanne ook vuil in het huis van Aert de schoenlapper gegooid had, die niets met het geval te maken had. Het gekke is dat Maijken Willems, de vrouw van Aert Pietersz schoenlappere, bij haar ondervraging wel alle bovenstaande feiten bevestigde, maar niets zei dat Tanne vuil bij haar naar binnen gegooid had. Ze had gezien dat Tanne bij Willem naar binnen gegaan was en hem geschopt had, ondanks dat hij zijn handen omhoog gestoken had.

Aeghtken Jans, de vrouw van Jan van Aventure had gehoord dat Tanne tegen de schoonmaaksters gezegd had: *“beij, beij, icd sal u dat comen verleeren”* en had toen een handvol vuil door het raam van Barbel geworpen. Ze had ook gezien dat Tanne Willem in het huis achterna was gelopen tot aan het poortje van Adriaen Laureijsz, hem sloeg en Willem zich met zijn handen verweerde.

Maijcken Cornelisdr, de vrouw van Jan van de Wijele had ook gezien dat Tanne vuil bij Barbel naar binnen gegooid had en ook bij Maij Coeckebackers.

Perijne Ingelsdr, geboren te Saaftinge maar nu wonende te Goes, oud 29 jaar, had het gebeurde ook gezien. Ze vertelde er ook toen Tanne met vuil begon te gooien, een deel in het gezicht van Willem Diricxz terecht kwam, die iets met een mes in de hand stond te eten. Willem had gezegd: *“Dese leelijcke vodde, waerom werptijt tslijc in huijs”* en had het *“slijck”* weer uit het huis gegooid.

Maar niemand schijnt gezien te hebben dat Willem Tanne met een mes gestoken had. Uiteindelijk heeft Mr. Jacob Fransz van der Straeten nog een tweede verklaring afgelegd, waarin hij zei: *“Dat Tanne Jans voorseid wijf, naer dat sij gequetst wqas, seer grootelijck den voor-noemden Willem geiniurieert heeft, segghende, ghij schelm, ghij dief, ghij verraer. Waerop Willem seijde: Ic legghe dat (goede gebaeren) in kennisse ende protesteere daervan. Dan haeren man cam bij haer ende haeldese wech. Ende hij hadde een opsteker in de hand ende greep naer een steen. Ende seijde: ghij wittebeck, ghij cont lecker, wildij een vrouwe slaen? Slaet mij”*. Ende Willem antwoordede: *“Ic en hebt niet gedaen, maer zij es selver int mes gelopen.”* Hij schijnt ook nog tegen Willem gezegd te hebben dat hij hem nog eens op een avond op zou wachten en *“een loot na 't lijff lappen”*.

Willem Diricxsz heeft wel nog van Jan Cayal vergoeding geeist van het *“meestergelt, interest en verlet”*, maar de eis werd niet ontvankelijk geacht. Er was geruzied, er was een beetje bloed gevloeid en waarschijnlijk een hoop wantrouwen gezaaid tussen de bewoners.

Het interessante van dit soort akten is, dat er woorden en uitdrukkingen in genoemd worden, die toen gebruikelijk waren.

2.333 Identificatie blijft moeilijk, maar soms.....⁶⁵⁰

Op 28 November 1583 maakten Jan Lemmens en Lijsbeth Danielsdr. hun testament. Het is zo'n testament waar alleen patroniemen in staan en als genealoog kun je daar weinig mee doen. Maar aan het einde staat dat Lijsbeth aan haar broer Anthonio Danielsz £ 7 Vlaams legateert. Er gaat een klein lichtje branden. Anthonie Daniels? Kan dat Anthonie Danielsz Noorthouve zijn, die getrouwd was met Adriaenken Cornelisse Smallegange? In het weesboek van Goes⁶⁵¹ staan op 28-4-1565 ingeschreven: Daniël Anthonisz (eerder overleden), Cornelis Jans Camerlincxsdochter (overleden), hun nagelaten kinderen: Anthonis Daniëls 16 jaar (dus geboren 1549), Lijsbeth Daniëlsdr 14 jaar (dus geboren 1551) en Adriaenken Danielsdr gehuwd met Jacob Harrentss. Lijsbeth was dus, toen ze haar testament maakte 32 jaar oud. Hun huwelijk is in Goes niet te vinden. Zij hadden wel huwelijksvoorwaarden gemaakt, die ik evenmin heb kunnen vinden en die trouwens door hen "wederroepen" werd. Er is daar wel in 1583 een kind begraven van Jan Lemmens, maar of dit "onze" Jan Lemmens is, blijft onzeker. Over Jan Lemmens heb ik verder niets kunnen vinden. Met het gegeven dat zij een erfelijke rente van 40 gulden genoten, dat op een huis op de Couwenburgh in Antwerpen stond en toebehoorde aan Jacques de Wim, kunnen we ook niets doen. We zullen het hierbij moeten laten.

2.334 Jan Dignusz mette dicke lippe⁶⁵²

Weer geen familienaam, maar wel een bijnaam, die waarschijnlijk alleen genoteerd staat bij Levendale. Kunnen we hier iets mee? Jan Dignusz was een arbeider uit Kruiningen, maar hij woonde op de West Zelcke buiten Goes. Vermoedelijk heeft hij daar in een van de zoutketen gewerkt. Hij was ziek en wilde daarom zijn testament maken. Zijn vrouw heette Leijnken Adriaensdr. Zij hadden vier kinderen, Jan, Dignus, Adriaenken en Neelken. Jan had ook een voordochter Mayken Jans, die een legaat van een Angelot of een Engelse gouden angel, moest krijgen. Helaas, ik heb geen aanknopingspunt met andere gegevens kunnen vinden. Ik heb nog even gezocht in het trouwboek van Goes of daar misschien een van hun kinderen in staat, maar zonder resultaat. (15-12-1583, fol.218)

2.335 Pieter Cornelisz. in Zweedijk

Op 23 december 1583 is een aantal personen verschenen voor notaris Levendale om een verklaring af te leggen op verzoek van Pieter Cornelisz, wonende in Zweedijk binnen de heerlijkheid van Yerseke. Zo'n akte is altijd interessant omdat er zoveel personen in vermeld worden. Maar in dit geval gaat het mij vooral om Pieter Cornelisz. Mijn eerste reactie is dat Pieter Cornelisz een voorvader zou kunnen zijn van de uitgebreide familie Sweedijk of Zweedijk, die in Yerseke woonde en hun naam ontleenden aan het hof Sweedijk. Bij de volkstelling van 1947 woonden in Zeeland 85 families Zweedijk in 15 verschillende plaatsen. Het Hof Zweedijk staat op de kadastrale kaart van 1958 ([zie foto35](#)). Het hof lag aan de Zweedijkse Weg, ten oosten van de Hoge weg. Op de kaart van 1975 is het niet meer met naam aangegeven. Land in Zweedijk in Yersekerambacht werd al in de oudste rentmeestersrekeningen van Zeeland van 1321 vermeld. Volgens de oudste overloper van Yerseke van 1547 bestond er een hoek achter Zweedijk. Er is geen twijfel mogelijk dat het een zeer oude naam is, waaruit later een erfelijke familienaam ontstaan is. Het verbaasde me daarom dat de naam in de Zeeuwse kwartierstatenboeken en in Van Zeeuwse Stam betrekkelijk weinig voorkomt. Ik heb er geen behoorlijk uitgewerkte genealogie in kunnen vinden.

⁶⁵⁰ RAZE 2038, fol 217, 28-11-1583

⁶⁵¹ Weeskamer Goes 28 w, fol 168, 28-4-1565

⁶⁵² RAZE 2038, fol 220, 23-12-1583

Op het internet zijn diverse fragmenten van kwartierstaten gepubliceerd waarin de naam Sweedijck voorkomt. Een van de oudste kwartieren in de kwartierstaat van Johannis den Boer (1937) is Job Foortsen Sweedijck, landman en gezworen van Yerseke, schepen van Yerseke van 1582-1588, overleden voor 1596. Hij was gehuwd met Mayken Cornelisdr. Deze Job Fortsen wordt ook genoemd als vader van Maeyken Jops, van Yerseke, die op 12-7-1597 ondertrouwde te Yerseke en op 6-8 d.a.v. trouwde te 's Heer Abtskerke met Jan Jacobsz op 't Hof, de weduwnaar van Willemijnken Cornelisdr. Mayken had een broer Cornelis Jops. Job Foortsen vinden we ook in andere kwartierstaten, waarin berekend is dat hij omstreeks 1531 geboren moet zijn. Hij wordt ook genoemd in het oudste trouwboek van Yerseke als vader van Dingenis Jobs, van Yerseke, die op 6-1-1602 trouwde met Dingena Cornelisdr. (Molhoek).

Maar wat was de verwantschap met Pieter Cornelisz? We vinden hem ook in een akte⁶⁵³ in hetzelfde boek waar hij Pieter Cornelisz Sweedijck, wonende te Yerseke genoemd wordt. Op 2-12-1580 werden een aantal personen door Mr. Jan Martini, advocaat van Zijne Majesteit in de Groote Raad van Mechelen gevraagd een verklaring af te leggen in verband met "*seeckere costuijmen in Zuijt Bevelandt*". Het ging om de vraag of het altijd de gewoonte geweest was dat gerechtelijke akten verleden werden in aanwezigheid van drie schepenen en de secretaris. Zo iets konden alleen oude mensen weten die altijd in de omgeving van Yerseke en Kruiningen gewoond hadden. De bijeenkomst vond plaats in de herberg van Lucas de Godt "*Die groote Valcke*" in Bergen op Zoom. Hierbij was ook aanwezig Pieter Godschalck, de "*corteroede*" van Bergen op Zoom. Dat was een zogenaamde roededrager of gerechtsbode. Maar sommige getuigenissen werden in Heinkenszand, Kruiningen en Yerseke afgelegd. Als eerste verscheen Job Foordtsz Schepen van de heerlijkheid Yerseke. "*oudt ontrent vijftich jaeren*", "*Ghevende redenen van kennisse, want hij ontrent 17 oft 18 jaeren onbegrepen, als Schepene ende ghesworen der heerlicheijt, wateringhe ende prochien van H'Iersicken voorseit gedient, ende kennisse genomen heeft*". Let wel dat hij zonder de naam Sweedijck vermeld werd, wat trouwens ook het geval was in het trouwboek van Yerseke. De tiende getuige was Cornelis Pietersz Sweedijck, "*schepene ende geswooren der heerlickheijt van H'Iersicken, oudt ontrent 66 jaeren*, die als reden van zijn wetenschap opgaf: "*want hij in Sweedijck (ghebuerte tuschen H'Iersicke en Cruninghen) wel over 45 jaeren ghewoont heeft, ende binnen die heerlickheijt van H'Iersicken wel 26 oft 27 jaeren Schepene ende Ghesworen geweest es, ende in sulcker voeghen alle kennisse ontfanghen*".

Deze Cornelis Pietersz Sweedijck kan de vader van Pieter Cornelisz Sweedijck zijn. Maar aangezien hij omstreeks 1514 geboren blijkt te zijn, was hij ouder dan Job Foortsz. Een mogelijk familieverband is niet duidelijk. Bij het opstellen van een genealogie van de familie Sweedijck, moet volgens mij rekening gehouden worden dat niet alle personen met die naam verwant hoeven te zijn. Het wonen op of bij het Hof Sweedijck was voldoende om hen met die naam op te zadelen. In het trouwboek van Yerseke vinden we de naam Sweedijck voor het eerst in 1642 bij het huwelijk van Job Foortsz Sweedijck met Janneken Cornelisse Gillisse (Cole). Pieter Cornelisz. Sweedijck had voor zover ik weet geen nakomelingen en volgens de bovengenoemde akte alleen zusters.

2.336 Schoutgroene, een vreemde familie- of bijnaam⁶⁵⁴

Ik weet niet of de naam geschreven moet worden als Schoutgroene of als Schout Groene, en weet ook niet of Schout een voornaam is, of dat hij werkelijk schout was. Ik vind hem voor het eerst in een akte van 12-4-1584. Lijnken Pietersdr. de huisvrouw van Cornelis Cornelisz genaamd Schout Groene, was overleden. Cornelis woonde buite de Gansepoorte van Goes.

⁶⁵³ RAZE 2038, fol 70, 26-11-1585

⁶⁵⁴ RAZE 2038, fol 238, 12-4-1584

De afwikkeling van haar nalatenschap verliep een beetje stroef. Lijnken had namelijk een voorzoon Dignus Jacobsz, die in Baarland woonde. Dignus eiste de helft van de nalatenschap van zijn moeder op, waarmee Cornelis niet gelukkig mee was. In zo'n geval wordt de hulp ingeroepen van "goede mannen". Dignus koos Cornelis Hendricxsz en Jan Stoffelsz, inwoners van Baarland. Cornelis koos Jan Claisz van Romerswalle en Adriaen Cornelisz Smallegange, inwoners van Goes. Besloten werd dat Cornelis de boedel zou behouden en dat Dignus uitgekocht zou worden.

Op 21-7-1586⁶⁵⁵ vinden we een tweede akte. Cornelis Cornelisz Schoutgroene was hertrouwd met Janneken Jansdr. en samen maakten zij een testament. Janneken was "*sieckelijck te bedde liggende*", maar Cornelis was "*redelijck wel te passe*". Hij vermaakte aan Janneken al zijn meubilaire goederen. Zijn dochter Maijken Cornelisdr. moest 12 £ Vlaams uitgekeerd worden. Het testament werd opgemaakt in hun woonhuis te Goes, dat bij de brouwerij stond. Er waren twee getuigen aanwezig. Pieter en Dignus Cornelisz Crouwel, "*gebroeders, poorters en gebueren aldaer*". In de marge heeft Levendale aangetekend dat Cornelis gestorven in de middag van 31-1-1590. Zijn begraven is niet opgetekend in het begraafboek van Goes.

2.337 Moerdijk

Over deze naam heb ik lang geleden iets geschreven in mijn boekje "Honderd Zeeuwse Families", om reden dat deze naam vaak op Zuid Beveland voorkomt. Ook nu zie ik dat bij de volkstelling van 1947 in Zeeland 121 families Moerdijk woonden in 19 verschillende plaatsen. De naam is duidelijk: een dijk rond een stuk land dat voor de zoutwinning "uitgemoerd" was, werd moerdijk genoemd en iemand die aan zo'n dijk woonde kon zich Moerdijk gaan noemen. Destijds vond ik diverse vermeldingen van een Jan Jacobsz Moerdijck in Heinkenszand tussen 1603-1618. In Baarland woonde in het begin van de 17de eeuw een Claes Jansz Moerdijck, die baljuw geweest is. Nu vind ik bij Levendale de volgende akte⁶⁵⁶. Op 1-5-1584 verschenen Cornelis de Witte uit Goes, die nog datzelfde jaar zou komen te overlijden en Marinus Willemsz, uit Heinkenszand, eertijds schout aldaar. Zij kwamen bijeen in de herberg "*'t Oostersche huis*" om een getuigenis af te leggen op verzoek van Jan Gheertsz voor zijn zwager Job Inghelsz Moerdijck. Ze woonden beide in Kloetinge. Het ging er om dat Job aan Cornelis een schepenschuldbrief van £ 200 had overgedragen, die op naam stond van zekere Cornelis Jansz, wonende onder het ambacht van Baarsdorp aan de moerdijk. De brief betrof een huis en pachtland aan de moerdijk. Het zou mij niet verwonderen als Cornelis Jansz. op een gegeven moment ook de naam Moerdijk had aangenomen. Ik haast me te zeggen dat ik daarvan geen enkel bewijs heb gevonden.

2.338 Een kleinkind van Schobbelant Pietersz⁶⁵⁷

Ik heb de naam Schobbe of voluit Schobbelant altijd interessant gevonden. Schobbelant Pietersz was schipper, een beroep dat ook door zijn zoons en schoonzoons uitgeoefend werd. De familie komt voor in de kwartierstaat Vlijberge van Mw.H.A.Gijsbertsen. Het waren van oorsprong Reimerswalers. Een Pier Schobbe, mogelijk de vader van Schobbelant Piersz (c 1530-1602) wordt vermeld in de stadsrekeningen van Reimerswaal. Een Schobbelant Boudinssone komt al voor in de 14de eeuwse rekeningen van de grafelijkheid. Maar hier gaat het om een akte van 13-5-1584 waarin Adriaen Cornelisz Smalleganghe en de schipper Cornelis Aventure, poorters van Goes, een verklaring afleggen op verzoek van Schobbelant Pietersz en diens huisvrouw (Wijve Quirijns) te Goes. Ze zeggen dat ze aanwezig waren toen Crijn Hermansz, schipper, een jongeman uit Goes ziek op bed lag en verklaard had dat een kind: "*we-*

⁶⁵⁵ RAZE 2038, fol 407, 21-7-1586

⁶⁵⁶ RAZE 2038, 1-5-1584

⁶⁵⁷ RAZE 2038, fol 248, 13-5-1584

sende een soonken, gesusciteerd bij Jacobmijnken, des voornoemden Schobbens dochtere, sijn eijghen is en bij hem natuerlijck geprocreert. Ende dat hij d'selve voor sulcx houdt, ende kent daer af vader te zijne". Jacobmijnken heeft bekend dat het kind een zoon was van Crijn, die beloofd had haar te trouwen. Ik weet niet of het huwelijk voltrokken is, want het trouwboek van Goes gaat niet verder terug dan 1598.

2.339 Hoeveel Pier Piers'ens waren er in Kloetinge?⁶⁵⁸

Eind februari 1584 is Pieter Rijmelant, een inwoner van Goes bij Levendale gekomen. Rijmelant is geen onbekende in Goes. Volgens een akte uit 1603⁶⁵⁹ was hij toen 49 jaar oud, dus geboren omstreeks 1554. Hij was getrouwd met Leenken Pier Piersdr. Zij hadden twee zoons: Jaques en Ferdinand (geb. c. 1598) en een dochter Catharina. De akte gaat over een boomgaard van 4 gemeten 118 roeden, gelegen in de Groe beoosten de Heerenweg onder de heerlijkheid Kloetinge. Die boomgaard was eigendom geweest van haar vader Pier Piersz. De boomgaard was gelegen naast het "*camerlant*" van Kloetinge, maar de scheiding tussen de twee erven schijn niet duidelijk omschreven te zijn. Rijmelant en zijn vrouw waren bang dat daar ooit een geschil over zou ontstaan en riepen de hulp in van Crijn Willouts. Crijn was een 63-jarige inwoner van Abbekinderen, maar hij had lang gewoond in een van de twee huizen die bij het hof de Inte in de Groe lagen. Daarom was hij in staat een precieze beschrijving van de ligging van dit land te geven. Hij zei te weten dat: "*den boogaert (die Pier Piersz vadere van des producents huijsvrouwe plagh toe te behooren) aen d'oostzijde getermineert ende van die weije liggende oostwaerts van den selven boogaert gescheiden es geweest met een weer, oft heuvelken tusschen beijde die stucken liggende. Welck weerken lagh alnoch opden grondt vanden boomgaert. Soo dat die haghe die hij deposant heeft weten planten geleijs es westwaerts van die weer, ende consequentelijck op den vrijen grondt ende bogaert. Invoeghende dat die selve haghe de camerweije niet en raecte, noch int geheel, noch voor de helft, maer es staende alleene op de erve ende bogaert*". Hij legde die verklaring af op "*den naestlaesten februarij des schrickel jaers 1584*".

Als genealoog ben je nooit tevreden en ik wilde weten wie Pier Piersz was en of er iets over hem in Kloetinge te vinden was. Hij moet omstreeks het midden van de 16de eeuw geleefd hebben en juist uit die periode zijn overlopers van de drie ambachten van Kloetinge bewaard gebleven. Die heb ik jaren geleden zelf bewerkt en de Werkgroep computer genealogie is zo vriendelijk geweest die gemakkelijk toegankelijk te maken met behulp van een plastic geheugenkaartje. De twee overlopers van het middelambacht en het noordambacht zijn van 1607 en mogelijk te laat. Maar die van het zuidambacht is van 1559 en BINGO! daar vinden we in de Oosthoek: "*Pier Pierss erffgenamen boogaert, 4 gemeten 108 roeden*". Dat is w.s. de boomgaard waar het om gaat. Over tien roeden verschil zullen we niet vallen. Maar er is meer. In het zuidambacht was ook een hoek van 12 gemeten 120 roeden die beschreven staat als "*Den houck achter Pier Piersz huys in de Groe daer zijn Inthoff in leydt, begonnen van zuyden inne*". Er bestaat een latere overloper van het zuidambacht van Kloetinge, waarvan het eerste blad ontbreekt. Hierop stond de Poelhouck beschreven en zal ook het jaartal van de overloper gestaan hebben. We weten dus alleen dat het een 16de eeuwse overloper was. Daar staat dezelfde hoek op, beschreven als: "*Den houck achter Catharine Pier Pierssens huys in de Groe, daer 't Hinthof in leyt*." Dat Catherine een dochter was van Pier Pierssen kon al uit haar naam afgeleid worden, maar het is goed dit nog een bevestigd te zien. Ik ging nog even verder graven en vond de volgende aantekening in het schepenaktenboek van Kloetinge van 1556/57⁶⁶⁰:

⁶⁵⁸ RAZE 2038, 28-2-1584

⁶⁵⁹ RAZE 2042

⁶⁶⁰ RAZE 3113, 1556/1557

“Om Foert Maenenssone erfue gheleghen in ’t zuydambacht van Cloetinghe in drie diverse stucken. groot tzaemen drie ghemeten ende een halff of daer ontrent wech te leveren ende dat met Rechte: Opden 11en marty, present w,d, ende g.(dat zijn de schepenen Willoudt, Dominicus en Gheerdt) heeft Foert Maenenssone [aan] Pier Piersone dese erfue geleverd ende bekent daer vol ende al af betaelt te wezen, oist of: (niet ingevuld) ende es al helft schuldich. Eerst in Steenhouck een stuck (doorgestreep 1 ½ m.en half quartier) 3 m.1 quartier met dane (onleesbaar) den ouden, oist Jan de Brassers hofste, zuijt Adriaen Leijssone, west den weeskinderen? voirseide Adriaen Leijssone, noort Jan Janssone Brasser. Noch inde zuijdthouck een stuck van 1 ½ m.preter 11 r.. oist Pier Piersone ter Cappelle weeskint, zuijt Jan Geleinsone, west Pieter Jacop Janssone ende noort tghemeen wegelinck ofte den zouckwech, Noch in Poelhouck 2 m.109 r. oist Pier Pier Eeuwoutsone kinderen, zuyt den heere wech, west de cannuniken van der Vere ende noort Pier Piersone”.

In één akte worden dus genoemd Pier Piersone, Pier Piersone te Cappelle en Pier Pier Eeuwoutsone. Dus drie verschillende Pier Pierszonen? Ik betwijfel het. Bovendien zijn we er nog niet, want het land in Poelhoek kan in de overloper van 1559 goed getraceerd worden. Het staat daarop als 2 gem. 100 r. land van Catherine Pier Pierss cum suis. West aan lag land van het capittel ter Vere ende Zandenburch en aan de oostkant Pier Pierss Tserartskercke. Het levert wel het gegeven op, dat Pier Pier Eeuwoutsone en Pier Pierss Tserartskercke dezelfde persoon zijn. Het stuk land in de zuidhoek blijkt op de overloper van 1559 eveneens op naam te staan van Catherine Pier Pierss, met aan de oostzijde Pier Pierss ter Cappelle en west Pier Jacob Janss.

Pier Piersz tserAertskercke, waarvan ik nu het vermoeden heb dat hij ook als Pier Pierss ter Cappelle bekend was, is ongetwijfeld Pier Pier Eeuwoutszoon, die voorkomt op een getekende “geslachtsboom” ([zie foto36](#)) van de nakomelingen van Wisse Rogiers⁶⁶¹, maar het zit niet helemaal lekker. Op dat stukje stamboom staat geen dochter Catherine, maar wel een Leunken. Mag je aannemen dat Leunken en Leunken hetzelfde is?

Dan is er ook nog een akte⁶⁶² van 14-2-1582, waarin Maijken Cornelisdr. de vrouw van Mr.Pieter Lenardtsz, chirugijn in Goes, vreselijk ingewikkelde familierelaties uiteenzet, die ik hier even terzijde laat. Belangrijker is dat zij zegt dat zij op bezoek geweest was bij Pierken Jan Martsz, de moeder van Pier Pierss, die volgens haar zeggen rond 1580 “sonder hoir” overleden was te ’s Heer Arendskerke. Dat klopt niet met het feit dat op de getekende stamboom een Leunken als dochter van Pier Pierss staat.

Dat een Pier Pierss, misschien uit Kapelle, in Kloetinge (de Groe) is gaan wonen is zeker. Er is een verklaring van diverse personen van 12-3-1585, dat Pier Pierss rond 1555, toen hij in Kloetinge kwam wonen, daar het hek had afgebroken en er een poort met een slot opgericht had. Aan de bewoner van een van de twee huizen die daarbij stonden had hij een sleutel gegeven, zodat zij ’s winters door de boomgaard konden gaan. Crijn Willouts, die in het andere huis woonde, had geen sleutel gekregen en heeft om die reden een paar jaar later zijn huis verkocht. In het protocol van notaris Cornelis Jansz Mels⁶⁶³ van 30-1-1563 staat een contract tussen Pier Pier Eeuwouts en Quirijn Bouwensz., een schoenmaker uit Goes. Pier woonde toen in ’s Heer Arendskerke. Op de overloper van de polder van ’s Heer Arendskerke van 1546/7, staan zes kavels op naam van Pieter Pieter Eeuwoutsz. Het blijft een onontwarbare kluwen van gegevens!

⁶⁶¹ De Spuije, 61, voorjaar 2004, fol 22

⁶⁶² RAZE 2038, 14-2-1582

⁶⁶³ RAZE 2037, 30-1-1563

2.340 Een valse kruisdaalder⁶⁶⁴

Tijdens de jaarmarkt te Goes hadden ten huize van Matheus Jansz Pot, poorter van Goes, Servaes, de deurwaarder uit Middelburg en Frederick Ketwijck, een zilversmid uit Middelburg samen een pint wijn gedronken. De volgende dag merkte Matheus dat Servaes hem een valse Kruisdaalder ([zie foto37](#)) in betaling gegeven had. Dat is een grote zilveren, van oorsprong Bourgondische, munt ter waarde van 1 gulden en 8 stuivers, die in de meeste Nederlandse provinciën in omloop was. Matheus ging ogenblikkelijk naar Servaes om zich te beklagen, maar Servaes ontkende dat hij hem die daalder gegeven had. Matheus wist dat Ketwijck op dat moment in de herberg “*De vier heemskinderen*” logeerde. Wie kun je beter vragen of een zilveren munt echt is of niet dan een zilversmid? Helaas was Ketwijck al vertrokken. Matheus heeft toen Servaes laten arresteren. Die beloofde om met Kelle de voerman een andere daalder te sturen. Dat schijnt hij niet gedaan te hebben, maar later heeft hij de valse daalder omgeruild voor een gouden Philips gulden, die “*wel drie aesen te licht was*” en er een Zeeuwse schelling aan toegevoegd. Nu is een aas ongeveer 50 milligram, dus was de gulden 0.15 gram te licht. Maar het schijnt dat Matheus daarmee akkoord ging. Of Servaes later iemand anders met de valse daalder betaald heeft, vertelt het verhaal niet. Servaes had geluk gehad, want op valsemunterij en het bezit van vals geld stonden hoge straffen.

=====

⁶⁶⁴ RAZE 2038, fol 268, 22-9-1584